స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః.

చిదానందాశ్రమ గ్రంథమాల. ౮-వ సంఖ్య.

ఆబ్దికమన్త్రములు.

సస్వరాంధ్రప్రయోగము.

క. మార్కండేయశర్మచేత

విద్యారణ్యభాష్యము ననుసరించి

ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యములు వ్రాయబడినది.

శ్రీ దైవాద్వైతమతస్థాపక కోటీశ్వరశర్మ శాస్త్రిగారిచేత

పరిష్కరింపఁబడినది.

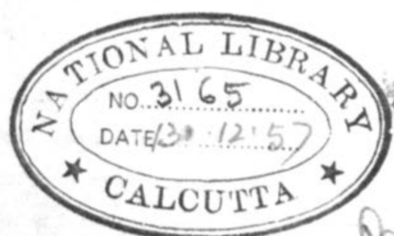
౨-వ ముద్రణము ౨౦౦౦ కాపీలు.

దీక్షితసంవత్. ౧౧౭

1925

[~~వెల ౦-౮-౦~~

చంద్రికాముద్రాలయమున ముద్రితము, చాకలపేట, చెన్నపురి:—1925.

ఆబ్దికమంత్రములకు ఉపోద్ఘాతము.

అధ్యయనాదులచేతను చిరకాలము గురుకుల వాసముచేతను తెలిసికొనఁదగిన శాస్త్రీయరహస్యము లన్నిటిని వ్రాసి జనులకు తెలియఁజేయుట అశక్యమయినకార్యము. అయినను ప్రకృతమున గురుకులవాసము వేదవిద్యలు, అను పదములు నిఘంటువులయందుమాత్రమే సాధారణముగ గనంబడుచుండుటచేత సాధ్యమయినంత విపులముగ విమర్శించి వ్రాసి ముద్రించి మతాచారవిధులయందు శ్రద్ధగలవారి ఎదుటను ధర్మానుసారులరెదుటను ఈ గ్రంథము నుంచుచున్నారము. పండితులగువారలు దూలోపములఁ దెలిపిరేని కృతజ్ఞులమయి సంస్కరించుకొనియెదము. మేమీ గ్రంథమాల ముద్రించువిషయమెంగులకయినది చదువరులకు స్వల్పముగ తెలుపుట యావశ్యకమైనను మే మిదివరకె ముద్రించిన 'తైత్తిరీయస్మార్తబార్హిస్పత్య నిత్యకర్మాష్టకము అను గ్రంథముయొక్క ౪౦౦౦ ప్రతులు అతిస్వల్పకాలములోననే మతాభిమానులు ఆదరించి యుండుటచేత మేము విశేషముగ వ్రాయపనిలేదు.

మూల గ్రంథములగు వేదములను స్వప్నమునందైనను పరీశీలింపక యీ "వేదములందు అవిలేవు, ఇవిలేవు" అని నిర్ణయించు విమర్శకులు పలువురు ఇపుడిపుడు బయలుదేరుచున్నందులకు విమర్శకులు చింతింపవలసియున్నది. మొననమొన్న ఒక విమర్శకంమన్యుఁడు మా సమీపమునకు వచ్చి ఆయావిషయములు మాట్లాడుచు "మీరు వేద గ్రంథములు చూచుచున్నారుగదా! ఋగ్వేదమున "పితృ" శబ్దముగాని తద్వర్ణనముగాని యున్నదని మీరు చెప్పఁగలరా" అనివాదించిరి. వారిస్థితినిచూచి జాలిజెందితిని.

వేదములు, పితృదేవతలు.

వేదములందు పితృదేవతలను గురించిన వర్ణనముగలదా? లేదా? యనువిషయము ప్రకృతమున మనకు విచారణీయము. ప్రాక్పశ్చిమ దేశీయపండితులందఱచేతను ప్రాచీనతమ మని అంగీకరింపఁబడుచున్న ఋగ్వేదమునందే పితరులను గురించిన వర్ణనముచేయు మంత్రము లుండుటయేగాక దశమమండలమున ప్రత్యేకము 'పితృసూక్తము'ను పేరుతో నొక సూక్తముకూడ గలదు.

పితరులు త్రివిధులుగనుందురని ఋగ్వేదము నందు దహరింపఁబడిన ఒకఋక్కునిచట నుదహరించుచున్నాను.

**ఉదీరతా మవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః పితర స్సోమ్యాసః।
అసుం య ఈయు రవృకా ఋతజ్ఞా స్తేనోఽవన్తు పితరో హవేషు॥**

ఋ॥ మం॥ ౧౦॥ ౧౫॥ ౧॥

ఉదీరతా మవర ఉదీరతాంపర ఉదీరతాం మధ్యమాః పితరః సోమ్యాః సోమసంపాదినః తేఽసుం యేప్రాణ మన్వీయు రవృకా అనమిత్రాః సత్యజ్ఞావా యజ్ఞజ్ఞావా తే న ఆగచ్ఛంతు పితరో ఆహ్వానేషు॥

నిరు॥ ౧౧॥ ౨॥ ౯॥

అని నిరుక్తమున వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు.

కర్మకాండయందు కొన్నికర్మలు ప్రకృతులనియు కొన్నివికృతులనియు చెప్పఁబడియున్నవి. పితరులను గుఱించి మనము చేయు శ్రాద్ధాదిసకలవిధులు వేదమునందు చెప్పఁబడిన పిండపితృయజ్ఞము ననుసరించి చేయఁబడుచున్నవి. కొన్ని మాత్రము సూత్రోక్తమగు మాసిశ్రాద్ధము ననుసరించి చేయఁబడుచున్నవి. వీనిని గుఱించి సామాన్యముగ ధర్మశాస్త్రములందు "పిండపితృయజ్ఞ ప్రకృతికములనియు, మాసిశ్రాద్ధ ప్రకృతికములనియుచెప్పెదరు. మాసికాదికము, ప్రత్యాబ్దికము, సపిండీకరణము ఇవి పిండ పితృయజ్ఞముననుసరించి చేయవలయును, తక్కినవన్నియు మాసిశ్రాద్ధము ననుసరించి చేయవలయును. ఈపిండపితృయజ్ఞమును గుఱించిన వివరము తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున వివరముగ తెలుపఁబడియున్నది. వివరమును తెలుపు వాక్యములనుమాత్ర మిచట కొన్నింటిని వ్రాసెదను.

"ఇంద్రో వృత్రగ్ం హత్వా।........ తేపితరః పూర్వేద్యురాగచ్ఛన్। పితౄన్ యజ్ఞోఽగచ్ఛత్।....తస్మాత్పితృభ్యః పూర్వేద్యుః క్రియతే। ....సోమాయపితృపీతాయ స్వధానమ ఇత్యాహ।....అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమ ఇత్యాహ।యఏవపితృణామగ్నిః।తం ప్రీణాతి।తిస్ర ఆహుతీర్జుహోతి। త్రిర్నిదధాతి।....తూష్ణీంమేక్షణమాదధాతి।....తిస్ర ఆహుతీర్జుహో।తి....సకృదాచ్ఛిన్నం బర్హిర్భవతి । సకృదివహి పితరః। త్రిర్నిదధాతి । తృతీయేవా ఇతోలోకేపితరః । తానేవప్రీణాతి । పరాజావర్తతే । హ్లీకాహిపితరః।.... అవఘ్రేయమేవ । తన్నేవప్రాశితన్నేవాప్రాశితం।....దశాంఛిన త్తి।హారణభాగాహిపితరః । పితౄనేవనిరవదయతే।....నమస్కరోతి।నమస్కారోహిపితృణాం।....యఏవం విద్వాన్ పితృభ్యఃకరోతి। ఏవమ్వై మనుష్యాణాం యజ్ఞః। .... తేనవాఏతత్ పితృలోకే చరతి । యత్పితృభ్యః కరోతి।....నప్రమాయుకో భవతి । పితృలోకేవా ఏతద్యజమానశ్చరతి॥ తై॥ బ్రా॥ ౧-౩-౧౦.

అగ్నయే దేవేభ్యః పితృభ్యస్సమిధ్యమానాయాను బ్రూహీత్యాహ। ఉభయే దేహి దేవాశ్చ పితరశ్చేజ్యన్తే।....ప్రాచీనావీతీసోమం యజతి। పితృదేవత్యాహి। ఏషాఽఽహుతిః।....ఆస్వధేత్యాశ్రావయతి। అస్తుస్వధేతి ప్రత్యాశ్రావయతి।....సోమప్రయాజాహి పితరః।సోమం పితృమన్తంయజతి।సంవత్సరోవై సోమః పితృమాన్।....పితౄన్ బర్హిషదోయజతి।....అగ్నింకవ్యవాహనం యజతి। య ఏవపితౄణామగ్నిః। తమేవ తద్యజతి। ....అత్ర పితరోయథాభాగం మందధ్వ మిత్యాహ। హ్రీకాహి పితరః। ఉదఞ్చోనిష్క్రామన్తి।....ఆతమితోరుపతిష్ఠన్తే....అక్షన్నమీమదన్తహీతిగార్హపత్య ముపతిష్ఠన్తే। ....అమీమదన్తపితరస్సోమ్యా ఇత్యపిప్రపద్యన్తే।....అపః పరిషించతి।....మార్జయన్త్యేవైనాన్॥

తై॥బ్రా॥౧-౭-౯.

శతపథబ్రాహ్మణమునందు దేవపిత్రాద్యర్చనముచేయనివానిని గుఱించి ఈక్రింది విధముగ నిందించి చెప్పఁబడియున్నది:—

ఏషహవా అనద్ధాపురుషో యోనదేవానర్చతి, నపితౄన్, నమనుష్యాన్.

శతపథబ్రాహ్మణము ౭-3-౧-౧౪.

ఋగ్వేదబ్రాహ్మణమగు ఐతరేయ బ్రాహ్మణమునందును పైనయుదహరించిన శ్రుతి వాక్యము గనంబడుచున్నది.

కల్పసూత్రములందు పిండపితృయజ్ఞప్రయోగము స్పష్టముగ చెప్పఁబడియున్నది. గృహ్యసూత్రములందు మాసి శ్రాద్ధమునుగుఱించియు తద్వివరమునుగుఱించియు చెప్పఁబడియున్నది.

మృతిచెందినవారికి వారువారుచేసిన కర్మానుసారము పిత్రాదిదేహప్రాప్తి కలుగుటనుగుఱించి శతపథబ్రాహ్మణమున స్పష్టముగ చెప్పఁబడియున్నది:—

సయత్రాయగ్ం శరీర ఆత్మా బల్యం నీత్య సమ్మోహ మివ×× ××తద్యథాతృణజలూకా తృణస్యాన్తం గత్వాఽఽత్మానముపసగ్ంహరత్యేవమేవాయంపురుష ఇదగ్ం శరీరంనిహత్యావిద్యాం గమయిత్వాఽఽత్మానముపసగ్ంహరతి, తద్యథా పేశస్కారీ పేశసో మాత్రాముపాదాయాన్యన్నవతరం కల్యాణ తరగ్ంరూపంతనుత ఏవమేవాయం ఇదగ్ంశరీరం నిహత్యాఽవిద్యాం గమయిత్వాన్యన్నవతరగ్ం రూపం

తనుతే పిత్ర్యంవా గాన్ధర్వంవా బ్రాహ్మంవాప్రాజాపత్యంవాదైవంవా మానుషంఽవా న్యేభ్యోవా భూతేభ్యః॥ శతపథబ్రాహ్మణము ౧౪-౮ ౨-౧.

ఈపైన గనంబఱిచిన ప్రమాణములవలన వేదములందు పితృదేవతలనుగూర్చివర్ణనములుకలవనియు, వారినిపూజించుటమనకువిధియనియు మృతిచెందినపిత్రాదులే పితృలోకమునుపొంది తదభిధానముచేత చెప్పఁబడుచున్నారనియు సులభముగ తెలిసికొనవచ్చును. నేనుదహరించిన వచనములయర్థము సులభముగ తెలియుచుండుటచేత అర్థము మొదలగునవి వ్రాయలేదు.

వేదములందచ్చటచ్చట "పితృ"శబ్దము గనంబడుచున్నది గాని పితామహ ప్రపితామహశబ్దములు గనంబడుటలేదని కొందఱనవచ్చును; గాని అట్లనవలసిన యవసరమంతగా గనంబడదు. అట్లుగాక పితామహ ప్రపితామహులనుగుఱించి చెప్పినమంత్రములు వేదములనుండి మాకు చూపవలయు నని పట్టుపట్టెడివారి కుదేవిధంబుగ నీక్రింద నట్టిమంత్రములఁ గొన్నిఁటి నిచ్చుచున్నాము.

"పితృభ్యస్సుస్వధా విభ్యస్సుస్వధానమః।పితామహేభ్యస్సుస్వధా విభ్యస్సుస్వధానమః।ప్రపితామహేభ్యస్సుస్వధావిభ్యస్సుస్వధానమః। అక్షన్పితరః। అమీమదన్తపితరః। అతీతృపన్తపితరః। అమీమృజన్తపితరః। పితరశ్శున్ధధ్వం। పునన్తుమాపితరస్సోమ్యాసః। పునన్తుమాపితామహాః। పునన్తుప్రపితామహాః। పవిత్రేణశతాయుషా। పునన్తుమాపితామహాః। పునన్తుప్రపితామహాః। యేసజాతాస్సమనసః। జీవాజీవేషుమామకాః। తేషాగ్ శ్రీర్మయికల్పతాం।అస్మిల్లోకేశతగ్ంసమాః। ద్వేసృతీఅశ్రుణవంపితృణాం। అహం దేవానా ముతమర్త్యానాం। యాభ్యామిదంవిశ్వమేజత్సమేతి। యదన్తరా పితరం మాతరం....రాయస్పోష మిష మూర్జమస్మాసు దీధరత్స్వాహా॥ తై॥ బ్రా॥౨-౬-3.

ఇతరవేదములందును ఈవిషయమునుగుఱించిన మంత్రము లున్నను గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానిని ఇచట వ్రాయుటమానితిమి. ఈవిషయము నింతటితోవిడిచి ప్రత్యాబ్దికప్రయోగమునకు సంబంధించిన ధర్మశాస్త్రాంశముల కొన్నిటిని చర్చించుచున్నాము.

శ్రాద్ధభేదములు.

శ్రాద్ధమనఁగా పితరలనుగూర్చి శ్రద్ధతో సకాలమున విప్రులకు అన్నాదికము నిచ్చుటయని బ్రహ్మాండపురాణమున చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ దేశే కాలేచ పాత్రేచ శ్రద్ధయా విధినాచ యత్।
పితౄ నుద్దిశ్య విప్రేభ్యో దత్తం శ్రాద్ధముదాహృతం॥
ప్రేతం పితౄంశ్చ నిర్దిశ్య భోజ్యం యత్ప్రియమాత్మనః।
శ్రద్ధయా క్రియతే యత్తు తచ్ఛ్రాద్ధం పరికీర్తితమ్॥

స్మృతిముక్తాఫలే శ్రాద్ధకాండే మరీచిః.

ఆశ్రాద్ధము పార్వణము, ఏకోద్దిష్టము, అని ద్వివిధము. ఒకనినుద్దేశించి చేయు శ్రాద్ధమునకు ఏకోద్దిష్ట శ్రాద్ధమనిపేరు. పురుషత్రయమునుద్దేశించి చేయుశ్రాద్ధమునకు పార్వణ శ్రాద్ధమనియుపేరు.

నిత్య, నైమిత్తిక, కామ్యభేదములచేత శ్రాద్ధములు త్రివిధముగ విభజింపఁబడి యున్నవి.

నిత్యశ్రాద్ధములు:—ప్రత్యాబ్దికము, ప్రత్యహము పితరులనుద్దేశించి చేయుశ్రాద్ధము. దర్శశ్రాద్ధము. మహాలయము. ఇవి నిత్యశ్రాద్ధములు.

నైమిత్తికశ్రాద్ధములు:—గ్రహణములు, సంక్రాంతులు మొదలగునిమిత్తములు సంభవించినపుడు చేయవలసినశ్రాద్ధములు నైమిత్తికశ్రాద్ధములు.

కామ్యశ్రాద్ధములు:—ఆయాతిథులయందును నక్షత్రములందును చేయవలసిన దనిచెప్పినశ్రాద్ధములు.

దీనినిగురించి ఇంకయుతెలుపవలసిన విశేషవిచారము కలదుగాని అప్రకృతమగుటచేత మానడమయినది.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో॥ మృతాహేఽహరహర్దర్శే శ్రాద్ధంయచ్చ మహాలయే।
తన్నిత్యముదితం సద్భిర్నిత్యవత్తద్విధానతః॥
ప్రేతశ్రాద్ధం సపిండత్వం సంక్రాన్తిగ్రహణేషుచ।
సంవత్సరోదకుంభంచ వృద్ధిశ్రాద్ధం నిమిత్తతః॥
తిథ్యాదిషుచ యచ్ఛ్రాద్ధం మన్వాదిషు యుగాదిషు।
అలభ్యేషుచయోగేషు తత్కామ్యం సముదాహృతం॥

స్మృతిముక్తాఫలే శ్రాద్ధకాండే కార్ష్ణాజనిః.

సంకల్పవివరము.

తల్లికి:-మాతృ, పితామహీ, ప్రపితామహీనాం, అనియు
తల్లితల్లికి:-మాతామహీ,మాతుఃపితామహీమాతుః ప్రపితామహీనాం అనియు

తండ్రితల్లికి:-పితామహీ, ప్రపితామహీ,వృద్ధప్రపితామహీనాం, అనియు
సవతితల్లికి:-సాపత్నిమాతృ, పితామహీ, ప్రపితామహీనాం, అనియు
పితామహునకు:-పితామహ, ప్రపితామహ, వృద్ధప్రపితామహానాం ,,
అన్నకు:—జ్యేష్ఠభ్రాతృ, పితృ పితామహానాం. ,,

ఇట్లు ఊహించి చెప్పుకొనవలయును.

వర్గత్రయమునందు మధ్యను ఎవరైన జీవించియుందురేని వెనుకటి వానినే మఱల నొకపర్యాయముచెప్పి-3-వ వారినామముచెప్పవలెను; ఉదాహరణము:—పితామహి జీవించియుండగా తల్లికి ఆబ్దికము పెట్టునపుడు, "మాతృ, మాతృ, ప్రపితామహీనాం, అనియు, భార్యకు ఆబ్దికముపెట్టునపుడు తల్లి జీవించియుండునేని "పత్ని, పత్ని, పితామహీనాం" అనియు ఈ ప్రకారము అన్నితావులయందు చూచుకొనవలయును.

ఉపవీతనిమిత్తములు.

౧ ఆచమనమునందును
౨ అగ్నిముఖమునందును
౩ అధిశ్రవణపతనమందును
౪ అనువ్రజనమందును
౫ ప్రదక్షిణమునందును
౬ ప్రాయశ్చిత్తహోమమునందును
౭ ఆఘారసమిత్ హోమమందును
౮ ఆజ్యభాగహోమమునందును
౯ ఆఘార ,,
౧౦ స్విష్టకృత్ ,,
౧౧ ప్రాణాయామమునందును
౧౨ నమస్కారమునందును
౧౩ నిహూహనమునందును
౧౪ ఉద్వాసనమునందును
౧౫ పరిధాధానమందును
౧౬ లేఖనమునందును
౧౭ ఉల్లేఖమునందును
౧౮ అన్నసూక్తపఠనమందును
౧౯ పితృస్తోత్రమందును
౨౦ జపమునందును
౨౧ పడ్డించునపుడును
౨౨ బ్రాహ్మణవిసర్జనమందును
౨౪ స్వాగతమందును
౨౫ ప్రార్థనయందును
౨౬ స్వస్తివాచనమునందును
౨౭ పిండాఘ్రాణమునందును
౨౮ దక్షిణ ఇచ్చునపుడును
౨౯ ప్రత్యుత్థానమందును

కర్త ఉపవీతియై సలుపవలెను.

తదితరస్థలములందు ప్రాచీనావీతియై సలుపవలెను. ఈవిషయము పితృస్థానవిషయము. విశ్వేదేవస్థలమున సర్వమ్మును ఉపవీతముగనే సలుపవలెను.

ధర్మశాస్త్రప్రవచనాని.

ఉపవీత ప్రాచీనావీతనిమిత్తాని.

నిమన్త్రణ ప్రభృత్యాశ్రాద్ధపరిసమాప్తే ర్వైశ్వదైవికం ప్రదక్షిణం యజ్ఞోపవీతినాకార్యం; పిత్ర్యమపసవ్యం ప్రాచీనావీతినాకార్యం:—

శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతీ దేవానాం కుర్యాత్సర్వం ప్రదక్షిణం।
అపసవ్యంతతఃకృత్వా పిత్ర్యాణామ ప్రదక్షిణమ్॥

శ్లో॥ దక్షిణాగ్రాశ్చదర్భాస్స్యుః సచవై దక్షిణాముఖః॥

ఇతిస్మరణాత్.

తా. నిమంత్రణము మొదలు శ్రాద్ధము పరిసమాప్తియగునంతదనుక "విశ్వేదేవస్థానమున చేయుపనియంతయు ఉపవీతియై ప్రదక్షిణముగ చేయవలయును. పితృస్థానమున ప్రాచీనావీతియై అప్రదక్షిణముగ చేయవలయును.

పితృమేధసారకృత్:—సర్వం దేవార్థముపచారం ఉపవీతీ, ప్రాఙ్ముఖః, ప్రదక్షిణం, ప్రాగగ్రైర్దర్భైః, దేవతీర్థేన, పూర్వం, కృత్వా; పితృభ్యస్సర్వం దక్షిణాముఖః కుర్యాత్; పిత్రనంతరం దేవవత్సర్వం విష్ణోః కుర్యాత్ ఇతి;

తా. దేవస్థానమున చేయు ఉపచారము ఉపవీతియై ప్రాఙ్ముఖుఁడై ప్రాగగ్రదర్భలతో ప్రదక్షిణముగ సలిపి పిదప పితరులకు దక్షిణాముఖముగ చేయవలయును. పిత్రర్చనాంతమున దేవస్థానమునందువలె విష్ణుపూజ సలుపవలెను.

స్మృత్యంతరేపి"—

శ్లో॥ ఉదఙ్ముఖస్తు దేవానాం పిత్ర్యాణాందక్షిణాముఖః।
ప్రదద్యాత్పార్వణేసర్వం దేవపూర్వం విధానతః॥ ఇతి

యథాశాస్త్రముగ ప్రథమమున నుదఙ్ముఖుఁడై దేవతలకును పిదప దక్షిణాభిముఖుఁడై పితరులకును పార్వణశ్రాద్ధమును సలుపవలెను.

ఉపవీతస్థలాని.

బోధాయనః:—ఆచమనే-[1] చాగ్నిముఖే-[2] చాభిశ్రవణే-[3] చానువ్రజనే-[4] ప్రదక్షిణేషు-[5] పశ్చాద్ధోమేషు-[6] యజ్ఞోపవీతం.అన్యత్ర ప్రాచీనావీతం॥ ఇతి॥

(పశ్చాద్ధోమః ప్రాయశ్చిత్తహోమః)

అత్రకపర్దీ:—

శ్లో॥ ఆఘారదా- ర్వగ్నిముఖా-జ్యభాగ।
ప్రదక్షిణాను వ్రజనేషు తద్వత్॥
ఆఘారయోః స్విష్టకృతిః- ప్రసిద్ధం।
యజ్ఞోపవీతం హికపర్దినస్స్యాత్॥

పితృమేధసారేఽపి:—ఆసమాప్తేః ప్రాచీనావీతమన్యత్ర ప్రాణాయామ, ఆఘారహోమ ఆజ్యభాగ అగ్నిముఖ స్విష్టకృద్ధోమ, ప్రాయశ్చిత్తాహుతి అభిశ్రవణాచమన ప్రదక్షిణ,నమస్కార,అనువ్రజనేభ్యః॥ ఇతి॥

భాష్యకారః:—నిగూహా ఉద్వాసన పరిధ్యాదాన లేఖ ఉల్లేఖనాదికంపిత్ర్యేఽపి, సమానమిత్యర్థః.

స్మృత్యంతరేపి:—

శ్లో॥ సూక్త స్తోత్ర జపం త్యక్త్వా వినాచ పరివేషణం।
విసర్జనం సౌమనస్యం స్వాగతం ప్రార్థనంతథా॥
శ్లో॥ విప్ర ప్రదక్షిణంచైవ స్వస్తి వాచనకం తథా।
పిండాఘ్రాణం దక్షిణాంచ ప్రత్యుత్థానాదికం వినా॥
పిత్ర్యమన్యత్ర కర్తవ్యం ప్రాచీనావీతినాసదా॥ ఇతి॥

మనుః:—శ్లో॥ ప్రాచీనావీతినాసమ్యగపసవ్యమతంద్రితః।
పిత్ర్యమానిధనాత్కార్యం విధివద్దర్భపాణినా॥ ఇతి॥
ఆనిధనా దాశ్రాద్ధపరిసమాప్తేరిత్యర్థః॥

నిమంత్రణవిధి.

ఆబ్దికాదులు రేపనగా నేటిరాత్రి తనగృహంబున నుండువారందఱు భుజించినపిదప భోక్తగా పిలువఁదలఁచిన బ్రాహ్మణునిగృహంబునకుబోయి "శ్వశ్శ్రాద్ధం భవితా తత్ర విశ్వేదేవార్థే భవద్భిః క్షణః ప్రసాదః కరణీయః" అని విశ్వేదేవస్థానమునకును, ప్రాచీనావీతియై "శ్వశ్శ్రాద్ధం భవితా తత్ర పిత్రర్థే భవద్భిః క్షణః ప్రసాదః కరణీయః" అని పితృస్థానమునకును భోక్తలను నిమంత్రించవలయును. మరునాఁడుదయమున మరల వారి గృహంబునకుబోయి "అద్యశ్రాద్ధం.... కర్తవ్యః" అని పూర్వోక్తప్రకారము ద్వితీయనిమంత్రణము చేయువలయును. సంకల్పానంతరముచేయు నిమంత్రణము తృతీయనిమంత్రము. నిమంత్రణ మంగీకరించిన పిదప భోక్తకు ఆశౌచాదికము సంభవించునేని ద్వితీయామంత్రణము వరకైనను మఱొకరిని నియమింపవలయును. తృతీయామంత్రణము అయినపిదప ఆశౌచాదికము సంభవించినప్పటికిన్నీ సమగ్రముదనుక ఆభోక్తయే శ్రాద్ధమునకు అర్హుఁడగును.

ప్రమాణవచనాని.

యత్నేనైవంవిధాన్ శ్రాద్ధ మాచరిష్య న్పూర్వేద్యు ర్నిమంత్రయేత్॥
హారీతస్మృతి॥ ౧౩॥ ౨౯॥

శ్లో॥ శ్వఃకర్తాఽస్మీతినిశ్చిత్య దాతా విప్రాన్నిమంత్రయేత్।
నిరామిషంసకృద్భుక్త్వా సర్వభుక్తజనేగృహే॥
అసంభవేపరేద్యుర్వా బ్రాహ్మణాన్ తాన్నిమంత్రయేత్॥
పరాశర మాధవీయే ఆచారకాండే 3 అధ్యాయె దేవలః.

శ్రాద్ధీయ ద్రవ్యములు.

శ్రాద్ధమునకు ఇవ్వదగిన కూరలు ఫలములు మొదలగువానిని సుప్రసిద్ధములగు వానిని కొన్నింటిని తెలిపి పిదప నిషిద్ధముల తెలియజేయుచున్నాము.

శాకములు.	ఫలములు.	వర్జ్యద్రవ్యములు.
అరటికాయ	దానిమ్మపండు	కందులు
పొట్లకాయ	ద్రాక్షపండు	అలచందులు
దోసకాయ	ఖర్జూరపండు	ఉలవలు
బీరకాయ	మామిడిపండు	కొఱ్ఱలు
కాకరకాయ	అరటిపండు	జొన్నలు
పనసకాయ	మొదలగు ఫలములను	వంకాయలు
గుమ్మడికాయ	శక్తికొలది ప్రయత్నముచేసి	బూడిదగుమ్మడి
కొబ్బరి	శ్రాద్ధమునం దుపయోగించ	సొరకాయ
కంద	వలయును.	జామకాయ
ముండ్లవంకాయ		వెలగపండు
పిప్పలి		వరిగలు
దబ్బకాయ		మునగ
మొదలగునవియు.		మొదలగునవి వర్జ్యములు.

మినుములు ఆబ్దికమునందు తప్పక చేర్చవలయును. సూపమునకు పెసలపప్పే వాడవలయును. గోధుమలు, ఆవాలు, తిలలు వీనిని తప్పక శ్రాద్ధపాకమున చేర్చవలయును. అనగా వీనితో భక్ష్యాదులనో లేక వ్యంజనములనో చేయవలయును. భోక్తలకు పలాశపత్రములను (మోదుగఆకులతో కుట్టిన విస్తళ్లు) గాని లేదా కదళీపత్రములను గాని ఉపయోగింపవలయును. శ్రాద్ధమునందు ప్రథమమున అన్నము పిదప పాయసము తరువాత భక్ష్యములు పిమ్మట వ్యంజనములు ఇటులవడ్డించవలయును. లవణమును ప్రత్యేకముగ వడ్డించకూడదు. పెరుగుతో కలిపి వడ్డించుట సంప్రదాయముగనున్నది.

శ్రాద్ధనిమంత్రణమునకు యోగ్యులు. ముఖ్యకల్పము.

౧ సర్వవేదపారగః = నాలుగువేదములు సమగ్రముగ చదివినవాఁడు
౨ వేదపారగః = ఒకవేదము సమగ్రముగ చదివినవాఁడు
౩ అరోగీ=రోగరహితుఁడు
౪ చరితవ్రతః=ఆశ్రమనియమముల నెరవేర్చినవాఁడు
౫ విద్యాశీలగుణాన్వితః=విద్య, ఆచరణము,సద్గుణములుగలవాఁడు
౬ శ్రోత్రియపుత్రః=శ్రోత్రియుని కుమారుఁడు
౭ శ్రోత్రియః=శ్రోత్రియుఁడు
౮ బ్రహ్మవిత్=బ్రహ్మవేత్త
౯ యువా=యౌవనుఁడు
౧౦ వేదార్థవిత్=వేదార్థము తెలిసినవాడు
౧౧ జ్యేష్ఠసామా = "ఉదుత్యంచిత్రం" అను సామము నెల్లప్పుడు గానము చేయువాఁడు.
౧౨ త్రిమధుః "మధువాతా" అను అనువాకము నెల్లపుడు పఠించువాఁడు
౧౩ త్రిణాచికేతః = నాచికేతోపాఖ్యానము సదాపఠించువాఁడు
౧౪ త్రిసుపర్ణకః = త్రిసుపర్ణానువాకమును సర్వదాపఠించువాఁడు
౧౫ కర్మనిష్ఠః=శాస్త్రీయకర్మల నొనర్చువాఁడు
౧౬ తపోనిష్ఠః=తపముచేయువాఁడు
౧౭ పంచాగ్నిః=పంచాగ్ని మధ్యమున తపస్సుచేయువాఁడు
౧౮ బ్రహ్మచారీ=బ్రహ్మచారి
౧౯ పితృమాతృపరః=మాతాపితరుల పూజించువాఁడు
౨౦ ఛందోగాః = సామవేదము చదివినవాఁడు
౨౧ వేదవిద్యావ్రతస్నాతకః=వేదము చదివి స్నాతకవ్రతముచేసికొనినవాడు
౨౨ స్వధర్మనిరతః=స్వధర్మరతుఁడు
౨౩ శాన్తః=శాన్తుఁడు
౨౪ యతిః=సన్యాసి
౨౫ సాధుః=సద్వృత్తిగలవాఁడు
౨౬ ధాతురక్తః=వానప్రస్థుఁడు
౨౭ ఉదాసీనోగృహస్థః= సంబంధములేని గృహస్థు
౨౮ మునిః=మననశీలుఁడు
౨౯ బ్రహ్మదేయాసుతః = బ్రాహ్మవివాహముగల కన్యకు జనించినవాఁడు
౩౦ భావశుద్ధః=భావశుద్ధిగలవాఁడు
౩౧ సహస్రదః=సహస్రగోవుల దానము చేసినవాఁడు
౩౨ చాంద్రాయణవ్రతచరః= చాంద్రాయణవ్రతముచేసినవాఁడు
౩౩ సత్యవాదీ=సత్యముపలుకువాఁడు
౩౪ పురాణవిత్=పురాణజ్ఞుఁడు
౩౫ సర్వవిద్యాకుశలః=అన్నివిద్యలయందు నేర్పరి
౩౬ విముక్తః = విషయాభిలాష విడలినవాఁడు
౩౭ ధీరః=ధీరుఁడు
౩౮ అనమిత్రః=సర్వసముఁడు
౩౯ యోగపరః=యోగాభ్యాసుఁడు
౪౦ విరాగీ=వైరాగ్యముగలవాఁడు
౪౧ ధ్యానశీలః=ధ్యానముచేయువాఁడు

అనుకల్పము.

స్వస్రీయః = చెల్లెలికుమారుఁడు
ఋత్విక్* = ఋత్విక్కు
జామాతా = పుత్త్రికాభర్త
యాజ్యః యాజ్యుఁడు
శ్వశురః = పిల్లనిచ్చినమామ
దౌహిత్త్రః = కూతురికొడుకు
శిష్యః* = శిష్యుఁడు
సంబంధీ = వియ్యంకుడు మొదలగువారు
బాంధవః = బంధువులు
మాతామహః = తల్లితండ్రి
గురుః = గురువు
అతిథిః = అతిథి
సోదర్యః* = భార్యాపుత్రుడు
సపిండః* = జ్ఞాతి
పితృవ్యః* = పినతండ్రి, లేక పెత్తండ్రి
పుత్త్రః* = పుత్త్రుడు
పౌత్త్రః* = పౌత్త్రుడు
అయాచక = పరులయాచించనివాఁడు
భాగినేయః = అక్కకొడుకు

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో॥ అనుకల్పస్త్వయం జ్ఞేయ సదాసద్భిరనుష్ఠితః।
మాతామహం మాతులంచ స్వస్రీయం శ్వశురంగురుం।
దౌహిత్రం విట్పతింబంధు మృత్విగ్యాజ్యౌచ భోజయేత్॥
మను॥ ౩॥ ౧౪౭,౧౪౮.

సూ॥ గుణవదలాభే సోదర్యోఽపి భోజయితవ్యః । ఏతేనాన్తేవాసినో వ్యాఖ్యాతాః॥ ఆప॥ధర్మ॥౨-౭-౧౭.

సూ॥ తదభావేరహస్యవిత్ ఋచోయజూంషి సామానీతి శ్రాద్ధస్యమహిమా తస్మాదేవం విధం సపిండమప్యాశయేత్॥
బోధా॥ స్మృతి॥ ౨-౮, ౧౪.

శ్లో॥ పితృవ్య గురు దౌహిత్రాన్నృత్విక్ స్వస్రీయమాతులాన్।
పూజయేద్ధవ్యకవ్యేన వృద్ధానతిథిబాన్ధవాన్॥ విష్ణుపురాణం.

శ్లో॥ పితా పితామహో భ్రాతా పుత్రోవాఽథసపిండకః।
నపరస్పరమర్ఘ్యాస్స్యుః నశ్రాద్ధం ఋత్విజస్తథా।
ఋత్విక్పుత్రాదయోహ్యేతే సకుల్యాబ్రాహ్మణాద్విజాః।
వైశ్వదేవేనియోక్తవ్యా యద్యేతేగుణవత్తరాః॥ అత్రిః.
ఏతేనాన్తేవాసినోవ్యాఖ్యాతాః॥ ఆప॥ ధ॥ ౨-౭-౧౭.

---

* వీరిని విశ్వేదేవస్థానమునందు నిమంత్రించవలయును.

3. భోక్తృనిమంత్రణ వర్జనీయబ్రాహ్మణాః.

రోగీ = రోగముగలవాఁడు

హీనాతిరిక్తాంగః = ఎచ్చుతగ్గులుగల అవయవములు గలవాఁడు

కాణః = ఒంటికంటివాఁడు

పౌనర్భవః = మారుమనువయిన స్త్రీకి పుట్టినవాఁడు

అవకీర్ణీ = క్షతవ్రతుఁడు

కుండః = భర్తయుండగా జారునికిపుట్టినవాఁడు

గోళకః = భర్తపోయినపిదప జారునికిపుట్టినవాఁడు

కునఖీ = పుప్పిగోటివాఁడు

శ్యావదన్తః = పాచిపండ్లవాఁడు

భృతకాధ్యాపకః = నియమితమగు వేతనముతో వేదముచెప్పువాఁడు

క్లీబః = నపుంసకుఁడు

కన్యాదూషీ = అవివాహితయగు కన్యను చెఱిచినవాఁడు

అభిశస్తకః = అగమ్యాగమనముచేత నింద్యుఁడు

మిత్రద్రోహీ=మిత్రద్రోహముచేసినవాడు

పిశునః=కొండెగాఁడు

సోమవిక్రయకః=సోమవిక్రయణము చేసినవాఁడు

పరివేత్తా = అన్నకువివాహముకాకముందు వివాహము చేసికొనినవాఁడు

మాతాపితృగురుత్యాగీ=తల్లిని తండ్రిని గురువును అకారణముగ విడిచినవాఁడు

కుండాశీ=కుండునియన్నము తినువాఁడు

వృషలాత్మజః = వివాహము కాకముందు రజస్వలయయినదానికి వివాహానంతరమునపుట్టినవాఁడు

పరపూర్వాపతిః=వివాహిత యయినదానిని మరల వివాహము చేసికొనినవాఁడు

స్తేనః=దొంగ

కర్మదుష్టః=దుష్టకర్మ లొనర్చువాఁడు

పతితః = మతాచార ధర్మముల విడిచినవాఁడు

నాస్తికః=నాస్తికప్రవృత్తిగలవాఁడు

అనధీయానః జటిలః= అధ్యయనము చేయని బ్రహ్మచారి

దుర్బలః=దుశ్చర్మగలవాఁడు

కితవః=జూదరి

పూగయాజకః=బహుయాజకుఁడు

చికిత్సకః=వైద్యజీవి

దేవలకః = పరులదేవార్చనముచేతజీవించువాఁడు

మాంసవిక్రయీ=మాంసము విక్రయించువాఁడు

విపణిజీవీ = స్వధర్మమునువిడిచి వర్తకము చేయువాఁడు

ప్రేష్యః=స్వధర్మమునువిడిచి కూలికిపోవువాఁడు

రాజసేవకః = స్వధర్మమునువిడిచిరాజసేవ చేయువాఁడు

గురుప్రతిరోద్ధా=విహితవృత్తిగల గురువునెదిరించువాఁడు

త్యక్తాగ్నిః = గార్హ్యాగ్నిని వదలినవాఁడు

వార్ధుషికః=స్వధర్మమునువదలి అన్యాయమున వడ్డివ్యాపారముచేయువాఁడు

పశుపాలకః=స్వధర్మమునువదలి పశుపాలనచేత జీవించువాఁడు

నిరాకృతిః=వేదముచదువనివాఁడు

బ్రహ్మద్వేషీ = బ్రాహ్మణుల ద్వేషించువాఁడు

గణాభ్యన్తరః=సంఘద్రవ్యముచే జీవించువాఁడు

నటః=నాట్యజీవి

వృషలీపతిః=రజస్వలయినదానిని వివాహము చేసికొనినవాఁడు
గృహే ఉపపతికః= గృహమునందే జారు నుంచుకొనిన భార్యగలవాఁడు
భృతకాధ్యాపితః = నియమితమయిన ధనములో అధ్యయనము చెప్పువానిదగ్గఱ చదివినవాఁడు
శూద్రశిష్యః=శూద్రునకు శిష్యుఁడు
శూద్రగురుః=శూద్రునకు గురువు
పతితసంసర్గీ = పతితులతో సంసర్గముగల వాఁడు
అగారదాహీ=కొంపలకాల్చువాఁడు
గరదః=విషముపెట్టువాఁడు
సముద్రయాయీ = సముద్రయాత్ర చేయువాఁడు
వందీ=స్తుతిపాఠకుఁడు
తైలికః తిలఘాతకుఁడు
కూటకారకః = అబద్ధపు సాక్ష్యమాడువాఁడు
పిత్రా వివదమానః = తండ్రితో పోట్లాడువాఁడు
కేకరః=మెల్లచూపుగలవాఁడు
మద్యపః=కల్లు ద్రావువాఁడు
దాంభికః=డాంబికుఁడు
రసవిక్రయీ=రసవిక్రయము చేయువాఁడు
ధనుశ్శరకృత్=విల్లునంబులు చేయువాఁడు
అగ్రేదిధిషూపతిః = అక్కకు పెళ్లికాకముందు చెల్లెలిని వివాహముచేసికొనినవాఁడు
సూతవృత్తిః=రథముతోలి జీవించువాఁడు
పుత్రాచార్యః = పుత్రుఁడు గురువుగాగలవాఁడు
భ్రామరీ=అపస్మారరోగముగలవాఁడు
అంధః=గ్రుడ్డివాఁడు
వేదనిందకః=వేదనిందచేయువాఁడు
హస్తికః=ఏనుగులకాచువాఁడు
ఉష్ట్రిదమకః=ఒంటెలకాపాడువాఁడు
నక్షత్రజీవీ=కేవల జ్యోతిశ్శాస్త్రముచే జీవించువాఁడు
పక్షిపోషకః=పక్షుల పోషించువాఁడు
యుద్ధాచార్యః= యుద్ధకర్మములబోధించువాఁడు
స్రోతోభేదకః= ప్రవహించు జలముల భేదించువాఁడు
ఆవరణరతః=ప్రవాహములనాపువాఁడు
గృహసంవేశకః = వాస్తువిద్యచే జీవించువాఁడు
వృక్షారోపకః=కూలికి చెట్లుపాతువాఁడు
శ్వక్రీడీ=కుక్కలతో నాట్లాడువాఁడు
శ్యేనజీవీ = డేగల విక్రయించి జీవించువాఁడు
హింస్రః=జీవహింసచేయువాఁడు
వృషలవృత్తిః = శూద్రులవలన జీవించువాఁడు
గణయాజకః=గణయాగము చేయువాఁడు
ఆచారహీనః=ఆచారములేనివాఁడు
నిత్యయాచనకః= సర్వదాయాచనమే వృత్తిగాగలవాఁడు
కృషిజీవీ = స్వధర్మమునువదలి వ్యవసాయముచేత జీవించువాఁడు
శిల్పజీవీ=స్వధర్మమునువదలి శిల్పములచేత జీవించువాఁడు
సన్నిందకః=సజ్జననిందచేయువాఁడు
ఔరభ్రికః=మేకలపెంచువాఁడు
మాహిషికః= వ్యభిచారిణియగు భార్యగలవాఁడు
ప్రేతనిర్యాతకః = శవవహనమే వృత్తిగాగలవాఁడు.

వీరందఱు నిమంత్రణమునకు తగరని తాత్పర్యము.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో॥ యే స్తేనపతితక్లీబా యేచ నాస్తికవృత్తయః।
తాన్ హవ్యకవ్యయోర్విప్రా ననర్హాన్మనురబ్రవీత్।
జటిలం చానధీయానం దుర్బలం కితవంతథా।
యాజయన్తిచ యేపూగాన్ తాంశ్చశ్రాద్ధే నభోజయేత్।
చికిత్సకాన్దేవలకాన్మాంసవిక్రయిణస్తథా।
విపణేనచ జీవన్తో వర్జ్యాస్స్యుర్హవ్యకవ్యయోః॥
ప్రేష్యో గ్రామస్యరాజ్ఞశ్చ కునఖీ శ్యావదన్తకః।
ప్రతిరోద్ధాగురోశ్చైవ త్యక్తాగ్ని ర్వార్ధుషస్తథా॥
యక్ష్మీచ పశుపాలశ్చ పరివేత్తా నిరాకృతిః।
బ్రహ్మద్విట్ పరివిత్తిశ్చ గణాభ్యన్తర ఏవచ॥
కుశీలవోఽవకీర్ణీచ వృషలీపతిరేవచ।
పౌనర్భవశ్చకాణశ్చ యస్యచోపపతిర్గృహే॥
భృతకాధ్యాపకో యశ్చ భృతకాధ్యాపితస్తథా।
శూద్రశిష్యోగురుశ్చైవ వాగ్దుష్టః కుణ్డగోలకౌ॥
అకారణపరిత్యక్తా మాతాపిత్రోర్గురోస్తథా।
బ్రాహ్మయౌనైశ్చ సంబన్ధైస్సంయోగం పతితైర్గతః॥
అగారదాహీ గరదః కుండాశీసోమవిక్రయీ।
సముద్రయాయీ బన్దీచ తైలికఃకూటకారకః॥
పిత్రావివదమానశ్చ కితవో మద్యపస్తథా।
పాపరోగ్యభిశస్తశ్చ దామ్భికో రసవిక్రయీ॥
ధనుశ్శరాణాం కర్తాచ యశ్చాగ్రేదిధిషూపతిః।
మిత్రధ్రుగ్ద్యూతవృత్తిశ్చ పుత్రాచార్యస్తథైవచ॥
భ్రామరీగండమాలీచ శ్విత్ర్యథోపిశునస్తథా।
ఉన్మత్తోఽన్ధశ్చ వర్జ్యాస్స్యుర్వేదనిందక ఏవచ॥
హస్తిగోఽశ్వోష్ట్రదమకో నక్షత్రైర్యశ్చజీవతి।
పక్షిణాంపోషకోయశ్చ యుద్ధాచార్యస్తథైవచ॥
స్రోతసాం భేదకోయశ్చ తేషాంచావరణేరతః।
గృహసంవేశకోదూతో వృక్షారోపక ఏవచ।

శ్వక్రీడీ శ్యేనజీవీచ కన్యాదూషక ఏవచ।
హింస్రోవృషలవృత్తిశ్చ గణానాంచైవయాజకః॥
ఆచారహీనః క్లీబశ్చ నిత్యంయాచనక స్తథా।
కృషిజీవీ శిల్పజీవీ సద్భిర్నిన్దిత ఏవచ॥
ఔరభ్రికో మాహిషికః పరపూర్వాపతి స్తథా।
ప్రేతనిర్యాతకశ్చైవ వర్జనీయాః ప్రయత్నతః॥
ఏతా న్విగర్హి తాచారా నపాంక్తేయా న్ద్విజాధమాన్।
ద్విజాతిప్రవరో విద్వా నుభయత్ర వివర్జయేత్॥

మనుః 3॥ ౧౫౦—౧౬౬

పిండ ప్రమాణము

ప్రత్యాబ్దికమునందు పిండప్రదానమును ఉచ్ఛిష్టపాత్రలసమీపముననే చేయవలయును. శ్రాద్ధమున కుపయోగించిన వ్యంజనములన్నియు కలిపి 3 పిండములను చేయవలయును. ప్రత్యాబ్దికమునందును మాసికమునందును నారికేళపరిమాణముగల పిండముల నొసగవలయునని శాస్త్రసిద్ధాంతము. కపిత్థ బిల్వ ఫలమానముగ నొసగవచ్చుననియు కొందఱిమతము.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో. కపిత్థబిల్వమాత్రాన్వా పిండాన్ దద్యాత్సమాహితః।
తత్సమంవికిరందద్యా త్పిండాం తేషుసుసంయతః॥ సుమన్తుః

శ్లో. ఏకోద్దిష్టేసపిండేచ కపిత్థస్తు విధీయతే।
నారికేళ ప్రమాణంతు ప్రత్యబ్దే మాసికేతథా॥
తీర్థేధర్శేచసంప్రాప్తే కుక్కుటాండ ప్రమాణతః।
మహాలయే గయాశ్రాద్ధే కుర్యాదామలకోపమం॥ హేమాద్రిః

పిండ ప్రదానమునందు:—

శ్లో. శమీపత్ర ప్రమాణేన పిండందద్యాద్గయాశిరే।
ఉద్ధరేత్స ప్తగోత్రాణి కులమేకోత్తరం శతం॥

అని చెప్పియున్నది. అందుఏకోత్తరశతకులములకు వివర మీవిధముగ చెప్పబడియున్నది.

శ్లో. పితా మాతాచ భార్యా చ భగినీ దుహితా తథా।
పితృ మాతృష్వసా చైవ సప్తగోత్రాణివై విదుః॥

శ్లో. తత్త్వాని వింశతి నృపా ద్వాదశైకాదశా దశ।
అష్టౌ వితిచగోత్రాణాం కులమేకోత్తరం శతం॥

పిండవినియోగము.

పుత్రార్థియగువాడు మధ్యమపిండమును (పితామహపిండమును) "శ్లో. ఆధత్తపితరోగర్భ మత్రసంతానవర్ధనమ్" అను మంత్రమునుపఠించి తనభార్య కివ్వవలయును. అదివరకు పుత్రులులేకపోయిన ఇవ్వవలయునుగాని ఉన్నయెడల అక్కరలేదు. పితరులయందు శ్రద్ధలేనిభార్యకు ఇవ్వఁగూడదు. పుత్రార్థికానివాఁడు ఆపిండమును తక్కినపిండములతోపాటు ఆవుకు పెట్టవచ్చును. లేక జలమునందు కలుపవలయును.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో. పత్నైశ్చప్రజార్థం దద్యాత్తు మధ్యమం మంత్రపూర్వకమ్॥
వాయుపురాణము.

శ్లో. పతివ్రతాధర్మపత్నీ పితృపూజనతత్పరా।
మధ్యమన్తు తతఃపిండ మద్యాత్సమ్యక్సుతార్థినీ॥ మనుః.
పత్నీమధ్యమపిండమశ్నీయా దార్తవస్నాతా॥ శంఖలిఖితౌ.
ఆర్తవస్నాతా=అగృహీతగర్భా.
తతః కర్మణి నిర్వృత్తే పిండాశ్చ తదనంతరం।
బ్రాహ్మణోఽగ్నిరజోగార్వాభక్షయేదప్సువాక్షిపేత్॥ దేవలః.

ఏతత్ పుత్రార్థిత్వాభావవిషయం, తత్సద్భావేమధ్యమపిండవ్యతిరిక్తపిండాంతరవిషయంవా. వైద్య॥ శ్రాద్ధకాండే.

అగ్నౌకరణవిధి.

ఔపాసనాగ్నియందు అగ్నౌకరణహోమము "తల్లిదండ్రులకు, మాతామహ మాతామహీలకు, జ్యేష్ఠభ్రాత, సాపత్నిమాత" వీరి యాబ్దికములందుమాత్రమే ఔపాసనాగ్నియందు చేయవలయును. తక్కినవారి యాబ్దికములందు లౌకికాగ్నియందే చేయవలయును. విధురుఁడు బ్రహ్మచారి వీరు తాము పెట్టవలసిన ఆబ్దికములందు లౌకికాగ్నియందే అగ్నౌకరణహోమము చేయవలయును.

పాత్రచాలనము.

భోజనాంతరమున స్వస్తివాచనముకంటె పూర్వమున భోక్తలు భుజించినపాత్రములను తానుగాని కుమారుఁడుగాని లేక శిష్యుఁడుగాని ఎత్తి వానినిగోతియందుపూడ్చిపైన మట్టికప్పవలయును. ఉపనయనముగాని బాలురును స్త్రీలును వానిని ఎత్తకూడదు. వానిని కుక్కలు మొదలగునవి తాఁకునటుల పారవేయుట తప్పు.

ప్రమాణవచనములు.

శ్లో. "భాజనేషుచ తిష్ఠత్సు స్వస్తికుర్వన్తి యేద్విజాః।
తదన్నమసురై ర్భుక్తం నిరాశైః పితృభి ర్గతైః॥ బృహస్పతిః.

శ్లో. పాత్రాణి చాలయేచ్ఛ్రాద్ధే స్వయం శిష్యోఽథవా సుతః।
నస్త్రీభిర్నచబాలేన నాసజాత్యా కథంచన॥ జాతుకర్ణిః.

శ్లో. శ్రాద్ధ ఉచ్ఛిష్టపాత్రాణి గర్తే నిక్షిప్యగోపయేత్।
మృద్భి రాచ్ఛాదయేచ్ఛ్వాది ర్యథానస్పృశతేతథా॥

వైద్యనాథీయ స్మృతిముక్తాఫలే శ్రాద్ధకాండే.

స్త్ర్యాదికర్తృక శ్రాద్ధవిధి.

స్త్రీలుగాని అనుపనీతులుగాని శ్రాద్ధము చేయవలసివచ్చునేని "మదర్థం భవన్తః కుర్వన్తు" అని చెప్పి ఒక బ్రాహ్మణుని నియమించి వానిచేతనే శ్రాద్ధకర్మ నంతయు జరిపించవలయును. స్త్రీకర్తృకమగు ఆబ్దికమునాడు ఆస్త్రీ రజస్వలయగునేని ఐదవనాఁడు శుద్ధిస్నానముచేసినపిదపనే వేఱొక బ్రాహ్మణుని నియమించి వానిచేత ఆబ్దికకర్మ జరిపించవలయును. జననమరణాశౌచములం దంతరించిపోయిన ప్రత్యాబ్దికమును శుద్ధిదినమున స్నానమొనర్చి జరిపించవలయును. దర్శశ్రాద్ధము మాసికములు ఇవి ఆశౌచమధ్యమునవచ్చునేని వానిని శుద్ధిస్నానానంతరమున జరిపించ నక్కఱలేదు.

శ్రాద్ధసామాన్య విధివిచారము.

ఇవి కూరలు, ఇదిపచ్చడి, ఇవిభక్ష్యములు అని వస్తువులనుగుఱించిచెప్పి వడ్డించవలయునుగాని "ఇదిరుచిగానున్నది, ఇదిచాలమంచిది" అని పదార్థముల గుణముల వర్ణించి వడ్డించకూడదు, శ్రాద్ధమునకయి ప్రయత్నముచేసి సంపాదించిన వస్తువులలో భోక్త యాచించినవస్తువు నవశ్యము వడ్డించవలయును. పదార్థముల తీసికొనిరాక "కూరలు కావలయునా, పచ్చడికావలయునా?" అని అడుగగూడదు. పదార్థముల తెచ్చికావలయునా అని అడుగవలయును. వ్యంజనాదు లన్నింటిని పాత్రలతో తెచ్చి పాత్రలతో వడ్డించవలయునుగాని చేతితో వడ్డించకూడదు. అయఃపాత్రలతో శ్రాద్ధకాలమున వడ్డించకూడదు. శ్రాద్ధదివసమున పితృశేషము భుజింపవలయును గాని వైశ్వదేవశేషము భుజింపఁగూడదు. ఆదినమున శ్వానబలి వేయకూడదు. ఆబ్దికదినమునందును ఆదినమునకు పూర్వోత్తరదినములందును క్షౌరాభ్యంగనాదికములను విడువవలయును. ఈ దినములందు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును పరిపాలింపవలయును. సామాన్యముగ శ్రాద్ధములందు దేవపిత్రర్చనసమయమున పుష్పధూపాదుల నుపయోగింపక అన్నింటికి "దళదానంబులకు తోటకూరకట్ట" యనులోకోక్తి ననుసరించి "పుష్పార్థా ఇమే అక్ష

తాః, ధూపార్ధా ఇమే అక్షతాః, పుష్పార్ధా ఇమే తిలాః, ధూపార్ధా ఇగే తిలాః" అని జరుపుచున్నారు. స్వల్పప్రయత్నమున లభించు పుష్పాదులకయి ప్రయత్నముచేయక తత్రప్రత్యామ్నాయ మక్షతల నుపయోగించుట దూష్యము. కొందఱు శ్రద్ధాళువులుసైతము ఉపేక్షాబుద్ధిగల కొందఱుపురోహితులు చెప్పెడి వచనములనమ్మి ఆబ్దికాదులయందు పుష్పాద్యుపచారము లనవసరములను తలంపు కలిగియుంటచే నిటులవ్రాసితిమి.

శ్రాద్ధమునకయిచేసి వడ్డించినవస్తువులలో తనకిష్టమయినవస్తువును భోక్తయడుగవచ్చును. కాని తనవిస్తరియందు వడ్డించనివస్తువుల నడుగఁగూడదు. అత్యధికముగ వడ్డించుకొనుటయుతప్పే. వడ్డింపవచ్చిన వస్తువులు తన కక్కరలేనియెడల "వద్దు" అని నోటితో చెప్పక చేతితో వద్దని సంజ్ఞచేయవలయును. కావలసియున్నను అట్లే సంజ్ఞచేయవలయును. చిత్రాహుతిబలులను పెట్టకూడదు. చేసినకూరగాయలు మొదలగునవి రుచిగా ఉన్నవా అని కర్తయడిగినను రుచిగా ఉన్నవి అని భోక్తపలుకగూడదు. భోక్త లొకరినొకరు తాఁకకుండునటుల కూర్చొని భుజింపవలయును ఒకవేళ పొరబాటుచేత దాఁకినేని ఆయన్నమును పరిత్యజింపక భుజించి తద్దోషపరిహారార్థము గాయత్రీజపము ౧౦౮ పర్యాయములు చేయవలయును. జలపానముచేయునపుడు సగముత్రాఁగి వానిని నిలువయుంచి అమిగిలినజలమును మఱల త్రాఁగఁగూడదు. పంచపాత్రయందు కావలసినంతజలమునే పోసికొని దానిని త్రాఁగి మఱల కావలసినప్పుడు పంచపాత్రయందు జలము నుంచుకొనవలయును. భక్ష్యములనయినను సగముకొఱికి తక్కినసగమును మఱల భుజింపకూడదు. వేడిగనున్నయెడల విసనకర్ర చేతవిసురుకొనవలయునుగాని నోటితో ఊదుకొనకూడదు. భోజనానంతరమున భోక్త దూరప్రయాణము చేయఁగూడదు. సాయంకాలమున ౧౦ పర్యాయములు గాయత్రీమంత్రముచేత జలపానముచేసి ౧౦౮ పర్యాయములు గాయత్రినిజపించి తరువాత మామూలుగ సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను చేసికొనవలయును. ఆదినమున క్షౌరాభ్యంగములు చేసికొనగూడదు ద్వితీయపర్యాయము భుజించగూడదు. నిమంత్రణదినమునందును శ్రాద్ధదినమునందును బ్రహ్మచర్యనియమమును పరిపాలించవలయును.

ఆబ్దికదినమున ఘంటానాదము చేయకూడదు. దేవతార్చన సమయమునందయినను ఘంటానాదము చేయరాదు. శ్రాద్ధోద్దేశముగా తెచ్చినవస్తువులను పితరుల కివ్వనిది ఇతరులకు వినియోగించ వలనుపడదు. భోక్తలకు ఆపోశనము ఇచ్చుపర్యంతము ప్రథమమున విశ్వేదేవులకును తరువాత పితరులకును అర్చనాదికము సర్వము జరుపవలయును. హస్తోదక మిచ్చునప్పుడంతయు ప్రథమమున తాను హస్తోదకము గ్రహించి తరువాత భోక్తల కివ్వవలయును. పితరుల కర్చనము సలుపునప్పుడును పితృర్ఘ్యపాత్రలయందు

తిలాదుల నుంచునప్పుడును ఎడమమోకాలును భూమిపై నానించి చేయవలయును. భోక్తగా కూర్చున్న బ్రాహ్మణుఁడు తానుచెప్పవలసిన మంత్రములను వాక్యములనుమాత్రమే చెప్పవలయునుగాని ఇతరభోక్త చెప్పవలసినట్టియు కర్త చెప్పవలసినట్టియు మంత్రముల చెప్పకూడదు. కర్తకు మంత్రమురానియెడల వచ్చిన మఱొకవిప్రుని మంత్రము చెప్పుటకు పిలువవలయును. శ్రాద్ధదినమునం దైనను ప్రాతఃకాలమున శుచియై స్నానమొనర్చుకొని సంధ్యోపాసనాదుల చేసికొనవలయును. ఔపాసనాగ్ని అనుగతమగువేని (పోవుచేని) చతుస్పాత్ర ప్రయోగముచేసి అగ్నిని సంపాదించుకొని తరువాత ఔపాసనము చేసికొనవలయును. ఈ యౌపాసనాగ్నియందే అగ్నౌకరణము చేయవలయును. శ్రాద్ధపాకమునందు గోధుమలు, తిలలు, ఆవాలు ఇవి తప్పక చేరునట్లు ప్రయత్నించవలయును. శ్రాద్ధదినమున వైశ్వదేవమునకు ప్రత్యేకముగ వంటచేయించి వైశ్వదేవము చేసి దేవతానివేదనము చేయవలయును. ఆపస్తంబసూత్రులు ప్రత్యాబ్దికములందు ప్రత్యేకముగ విష్ణుస్థానమున నొకభోక్తను నిమంత్రించి అర్చింపరాదు. సాలగ్రామమును సమీపమునం దుంచుకొని శ్రాద్ధకర్మ సమాప్తిచేయవలయును. శ్రాద్ధశేషాన్నమును శూద్రాదులకు పెట్టకూడదు. విశ్వేదేవులకును పితరులకును పాదప్రక్షాళనము చేసినతావున ఒకరిపాద్యజలము మఱొకరిపాద్యజలమును తాఁకకుండునట్లు ప్రయత్నించవలయును.

ప్రమాదపరిశోధనము.

ఆబ్దికమంత్రములు ప్రతిబ్రాహ్మణపురోహితునకు ఆవశ్యకమగుటచేత కొంచెమెచ్చుతక్కువగ బ్రాహ్మణపురోహితులందఱు చదివియున్నారు. రానురాను నేటికాలపుపురోహితులలో పలువురు సాహిత్యజ్ఞానము లేనివారుగనున్నారు. దానివలన నిందుకొన్ని విషయములు అన్వయరహితములుగ నున్నను వానినిగుఱించి విచారించుటలేదు. పాండిత్యముగలవారలకు వేదవిషయములందు ప్రవేశములేకపోవుట సామాన్యలక్షణముగ నేఁటికి పరిణమించినది.ఇందువలన ప్రయోగవాక్యములందు కొన్నివ్యత్యాసములు గనంబడుచున్నవి. శ్రుతులయందును సూత్రములందును ఈ వ్యత్యాసముండదు. ఒకవేళయున్నను వ్యాఖ్యాతలింతకుముందే మీమాంసజేసి సిద్ధాంతము జేసియుందురుగాన మనమా విషయమునుగూర్చి ప్రయాసపడ నక్కరలేదు.

౧. పరివేషణానంతరమున అన్నమును త్యక్తముచేయునప్పుడు "అన్నాదులను బ్రహ్మాదిస్వరూపమను నర్థముగ చెప్పుచు చివర **"గయేయంభూః, గదాధరో భూత్వా"** అని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. దీనివలన ప్రక్రమభంగ మగుటయేగాక అర్థమయినను సరిగలేదు. ఆస్థలమున **"గదాధరోభోక్తా"** అని చెప్పవలయును. వైద్యనాథీయస్మృతి ముక్తాఫల శ్రాద్ధకాండమునందును ఇవ్విధంబుగ నున్నది.—

శ్లో. అన్నం బ్రహ్మాత్మకం ధ్యాత్వా ద్విజమాత్మాన మేవచ।
శ్రాద్ధభూమింగయాంధ్యాత్వా భోక్తారంచగదాధరం॥
ఉదీర్యగోత్రసంబంధ నామానిచ తతఃపరం।
ఇదమన్నం తతస్స్వాహా స్వధాశబ్దా యథోచితం॥
ఉదీర్యచనమశ్శబ్దం నమమేతి తతోవదేత్॥

అని చెప్పియున్నది.

ప్రయోగచంద్రికయందు.—

“దక్షిణహస్తేన యవసహిత ముదకమాదాయ....ఇయం భూర్గయా” అయంభోక్తా బ్రాహ్మణో గదాధరః.

అని చెప్పఁబడియున్నది.

ఇంతయేల “గదాధరో భూత్వా” అని చెప్పెడివారు సైతము ఆయాబ్దిక మంత్రములందు ఆపోశనము పట్టించుతావునందు “ఇయం భూర్గయా, ఏతే బ్రాహ్మణా గదాధరాః” అని రూపకముచేసి చెప్పుచున్నారు.

౨. నామములయొక్క చివర పురుషులకు శర్మయని చేర్చునట్లు స్త్రీలకు ఏపదము చేర్చవలసినదనువిషయమయి “అయుగ్దాంతం స్త్రీణాం” గోభిల.గృ.సూ.౨.౮.౧౬. వలన నామాంతమున “దా” శబ్దమును చేర్చవలయునని సిద్ధించుచున్నది. ప్రయోగ గ్రంథమగు ఆండపిల్లవృత్తియందు. “ఏతత్తేమాతః యజ్ఞదేయాశ్చత్వా మను ....యజ్ఞదా మిత్రజనిదా విష్ణుజనిదా........సర్వత్ర స్త్రీనామాన్తే దాశబ్దః ప్రయోక్తవ్యః” అని చెప్పఁబడియున్నది.

౩. ఆబ్దికాదులయందు పిండప్రదానము భోజనానంతరము చేయఁబడుచున్నది. దీనియందు పిండప్రదానార్థము క్రిందఁబఱుపఁబడు దర్భలు (సకృదాచ్ఛిన్నదర్భలు) పఱిచిన పిదప “పితః....గోత్ర....శర్మన్ వసురూప అవనిని క్త” ఈమాటలు చెప్పఁబడుచున్నవి. దీనిని అవనేజనమందురు. ఇందుకు మూలమగు పరాశరమాధవీయమున ఆచారకాండ ౩-వ అధ్యాయమున పిండప్రదానస్థలమున

తతోఽవనేజనం కుర్యాత్ తదాహ సుమన్తుః:—

శ్లో. అసావవనేనింక్ష్వేతి పురుషం పురుషం ప్రతి।
త్రిస్త్రిరేకేనహస్తేన విదధీతావనేజనం॥

అని చెప్పఁబడియున్నది. దీనివలన పితః....గోత్ర....శర్మన్ వసురూప అవనేనింక్ష్వ” అని చెప్పుట శుద్ధమనియు “పితః....అవనిని క్త” అనిచెప్పుట చింత్యమనియు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈపదము ణిజర్=శౌచపోషణయోః, అను ధాతువు

వఱనపుట్టినది. ఇదిఉభయపది. ఇది లోటుయొక్క మధ్యమపురుషైకవచనమని తెలియవచ్చెడిని. అవనేనిక్త అనిన లోటుమధ్యమపురుష బహువచనమగును. కావున 'అవనినిక్త' అనుపదము ప్రామాదికమని తోఁచుచున్నది. అయినను ఈవిషయము చదువరుల ఎదుట ఉంచి పిదప గ్రాహ్యమయినచో చేర్పవచ్చునను తలంపుతో చర్చించి వదలితిమి. విద్వాంసు లిందులకు తగిన అభిప్రాయమునిచ్చెదరు గాక ఇదివరకున్న విధంబుగనే ఈ గ్రంథమునందు ముద్రించితిమి.

వివిధవిషయములు.

శ్లో. శ్రాద్ధే విసర్జనా త్పూర్వం భోజయేన్న సువాసినీం।
తచ్ఛ్రాద్ధం విఫలం ప్రోక్తం శ్రాద్ధం కుర్యా త్పరేఽహని॥

స్మృతిసారే.

తా. శ్రాద్ధమునందు బ్రాహ్మణవిసర్జనమునకు ముందుగ సువాసినికిభోజనము పెట్టరాదు. అట్లు పెట్టునేని ఆశ్రాద్ధము నిష్ఫలమగును. మరల మఱునాడు ఆబ్దికము పెట్టవలయును. (ఈ వచనము సువాసిని మరణించినపుడు ఆబ్దికదినమున నొకసువాసినికి భోజనము పెట్టవలయునను అర్థముగల నొకవాక్యమునకు విషయవ్యవస్థచేయుచు భోక్తలతో పాటు పెట్టకూడదనియు బ్రాహ్మణవిసర్జనానంతరమున పెట్టవలయుననియు నియమమును తెలిపెడిని).

శ్లో. పితృన్ద్దేశ్యకృతం పాకం యో దేవేభ్యః ప్రయచ్ఛతి।
తద్దినేచోపవాసంచ శ్రాద్ధంకుర్యా త్పరేఽహని॥

స్మృతిసారే.

తా. పితరులకని చేసినపాకమును దేవతానివేదనమున కుపయోగించునేని ఆనాఁడుపవసించి మరల మఱునాడు శ్రాద్ధమును పెట్టవలయును.

శ్లో. శ్రాద్ధభోజనకాలేతు దీపో యది వినశ్యతి।
పునరన్నం నభోక్తవ్యం భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్॥

ఔశనసస్మృతి ౫ అధ్యాయే.

తా. భోక్తలు భుజించుచుండగా దీపముచల్లారునేని మరల ఆయన్నమును (దీపము ముట్టించుదనుక) భుజింపకూడదు. అట్లుగాక భుజించునేని చాంద్రాయణవ్రతము చేయవలయును.

నన క్తంగృహీతేనోదకేన శ్రాద్ధకర్మ కుర్యాత్॥ విష్ణుః.

తా. రాత్రియందు సంగ్రహించియుంచిన ఉదకముచేత శ్రాద్ధము చేయరాదు. రేపు శ్రాద్ధమనగా నేఁటిరాత్రి ప్రత్యేకముగ నుదకమునీసియుంచినను ఆయుదకముచేత శ్రాద్ధపాకము చేయకూడదని యర్థము.

శ్రాద్ధకృచ్ఛుక్లవాసాస్స్యాత్‌॥ ప్రచేతాః.

తా. శ్రాద్ధమును చేయునతఁడు తెల్లనివస్త్రములధరించి చేయవలయును.

శ్లో. కాషాయవాసాః కురుతే జపహోమప్రతిగ్రహాన్‌।
న త ద్దేవగమం భవతి హవ్యకవ్యేష్వథోహవిః॥

తా. కావిరంగు గలవస్త్రముధరించి జపహోమాదులను చేయునేని ఆచేసినకార్యము దేవతలనుపొందదు. హవ్యకవ్యములందును ఇదేవిధముగ గ్రహించునది.

శ్లో. నగ్నస్స్యా న్మలవద్వాసా నగ్నఃకౌపీన కేవలః।
ద్వికచ్ఛోఽను త్తరీయశ్చ అకచ్ఛోఽవస్త్ర ఏవచ॥
నగ్నఃకాషాయవాసాస్స్యా న్నగ్న శ్చార్ధ్రపటస్సృతః॥

తా. మలినవస్త్రుఁడు, కేవల కౌపీనము ధరించినవాఁడు, ఉత్తరీయములేనివాఁడు, కట్టుబట్టలేనివాఁడు, రెండుకచ్ఛలుగ వస్త్రము ధరించినవాఁడు, కచ్ఛలేక ధరించినవాఁడు, కావిరంగుగల గుడ్డగలవాఁడు, తడిగుడ్డగలవాఁడు వీరికి నగ్నులనిపేరు. అనఁగా దిగంబరుఁడై ఏకార్యము నెటుల చేయకూడదో పైనచెప్పినతీరుననుండియు నేనియు చేయకూడదని భావము.

శ్లో. భ్రాతౄన్వా భోజయేచ్ఛ్రాద్ధే పుత్రంవాఽపిబహుశ్రుతం।
ఆత్మానం వాఽపి భుఞ్జీత న విప్రం వేదవర్జితం॥

తా. శ్రాద్ధభోజనమునకు సోదరులనుగాని పండితుఁడగు పుత్రునిగాని నిమంత్రించవచ్చును. లేదాతానైనను అర్చనాదికమంతయునలిపి ఆయన్నమును భుజించవలయునుగాని వేదవిద్యావిహీనునకు నిమంత్రణముచేయవలదు అని వేదవిహీనుని నిందించుటకయి ఈవచనము చెప్పఁబడినది.

శ్లో. స్త్రీశేషం పితృశేషంచ శూద్రశేషం తథైవచ।
విధవా పుష్పిణీశేషం భుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేత్‌॥

తా. స్త్రీశేషమును, పితృశేషమును, శూద్రశేషమును, వితంతుశేషమును, రజస్వలాశేషమును అయినయన్నమును భుజించినయెడల చాంద్రాయణవ్రతము సలుపవలయును.

శ్లో. పితృవ్యస్య గురోర్వాపి మాతులస్యమహాత్మనాం।
జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ పుత్రస్య బ్రహ్మనిష్ఠస్య యోగినః।
ఏతేషాం శ్రాద్ధశేషంతు భుక్త్వాదోషోనవిద్యతే॥

తా. పితృవ్యుఁడు, (పినతండ్రిపెద్దతండ్రులు) గురువు, మేనమామ, మహాత్ములు, పెద్దఅన్నగారు, పుత్రుఁడు, బ్రహ్మనిష్ఠుఁడగుయోగి, వీరియాబ్దికములయందు పితృశేషమును భుజంచినయెడల దోషములేదు.

శ్లో. అచ్ఛిన్నాగ్రా హ్యశుష్కాగ్రా హ్రస్వాశ్చైవప్రమాణతః।
కుతపా ఇతి విజ్ఞేయాస్తైశ్శ్రాద్ధంతు సమాచరేత్॥ కాత్యాయనః.
ఉపమూలం లూనాః పితృకార్యేషు॥ గోభిలః.
ఉపమూలం తథాలూనాః శ్రాద్ధార్థంతు కుశాస్స్మృతాః।
తదలాభేచనీవారా దూర్వాశ్చసముదాహృతా॥

తా. కొనలుగలిగినవియు, ఎండని కొనలుగలవియు, హ్రస్వపరిమాణముగలవియు నగు దర్భలు కుతపము లనఁబడును. ఇట్టి దర్భలతో శ్రాద్ధమునొనర్పవలయును. పితృకార్యములందు మొదటివరకు ఛేదించినదర్భలు ప్రశస్తము. అవి దొరకనియెడల నెవరి గడ్డిగాని, దూర్వనుగాని ఉపయోగింపవలయును

శ్లో. అమాయాం మాసమాత్రంస్యాత్ ప్రోష్ఠపద్యాస్తు వత్సరం।
భానువారే త్వష్టరాత్రం నిత్యేద్వైనందినం స్మృతం॥
దర్భాశ్చ స్వయమానేయా దక్షిణా ప్రవణోద్భవాః।
తర్పణాద్యుచ్ఛ్రితాయేవై ఇత్యాద్యాశ్చవిసర్జయేత్॥
బృహత్పరాశరసంహితా.

తా. అమావాస్యయందు తెచ్చినదర్భలు ఒకమాసపర్యంతము ప్రశస్తము. భాద్రపదశుద్ధ పూర్ణిమయందు తెచ్చినదర్భలు సంవత్సర పర్యంతముపయోగింపవచ్చును. ఆదివారమునాఁడు తెచ్చినదర్భలు ౮ దినముల పర్యంతము ప్రశస్తము. సాధారణదినంబులఁదు తెచ్చినవి యొకనాఁటికి మాత్రము ప్రశస్యము.

శ్లో. కుశాభావేకుశస్థానే కాశదూర్వాశ్చ నదాయత్॥

తా. దర్భలు లభింపనియెడల దర్భలకు ప్రత్యామ్నాయముగ రెల్లుగాని దూర్వనుగాని గ్రహింపవలయును.

శ్లో. ఉభాభ్యామపి హస్తాభ్యాం ద్విజైర్దర్భపవిత్రకే।
ధారణీయే ప్రయత్నేన బ్రహ్మగ్రన్థిసమన్వితే॥ అత్రిః.

తా. బ్రాహ్మణులు దర్భపవిత్రములను తమహస్తద్వయమునందు ధరింపవలయును.

శ్లో. కూర్చేనవా పవిత్రేణ యేనకర్మాణికారయేత్।
తస్యగ్రంథిం విసృజ్యైవ కర్మాంతేతు తతస్త్యజేత్॥
పవిత్రకూర్చయోస్త్యాగే సగ్రంథ్యోస్తు ప్రమాదతః।
ఉపవాసం చరేదేక ముపవాసద్వయంతువా॥
స్మృతిముక్తాఫలే ఆహ్నికకాండే భరద్వాజః.

తా. కర్మయందుపయోగించిన కూర్చనుగాని పవిత్రమునుగాని కర్మాంతమునం దుముడివిప్పి పారవేయవలయును. ముడివిప్పక కూర్చనుగాని పవిత్రమునుగాని వదలిరేని ఒకనాఁడుగాని రెండుదినములుగాని ఉపవాసము చేయవలయును.

ఆశౌచాంతరిత శ్రాద్ధవిషయము.

నిర్ణయసింధు. ౩౩౮-౩౩౯ పుటలు.

జననమరణాశౌచములలో ఒకటివచ్చియుండగా శ్రాద్ధదినమువచ్చినయెడల ఆ యాశౌచములశుద్ధి యేనాడగునో నాడుశ్రాద్ధమును ఆచరింపవలయును.

శ్రాద్ధమును ప్రారంభించిచేయునప్పుడు ఆశౌచముసంభవించినయెడల శ్రాద్ధము సమాప్తియగు నంతవరకు ఆశౌచములేదు. శ్రాద్ధప్రారంభమనగా శ్రాద్ధదినమునందు సంకల్పించి "పితృపితామహ ప్రపితామహానాం...గోత్రాణాం...శర్మణాం వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం స్థానే ఆవాహనీయార్థే భవద్భిః క్షణః ప్రసాదః కరణీయః" అని చెప్పెడి ద్వితీయవరణమని కొందఱిమతము. శ్రాద్ధభోక్తృబ్రాహ్మణ భోజనార్థము పాకమును ప్రారంభించుటయే శ్రాద్ధప్రారంభమని కొందఱిమతము.

ప్రమాణవచనములు.

ఆశౌచమధ్యే శ్రాద్ధదినప్రాప్తౌతు మాధవీయే కాలాదర్శేచ ఋష్యశృఙ్గః:—దేయే పిత్ర్యాణాం శ్రాద్ధేతు ఆశౌచం జాయతేయదా। ఆశౌచేతువ్యతిక్రాన్తే తేభ్యశ్శ్రాద్ధం ప్రదీయతే॥

వైద్యనాథీయేచ॥ ఋష్యశృఙ్గః॥ శ్లో॥ శుచీభూతేన దాతవ్యం యాతిథిః ప్రతిపద్యతే। సాతిథిస్తత్రకర్తవ్యా నత్వన్యావైకదాచన॥ శుచినాతావచ్ఛ్రాద్ధంకర్తవ్యం, తత్రముఖ్యకాలే కర్తుశ్శుద్ధ్యభావే శుద్ధ్యనంతరం యాతిథిః ప్రతిపద్యతే - లభ్యతే సాగ్రాహ్యా, ఆశౌచదుష్టాతు నగ్రాహ్యేత్యర్థః॥

ప్రసంగాచ్ఛ్రాద్ధోపక్రమానంతర మాగతాశౌచవిషయం కించిదుక్తం తద్యథా:—

శ్లో॥ వర్షశ్రాద్ధేతుసంప్రాప్తే పిత్రోరాశౌచసంభవే । తదానీమశుచిర్నస్యాత్కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంమృతేఽహని ॥ నిమంత్రితేషు విప్రేషు ప్రారబ్ధే శ్రాద్ధకర్మణి। గేహే పితృషు తిష్ఠత్సు నాశౌచం విద్యతే క్వచిత్॥ ఇతి ఛాగలేయవచనాత్.

శ్రాద్ధోపక్రమశ్చ, కుతపకాలే ద్వితీయవరణం యద్వా, శ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా, తదప్యుక్తంవిష్ణునా, శ్లో॥ వ్రతయజ్ఞవివాహేషు శ్రాద్ధే హోమేఽర్చనే జపే ॥ ఆరబ్ధే సూతకం నస్యా దనారబ్ధేతు సూతకం॥ శ్రాద్ధే ప్రారంభ స్తేనై వో క్తః, ప్రారంభోవరణంయజ్ఞే సంకల్పో వ్రతసత్రయోః। నాందీముఖం వివాహాదౌ శ్రాద్ధే పాకపరిక్రియా॥ గ్రంథాంతరే:— నిమంత్రణో త్తరంశ్రాద్ధే ప్రారంభఃస్యా దితి స్మృతిః.

మలమాసాగత వార్షిక శ్రాద్ధవిషయము.

అధికమాసమువచ్చినప్పుడు అధికమాసమునందును, నిజమాసమునందును, ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధముల నాచరింపవలయును. అధికమాసమునందు చేయునట్టి ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధమును, పిండహీనముగను, నిజమాసమునందు పెట్టెడిశ్రాద్ధమును పిండయుతముగను చేయవలయును.

అధికమాసమునందు మరణించినవారికి ప్రతివర్షము అమాసమునందు శ్రాద్ధమును పెట్టవలయును. కాని ఆయధికమాసము వచ్చినసంవత్సరమునందు మాత్రము అధికమాసమునందు మాత్రమే పిండయుక్తముగ శ్రాద్ధమును పెట్టవలయును. నిజమాసమునందు పెట్టనక్కరలేదు. నిజమాసమునందు మరణించినవారికిన్ని ప్రతివర్షము ఆమాసమునందు శ్రాద్ధమును పెట్టుచు అధికమాసము వచ్చినసంవత్సరమునందుమాత్రము నిజమాసమునందు మాత్రమే పిండయుతముగ శ్రాద్ధము పెట్టవలయును.

• గతించినసంవత్సరములోపల ఆయామాసములందు పెట్టెడి ఆనుమాసికశ్రాద్ధములను మాత్రము రెండుమాసములందును పిండసమన్వితములుగనే పెట్టవలయును.

ప్రమాణవచనములు.

సుధీవిలోచనే గౌతమః:— ద్వౌమాసా వేకనామానా వేకస్మి న్వత్సరేయది। తత్రాద్యే దైవకార్యాణి పితృకార్యాణిచోభయోః॥

వ్యాసోఽపి:—షష్టిభిర్దివసైర్మాసః కథ్యతే బాదరాయణైః। పూర్వార్ధంతుపరిత్యాజ్య ముత్తరార్ధంప్రశస్యతే॥

అన్యత్ర. ఉత్తరే దేవకార్యాణి పితృకార్యాణి చోభయోః, ఇతిస్మరణాత్, షష్టిదివసాత్మకేమాసే భాగద్వయంప్రకల్ప్య పూర్వమసంక్రాంతిసంజ్ఞికం. ఉత్తరం సూర్యసంక్రాంతి సహిత మితివివేకః॥ "పితృకార్యాణిచోభయోః" ఇతి గౌతమవచనేన మలమాసే శుద్ధమా

సేచ వార్షికశ్రాద్ధాచరణం విహితమితి ప్రతీయతే, ఏతదనుసారేణ శిష్టానామాచరణమ ప్యవ్యాహతం ప్రచలతి.

అత్రకించిద్విశేషముక్తం శ్రాద్ధచిన్తామణౌ:—

శ్లో. సంక్రాంతేపిండసంయుక్త మసంక్రాంతేత్వపిండకం, మాస ద్వయేఽపికర్తవ్యం శ్రాద్ధంవా పితృతృప్తయే॥ ఇతివచనాత్. అపార్వణం శ్రాద్ధం మలమాసే, సపార్వణం శ్రాద్ధం శుద్ధమాసే కర్తవ్యమితివివేకః.

మలమాసమృతానాం యదాకదావా.పునఃసఏవమాసః అధిక మాస ఆగతశ్చే త్తస్మిన్మలమాస్యేవ వార్షికశ్రాద్ధంకార్యం, నతుశు ద్ధమాసేఽపి.

ఏతత్కాదాచిత్కం, అత్రభృగుః:—మలమాసమృతానాంతు యచ్ఛ్రాద్ధం ప్రతివత్సరం । మలమాసేతు తత్కార్యం నాన్యేషాంతు కథంచన॥ అన్యేషాంశుద్ధమాసమృతానాం మలమాసేనకార్యం,కింతు శుద్ధమాసఏవకార్యమిత్యర్థః.

సత్యవ్రతపార్శ్వ.శ్లో. వర్షేవర్షేతు యచ్ఛ్రాద్ధం మృతాహేతన్మలి మ్లుచే। కుర్యాదత్రప్రమీతానా మన్యేషాముత్తరత్రతు॥ అత్రప్రమీ తానామిత్యుక్తే, మలమాసేశుద్ధమాసమృతశ్రాద్ధనిషేధః, మలమాస మృతస్య శుద్ధమాసే శ్రాద్ధనివర్తకః, తుశబ్దః.

సుధీవిలోచనకారుని అభిప్రాయము.

అధికమాసశ్రాద్ధవిషయమై కించిద్భేదముగనున్నది. అది ఆంధ్ర దేశశిష్టాచారమునకు విరుద్ధము.

మలమాసమృతానాం యదాకదావా సఏవమృతమాస ఆగ తశ్చేత్తస్మిన్నేవశ్రాద్ధంకార్యం నతుశుద్ధే, శుద్ధమాసమృతానాం శుద్ధ మాసఏవ॥

యుగాదికంశ్రాద్ధపంచకం. మాసద్వయే, శుద్ధేమలేచకార్యం, (యుగ, మను, అపరపక్షిక, మాసిక, త్రైర్థికం,)

శ్రాద్ధాంగతర్పణము.

శ్రాద్ధాంగతర్పణమును కొన్నిశ్రాద్ధములయందు శ్రాద్ధము ఆచరించి మరుసటి దినము ప్రాతఃకాలమునందు చేయవలయుననియు, మఱికొన్నిటియందు ఆదివసమునందే

శ్రాద్ధము ఆచరించి బ్రాహ్మణవిసర్జనానంతరము ఆచరించవలయుననియు శాస్త్రప్రమాణముగలదు. "పరేఽహనికర్తవ్యం" అని మరుసటిదినమునందు చేయుదానికిన్ని "సద్యస్తిలతర్పణం" అని శ్రాద్ధానంతరమునందే ఆచరించుదానికిని పేరు.

శ్రాద్ధానంతరమే అంగభూతతిలతర్పణము ఆచరించు శ్రాద్ధములేవియనగా:— ౧. పక్షశ్రాద్ధము. ౨. హిరణ్యశ్రాద్ధము. ౩. అష్టకాశ్రాద్ధము. ౪. అనుమాసికశ్రాద్ధము. ౫. సంవత్సరవిమోకశ్రాద్ధము. ౬. సపిండీకరణశ్రాద్ధము. ౭. కారుణ్యశ్రాద్ధము. ౮. జీవపితృకకర్తృక మాతృశ్రాద్ధము.

౨. శ్రాద్ధముసలిపి మఱుసటిదినము ప్రాతఃకాలమునందు శ్రాద్ధాంగతర్పణము చేయఁదగిన శ్రాద్ధము లేవియనగా:—౧. తీర్థశ్రాద్ధము. ౨. గయాశ్రాద్ధము. ౩. ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధము. ౪. సకృన్మహాలయశ్రాద్ధము.

పక్షశ్రాద్ధము. సకృన్మహాలయశ్రాద్ధము, అనిమహాలయశ్రాద్ధముద్వివిధము. పితృపక్షమగు భాద్రపదకృష్ణమునందు ప్రత్యహము శ్రాద్ధమును ఆచరించవలయును. ఇదిపక్షశ్రాద్ధముఅనియును, పదిహైదుదినములలో ఒకదినమునందు ఆచరించుదానిని సకృన్మహాలయశ్రాద్ధముఅనియుచెప్పుదురు. ముఖ్యము పక్షశ్రాద్ధము, గౌణము, సకృన్మహాలయశ్రాద్ధము.

ప్రమాణవచనములు.

ప్రయోగ పారిజాతాది నిబంధన గ్రంథములయందు ప్రమాణవచనము లనేకములుగలవు. సంగ్రహముగ కొన్నిటినిమాత్రము ఉదాహరించుచున్నారము.

శ్లో. పక్షశ్రాద్ధే హిరణ్యేచ పశ్చాద్దద్యా త్తిలోదకం।
తథాచైవాష్టకాశ్రాద్ధే శ్రాద్ధేచైవానుమాసికే॥
తీర్థశ్రాద్ధే గయాశ్రాద్ధే శ్రాద్ధే ప్రత్యాబ్దికేఽపిచ।
పరేఽహని ద్విజః కుర్యా త్తర్పణం తిలసంయుతం॥
పక్షశ్రాద్ధంతు నిర్వర్త్య తర్పణం తదనంతరం।
సకృన్మహాలయే శ్రాద్ధే పరేఽహనితిలోదకం॥

శ్రాద్ధమునకు పూర్వమునందే శ్రాద్ధాంగభూతమగు తర్పణమునుఆచరించి పిదప శ్రాద్ధమును ఆచరించవలసినశ్రాద్ధములు,

శ్లో. దర్శే పాతేచ సంక్రాంతౌ యుగమన్వంతరాదిషు।
తర్పయిత్వా పితౄన్ పశ్చా చ్ఛ్రాద్ధంకుర్యా త్ప్రయత్నతః॥

దర్శశ్రాద్ధము, వ్యతీపాతశ్రాద్ధము, సంక్రాంతులు ౧౨, యుగాదులు ౪, మన్వాదులు ౧౪, వీనియందు తర్పణంబనుపేరుగల పితృయజ్ఞమునుచేసిపిదప దర్శాదిశ్రాద్ధముల నొనర్చవలయును.

మత్స్యపురాణే:—పితృయజ్ఞంతు నిర్వర్త్య తర్పణాఖ్యం ద్విజోత్తమః।
పిండాన్వాహార్యకం శ్రాద్ధం కుర్యాదిందుక్షయేఽపిచ॥

అను వచనమునుబట్టి తర్పణమును పూర్వమందాచరించి పిదప దర్శాదిశ్రాద్ధములను ఆచరించవలయునని స్పష్టమగుచున్నది.

తండ్రి జీవించియుండి తల్లిమాత్రము మృతిజెందినప్పుడు పుత్రుడుతల్లికి ఆబ్దికమునుమాత్రము ఆచరించవలయునుగాని శ్రాద్ధానంతరమునందుగాని మరునాడు ప్రాతఃకాలమునందుగాని శ్రాద్ధాంగతర్పణము ఆచరించజనదు. శ్రాద్ధాంగతర్పణమునుమాత్రము తండ్రియే చేయవలయునుగాని పుత్రుడు చేయుజనదు-అని వచనములుగలవు:—

శ్లో. జీవమానః పితా యస్య మాతాయది విపద్యతే।
మాతుశ్శ్రాద్ధం సుతః కుర్యా న్నకుర్యా త్తిలతర్పణం॥

శ్లో. నజీవపితృకః కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధాంగం తిలతర్పణం।
శ్రాద్ధమాత్రం ప్రకుర్వీత తర్పణంతు పితాఽఽచరేత్॥

అనియున్నది.

ఈయాచారము భర్తృకర్తృకశ్రాద్ధమునే ప్రాధాన్యముగ గమనించు ద్రావిడాచారముగాని ఆంధ్రాచారముమాత్రముగాదు.

స్మృతిరత్న మహోదధి గ్రంథకర్త

"శ్లో. జీవమానః పితా యస్య మాతా యది విపద్యతే।
మాతుశ్శ్రాద్ధం సుతః కుర్యా న్నకుర్యా దంగతర్పణం॥

ఇతి సామాన్య నిషేధ వచనమపి.

శ్లో. మాతుఃక్షయాహే సంప్రాప్తే యదిజీవపితాభవేత్।
పరేఽహని తథా నైవ కర్తవ్యం తర్పణం బుధైః॥

ఇతివిశేషవచనబలాత్ పరేహనికర్తవ్య తర్పణనిషేధ పరమేవ, ననద్యస్తిల తర్పణ నిషేధవిషయ ఇతి."

అని స్మృతిరత్నమహోదధియందు సమన్వయముగలదుగాన తండ్రి జీవించియుండి కుమారుడు తల్లికి శ్రాద్ధమును ఆచరించునప్పుడుకూడా శ్రాద్ధాంగతర్పణమును శ్రాద్ధానంతరము చేయవలయును.

మఱియు శ్రాద్ధాంగభూతతర్పణరహితమగు శ్రాద్ధము ఆసురమనియు కూడా సమన్వయము చేసియున్నారు.

నిత్యపితృతర్పణమునందు వసురుద్రాదిత్యరూపముల నుచ్చరింపకూడదు. నిత్యశ్రాద్ధమునందు వసురుద్రాదిత్యరూపముల నుచ్చరింపవలయును. నిత్యపితృతర్పణమునందు పితృవ్యాదికారుణ్యదేవతలను కూడ తర్పణముచేయవలయును. కాబట్టి నిత్యపితృతర్పణమునకు నిత్యశ్రాద్ధమునకును విశేషభేదముగలదని గ్రహించవలయును.

ఈచర్చయందు తేలిన సారాంశములివి.

౧. నిత్యపితృతర్పణము నిత్యశ్రాద్ధముకంటె భిన్నమైనది.

౨. తల్లితండ్రులయొక్క ప్రత్యాబ్దికశ్రాద్ధమునందును, నిత్యపితృతర్పణమును శ్రాద్ధానంతరముచేయవలయును, శ్రాద్ధాంగభూతతిలతర్పణమును పరదినప్రాతఃకాలమునందు వర్గత్రయమునకే చేయవలయును.

౩ తండ్రి జీవించి తల్లిగతించినప్పుడు ఆశ్రాద్ధమునందు శ్రాద్ధాంగతర్పణమును శ్రాద్ధాంతమున ఆదినమునందే చేయవలయును.

౪. నిత్యపితృతర్పణముపితృపూర్వకముగాన తల్లిదండ్రుల ప్రత్యాబ్దికాదులయందు శ్రాద్ధదినమునందు శ్రాద్ధానంతరమునందే నిత్యపితృతర్పణమును చేయవలయునుగాని పితృవ్యాది కారుణ్యశ్రాద్ధములయందుమాత్రము శ్రాద్ధాత్పూర్వమే నిత్యపితృతర్పణమును చేయవలయును.

౫. దర్శ, పాత, యుగ, మన్వంతరము మొదలగు శ్రాద్ధములయందు తర్పణమును ముందాచరించి పిదప శ్రాద్ధము నాచరించవలయును. పక్ష, కారుణ్య, అష్టక, అనుమాసిక, జీవత్పితృకర్తృకమాతృశ్రాద్ధములయందు మాత్రము శ్రాద్ధాంగతర్పణమును అంతమునందే జేయవలయును.

"పరేహని కర్తవ్య శ్రాద్ధాంగతర్పణము చేయుక్రమము."

శ్రాద్ధాంగతిలతర్పణమునకు శ్రాద్ధానంతరము మిగిలిన తిలదర్భలను జాగ్రత్తపఱచి మరుసటిదినమున ఉదయాత్పూర్వమే లేచి బాహ్యకార్యముల నిర్వర్తించి స్నానమొనర్చి జాగ్రత్తపఱచినశ్రాద్ధశేషతిలదర్భలచేత శ్రాద్ధాంగతర్పణమును ఆచరించవలయును. పిదప తిరిగిస్నానమొనర్చి సంధ్యాదినిత్యకర్మలనాచరించుకొనవలయును. ఈయభిప్రాయమును హారీతస్మృతివచనమున్ను పారిజాతగ్రంథకారునివచనమున్ను బలపరచుచున్నవి:—

శ్లో. తతః పరేఽహ్ని కుర్వీత తర్పణం పురుషస్సుధీః।

తచ్ఛేషైః తిలదర్భైస్తు ప్రాతస్స్నాత్వాఽమృతైర్జలైః॥ అనియు,

శ్లో. పరేఽహన్యపిసిస్నాత్వా కృత్వా శ్రాద్ధాంగతర్పణం।
పునస్స్నాత్వైవ కుర్వీత ప్రాతస్సంధ్యాం సమాహితః॥

ఇందువలన శ్రాద్ధకర్త "పరేఽహని శ్రాద్ధాంగతర్పణ కర్తవ్య శ్రాద్ధాదులయందు" మాత్రము శ్రాద్ధదినమునందు తాంబూలచర్వణము, మంచమునందు శయనమున్ను కూడదు. అంగభూతమగు శ్రాద్ధముపూర్తికాలేదు గనుక బ్రహ్మచర్యము విధియని గ్రహింపవలయును. సద్యస్తిలతర్పణముచేయఁదగిన శ్రాద్ధములయందు తాంబూలచర్వణాదికము నిషిద్ధముకాదని గ్రహింపవలయును.

ఉపసంహారము.

ఈ ద్వితీయముద్రణ పీఠికయందు ప్రథమముద్రణమునందు చేర్చినవిషయములను గాక మఱికొన్నివిషయములనుకూడ ప్రమాణవచనములతోడ చేర్చితిమి. మఱియునిందు చేర్చవలసిన విషయములు అత్యావశ్యములనితోచినవానిని పాఠకులు తెలిపినయెడల వానిని తృతీయముద్రణమునందు చేర్చగలము. ఈతృతీయముద్రణమునందు గ్రంథాంతమునందు ఆబ్దికమంత్రమునందువచ్చెడి వైదికపౌరాణికమంత్రములకు ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యముల చేర్చిముద్రించితిమి. బ్రాహ్మణులందఱు తమతమపితరులగూర్చి శ్రద్ధాభక్తిపురస్సరముగ చేయునట్టికృత్యమగుటచేత శ్రాద్ధమని రూఢినామముగ వ్యవహరింపబడుచున్న యీశ్రాద్ధావిధికి సంబంధించిన విధానమును మంత్రార్థపరిజ్ఞానపూర్వకముగ నాచరించి పితృదేవతలయాశీర్వచనములవలన పుత్రపౌత్రాదిసకలైశ్వర్యసుఖములనుభవించెదరుగాక.

రక్తాక్షి ఫాల్గుణ బహుళ పంచమి,
ఆదివారము.
బృందావనం, కీల్పాకు, మదరాసు.

ఇట్లు, సనాతనధర్మపరాయణులు:
శ్రీ. దై. కోటీశ్వరశర్మశాస్త్రి.
క. మార్కండేయశర్మ.

— —

సవరణ.

ఈ గ్రంథాంతమునగల టీకాతాత్పర్యములలో ౧౨౮ పుట. ౧౬ పంక్తి తరువాత ఈక్రిందివాక్యములనుచేర్చి చదువుకొనవలయును.

"క్రతువిత్=యజ్ఞాంగముల నెఱింగినవాఁడును, యజిష్ఠః=యాగములనాచరించుటయందు సమర్థుఁడును, హోతా=దేవతలనాహ్వానముచేయువాఁడును, (అగు)అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుఁడు, దేవాన్=దేవతలను, ఋతుశః = ఆయాఋతువుల ననుసరించి, యజాతి=పూజించుచున్నాఁడు."

అకారాదిమంత్రసూచిక.

*. ఈ గురుతుగల మంత్రము వేరుపుటలయందును గలదు.

పుట.	మంత్రము.	స్థాననిర్దేశము.	పుట.	మంత్రము.	స్థాననిర్దేశము.
౬౯	పరేత	తై. సం. ౧. ౭. ౫	౩౫	రక్షాగ్ంసి	తై. ఆ. ౨. ౧. ౨
౧౨	*పవిత్రేస్థో	ఆ. శ్రౌ. ౧. ౧౧. ౫	౪౨	రక్షోహణో	తై. సం. ౧. ౩. ౨
౧౮	పవిత్రాణిష్ఠ	తై. బ్రా. ౩. ౪. ౮	౮	లోకస్య	తై. సం. ౩. ౧౨. ౪
౬౯	పునర్నః	తై. సం. ౧. ౭. ౮	౮౪	వాజేవాజే	తై. సం. ౧. ౭. ౮
౯౩	పురుషసమ్మితః	తై. బ్రా. ౩. ౮. ౧౧	౮౫	వామదేవాయ	తై. ఆ. ౧. ౧౦. ౪౪
౩౧	*పృథివీతే	ఆశ్వ. గృ. ప. ఆ. ౫	౧౬	విశ్వేదేవాశ్శృ	తై సం. ౨. ౪. ౧౪
౬౩	ప్రాణానాం	తై. ఆ. ౧౦. ౩౬	౧౧	విశ్వేదేవాస	ఋ. సం. ౨. ౪౧
౮౫	బ్రాహ్మణాసః	తై. సం. ౪. ౬. ౮	౮౪	శతమానంభవతి	తై. సం. ౨. ౩. ౧౧
౪౫	భక్షేహి	తై. సం. ౩. ౨౬	౮	*శన్నోదేవీ	తై. ఆ. ౪. ౪౨
౭౬	మహీహావి	తై. ఆ. ౩. ౫. ౧	౬౭	శిరోవా	తై. సం. ౬. ౨. ౧౧
౩౮	*మధువాతా	తై. ఆ. ౧౦. ౧౦	౮	*శుక్రమసి	తై. సం. ౧. ౧. ౧౦౩
౯౬	మనోన్వా	తై. సం. ౧. ౭. ౫	౩౫	శ్రద్ధాయాం-వి.	తై. ఆ. ౧౧. ౩౩
౯౪	యత్వాక్రతా	తై. బ్రా. ౩. ౮. ౧౧	౩౬	శ్రద్ధాయాం-య	తై. ఆ. ౧౦. ౩౪
౯౨	యత్రవేష్ఠ	తై. బ్రా. ౩. ౮. ౨	౬౩	శ్రద్ధాయాం ప్రాణేనివిశ్యా	తై. ఆ. ౧౦. ౩౬
౮	*మయిమహో	ఏకా. ౨. ౯. ౧౪			
౮౦	యదంతరిక్షం	తై. సం. ౧. ౭. ౫	౬౪	సకృదాచ్ఛిన్నం	తై. బ్రా. ౩. ౮. ౪
౩౭	యదశ్వస్య	తై. సం. ౪. ౬. ౬	౩౬	*సత్యంత్వర్తేన	తై. బ్రా. ౨. ౧. ౧౧
౨౨	యమాయాం	ఆప. శ్రౌ. ౧. ౭. ౪	౮౪	సనోబోధి	ఋ సం. ౫. ౨౪. ౩
౧౩	యవోఽసి	ఆశ్వ. గృ. ప. అ. ౨	౮౬	సర్వస్యాప్త్యై	తై. సం. ౫. ౪. ౧౨
౧౩	*యాదివ్యా	తై. బ్రా. ౩. ౧. ౨౧	౨౫	సహావై	తై. ఆ. ౨. ౧. ౧
౪	యావతీర్వై	తై. ఆ. ౨. ౧౬. ౫	౫౭	సహస్రశీర్ష	తై. ఆ. ౩. ౧౨
౩౯	యుంజతే	తై. సం. ౧. ౨. ౧౩	౨౨	సోమాయ	ఆ. ప. శ్రౌ. ౧. ౭. ౩
౧౫	*యువాసు	తై. బ్రా. ౩. ౬. ౧	౫౫	సోమాయ పితృమతే	తై. సం. ౧. ౦. ౫
౩౩	యేచేహ	ఏకా. ౨. ౧౯. ౮			
౩౨	యేదేవా	తై. సం. ౧. ౪. ౧౦	౮౪	స్వాదుషగ్ం	తై. సం. ౪. ౬. ౨
౬౬	యేసమానాః	తై. బ్రా. ౨. ౬. ౩	౧౩	*హిరణ్యవర్ణా	ఆశ్వ. గృ. ౨. ప.
౬౬.	యేసజా	తై. బ్రా. ౨. ౬. ౪			

ఆబ్దిక ప్రయోగ విషయసూచిక

ప్రత్యాబ్దికమునకు ఆవశ్యకముగవలయుసంభారాదికము.

౧ పవిత్రములు ౨
౨ కూర్చ ౧
౩ ప్రాదేశమాత్రపరిమాణముగలదర్భలు
౪ కొనలుగలమూరెడు పొడుగుదర్భలు
౫ యవలు, లేక అక్షతలు
౬ తిలలు
౭ పుష్పములు
౮ సరిప్పదక్షిణాలు
౯ గోమూత్రము
౧౦ గోమయము
౧౧ పీటలు ౨
౧౨ దర్భాసనములు ౨
౧౩ ఆజ్యము
౧౪ అర్ఘ్యపాత్రలు ౫
౫ అర్ఘ్యపాత్రలలోని కుశపవిత్రములు ౫
౧౬ గంధము
౧౭ గుగ్గిలము
౧౮ దీపము
౧౯ వస్త్రములు ౩
౨౦ భోజనపాత్రలు ౨
౨౧ అగ్నౌకరణపాత్ర ౧
౨౨ మేక్షణము (పలుచని కొయ్యపేడు)
౨౩ తేనె
౨౪ విసనకర్ర

ప్రాయశ్చిత్తౌపాసనమునకు కావలసినవి.

౧ స్రుక్కు
౨ స్రువము
౩ నేతిగిన్నె
౪ ప్రోక్షణీపాత్రము
౫ కొనలుముగలదర్భలు
౬ ఆజ్యము
౭ తండులములు
౮ సమిధలు

ఇవి కావలయును.

శ్రీః

ప్రత్యాబ్దిక ప్రయోగము.

కర్తా, (ఉపవీతీ:) (కర్త [1]ఉపవీతియై)

పురాణాచమనం కృత్వా: — (పురాణాచమనమును ఈ చెప్పబోవు ప్రకారము చేసి.)

ఓం కేశవాయ స్వాహా । ఓం నారాయణాయ స్వాహా । ఓం మాధవాయ స్వాహా । ఓం గోవిందాయ నమః । ఓం విష్ణవే నమః । ఓం మధుసూదనాయ నమః । ఓం త్రివిక్రమాయ నమః । ఓం వామనాయ నమః । ఓం శ్రీధరాయ నమః । ఓం హృషీకేశాయ నమః । ఓం పద్మనాభాయ నమః । ఓం దామోదరాయ నమః । ఓం సంకర్షణాయ నమః । ఓం వాసుదేవాయ నమః । ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః । ఓం అనిరుద్ధాయ నమః । ఓం పురుషోత్తమాయ నమః । ఓం అధోక్షజాయ నమః । ఓం నారసింహాయ నమః । ఓం అచ్యుతాయ నమః । ఓం జనార్దనాయ నమః । ఓం ఉపేంద్రాయ నమః । ఓం హరయే నమః । ఓం శ్రీ కృష్ణాయ నమః ॥

స్మృత్యాచమనం చ కృత్వా (స్మృత్యాచమనముగూడ నొనర్చి.)

౧. ఉత్తిష్ఠన్తు [2]భూపిశాచాః । [3]య ఏతే భూమి భారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన । బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ప్రాణానాయమ్య (ప్రాణాయామము చేసి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—శ్రీ గోవింద గోవింద (అని స్మరించి) (వక్ష్యమాణ ప్రకారమున దేశకాలసంకీర్తనము చేయవలయును.)

---

[1] పీఠికయందు వీనియొక్క వివరమును చూడుడు. [2] "భూతపిశాచాః" అని పాఠాంతరము. [3] "ఏతే భూమి భారకాః" అని పాఠాంతరము.

౧. దేశసంకీర్తనము:—పంచాశత్కోటియోజనవిస్తీర్ణమహీమండలే, లక్షయోజనవిస్తీర్ణజంబూద్వీపే, భరతవర్షే, భరతఖండే, మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే, [1]శ్రీశైలస్యేశానప్రదేశే, కృష్ణాగోదావర్యోర్మధ్యదేశే, సమస్తదేవతాబ్రాహ్మణసన్నిధౌ, (విప్ర) (స్వ) (బంధు) గృహే:—

౨. కాలసంకీర్తనము:—శ్రీమహావిష్ణో రాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య, అద్యబ్రహ్మణో, ద్వితీయపరార్థే, శ్వేతవరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వన్తరే, అష్టావింశమహాయుగే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, పంచవింశాధిక పంచసహస్రతమే, వర్తమానవ్యావహారికచాంద్రమానేన [3]రక్తాక్షినామసంవత్సరే,........ఋతౌ,........మాసే,........పక్షే,........తిథౌ,........వాసరే,........నక్షత్రే,........యోగే,........కరణే, ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ;

౩. సంకల్పము:— [4]మమ [5]పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం,........ గోత్రాణాం, ... శర్మణాం వసు రుద్రాఽఽదిత్య రూపాణాం;

---

[1] ఇత్యాదులు ప్రదేశవిశేషమునందు కర్త నివసించు నెడల మార్చి చెప్పుకొనవలెను.

[2] ఇదివరకు "మహాసంకల్పాదులయందు "అష్టావింశన్మహాయుగే" అని చెప్పియున్నది. అయినను "అష్టావింశ" యనునది విశేషణవాచిగాసామాన్యముగ వాడబడుచుండుటచేత నిందు దానిని చేర్చితిమి. వివరమును పీఠికయందు చూడుడు. ఇదిగాక సామాన్యముగ శబ్దజ్ఞానములేని యాజ్ఞికులచేత పొరబాటుగనో తెలియకయో కొన్ని పదములు అసంస్కృతములుగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. వానిని చాలవరకు సంస్కరించి ఇందు చేర్చగలము. ఎట్టివోటుల నెటుల వ్యవహరించినదియు మొదలగునవి తెలిసికొనగోరువారు సావధానముగ పీఠికను చూచెదరు గాక.

[3] సంవత్సర తిథ్యాదులను తగిన విధములు మార్చుకొనవలెను.

[4] (కర్త స్వయముగా చేయనిచో నిది యథోచితముగా "యజమానస్య" మొదలగు రీతులను మార్చుకొనవలెను.)

[5] (తల్లి యాబ్దికమయినయెడల.)

౧. మమ మాతృ, పితామహీ, ప్రపితామహీనాం,........గోత్రాణాం,........ వసురుద్రాఽఽదిత్యరూపాణాం అనియు;

పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞకానాం విశ్వేషాం దేవానాం చ, తృప్త్యర్థం, మమ [1]పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధం అన్నేన హవిషా పార్వణవిధానేన యుష్మదనుజ్ఞయా సద్యైవ మద్య కరిష్యే ॥

బ్రాహ్మణాః:—కురుష్వ. (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ—కాలే అధికారసిద్ధ్యర్థం యథాశక్తి సంభవ త్ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే ॥ (అని పలుకును.)

బ్రాహ్మణాః:—కురుష్వ. (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—కుశ పుష్పాక్షత పాణిః, పరిషద్దక్షిణాంచ గృహీత్వా. (కుశలు, పుష్పములు, అక్షతలు, పరిషద్దక్షిణ వీనిని చేతను గ్రహించి.)

పరిషత్ప్రార్థనమ్.

౨. శ్లో. సమస్తసంపత్సమవాప్తిహేతవ స్సముత్థితాపత్కులధూమకేతవః ।
అపారసంసారసముద్రసేతవః పునన్తు మాం బ్రాహ్మణపాదపాంసవః ॥
శ్లో. ఆపద్ఘనధ్వాంతసహస్రభానవ స్సమీహితార్థార్పణకామధేనవః ।
సమస్తతీర్థాంబుపవిత్రమూర్తయో రక్షన్తు మాం బ్రాహ్మణపాదపాంసవః
శ్లో. ఆధివ్యాధిహరం నౄణాం మృత్యుదారిద్ర్య నాశనమ్ ।
శ్రీపుష్టికీర్తిదం వందే విప్రశ్రీపాదపంకజమ్ ॥
శ్లో. విప్రౌఘదర్శనాత్సద్యః క్షీయన్తే పాపరాశయః ।
వందనాన్మంగళావాప్తి రర్చనా దచ్యుతం పదమ్ ॥
శ్లో. నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణ హితాయచ ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥

---

౨. (మాతామహుని యాబ్దికమయినయెడల)

మమ మాతామహ, మాతుః పితామహ, మాతుః ప్రపితామహానాం.......గోత్రాణాం,.......శర్మణాం వసురుద్రాఽఽదిత్య రూపాణాం అనియు,

౩. (మాతామహి యాబ్దికమయినయెడల)

మమ మాతామహి, మాతుః పితామహి, మాతుః ప్రపితామహీనాం....... గోత్రాణాం.......దానాం వసురుద్రాఽఽదిత్య రూపాణాం (అనియు చెప్పుకొనవలెను.)

[1] మాతుః, మాతామహస్య, మాతామహ్యోః, అని మార్చుకొనవలెను.

ఫలస్తుతిః:—

౩. యావతీర్వై దేవతా స్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసన్తి। తస్మా ద్బ్రాహ్మణేభ్యో వేదవిద్భ్యో దివే దివే నమస్కుర్యాన్నాశ్లీలం కీర్తయే దేతా ఏవ దేవతాః ప్రీణాతి ॥

(అని పై శ్లోకములను, మంత్రమును పఠింపుచు ముమ్మాఱు బ్రాహ్మణులకు బ్రదక్షిణ నమస్కారంబు లాచరించి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—మమ [1]పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్నశ్రాద్ధం కర్తుం ముఖ్యకాలో భూత్వా అధికారసంపదస్త్వితి భవన్తో బ్రువన్తు ॥

(అని కర్త దక్షిణను కుశపుష్పాక్షతలను సమర్పించును.)

బ్రాహ్మణాః:—అధికారసంపదస్తు; కాలశ్చ ముఖ్యకాలోఽస్తు ॥

(అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పాకాదీనాం పవిత్రతాఽస్తు ॥ (అని పలుకును.)

బ్రాహ్మణాః:—సర్వేపాకా శ్శుచయో భవన్తు ॥ (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—ధ్యానమ్.

౪. శ్లో. దేవతాభ్యః, పితృభ్యశ్చ, మహాయోగిభ్య ఏవ చ।
నమ స్స్వధాయై, స్వాహాయై, నిత్య మేవ నమో నమః ॥ ౧

శ్లో. ఈశానః పితృరూపేణ మహాదేవో మహేశ్వరః।
ప్రియతాం భగవా నీశః పరమాత్మా సదాశివః ॥ ౨

(అని ధ్యానించి)

నిమంత్రణము.

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకానాం విశ్వేషాం దేవానాం స్థానే ఆహవనీయార్థే భవద్భిః క్షణః ప్రసాదః కరణీయః ॥

---

[1] మాతుః, మాతామహస్య, మాతామహ్యోః మొదలగు పదముల నవసరమువెంబడి మార్చుకొనవలెను.

(అని కర్త కుశ పుష్పాక్షతముల నొసంగుచు విశ్వేదేవస్థానమున బ్రాహ్మణుని నిమంత్రణము చేయుచున్నాడు.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః: — అస్తుకరణీయః ॥ (అని బదులు పలికి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ: — మను [1]పితృ, పితామహ, ప్రపితామహా నాం......గోత్రాణాం........శర్మణాం వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం స్థానే ఆహావనీయార్థే భవద్భిః·క్షణః ప్రసాదః కరణీయః ॥

(అని కర్త కుశ, తిల, పుష్పముల నొసంగుచు పిత్రర్థబ్రాహ్మణుని నిమంత్రణము చేయును.)

పితృబ్రాహ్మణః: — అస్తుకరణీయః ॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ: —

౫. శ్లో. అక్రోధనైశ్శౌచపరై స్సతతం బ్రహ్మవాదిభిః ।
భవితవ్యం భవద్భిశ్చ, మయా చ శ్రాద్ధకర్మణి ॥

(అని బ్రాహ్మణులను ప్రార్థించును.)

పాద్యమ్.

తతో గృహాంగణే గోమయసహితేన గోమూత్రేణ ఉదక్ ప్లవం దక్షిణాప్లవం చ మండలద్వయం చతురశ్రం, వర్తులంచ క్రమేణోదీచ్యాం దక్షిణస్యాం చ దిశి యజ్ఞోపవీతినా ప్రాచీనావీతినా చ గోమయేనాను లిప్తాయాం భువి కర్తవ్యం ॥

(పిదప వాకిట శుచియగుచోట గోమయముతో నలికించి యచట గోమయముతో గూడిన గోమూత్రములో రెండుమండలములను చేయవలెను. అందు ఒకటి, ఉత్తర దిక్కున ఉత్తరముగా నోడునటుల, నలుచదరముగా ఉపవీతియయి చేయవలయును.

రెండవది దక్షిణపుదిక్కున, దక్షిణముగా నోడునటుల గుండ్రముగా ప్రాచీనావీతియయి చేయునది.)

---

[1] ఇట్టితావుల యథోచితముగ మార్చుకొనుచుండవలయును.

కర్తా, ఉపవీతి, ప్రాఙ్ముఖః:—పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకానాం విశ్వేషాం దేవానాం పాద్యస్థానే, ౧. సాక్షతా ఇమే కుశాః, ౨. పుష్పసహితా ఇమే అక్షతాః, ౩. అయం గంధః, ౪ ఇమే కుశాః; సకలారాధనైః స్వర్చిత మస్తు ॥

(అని చతురశ్రమండలమున, క్రమముగ, ౧. అక్షతలు కుశలను; ౨. పుష్పములు, నక్షతలను; ౩. గంధమును; ౪. కుశలను ఉంచి; ఈ పూజ సర్వమును లెస్సయగుగాక, యనుచు గూర్చోదక మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం ....గోత్రాణాం........శర్మణాం వసురుద్రాఽదిత్యరూపాణాం పాద్యస్థానే, ౧. సతిలా ఇమే కుశాః, ౨. పుష్పసహితా ఇమేతిలాః, ౩. అయంగంధః, ౪. అలంకరణార్థా ఇమే కుశాః; సకలారాధనైః స్వర్చిత మస్తు ॥

(అని వర్తులమండలమున క్రమముగ, ౧. కుశలు తిలలును; ౨. పుష్పములు, తిలలును; ౩. గంధమును; ౪. దర్భలును, ఉంచి ఈ పూజ సర్వము లెస్సయగుగాక యనుచు గూర్చోదక మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ, ప్రత్యఙ్ముఖః — పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః స్వాగతం ॥

(అని కర్త ప్రత్యఙ్ముఖుడయి, తనకెదుట ప్రాఙ్ముఖుడయి యుండు విశ్వేదేవబ్రాహ్మణుని స్వాగతము (శుభాగమనము) చేయుడు అని యనును.)

విశ్వేదేవబ్రాహ్మణః:—సుస్వాగతమ్ ॥ (అని పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకానాం విశ్వేషాం దేవానాం పాద్యస్థానే ఇద మాసనం ॥

(అని కూర్చుండుటకు పీఠమును పైని దర్భాసనమును ఇచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—సుఖాసనమ్ ॥ (అని కూర్చుండును.)

కర్తా:—ఉపవీతీ:—

౬. శంనో దేవీ రభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే। శంయో రభిస్రవంతునః॥
పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః ఇదం వః పాద్యమ్ ॥
(అని పాద్యములో అక్షయి యుదకము నివేదించును.)
విశ్వేదేవబ్రాహ్మణః:—సుపాద్యమ్ ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును)
కర్తా, ఉపవీతీ:—

౭. శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోఽసి దేవో వ స్సవితో త్పునాత్వ చ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసో స్సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥ (అని పాదములకు నేయి రాచి.)

౮. చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూత స్తరతి దుష్కృతాని । తేన పవిత్రేణ శుద్ధేనపూతా అతిపాప్మాన మరాతిం తరేమ॥

౯. లోకస్య ద్వార మర్చిమ త్పవిత్రం । జ్యోతిష్మ ద్భ్రాజమానం మహస్వత్ । అమృతస్య ధారా బహుధా దోహమానం। చరణం నో లోకే సుధితాం దధాతు ॥

౧౦. శ్లో. నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణ హితాయచ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥
(ఇతి ధ్యాయన్ పాదౌ ప్రక్షాల్య,నిర్మాల్యోదకం శిరసా గృహ్ణాతి)
(అని ధ్యానము చేయుచు పాద్యమునకో అక్షయి నివేదించియుంచిన యుదకముతో పాదముల గడిగి యా నిర్మాల్యోదకము శిరమున జల్లుకొనును.)
విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—

౧౧. మయి మహో మయి యశో మయీంద్రియం వీర్యమ్ ॥
(అని దర్భపాణియై; తన పాదముల గడిగిన కర్తను పాణియందు స్పృశించి తన హృదయమును పాణిచేత స్పృశించికొనును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః, స్వాగతమ్ ॥

(అని దక్షిణాపవర్గముగా దర్భము నిచ్చుచున్నాడు.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుస్వాగతమ్ ॥ (అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం.... గోత్రాణాం......శర్మణాం వసురుద్రాదిత్య రూపాణా మిద మాసనమ్ ॥

(అని పీట నిచ్చుచున్నాడు.)

పితృబ్రాహ్మణాః—సుఖాసనమ్ ॥ (అని పీటపయిని గూర్చుండును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౧౨. శంనో దేవీ రభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే। శంయోరభిస్రవన్తు నః ॥ పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః........గోత్రాః,......శర్మాణః, వసురుద్రాదిత్యరూపాః ఇదం వః పాద్యం ॥

(అని పాద్యములో నుదకమును నివేదించును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుపాద్యమ్ ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౧౩. శుక్రమసి జ్యోతిరసి తేజోఽసి దేవో వ స్సవితోత్పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వసో సూర్యస్యరశ్మిభిః ॥ (అని పాదములకు నేయి రాచి.)

౧౪. చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతి పాప్మాన మరాతిం తరేమ ॥

౧౫. లోకస్య ద్వార మర్చిమ త్పవిత్రం। జ్యోతిష్మ ద్భ్రాజమానం మహస్వత్ । అమృతస్య ధారా బహుధాదోహమానం। చరణం నో లోకే సుధితాం దధాతు ॥

౧౬. శ్లో. నమో బ్రహ్మణ్య దేవాయ గో బ్రాహ్మణ హితాయచ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ॥
(అని ధ్యానముచేయుచు పాద్యముకొఱకయి నివేదించియుంచిన యుదకములో పాదములఁ గడిగి నిర్మాల్యోదకము శిరమున జల్లుకొనును.)

పితృబ్రాహ్మణః:—

౧౭. మయి మహో మయి యశో మయీంద్రియం వీర్యం ॥
(అని తన పాదముల గడిగిన కర్తను తాను దర్భపాణియయి పాణియందు స్పృశించి తన హృదయమును పాణిచేత స్పృశించికొనును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—(స్వయంచ పాదౌ ప్రక్షాల్య ఈశానముఖ ఉపవిశ్య, ఆచమ్య.)
(తాను పాదముల గడిగికొని ఈశానముఖముగా గూర్చుండి స్మృత్యాచమన మొనర్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య ఆచమ్య.
(తూర్పుముఖముగ గూర్చుండి స్మృత్యాచమన మొనర్చును.)

పితృ బ్రాహ్మణః:—ఉదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య, ఆచమ్య.
(ఉత్తరముఖముగ గూర్చుండి స్మృత్యాచమన మొనర్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—"పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః ! సమాధ్వమ్" (అని పలికి.)

(ఇతి సవ్యేన పాణినా ఆసనం స్పృశేత్ దక్షిణేన బ్రాహ్మణంచ స్పృశేత్.)
(అని ఎడమచేత విశ్వేదేవాసనమును తాకుచు, కుడిచేత బ్రాహ్మణుని స్పృశించుచు.)

"భూర్భువస్సువస్స్వాహా । అయం వో విష్టరః । అత్రోపవిశన్తు భవన్తః" (ఇత్యుపవేశయతి.) (అని పీటమీద గూర్చుండబెట్టును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—ఉపవిశామః ॥ (అని కూర్చుండును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—"పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః సమాధ్వమ్" ॥ (అని పలికి.)

ఇతి సవ్యేన పాణినా ఆసనం స్పృశేత్ దక్షిణేన బ్రాహ్మణంచ స్పృశేత్.

(ఎడమచేత పితృబ్రాహ్మణుని పీటను తాకుచు కుడిచేత బ్రాహ్మణుని స్పృశించుచు.)

"భూర్భువ స్సువ స్స్వధా । అయం వో విష్టరః । అత్రోపవిశన్తు భవన్తః ॥"

(ఇత్యుపవేశయతి) (అని పీటమీద గూర్చుండబెట్టును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:— ఉపవిశామః; (అని కూర్చుండును)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౮. శ్లో. శ్రాద్ధభూమౌ గయాం ధ్యాత్వా ధ్యాత్వా దేవంగదాధరం।
తాభ్యాం చైవ నమస్కృత్య తతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తయేత్ ॥

ఆచమ్య; ప్రాణానాయమ్య.

(అని గయను గదాధరుని ధ్యానించుచు నమస్కరించును.)

(ప్రత్యాచమనముజేసి ప్రాణాయామ మొనర్చి.)

ఏవంగుణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధే భవదనుజ్ఞయా ప్రశ్రాన్తం శ్రాద్ధకర్మ కరిష్యే ॥ (అని సంకల్పించును.)

దేవ పితృబ్రాహ్మణాః:— కురుష్వ ॥ (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౯. శ్లో. దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చ మహాయోగిభ్యశ్చ ఏవచ ।
నమస్స్వధాయై స్వాహాయై నిత్యమేవ నమో నమః ॥ ౧

శ్లో. ఈశానః పితృరూపేణ మహాదేవో మహేశ్వరః ।
ప్రీయతాం భగవా నీశః పరమాత్మా సదాశివః ॥ ౨

(ఇతి త్రిః పఠిత్వా.) (ఈ రెండు శ్లోకములను కర్త ముమ్మారు పఠించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— (కర్త ప్రాచీనావీతియై.)

౨౦. అపహతా అసురారక్షాꣳసి పిశాచా యేక్షయంతి పృథివీమను । అన్యత్రేతో గచ్ఛన్తు యత్రైషాం గతం మనః ॥

౨౧. ఉదీరతా మవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః పితర స్సోమ్యాసః । అసుం య ఈయు రవృకా ఋతజ్ఞా స్తేనోఽవన్తు పితరో హవేషు ॥

(ఇతి తిలాన్ వికిరేత్.) (ఈ మంత్రము చెప్పి తిలలను (నలుగడలను) చల్లవలయును.)

కర్తా, యజ్ఞోపవీతీ: — పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకానాం విశ్వేషాం దేవానా మిదమాసనం ॥

(అని కర్త దర్భాసనము సుదకదా పూర్వకముగ బ్రాహ్మణహస్తమున నర్పించును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—సుఖాసనం॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—హస్తోదకం దత్వా (విశ్వేదేవబ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చి.)

విశ్వేదేవ! దైవేక్షణః క్రియతాం॥ (అని దర్భలను అక్షతలను విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుని చేతి కిచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—ఓం తథా ॥

(అని ప్రతివచన మిచ్చి దర్భాక్షతలను గ్రహించును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—ప్రాప్నోతు భవాన్ ॥ (అని పలుకును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:— ప్రాప్నువాని ॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞకాన్ విశ్వాన్ దేవాన్ భవతా వాహయిష్యే ॥ (అని పలుకును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—ఆవాహయ ॥ (అని బదులుపలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౨౨. విశ్వేదేవాస ఆగత శృణుతామ ఇమం హవం ।

ఏదం బర్హి రిషీదత ॥

౨౩. శ్లో. ఆగచ్ఛన్తు మహాభాగా విశ్వేదేవా మహాబలాః।
యే అత్ర విహితా శ్శ్రాద్ధే సావధానా భవన్తు తే॥

(ఇత్యావాహయతి) (అని ఆవాహనముచేయును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—సావధానా స్స్మః॥ (అని పలుకును.)

(ఇతితానావాహ్య) (ఇట్లావాహనముచేసి.)

౨౪. విశ్వేదేవా శ్శృణుతే మగ్ంహవం మే యే అన్తరిక్షే య ఉప ద్యవిష్ఠ। యే అగ్నిజిహ్వా ఉతవాయజత్రా ఆసద్యాస్మిన్ బర్హిషి మాద. యధ్వం॥ (ఈ మంత్రము జపించును.)

౨౫. ఓషధయ స్సంవదంతే సోమేన సహ రాజ్ఞా।
యస్మై కరోతి బ్రాహ్మణ స్తగ్ం రాజ న్పారయామసి॥

ఇతిమస్తకాది దక్షిణపాదాన్తమక్షతా న్వికిరేత్.

(పై మంత్రము పఠింపుచు విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుని శిరముమొదలు కుడిపాదముదనుక నక్షతల జల్లవలయును.)

తతో వైశ్వదేవార్థ బ్రాహ్మణభూమిం ప్రాదక్షిణ్యేన యవై రాస్తీర్య,

(పిదప విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుని ఎదుటనుండు ప్రదేశమున ప్రదక్షిణముగ యవల చేత జల్లి.)

(ప్రాగపవర్గం) అర్ఘ్యపాత్రే ఆసాద్య; ఉత్తానే ప్రోక్ష్య;

(అచట (తూర్పుసమాప్తిగనుండునట్లు) అర్ఘ్యపాత్రలను బోర్లించును;)

(సరిగ ఆ పాత్రలను త్రిప్పి వానిమీద జలములో ప్రోక్షించును.)

౨౬. పవిత్రేస్థో వైష్ణవీ వాయుర్వాం మనసా పునాతు॥

(ఇతి పవిత్రే కృత్వా) పాత్రయో ర్నిధాయ

(పై మంత్రము పఠింపుచు పవిత్రములను కట్టి పాత్రలయందు పవిత్రములనుంచును.)

౨౭. శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపోభవన్తు పీతయే।
శంయో రభిస్రవన్తునః ॥
(ఇతి సపవిత్రయోః పాత్రయోరపః క్షిప్త్వా)
(పై మంత్రము పఠించుచు పవిత్రముల నుంచిన పాత్రలయం దుదకము నించవలెను.)

౨౮. యవోఽసి ధాన్యరాజో వా వారుణో మధుసంయుతః।
నిర్ణోద స్సర్వపాపానాం పవిత్ర మృషిభి స్మృతం ॥
(ఇతి యవాన్ క్షిప్త్వా) (అనుచు యవల నుంచవలయును.)
అర్ఘ్యపాత్రయో రమీగంధాః; ఇమాని పుష్పాణి; ఇమేకుశాః.
(అని గంధము పుష్పము, దర్భలు వీనిని అర్ఘ్య పాత్రములయం దుంచవలయును.)
సకలాఽఽరాధనై స్స్వర్చిత మస్తు ॥
(అని కూర్చోదకము నర్ఘ్యపాత్రలయం దుంచవలయును.)
"స్వాహార్ఘ్యా స్స్వాహార్ఘ్యాః."
(ఇతి మంత్రేణ దేవతార్థ బ్రాహ్మణ సమీపే నిక్షిపేత్)
(పై వాక్యము పలికి విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణసమీపమునందు పాత్రల నుంచవలయును.)
విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—సంత్వర్ఘ్యాః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)
కర్తా, ఉపవీతీ:—హస్తోదకం దత్వా (హస్తోదక మిచ్చి.)

౨౯. యాదివ్యా ఆపః పయసా సంబభూవు ర్యా అంతరిక్ష ఉత పార్థివీ ర్యాః ॥

౩౦. హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియా స్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా (స్సుహవా) భవన్తు ॥
(ఇతి పవిత్రాన్తర్హితే బ్రాహ్మణహస్తే "ఇదం వో అర్ఘ్యం" ఇత్యుదకపూర్వకం ప్రత్యేక మర్ఘ్యోదకం వినిక్షిపేత్.)
(పై మంత్రము చెప్పుచు బ్రాహ్మణుని హస్తమునందు పాత్రయందున్న పవిత్రముంచి "ఇదం వో అర్ఘ్యం" అను వచనము పలికి ప్రత్యేకముగ అర్ఘ్యోదకము వక్ష్యమాణప్రకారముగా నీయవలయును.)

పురూరవ సంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! ఇదం వో అర్ఘ్యం ॥

(పై వాక్యము పలికి విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణహస్తమునందు అర్ఘ్యము విడవలయును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:— సంతత్వర్ఘ్యాః ॥ (అని బదులు చెప్పను.)

కర్తా, ఉపవీతీ:— తత శ్శుద్ధోదకం; (హస్తోదక మిచ్చి.)

౩౧. యాదివ్యా ఆపః పయసా సంబభూవు ర్యా అన్తరిక్ష ఉతపార్థివీర్యాః ॥

౩౨. హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియాస్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా (స్సుహవా) భవన్తు॥

అర్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! ఇదం వో అర్ఘ్యం ॥

(అని పవిత్రము బ్రాహ్మణహస్తమున నుంచి "ఇదం వో అర్ఘ్యం" అని అర్ఘ్యపాత్రయందలి జలము విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుని అంజలియం దుంచును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:— అస్త్వర్ఘ్యం ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:— తత ఉదకం దత్వా (తరువాత హస్తోదక మిచ్చి.)

౩౩. గన్ధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం । ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం ॥

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః అమీవో గంధాః ॥

(అని గంధము నిచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః— సుగంధాః ॥ (అని ప్రతి వచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౩౪. అర్చత ప్రార్చత ప్రియమేధాసో అర్చత । అర్చన్తు పుత్రకా ఉతపురంన ధృష్ణ్వర్చత ॥

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! ఇమాని పుష్పాణి ॥

(అని పుష్పముల నిచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:— సుపుష్పాణి ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౩౫. ధూ రసి ధూర్వ ధూర్వ న్తం ధూర్వతం యో ఽస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూ ర్వయం వయం ధూర్వామః ॥

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! అయం వో ధూపః ॥

(అని ధూపము నిచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—సుధూపః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౩౬. ఉద్దీప్యస్వ జాత వేదో ఽపఘ్నం నిర్ ఋతిం మమ ।
పశూగ్‍శ్చ మహ్య మావహ జీవనంచ దిశో దిశ ॥

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! అయం వో దీపః ॥

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—సుదీపః ॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౩౭. యువా సువాసాః పరివీత ఆగాత్ స ఉ శ్రేయాన్ భవతి జాయమానః । తం ధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధ్యో మనసా దేవయన్తః ॥

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! అంతః ప్రావరణార్థం బహిః ప్రావరణార్థం ఆచ్ఛాదనార్థం పవిత్రార్థమలంకరణార్థమిదం వో వాసః ॥

(అని వస్త్రము నిచ్చును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:—సువాసః ॥ (అని బదులు పలుకును.)

తదభావే:—సాక్షతా ఇమే కుశాః ॥ (అని కుశాక్షతల నిచ్చును.)

విశ్వేదేవార్చనం సమాప్తమ్.

పిత్రర్చనం.

(అప్రదక్షిణం పిత్రాద్యర్చనం కుర్యాత్)

(పితృపితామహాదుల యర్చన మప్రదక్షిణముగ నొనర్పవలయును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—భవదనుజ్ఞయా పిత్రాద్యర్చనం కరిష్యే ॥

(అని విశ్వేదేవానుమతినొంది సంకల్పించి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— పితృస్థానస్య హస్తోదకం దత్వా
(పితృస్థానమునకు హస్తోదకము నిచ్చి.)

మమ పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం.........గోత్రాణాం ....శర్మణాం వసురుద్రాదిత్యరూపాణా మిదమాసనం ॥
(అని యవకదానపూర్వకముగ దర్భాసన మిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:— సుఖాసనం ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— హస్తోదకం దత్వా (హస్తోదక మిచ్చి.)

పితౄః ప్రతిసాంవత్సరికమృతాహాఖ్యాన శ్రాద్ధేక్షణః క్రియతాం॥
(అని ప్రార్థించును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణాః:— ఓం తథా ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— ప్రాప్నోతు భవాన్ ॥ (అని పలుకును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:— ప్రాప్నువాని ॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాన్........ గోత్రాన్......శర్మణః, వసురుద్రాదిత్యరూపాన్ భవత్యావాహయిష్యే ॥
(అని అడుగును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:— ఆవాహయ ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౩౭. ఉశన్తస్త్వా హవామహ ఉశన్తస్సమిధీమహి । ఉశన్నుశత ఆవహ పితౄన్ హవిషే అత్తవే ॥ (అని తిలకుశ పుష్పముల శిరమునం దుంచవలయును.)

౩౮. నమోవః పితరో రసాయ నమోవః పితర శ్శుష్మాయ నమోవః పితరో జీవాయ నమోవః పితర స్స్వధాయై నమోవః పితరో మన్యవే నమోవః పితరో ఘోరాయ పితరో నమో వోయ ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యుష్మాగ్ం స్తేను యేఽస్మిన్ లోకే మాం తేను య ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యూయం తేషాం వసిష్ఠా భూయాస్త యేఽస్మిన్ లోకేఽహం తేషాం వసిష్ఠోభూయాసం ॥

(ఇతి మస్తకాదిదక్షిణపాదాంతం తిలాన్ వకిరన్ నమస్కరోతి.)
(ఈ మంత్రము పఠింపుచు మస్తకము మొదలు దక్షిణపాదము దనుక తిలలను చల్లి నమస్కరించును.)

౪౦. ఆయన్తు నః పితరస్సోమ్యాసో ఽగ్నిష్వాత్తాః పథిభిర్దేవయానైః। అస్మిన్యజ్ఞే స్వధయా మదన్తం త్వధిబ్రువన్తు తే ఽవన్త్వస్మాన్ ॥

ఇత్యుపస్థాయ. (అని యుపస్థానము చెప్పవలయును.)

౪౧. అపహతా అసురా రక్షాంసి పిశాచా యే క్షయన్తి పృథివీమను। అన్యత్రేతో గచ్ఛన్తు యత్రైషాం గతం మనః ॥

(ఇతి త్రిస్సర్వతోదిశం తిలాన్ ప్రక్షిపతి.) (అని నాలుగువైపుల తిలలను చల్లవలయును.)

తతో దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు దక్షిణాపవర్గతయా అర్ఘ్యపాత్రాణ్యాసాద్య; ఉత్తానాని ప్రోక్ష్య.
(దక్షిణాగ్రములగు దర్భలయందు దక్షిణసమాప్తిగ మూడు అర్ఘ్యపాత్రలను బోర్లించవలయును.) (పిదప ఆ పాత్రలను త్రిప్పి వానిమీద జలముతో ప్రోక్షించును.)

౪౨. పవిత్రేస్థో వైష్ణవ్యౌ వాయుర్వో మనసా పునాతు ॥

ఇతి పవిత్రాణి కృత్వా పాత్రేషు నిధాయ. (అని పవిత్రములను కట్టి మూడు పాత్రలయం దుంచవలయును.)

౪౩. శన్నో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే।
శంయోరభిస్రవన్తు నః ॥

ఇతి సపవిత్రేషు పాత్రేష్వపః క్షిప్త్వా. (అని పవిత్రయుతములగు పాత్రలయం దుదకము పోయవలయును.)

౪౪. తిలో ఽసి సోమదేవత్యో గోసవే దేవనిర్మితః।
ప్రత్నవద్భిః ప్రత్తస్స్వధయా పితౄన్ ఏహి ॥

మమ పితరం........గోత్రం........శర్మాణం వసురూపం ఇమాన్
లోకాన్ ప్రణయాహిన స్స్వధానమః ॥

(అని పితృపాత్రమునం దంగుష్ఠముతో తిలల నుంచును.)

౪౫. తిలోఽసి సోమదేవత్యో గోసవే దేవనిర్మితః ।
ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నవస్స్వధ ఏహి ॥ ౨

మమ పితామహం........గోత్రం........శర్మాణం రుద్రరూపం ఇమాన్ లోకాన్ ప్రణయాహిన స్స్వధానమః ॥ (అని పితామహ పాత్రమునం దంగుష్ఠముతో తిలల నుంచును.)

౪౬. తిలోఽసి సోమదేవత్యోగోసవే దేవనిర్మితః ।
ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నవస్స్వధ ఏహి ॥ ౩

ప్రపితామహం......గోత్రం......శర్మాణం ఆదిత్యరూపం ఇమాన్ లోకాన్ప్రణయాహిన స్స్వధానమః ॥ (అని ప్రపితామహపాత్రమునం దంగుష్ఠముతో తిలల నుంచవలయును.)

అర్ఘ్యపాత్రేష్వయం గంధః; ఇమానిపుష్పాణి; ఇమేకుశాః ॥ (అని గంధాదికము పాత్రలయందుంచును.)

సకలారాధనై స్స్వర్చిత మస్తు ॥ (అని కూర్చతో పాత్రలయం దుదకము నుంచును.)

"స్వధార్ఘ్యాః, స్వధార్ఘ్యాః" (ఇతి మంత్రేణ పితృబ్రాహ్మణసమీపే నిక్షిపేత్.)

(పై వాక్యములను చెప్పి అర్ఘ్యపాత్రలను పితృబ్రాహ్మణసమీపమున నుంచును.)

పితృబ్రాహ్మణ:—సంత్వర్ఘ్యాః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—హస్తోదకం దత్వా. (పితృబ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చి.)

౪౭. ౧. యాద్దివ్యా ఆపః పయసా సంబభూవు ర్యా అన్తరిక్ష ఉత పార్థివీర్యాః । హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియాస్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా (స్సుహవా) భవన్తు ॥

పితః......గోత్ర......శర్మన్ వసురూప ఇదం తే అర్ఘ్యం ॥ (అని పితృ పాత్రయందలి పవిత్రమును బ్రాహ్మణుని చేతియందుంచి అర్ఘ్యజలము నిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణః:—అస్తు స్వర్ఘ్యం ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—తత శ్శుద్ధోదకం. (పిదప హస్తోదక మిచ్చును.)

౪౮. ౨. యాద్దివ్యా ఆపః పయసా సంబభూవుర్యా అన్తరిక్ష ఉత పార్థివీర్యాః। హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞియా స్తాన ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా(స్సుహవా) భవన్తు ॥

పితామహ........గోత్ర........శర్మన్ రుద్రరూప ఇదం తే అర్ఘ్యం॥ (పితృస్థానమునకువలె పితామహస్థానమునకును నర్ఘ్యము నీయవలయును.)

పితృబ్రాహ్మణః:—అస్తు స్వర్ఘ్యం ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—తతశ్శుద్ధోదకం. (పిదప హస్తోదక మిచ్చి.)

౪౯. ౩. యాద్దివ్యా ఆపః పయసా సంబభూవుర్యా అన్తరిక్ష ఉతపార్థివీర్యాః। హిరణ్యవర్ణాయజ్ఞియా స్తానఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా (స్సుహవా)భవన్తు॥

ప్రపితామహ....గోత్ర....శర్మన్ ఆదిత్యరూప ఇదం తే అర్ఘ్యం ॥ (అని పూర్వమువలె ప్రపితామహస్థానమునకును అర్ఘ్యము నీయవలయును.)

పితృబ్రాహ్మణః:—అస్తు స్వర్ఘ్యం ॥ (ఇతి ప్రతివదతి.) (అని బదులు పలికి గ్రహించును.)

అర్ఘ్యం దత్వా. (ఇట్లు అర్ఘ్యము నిచ్చి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ: — "పితృభ్య స్థానమసి" ఇతి తేషా మర్ఘ్యోదకానాం సంస్రావాన్ విప్రహస్తేభ్యః పాత్రేషు గళితాన్ పితృపాత్రే సంగృహ్య తత్పాత్రం న్యుబ్జం భూమౌ నిధాయ;

(బ్రాహ్మణుల హస్తమునుండి స్రవించిన ఆ యర్ఘ్యోదకమును) (దీనికే సంస్రావము లని పేరు.) పితృపాత్రయందుంచి ఆ పాత్రను "పితృభ్యస్థానమసి" యని పలికి భూమియందు బోర్లించవలయును. (దీనిని దేవపితృబ్రాహ్మణుల మధ్య బోర్లించుట సంప్రదాయమైయున్నది.)

అస్యోపరి కుశాన్ దద్యాత్; గంధ, పుష్పధూప దీపాచ్ఛాదనాని యథాపూర్వం దద్యాత్ :— దీనిపైన దర్భల నుంచవలయును; గంధ, పుష్ప, ధూప, దీపాచ్ఛాదనముల దేవస్థానమునందువలె క్రమముగా నీయవలయును.

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—హస్తోదకం దత్వా ॥ (పితృబ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చి.)

౫౦. గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం ।
ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం ॥

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః; అమీ వో గంధాః ॥
(అని గంధ మిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుగంధాః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౫౧. అర్చత ప్రార్చతప్రియమేధాసో అర్చత ।
అర్చన్తు పుత్రకా ఉతపురంన ధృష్ణ్వర్చత ॥

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః; ఇమాని పుష్పాణి ॥
(అని పుష్పముల నిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుపుష్పాణి ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౫౨. ధూరసి ధూర్వధూర్వన్తం ధూర్వతం యోఽస్మాన్ధూర్వతి తన్ధూర్వయం వయం ధూర్వామః ॥

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః; అయం వో ధూపః ॥
(అని ధూప మిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుధూపః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చి గ్రహించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౫౩. ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదోఽపఘ్నం నిరృతిం మమ ।
పశూంశ్చ మహ్య మావహ జీవనంచ దిశోదిశ ॥

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః, అయం వో దీపః ॥
(అని దీపము నిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సుదీపః ॥ (అని బదులు పలుకును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౫౪. యువా సువాసాః పరివీత ఆగాత్ స ఉ శ్రేయాన్ భవతి జాయమానః । తంధీరాసః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధియో మనసా దేవయన్తః ॥

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః; అంతఃప్రావరణార్థం బహిః ప్రావరణార్థం వః ఆచ్ఛాదనార్థం పవిత్రార్థ మలంకరణార్థ మిదం వో వాసః ॥ (ఇతి వస్త్రం దదాతి.) (అని వస్త్ర మిచ్చును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—సువాసః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—భవదనుజ్ఞయా మండలాద్యర్చనం కరిష్యే*:—

అగ్నౌకరణమ్.

కర్తా, ఉపవీతీ:—ఆచమ్య; ప్రాణానాయమ్య ॥ (స్మృత్యాచమన మొనర్చి ప్రాణాయామముచేసి.)

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ మమ పితుః ప్రతి సాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్నశ్రాద్ధే అన్న సంస్కారార్థ మగ్నౌ కరిష్యే:—(అని సంకల్పించును.)

విశ్వేదేవ, పితృబ్రాహ్మణాః:—కురుష్వ ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చెదరు.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

---

*బ్రాహ్మణుల ముందటి ప్రదేశము బాగుచేసి విశ్వేదేవస్థానమున నలుచదరముగను, పితృస్థానమున గుండ్రముగను మండలములొనర్చి వానిపైన భోజనపాత్రలను వేయవలయును.

అన్నమగ్నా వధిశ్రిత్య; ఉదగుద్వాస్య; అద్భిః ప్రోక్ష్య; అన్నం చతుర్ధా విభజ్య; ఈశాన్యభాగే అభిఘార్య; తూష్ణీమప్రదక్షిణం పరిషిచ్య ॥

(అన్నపాత్రను అగ్నిమీద ఉంచి (అనగా) కాచి, (ఆపాత్రను) ఉత్తరపువైపునకు దించి జలముచేత ప్రోక్షించి, అన్నమును నాలుగు భాగములుగ విభజించి అం దీశాన భాగమున నభిఘరించి, ఊరక అప్రదక్షిణముగ అగ్నికి కూర్చతో పరిషేచనము చేసి.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—మేక్షణ ఉపస్తీర్య; తేనావదాయ; అభిఘార్య; హవిః ప్రత్యభిఘారయతి ॥

మేక్షణమును తుడిచి శుద్ధిచేసి; ఆమేక్షణముచేత ఈశానభాగమునందు సగము. గైకొని; దానియం దభిఘరించి; తక్కిన సగమునందు ప్రత్యభిఘారము చేయవలయును.)

౫౫. ౧. సోమాయ పితృ పీతాయస్వధా నమస్స్వాహా ॥

(అర్ధంజుహోతి.)

అని సగము హోమము చేయవలయును. (తక్కిన సగము పాత్రయందుంచుట సంప్రదాయమై యున్నది.)

సోమాయ పితృపీతా యేదం, నమమ ॥

మేక్షణ ఉపస్తీర్య; తేనావదాయ; అభిఘార్య; హవిః ప్రత్యభి ఘారయతి ॥

(మేక్షణమును చక్కగ శుద్ధిచేసి; మేక్షణముచేత ఈశానభాగమునందున్న తక్కిన సగము గైకొని; అభిఘరించి; మిగిలిన మూడుభాగముల హవిస్సునందభిఘరించవలయును.)

౫౬. ౨. యమాయాంగిరస్వతే పితృమతే స్వధానమస్స్వాహా ॥

(అర్ధం జుహోతి) (సగముమాత్రము హోమముచేయవలెను)

యమాయాంగిరస్వతే పితృమత ఇదం నమమ ॥

హోమద్వయశిష్టమాదాయ; అనుపస్తరణాభిఘారణేన జుహోతి॥

(ప్రథమాహుతియొక్క సగభాగమును ద్వితీయాహుతియొక్క సగభాగమును గ్రహించి; ఉపస్తరణము అభిఘారము, లేకయే వక్ష్యమాణ మంత్రముచేత హోమము చేయవలయును.)

సం. 3. అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమః స్వాహా ॥

(ఇతి సర్వం జుహోతి.) (అని అంతయు హోమము చేయవలయును.)

అగ్నయే కవ్యవాహనాయేదం నమమ ॥

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—తూష్ణీ మప్రదక్షిణం పరిషిచ్య; మేక్షణ మగ్నౌ ప్రహరతి ॥

(అమంత్రకముగ అప్రదక్షిణముగ అగ్నికి కూర్చతో పరిషేచనముచేసి; మేక్షణము అగ్నియం దుంచవలయును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు......ప్రవరాన్విత........గోత్రః. యజుర్వేదీ, తైత్తిరీయశాఖాధ్యాయీ, ఆపస్తంబ సూత్రః......శర్మాఽహం భో అభివాదయే ॥

స్మృత్యాచమనం కృత్వా ॥ (స్మృత్యాచమన మొనర్చి.)

కర్తా: — పితృస్థానస్య హస్తోదకం దత్వా; వాయవ్య భాగ మాదాయ* ॥ భోజనపాత్ర ఉపస్తీర్య; "స్వధేయం, స్వధేయం, స్వధేయం" (ఇతి త్రిః దక్షిణాపవర్గం దదాతి.)

(పితృస్థానమునందున్న బ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చి; (అగ్నౌకరణ పాత్ర యందు) వాయవ్యముననున్న అన్నభాగమును గ్రహించి పితృబ్రాహ్మణుని పాత్రయం దభిఘరించి; ఈ వాక్యము చెప్పుచు ముమ్మారు దక్షిణపరిసమాప్తముగ ఆ పాత్రయందా భాగాన్నము నుంచును.)

పితృబ్రాహ్మణః:—అస్తుస్వధా ॥ (అని బదులు చెప్పును.)

---

* అగ్నౌకరణము చేయునపుడు హోమార్థము తెచ్చిన యన్నమును నాలుగు భాగములుగ విభజించుచున్నారు. అం దీశానభాగముచేత అగ్నౌకరణహోమము చేయుచున్నారు. వాయవ్యభాగముచేత పితృపాత్రయందు స్వధాసినయనము చేయుచున్నారు. ఆగ్నేయభాగముచేత బ్రాహ్మణభోజనాంతమున వికిరాన్నమును దేవ పితృపాత్రల సమీపమున నుంచుచున్నారు. నైరృతిభాగమును పిండములుచేయు అన్నమునందుచేర్చి పిండముల నొనర్చుచున్నారు.

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పునరభిఘార్య; పునః హస్తోదకం దత్వా॥

(మరల నభిఘరించి; మరల పితృబ్రాహ్మణునకు హస్తోదకమిచ్చి ఈ క్రింది మంత్రమును జపించవలయును.)

౫౭. ఆస్వధేత్యాశ్రావయతి। అస్తుస్వధేతి ప్రత్యాశ్రావయతి। స్వధానమ ఇతివషట్కరోతి। స్వధాకారోహి పితౄణాం॥

అన్నసూక్తసంకల్పః.

కర్తా, ఉపవీతీ:—ఆచమ్య; ప్రాణానాయమ్య॥

(స్మృత్యాచమనము చేసి; ప్రాణాయామము ముమ్మారొనర్చి.)

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధే అన్నశుద్ధ్యర్థం అన్నసూక్త మంత్ర పఠనం కరిష్యే॥

బ్రాహ్మణాః:—కురుష్వ॥ (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా:—మహాజనైస్సహ ఆశ్రావయిష్యే॥ (అని పలుకును.)

బ్రాహ్మణాః:—ఆశ్రావయ॥ (అని బదులు పలుకుదురు.)

(ఈ క్రింది మంత్రము ముమ్మారు జపించి అన్నసూక్తమును జపించును.)*

౫౮. నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమ ఓషధీభ్యః। నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతే కరోమి॥ ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః॥ ఏవం త్రిః॥

---

*అన్నసూక్తమనునది వేదమునం దొకచోటగల మంత్రసమూహముకాదు. శ్రద్ధతో చేయు ఆబ్దికాదులయందు పరబ్రహ్మమును అన్నమును నుతించుమంత్రముల చేర్పరిచి వానికీ పేరుపెట్టిరి. స్మార్తానుక్రమణికయందు వేసినప్రకారము పనసల సంఖ్యవేసిన స్థలనిర్దేశమునందు విరోధమువచ్చునని ఇంగ్లీషు అంకెలతో పనసల సంఖ్యనువేసి స్థాననిర్దేశము ననుసరించి ఇందు ముద్రించినాము.

అన్నసూక్తం.

౬౦. సహ వై దేవానాం చాసురాణాం చ యజ్ఞౌ ప్రతతా వాస్తాం
వయగ్గ్ స్వర్గం లోక మేష్యామో వయ మేష్యామ ఇతి తేసురా
స్సన్నహ్య సహాస్మై వాచరన్ బ్రహ్మచర్యేణ తపసై వ దేవా స్తేఽసురా
అముహ్యగ్గ్ స్తేన ప్రాజానగ్గ్ స్తేపరాభవన్ తేన స్వర్గం లోక మాయ
న్ప్రసృ తేన వైయజ్ఞేన దేవా స్వర్గం లోక మాయన్న ప్రసృ తేనాసురా
న్పరాభావయ న్ప్రసృతో హవై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞః ప్రసృతోఽనుప
వీతినో యత్కించ బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత ఏవ తత్త
స్మాద్యజ్ఞోపవీ త్యేవాధీయీత యాజయే ద్యజేత వా యజ్ఞస్య ప్రసృ
త్యా అజినం వాసో వా దక్షిణత ఉపవీయ దక్షిణం బాహు ముద్ధర తేఽవ
ధత్తే సవ్య మితి యజ్ఞోపవీత మేత దేవ విపరీతం ప్రాచీనావీతగ్ం
సంవీతం మానుషం ॥ (1)

రక్షాగ్ంసి హవా పురోఽనువాకే తపో(గ్ర) మతిష్ఠంత తా
న్ప్రజాపతి ర్వరేణోపామంత్రయత తాని వర మవృణీతా ఽదిత్యో
నో యోద్ధా ఇతి తా న్ప్రజాపతి రబ్రవీ ద్యోధయధ్వ మితి తస్మా
దుత్తిష్ఠంతగ్ం హవా తాని రక్షాగ్ం స్యాదిత్యం యోధయంతి యావ
దస్తమన్వగా త్తాని హవా ఏతాని రక్షాగ్ంసి గాయత్రియా ఽభిమం
త్రి తేనాంభసా శామ్యంతి తదుహవా ఏతే బ్రహ్మవాదినః పూర్వాభి
ముఖా స్సంధ్యాయాం గాయత్రియాఽభిమంత్రితా ఆప ఊర్ధ్వం విక్షి

పంతి తా ఏతా ఆపో వజ్రీ భూత్వా తాని రక్షాంసి మన్దేహారుణే ద్వీపే ప్రక్షిపంతి యత్ప్రదక్షిణం ప్రక్రమంతి తేన పాప్మాన మవధూన్వంత్యుద్యంత మస్తంయంత మాదిత్య మభిధ్యాయ న్కుర్వన్బ్రాహ్మణో విద్వాన్ సకలం భద్ర మశ్నుతేఽసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి బ్రహ్మైవ సన్బ్రహ్మాప్యేతి య ఏవం వేద ॥ (2)

అహ మస్మి ప్రథమజా ఋతస్య । పూర్వం దేవేభ్యో అమృతస్య నాభిః । యో మా దదాతి స ఇ దేవ మావాః । అహ మన్న మన్న మదంత మద్మి । పూర్వ మగ్నేరపి దహత్యన్నం । యత్తౌ హాసాతే అహ ముత్తరేషు । వ్యాత్త మస్య పశవ స్సుజంభం । పశ్యంతి ధీరాః ప్రచరంతి పాకాః । జహామ్యన్య న్న జహామ్యన్యం । అహ మన్నం వశ మిచ్చరామి (3) ౧. సమాన మర్థం పర్యేమి భుంజత్ । కో మా మన్నం మనుష్యో దయేత । పరాకే అన్నం నిహితం లోక ఏతత్ । విశ్వైర్దేవైః పితృభి ర్గుప్త మన్నం । యదద్యతే లుప్యతే యత్పరోప్యతే । శతతమీ సా తనూర్మే బభూవ । మహాంతౌ చరూ సకృ ద్దుగ్ధేన పప్రౌ । దివంచ పృశ్నిం పృథివీంచ సాకం । తత్సంపిబంతో నమినంతి వేధసః । నైత ద్భూయో భవతి నో కనీయః (4) ౨. అన్నం ప్రాణ మన్న మపాన మాహుః । అన్నం మృత్యుం తము జీవాతుమాహుః । అన్నంబ్రహ్మాణో జరసం వదంతి । అన్నమాహుః ప్రజననం ప్రజానాం । మోఘ మన్నం విన్దతే అప్రచేతాః । సత్యం బ్రవీమి వధ ఇత్సతస్య । నార్యమణం పుష్యతి నో సఖాయం । కేవలాఘో భవతి కేవలాదీ । అహం మేఘ

స్తనయు స్వర్ణన్న స్మి। మామదంత్యహమద్మ్యన్యా౯ (౫) ౩. అహ౯ం స
దమృతో భవామి। మదాద్విత్యా అధిసర్వే తపంతి॥

కిగ్గ్ స్విదాసీ త్పూర్వచిత్తిః కిగ్గ్ స్విదాసీ ద్బృహద్వయః। కిగ్గ్ స్వి
దాసీ త్పిశంగిలా కిగ్గ్ స్విదాసీ త్పిలిప్పిలా ౧. ద్యౌరాసీత్పూర్వచిత్తి
రశ్వ ఆసీ ద్బృహద్వయః। రాత్రి రాసీ త్పిశంగిలా విరాసీ త్పిలిప్పిలా.
౨. కస్వి దేకాకీ చరతి కఉస్వి జ్జాయ తే పునః। కిగ్గ్ స్వి ద్ధిమస్య భేషజం।
కిగ్గ్ స్వి దావపనం మహత్ ౩. సూర్య ఏకాకీ చరతి చంద్రమా
జాయ తే పునః (౬) అగ్ని ర్హిమస్య భేషజం। భూమి రావపనం మహత్.
౪. పృచ్ఛామి త్వా పరమంతం పృథివ్యాః పృచ్ఛామి త్వా భువనస్య
నాభిం। పృచ్ఛామి త్వా వృష్ణో అశ్వస్య రేతః పృచ్ఛామి వాచః
పరమం వ్యోమ. ౫. వేది మాహుః పరమంతం పృథివ్యా యజ్ఞ
మాహుర్భువనస్య నాభిం। సోమ మాహు ర్వృష్ణో అశ్వస్య రేతో
బ్రహ్మైవ వాచః పరమం వ్యోమ॥ ౬.

తేజసా వా ఏష బ్రహ్మవర్చసేన వ్యృధ్యతే। యోఽశ్వమేధే
నయజతే। హోతాచ బ్రహ్మాచ బ్రహ్మోద్యంవదతః। తేజసా చైవైనం
బ్రహ్మవర్చసేన చ సమర్ధయతః (7) దక్షిణతో బ్రహ్మా భవతి। దక్షిణత
ఆయతనో వై బ్రహ్మా। బార్హస్పత్యో వై బ్రహ్మా। బ్రహ్మవర్చస మేవాస్య
దక్షిణతో దధాతి।తస్మా ద్దక్షిణోర్ధో బ్రహ్మవర్చసితరః।ఉత్తరతో హోతా
భవతి. ౧. ఉత్తరత ఆయతనో వై హోతా। ఆగ్నేయో వై హోతా।
తేజో వా అగ్నిః। తేజ ఏవాస్యోత్తరతో దధాతి॥ (౮) తస్మా దుత్త

రోర్థ స్తేజస్వితరః । యూపమభితో వదతః । యజమానదేవత్యోవై యూపః । యజమాన మేవ తేజసాచ బ్రహ్మవర్చసేనచ సమర్థయతః। కిగ్గ్స్విదాసీ త్పూర్వచిత్తి రిత్యాహ। ద్యౌర్వై వృష్టిః పూర్వచిత్తిః. ౨. దివమేవ వృష్టిమవరుంధే । కిగ్గ్స్వి దాసీ ద్బృహద్వయ ఇత్యాహ । అశ్వోవై బృహద్వయః । అశ్వమేవావరుంధే (9) కిగ్గ్స్విదాసీ త్పిశంగి లేత్యాహ । రాత్రిర్వై పిశంగిలా । రాత్రి మేవావరుంధే । కిగ్గ్స్వి దాసీత్పిలిప్పి లేత్యాహ। శ్రీర్వైపిలిప్పిలా। అన్నాద్య మేవావరుంధే॥3. కస్విదేకాకీ చరతీత్యాహ । అసౌవా ఆదిత్య ఏకాకీ చరతి। తేజఏవా వరుంధే। కఉస్విజ్జాయ తే పునరిత్యాహ ॥ (10) చంద్రమావై జాయ తే పునః । ఆయురేవావరుంధే। కిగ్గ్స్విద్ధిమస్య భేషజ మిత్యాహ । అగ్ని ర్వై హిమస్య భేషజం । బ్రహ్మవర్చస మేవావరుంధే। కిగ్గ్స్వి దావ పనం మహ దిత్యాహ ౪. అయంవై లోక ఆవపనమ్మహత్ । అస్మిన్నేవ లోకే ప్రతితిష్ఠతి । పృచ్ఛామిత్వా పరమంతం పృథివ్యా ఇత్యాహ । వేదిర్వై పరోన్తః పృథివ్యాః (11) వేది మేవావరుంధే। పృచ్ఛామిత్వా భువనస్య నాభి మిత్యాహ । యజ్ఞోవై భువనస్య నాభిః । యజ్ఞ మేవావరుంధే । పృచ్ఛామిత్వావృష్ణో అశ్వస్య రేత ఇత్యాహ। సోమోవై వృష్ణో అశ్వస్య రేతః । సోమపీథ మేవావరుంధే। పృచ్ఛామి వాచః పరమం వ్యోమే త్యాహ। బ్రహ్మైనవాచః పరమం వ్యోమ । బ్రహ్మవర్చసమేవావరుంద్ధే (12) ౫.

ఆబ్రహ్మ న్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయతా మాస్మి న్రాష్ట్రే

రాజన్య ఇషవ్యశ్శూరో మహారథో జాయతాం దోగ్ధ్రీ ధేనుర్వోఢాఽన
డ్వానాశుస్సప్తిః పురంధిర్యోషా జిష్ణూ రథేష్ఠాస్సభేయో యువాఽస్య
యజమానస్య వీరో జాయతాం నికామేనికామేనః పర్జన్యో వర్షతు
ఫలిన్యోన ఓషధయః పచ్యంతాం యోగక్షేమోనః కల్పతాం ॥ (13)

ఆబ్రహ్మ న్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయతా మిత్యాహ ।
బ్రాహ్మణఏవ బ్రహ్మవర్చసం దధాతి । తస్మా త్పురా బ్రాహ్మణో బ్రహ్మ
వర్చస్యజాయత ॥ ౧. ఆస్మి న్రాష్ట్రే రాజన్య ఇషవ్య శ్శూరోమహా
రథోజాయతా మిత్యాహ । రాజన్య ఏవ శౌర్యం మహిమానం దధాతి ।
తస్మా త్పురా రాజన్య ఇషవ్య శ్శూరో మహారథోఽజాయత ॥ ౨.
దోగ్ధ్రీధేను రిత్యాహ । ధేన్వా మేవ పయో దధాతి । తస్మా త్పురా
దోగ్ధ్రీధేను రజాయత ॥ ౩. వోఢా నడ్వా నిత్యాహ (14) అనడు
హ్యేవవీర్యం దధాతి । తస్మా త్పురా వోఢాఽనడ్వా నజాయత । ఆశు
స్సప్తి రిత్యాహ । అశ్వ ఏవ జవం దధాతి । తస్మా త్పురాఽశు రశ్వోఽ
జాయత । పురంధి ర్యోషేత్యాహ । యోషిత్యేవ రూపం దధాతి ।
తస్మా త్స్త్రీయువతిః ప్రియా భావుకా । జిష్ణూ రథేష్ఠా ఇత్యాహ । ఆహ వై
తత్ర జిష్ణూ రథేష్ఠా జాయతే (15) యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే । సభేయో
యువేత్యాహ । యో వై పూర్వవయసీ । స సభేయో యువా । తస్మా
ద్యువా పుమా న్ప్రియో భావుకః । ఆస్యయజమానస్య వీరో జాయతా
మిత్యాహ । ఆహ వై తత్ర యజమానస్య వీరో జాయతే । యత్రైతేన
యజ్ఞేన యజంతే । నికామే నికామేనః పర్జన్యో వర్షత్విత్యాహ ।

నికామే నికామే హవై తత్రపర్జన్యో వర్షతి । యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే । ఫలిన్యో న ఓషధయః పచ్యంతా మిత్యాహ । ఫలిన్యో హ వై తత్రౌషధయః పచ్యంతే । యత్రైతేన యజ్ఞేనయజంతే । యోగక్షేమోనః కల్పతా మిత్యాహ । కల్పతేహ వై తత్రప్రజాభ్యో యోగక్షేమః । యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే ॥ (16).

అన్నాద్వై ప్రజాః ప్రజాయంతే । యాః కాశ్చ పృథివీగ్ శ్రితాః । అథో అన్నేనైవ జీవంతి । అథైన దపియంత్యంతతః । అన్నగ్ం హి భూతానాం జ్యేష్ఠం । తస్మా త్సర్వౌషధ ముచ్యతే । సర్వం వై తేఽన్న మాప్నువంతి । యేఽన్నం బ్రహ్మోపాసతే । అన్నగ్ం హి భూతానాం జ్యేష్ఠం । తస్మా త్సర్వౌషధ ముచ్యతే । అన్నా ద్భూతాని జాయంతే । జాతాన్యన్నేన వర్ధంతే । అద్యతేఽత్తిచ భూతాని । తస్మా దన్నం తదుచ్యత ఇతి । తస్మాద్వా ఏత స్మా దన్నరస మయాత్ । అన్యోఽంతర ఆత్మా ప్రాణమయః । తేనైష పూర్ణః । సవా ఏష పురుష విధఏవ । తస్య పురుష విధతాం । అన్వయం పురుష విధః । తస్య ప్రాణ ఏవ శిరః । వ్యానో దక్షిణః పక్షః । అపాన ఉత్తరః పక్షః । ఆకాశ ఆత్మా । పృథివీ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా । తదప్యేష శ్లోకో భవతి ॥

సహ నా వవతు । సహ నౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీత మస్తు మావిద్విషావహై । ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

ఇత్యన్నసూక్తం.

కర్తా, ఉపవీతీ;—

౬౧. "దేవసవితః ప్రసువ ॥" (ఇతి సపాత్రం విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణం ప్రదక్షిణం పరిషించ్య)

(అని విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణునకు పాత్రతోడ పరిషేచనము ప్రదక్షిణముగ చేసి.)

౬౨. పృథివీ తే పాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వా ముఖే జుహోమి। బ్రాహ్మణానాన్త్వా ప్రాణాపానయోః జుహోమ్యక్షితమసి మైషాం క్షేష్ఠా అముత్రాముష్మిన్ లోకే॥

౬౩. ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం।

సమూఢమస్య పాగ్ం సురే, స్వాహా ॥

(ఇతి విశ్వేదేవ హస్తమంగుష్ఠరహితం గృహీత్వా.)

(పై మంత్రముల పఠింపుచు విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుని కుడిచేతిని అంగుష్ఠరహితముగ తన కుడిచేతిచేత పట్టుకొని)

శ్రీవిష్ణో హవ్యం రక్షస్వ!

పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః, ఇదం వో హవ్యం సపరికరం, విశ్వేదేవాః దేవతా, ఇదమన్నం హవ్యం, బ్రాహ్మణస్త్వాహవనీయార్థే, దత్తం దాస్యమానం చాతృప్తేః స్వస్సర్వం, గయేయంభూః, గదాధరోభోక్తా, అన్నంబ్రహ్మా, అహంచబ్రహ్మా, భోక్తాచబ్రహ్మా, సౌవర్ణమిదం పాత్రం, అక్షయా వటచ్ఛాయేయం, పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకేభ్యో విశ్వేభ్యో దేవేభ్య, ఇదమన్నం అమృతస్వరూపం, అక్షయతృప్త్యర్థం యథాభాగం హవ్యం తత్సత్, స్వాహా నమమ "గయాయాం శ్రీవిష్ణుపాదాది సమస్తతీర్థేషు దత్తమస్త్వితి" భవన్తో బ్రువంతు ॥

(అని జలాక్షతలక్రింద విడువవలయును.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:— గయాయాం శ్రీవిష్ణుపాదాది సమస్త తీర్థేషు దత్తమస్తు ॥ (అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౬౪. యే దేవా దివ్యేకాదశస్థ పృథివ్యామధ్యేకాదశస్థాప్సుషదో మహినైకాదశస్థ తే దేవా యజ్ఞమిమం జుషధ్వం ॥

(అని భోక్తకు నమస్కరించును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౬౫. దేవ సవితః ప్రసువ ॥

(ఇతి పిత్రర్థబ్రాహ్మణం పాత్రసహిత మప్రదక్షిణం పరిషిచ్య).

(పై మంత్రముచే అప్రదక్షిణముగ పితృబ్రాహ్మణునకు పరిషేచనము చేసి.)

౬౬. పృథివీ తే పాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వా ముఖే జుహోమి। బ్రాహ్మణానాంత్వా ప్రాణాపానయో ర్జుహోమ్యక్షిత మసి మైషాంక్షేష్ఠా అముత్రాముష్మిన్ లోకే ॥

౬౭. ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం। సమూఢమస్య పాగ్ం సురే, స్వధా ॥

(ఇతి) పితృహస్తం అంగుష్ఠ రహితం గృహీత్వా.

(పై మంత్రముచేప్పి పితృబ్రాహ్మణుని హస్తము అంగుష్ఠరహితముగ గ్రహించి.)

శ్రీ విష్ణో! కవ్యం రక్షస్వ; పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః........ గోత్రాః........శర్మాణః వసు రుద్రాదిత్యరూపాః! ఏతద్వః కవ్యం సపరికరం; పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః........గోత్రాః........శర్మాణః, వసురుద్రాదిత్యరూపాః దేవతా; ఇదమన్నం కవ్యం; బ్రాహ్మణస్త్వాహవనీయార్థే; దత్తం దాస్యమానంచాతృప్తేః తత్సర్వం; గయే ఽయంభూః; గదాధరో భోక్తా; అన్నం బ్రహ్మ; అహంచ బ్రహ్మ; భోక్తాచ బ్రహ్మ; రాజతమిదం పాత్రం; అక్షయా వటచ్ఛాయేయం; పితృ, పితామహ, ప్రపితామహేభ్యః......గోత్రేభ్యః......శర్మభ్యః, వసురుద్రాదిత్యరూపేభ్యః;

ఇదమన్నం అమృతస్వరూపం; అక్షయ్యతృప్త్యర్థం యథాభాగం కవ్యం తత్సత్, స్వధా; నమమ. "గయాయాం శ్రీవిష్ణుపాదాది సమస్తతీర్థేషు దత్తమస్త్వి"తి భవన్తో బ్రువంతు ॥

(అని తిలోదకముల క్రింద విడువవలయును.)

పితృబ్రాహ్మణ :—గయాయాం శ్రీవిష్ణుపాదాదిసమస్తతీర్థేషుదత్తమస్తు ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౬౮. యేచేహ పితరో యేచ నేహ యాగ్ శ్చ విద్మ యాగ్ం ఉచ ప్రవిద్మ। అగ్నే త్వం వేత్థ యదితే జాతవేద స్స్వధాభి ర్యజ్ఞగ్ం సుకృతం జుషస్వ ॥

(అని పితృభోక్తకు నమస్కరించును.)

౬౯. శ్లో. సప్తవ్యాధా దశార్ణేషు; మృగాః కాలాంజనే గిరౌ।
చక్రవాకా శ్శరద్వీపే; హంసా స్సరసి మానసే ॥ ౧
శ్లో. యేస్మజాతాః కురుక్షేత్రే బ్రాహ్మణా వేదపారగాః।
ప్రస్థితా దీర్ఘమధ్వానం యూయం తేభ్యోఽవసీదత ॥ ౨
శ్లో. అమూర్తానాంచ మూర్తానాం పితౄణాం దీప్తతేజసాం।
నమస్యామి సదా తేషాం ధ్యాయినాం యోగచక్షుషాం ॥ 3
శ్లో. చతుర్భిశ్చ, చతుర్భిశ్చ, ద్వాభ్యాం, పంచభి, రేవచ।
హూయతే చ పునర్ద్వాభ్యాం, సమేవిష్ణుః ప్రసీదతు ॥ ౪
శ్లో. బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవి ర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతం।
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా ॥ ౫
శ్లో. యజ్ఞేశ్వరో హవ్య సమస్తకవ్య భోక్తాఽవ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోఽత్ర।
తత్సన్నిధానాదపయాన్తుసద్యో రక్షాంస్య శేషాణ్యసురాశ్చ సర్వే ॥ ౬
శ్లో. త్వాం యోగిన శ్చి న్తయన్తి త్వాం యజన్తిచ యజ్వనః।
హవ్యకవ్యభు గేక స్త్వం పితృదేవ స్వరూపధృత్ ॥ ౭

శ్లో. కర్తాక్రియాణాం సపఇజ్యతేక్రతు స్సఏవ తత్కార్థఫలంచ యచ్చ ।
స్రగాదియత్సాధన మప్యశేషం హరే ర్నకించి ద్వ్యతిరిక్తమస్తి ॥ ౮

శ్లో. గయాయాం ధర్మపృష్ఠేచ సదసి బ్రహ్మణస్తథా ।
గయాశీర్షే వటేచైవ పితౄణాం దత్త మక్షయం ॥ ౯

(అని *జపించి.)

దేశకాల పాత్రమంత్రతంత్ర కర్తృభోక్తృ హావిస్థల ద్రవ్యాదిభ్యః "సర్వం న్యూనాతిరిక్తాభ్యా మచ్ఛిద్ర మస్త్వి"తి భవంతో బ్రువన్తు ॥

(అని జలాక్షతల క్రింద విడువవలయును.)

బ్రాహ్మణాః:—సర్వం న్యూనాతిరిక్తాభ్యా మచ్ఛిద్రమస్తు ॥

(అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

కర్తా, నివీతీ:—

౨౦. శ్లో. ఈశాన విష్ణుకమలాసన కార్తికేయ
వహ్న్యత్రియార్క రజనీశ గణేశ్వరాణాం ।
క్రౌంచామరేన్ద్ర కలశోద్భవకశ్యపానాం
పాదాన్నమామిసతతం పితృముక్తిహేతూన్ ॥

(అని ఈశానదిక్కునకు నమస్కరించును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

స్పృత్వాచమనంకృత్వా; ప్రాణానాయమ్య. (స్పృత్వాచమన మొనర్చి; ప్రాణాయామముచేసి.)

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ; పితృ, పితామహ ప్రపితామహాన్........గోత్రాన్........శర్మణః, వసురుద్రాదిత్యరూపాన్, పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకాన్, విశ్వా న్దేవాన్ శ్చోద్దిశ్య, కృతేన; పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధేన; పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం........గోత్రాణాం........శర్మణాం వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం ఏతేషాం గయాశ్రాద్ధేనేవ అక్షయా తృప్తి ర్భూత్వా "పునరావృత్తి రహిత శాశ్వత బ్రహ్మలోకనివాస సిద్ధిరస్త్వి"తి భవన్తో బ్రువన్తు ॥

(అని జలాక్షతలక్రింద విడువవలయును.)

బ్రాహ్మణాః:—పునరావృత్తి రహితశాశ్వత బ్రహ్మలోక నివాస సిద్ధిరస్తు ॥ (అని ప్రతివచన మిత్తురు)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౨౧. నమో దేవేభ్యః స్వధా పితృభ్యః ॥

(అని బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించును.)

విశ్వేదేవ, పితృ బ్రాహ్మణౌ:—

స్మృత్యాచమనం కృత్వా (స్మృత్యాచమన మొనర్చి.)

౨౨. ఓం తద్బ్రహ్మ। ఓం తద్వాయుః। ఓం తదాత్మా। ఓం తత్సత్యం। ఓం తత్సర్వం। ఓం తత్పురోం నమః ॥

౨౩. అన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు। త్వంయజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వ మిన్ద్రస్త్వగ్ం రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మ త్వం ప్రజాపతిః ॥

౨౪. త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం ॥

౨౫. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయా ముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ ॥

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౨౬. ఓం భూర్భువస్సువః। తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

౭౭. సత్యంత్వర్తేన పరిషించామి (ఇతి పాత్రం పరిషించతి)

(ఈ మంత్రముతో విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణహస్తమున కర్తజల ముంచును; ఆజలముచేత అన్నమును విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణుఁడు ప్రోక్షించును.)

హస్తోదకం దత్వా ॥

(కర్త బ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చును)

అథ పితృస్థానే:—

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౭౮. ఓం భూర్భువస్సువః । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥

౭౯. సత్యంత్వర్తేన పరిషించామి ॥ (పూర్వమువలె పరిషేచన మొనర్చి.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

హస్తోదకం దత్వా ॥ (పితృస్థానీయ బ్రాహ్మణునకు హస్తోదకమిచ్చి.)

౮౦. పితృభ్యః:—అమృతమస్తు ॥ దేవేభ్యః:—అమృతమస్తు ॥

(అని విశ్వేదేవ, పితృబ్రాహ్మణులకు, ఆపోశనము వడ్డించును.)

విశ్వేదేవ పితృబ్రాహ్మణా;—అమృతోపస్తరణ మసి ॥

(అని వారు ఆపోశనమును పుచ్చుకొందురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

ఇయంభూగ్గయా । ఏతే బ్రాహ్మణా గదాధరాః । పితృరూపీ శ్రీ జనార్దనః ప్రియతాం । తత్సత్ బ్రహ్మార్పణమస్తు ॥

(అని క్రింద జలముంచును.)

౮౧. శ్రద్ధాయాం ప్రాణేనివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివోమా విశాప్రదాహాయ । ప్రాణాయస్వాహా ॥ ౧.

శ్రద్ధాయా మపానేనివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివోమా

విశాప్రదాహాయ । అపానాయస్వాహా ॥ ౨.

శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివోమా

విశాప్రదాహాయ । వ్యానాయస్వాహా ॥ ౩.

శ్రద్ధాయా ముదానేనివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివోమావిశా

ప్రదాహాయ ।.ఉదానాయస్వాహా ॥ ౪.

శ్రద్ధాయాగ్ం సమానేనివిష్టోఽమృతం జుహోమి । శివోమా

విశాప్రదాహాయ । సమానాయస్వాహా ॥ బ్రహ్మణిమ ఆత్మాఽ

మృతత్వాయ ॥ ౫.

ఇతి ప్రాణాహుతీఃగృహ్ణాతి* (అని ప్రాణాహుతుల గ్రహించును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౨౨. ఓంభూర్భువస్సువః । తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్యధీమహి ।

ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥

(ఇతి) గాయత్రీం త్రివారంజపేత్.

(పై గాయత్రిని ముమ్మారు జపించవలయును.)

౨౩. మధువాతాఋతాయతే మధుక్షరంతిసింధవః । మాధ్వీర్నస్సం

త్వోషధీః ౧. మధునక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ం రజః । మధు

---

* ప్రాణాహుతులెట్లు పుచ్చుకొనవలసినదియు పలువురకు తెలియదు. కావున వ్రాయుచున్నాము.—

శ్లో. తర్జనీమధ్యమాంగుష్ఠ లగ్నా ప్రాణాహుతిర్భవేత్, మధ్యమానామికాంగుష్ఠైరపానేజుహుయాత్తతః. కనిష్ఠానామికాంగుష్ఠైర్వ్యానేతు జుహుయాద్ధవిః తర్జనీంతు బహిఃకృత్వా ఉదానేజుహుయాత్తతః. సమానే సర్వహస్తేన సముదాయాహుతి ర్భవేత్.

పరాశరమాధవీయే. ౧ అధ్యాయే. శౌనకః.

ద్యౌరస్తు నః పితా ౨. మధుమాన్నో వనస్పతి ర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః। మాధ్వీర్గావో భవంతు నః॥ మధు, మధు, మధు.

(అని తేనెను వడ్డించును.)

యథాసుఖం జుషధ్వం. (అని యజమానుఁడు పలుకును.)

విశ్వేదేవ పితృబ్రాహ్మణాః:—జుషావహే. (అని ప్రతివచనమిత్తురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౮౪. శ్లో. కలా కలికృతాన్దోషా న్ద్రవ్యదేహాత్మ సంభవాన్।
సర్వాన్ హరతి చిత్తస్థో భగవా న్దేవకీసుతః॥ ౧
శ్లో. మంత్రమధ్యే క్రియామధ్యే విష్ణో స్స్మరణపూర్వకం।
యత్కించి త్క్రియతే కర్మ తత్కర్మ సఫలం భవేత్॥ ౨
శ్లో. అపేక్షితం యాచితవ్యం త్యాజ్యం చైవా నపేక్షితం।
ఉపవిశ్య సుఖేనైవ భోక్తవ్యం స్వస్థమానసైః॥ ౩

(ఇతిపఠతి) (అని పైశ్లోకముల పఠించును.)

౮౫. యదశ్వస్యక్రవిషో మక్షి కాశ యద్వాస్వరౌ స్వధితౌ రిప్తమస్తి। యద్ధస్తయో శ్శమితు ర్య న్నఖేషు సర్వాతా తే అపి దేవేష్వస్తు॥

మక్షికా బాధానివృత్తిరస్తు॥ (అని పలుకును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—స్మృత్యాచమనం కృత్వా; ప్రాణానాయమ్య (స్మృత్యాచమన మొనర్చి; ప్రాణాయామము సలిపి.)

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధీయ బ్రాహ్మణభోజన కాలే రాక్షసఘ్న, వైష్ణవ, పైతృక, అప్రతిరథ, పురుషసూక్త ఇత్యాది మంత్రపఠనం కరిష్యే:—మహాజనైస్సహ ఆశ్రావయిష్యే:—(అని సంకల్పించును.)

బ్రాహ్మణాః:—ఆశ్రావయ॥ (అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

అధిశ్రవణమ్.

(వైష్ణవాః.)

యుంజతే మన ఉత యుంజతే ధియోవిప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః । విహోత్రా దధే వయునావిదేక ఇన్మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః । సువాగ్దేవ దుర్యాగ్ం అవద దేవశ్రుతౌ దేవేష్వాఘోషే ఆనో వీరో జాయతాం కర్మణ్యోయగ్ం సర్వేఽనుజీవామ యో బహూనా మసద్వశీ । ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధానిదధే పదం । సమూఢ మస్య॥ ౧. పాగ్ంసుర ఇరావతీ ధేనుమతీహి భూతగ్ం సూయవసినీ మనవే యశస్యే । వ్యస్కభ్నా రోదసీ విష్ణు రేతే దాధార్థ పృథివీ మభితో మయూఖైః । ప్రాచీ ప్రేత మధ్వరం కల్పయంతీ ఊర్ధ్వం యజ్ఞం నయతంమాజీహ్వరత మత్ర రమేథాం వర్ష్మ న్పృథివ్యా దివో వా విష్ణ ఉత వా పృథివ్యా మహో వావిష్ణ ఉత వాంతరిక్షా ద్ధస్తౌపృణస్వ బహుభి ర్వసవ్యై రాప్రయచ్ఛ॥ ౨. దక్షిణాదోత సవ్యాత్ । విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి యో అస్కభాయ దుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణ స్త్రేధోరు గాయో విష్ణో ర్రరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోశ్శ్నప్త్రేస్థో విష్ణో స్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువ మసి వైష్ణవ మసి విష్ణవేత్వా॥ 3. (అస్య యచ్ఛైకాన్న చత్వారిగ్ంశచ్చ).

(రక్షోఘ్నః)

కృణుష్వపాజః ప్రసితిం న పృథ్వీం యాహి రాజేవామవాగ్ం ఇభేన । తృష్వీ మను ప్రసితిం ద్రూణానో స్తాసి విధ్య రక్షస స్తపిష్ఠైః । తవ భ్రమాస ఆశుయా పతంత్యనుస్పృశ ధృషతా శోశుచానః । తపూగ్ం ష్యగ్నే జుహ్వా పతంగా నసందితో విసృజ విష్వ గుల్కాః । ప్రతిస్పశో విసృజ తూర్ణితమో భవా పాయు ర్విశో అస్యా అదబ్ధః । యోనో దూరే అఘశగ్ం సః ॥ ౪ యో అంత్యగ్నే మాకిష్టే వ్యథి రాదధర్షీత్ । ఉదగ్నే తిష్ఠ ప్రత్యాతనుష్వ న్యమిత్రాగ్ం ఓషతాత్తిగ్మ హేతే । యోనో అరాతిగ్ం సమిధాన చక్రే నీచా తం ధక్ష్యతస న్నశుష్కం । ఊర్ధ్వో భవ ప్రతివిధ్యా ధ్యస్మదావిష్కృణుష్వ దైవ్యా న్యగ్నే । అవస్థిరా తనుహి యాతుజూనాం జామి మజామిం ప్రమృణీహి శత్రూన్ । సతే ॥ ౫. జానాతి సుమతిం యవిష్ఠ య ఈవతే బ్రహ్మణే గాతు మైరత్ । విశ్వాన్యస్మై సుదినాని రాయో ద్యుమ్నాన్యర్యో విదురో అభిద్యౌత్ । సేదగ్నే అస్తు సుభగ స్సుదాను ర్యస్త్వా నిత్యేన హవిషా య ఉక్థైః । పిప్రీషతి స్వ ఆయుషి దురోణే విశ్వే దస్మై సుదినా సాస దిష్టిః । అర్చామి తే సుమతిం ఘోష్యర్వాక్సం తే వావాతా జరతాం ॥ ౬. ఇయంగీః । స్వశ్వాస్త్వా సురథా మర్జయేమాస్మే క్షత్రాణి ధారయే రనుద్యూన్ । ఇహత్వా భూర్యాచ రేదుపత్మన్దోషావస్త ర్దీదివాగ్ం సమనుద్యూన్ । క్రీడంత స్త్వా సుమనస స్సపేమా భిద్యుమ్నా తస్థి

వాగ్ంసోజనానాం । యస్త్వా స్వశ్వః సుహిరణ్యో అగ్న ఉపయాతి వసుమతా రథేన । తస్య త్రాతా భవసి తస్య సఖా యస్త ఆతిథ్యమానుషగ్జుజోషతు । మహోరుజామి ॥ ౭. బంధుతా వచోభిస్తన్మా పితుర్గోతమాదన్వియాయ । త్వంనో అస్య వచస శ్చికిద్ధిహోతర్యవిష్ఠ సుక్రతో దమూనాః । అస్వప్నజ స్తరణయ స్సుశేవా అతంద్రాసో౽వృకా అశ్రమిష్ఠాః । తేపాయవ స్సధ్రియంచో నిషద్యాగ్నే తవనః పాంత్వమూర । యేపాయవో మామతేయం తే అగ్నే పశ్యంతో అంధం దురితా దరక్షన్ । రరక్ష తాన్ త్సుకృతో విశ్వవేదా దిప్సంత ఇద్రిపవో నాహ ॥ ౮. దేభుః । త్వయా వయగ్ం సధన్యస్త్వోతా తవ ప్రణీత్యశ్యామ వాజాన్ । ఉభాశగ్ంసా సూదయ సత్యతాతే౽నుష్ఠుయా కృణుహ్యహ్రయాణ । అయా తే అగ్నే సమిధా విధేమ ప్రతి స్తోమగ్ం శస్యమానం గృభాయ । దహాశసో రక్షసః పాహ్యస్మాన్ ద్రుహోనిదో మిత్ర మహో అవద్యాత్ । రక్షోహణం వాజిన మాజిఘర్మి మిత్రం ప్రథిష్ఠ ముపయామి శర్మ । శిశానో అగ్నిః క్రతుభి స్సమిద్ధ స్సనో దివా ॥ ౯. సరిషః పాతు నక్తం । విజ్యోతిషా బృహతా భాత్యగ్ని రావిర్విశ్వాని కృణుతే మహిత్వా । ప్రాదేవీర్మాయా స్సహతే దురేవా శ్శిశీతే శృంగే రక్షసే వినిక్షే । ఉతస్వానాసో దివిషంత్వగ్నే స్తిగ్మాయుధా రక్షసే హంతవా ఉ । మదేచిదస్య ప్రరుజంతి భామా నవరంతే పరిబాధో అదేవీః ॥౧౦.

(అఘశగ్ంసః సతేజరతాగ్ం రుజామిహాదిన్వై కచత్వారిగ్ం శచ్చ) ॥

(రక్షోఘ్నమం. త్రా. *)

రక్షోహణో వలగహనో వైష్ణవాన్ఖనామీదమహం తం వలగముద్వపామి యన్నస్సమానో యమసమానో నిచఖానేదమేనమధరం కరోమి యో నస్సమానో యోఽసమానోఽరాతీయతి గాయత్రేణ ఛందసాఽవబాఢో వలగః కిమత్ర భద్రం తన్నౌ సహ విరాడసి సపత్నహా సమ్రాడసి భ్రాతృవ్యహా స్వరాడస్యభిమాతిహా విశ్వారాడసి విశ్వాసాం నాష్ట్రాణాగ్ం హంతా ॥ ౧౧. రక్షోహణో వలగహనః ప్రోక్షామి వైష్ణవాన్ రక్షోహణో వలగహనోఽవనయామి వైష్ణవాన్ యవోఽసి యవయాస్మద్ద్వేషో యవయారాతీ రక్షోహణో వలగహనోఽవస్తృణామి వైష్ణవాన్ రక్షోహణో వలగహనోఽభిజుహోమి వైష్ణవాన్ రక్షోహణౌ వలగహనావుపదధామి వైష్ణవీ రక్షోహణౌ వలగహనౌ పర్యూహామి వైష్ణవీ రక్షోహణౌ వలగహనౌ పరిస్తృణామి వైష్ణవీ రక్షోహణౌ వలగహనౌ వైష్ణవీ బృహన్నసి బృహద్గ్రావా బృహతీమింద్రాయ వాచంవద ॥ ౧౨
(హంతేంద్రాయ ద్వే చ ॥)

(పైతృకాః, పితృయజ్ఞవిధిః. †)

సోమాయ పితృమతే పురోడాశగ్ం షట్కపాలం నిర్వపతి పితృభ్యో బర్హిషద్భ్యో ధానాః పితృభ్యోఽగ్నిష్వాత్తేభ్యోఽభివాన్యాయై దుగ్ధే మంథమేతత్తే తత యే చ త్వామన్వేతత్తే పితామహ

---

* ఏతస్య బ్రాహ్మణం అనువాకః "శిరోవా ఏతద్యజ్ఞస్య" ఇతి; సచ అనువాకః అస్మిన్నగ్నిశ్రవణే ఉత్తరత్ర వక్ష్యతే.

(† ఏతస్య బ్రాహ్మణం తై. బ్రా. ౧-౬-౮.)

ప్రపితామహా యేచత్వా మనువత్ర పితరో యథా భాగం మందధ్వగ్ం
సుసంకృశం త్వా వయం మఘవన్ మందిషీమహి ప్రనూనం పూర్ణవం
ధుర స్తుతో యాసి వశాగ్ం అను । యోజాన్విన్ద్ర తే హరీ ॥ ౧౩. అక్ష
న్నమీమదంత హ్యవప్రియా అధూషత । అస్తోషత స్వభానవో విప్రా
నవిష్ఠయా మతీ । యోజాన్విన్ద్ర తే హరీ । అక్షన్ పితరోఽమీమదంత
పితరోఽతీతృపంత పితరోఽమీమృజంత పితరః । పరేతపితర స్సోమ్యా
గంభీరైః పథిభిః పూర్వ్యైః । అథా పిత్రూన్ సువిదత్రాగ్ం అపీత
యమేన యే సధమాదం మదంతి । మనో న్వాహువామహే నారాశగ్ం
సేన స్తోమేన పితౄణాంచ మన్మభిః । ఆ॥ ౧౪. న ఏతు మనః పునః క్రత్వే
దక్షాయ జీవసే । జ్యోక్చ సూర్యం దృశే । పునర్నః పితరో మనో దదాతు
దైవ్యో జనః । జీవం వ్రాతగ్ం సచేమహి । యదంతరిక్షం పృథివీ ముత
ద్యాం యన్మాతరం పితరం వాజిహిగ్ంసిమ । అగ్ని ర్మా తస్మాదేనసో గార్
హపత్యః ప్రముంచతు దురితా యాని చకృమ కరోతు మా మనేనసం ॥

(పితృమంత్రాః).

ఉశంత స్త్వా హవామహ ఉశంత స్సమిధీమహి । ఉశన్ నుశత
ఆవహ పితౄన్ హవిషే అత్తవే । త్వగ్ం సోమ ప్రచికితో మనీషా త్వగ్ం
రజిష్ఠ మను నేషి పంథామ్ । తవ ప్రణీతీ పితరో న ఇందో దేవేషు రత్న మభ
జంత ధీరాః । త్వయా హి నః పితర స్సోమ పూర్వే కర్మాణి చక్రుః పవ
మాన ధీరాః । వన్వ న్నవాతః పరిధీగ్ం రపోర్ణు వీరేభి రశ్వై ర్మఘవా

భవ॥ ౧౬. నః। త్వగ్ం సోమ పితృభి స్సంవిదానోఽను ద్యావా
పృథివీ ఆతతంథ। తస్మై త ఇందో హవిషా విధేమ వయగ్ం స్యామ పతయో
రయీణాం। అగ్నిష్వాత్తాః పితర ఏహగచ్ఛత సదస్సదస్సదత సుప్రణీ
తయః। అత్తా హవీగ్ంషి ప్రయతాని బర్హిష్యథా రయిగ్ం సర్వ
వీరం దధాతన। బర్హిషదః పితర ఊత్యర్వా గిమా వో హవ్యా
చకృమా జుషధ్వం। త ఆగతావసా శంతమేనా థాస్మభ్యం॥ ౧౭.
శంయో రరపో దధాత। ఆఽహం పితౄన్ సువిదత్రాగ్ం అవిత్సి నపా
తం చ విక్రమణం చ విష్ణోః। బర్హిషదో యే స్వధయా సుతస్య
భజంత పిత్వ స్త ఇహాఽగమిష్ఠాః। ఉపహూతాః పితర స్సోమ్యాసో
బర్హిష్యేషు నిధిషు ప్రియేషు। త ఆగమంతు త ఇహ శ్రువంతు అధి
బ్రువంతు తే అవంత్వస్మాన్। ఉదీరతా మవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః
పితర స్సోమ్యాసః। అసుం॥ ౧౮. య ఈయు రవృకా ఋతజ్ఞా స్తేనో
ఽవంతు పితరో హవేషు। ఇదం పితృభ్యో నమో అస్త్వద్య యే పూ
ర్వాసో య ఉపరాస ఈయుః। యే పార్థివే రజస్యానిషత్తా యే వా
నూనగ్ం సువృజనా సువిక్షు। అథా యథా నః పితరః పరాసః ప్రత్నాసో
అగ్న ఋతమాశుషాణాః। శుచీ దయన్ దీధితి ముక్థశాసః క్షామా
భిందంతో అరుణీ రపవ్రన్। యదగ్నే॥ ౧౯. కవ్యవాహనపితౄన్
యక్ష్యృతావృధః। ప్రచ హవ్యాని వక్ష్యసి దేవేభ్యశ్చ పితృభ్య ఆ।
త్వమగ్న ఈడితో జాతవేదో వాడ్ఢవ్యాని సురభీణి కృత్వా। ప్రాదాః

పితృభ్యః స్వధయా తే అక్షన్నద్ధి త్వం దేవ ప్రయతా హవీగ్ంషి।
మాతలీ కవ్యైర్యమో అంగిరోభిర్ బృహస్పతిర్ ఋక్వభి ర్వావృధానః।
యాగ్శ్చ దేవా వావృధు ర్యేచ దేవాన్త్స్వాహాఽన్యే స్వధయాఽన్యే
మదంతి॥౨౦ ఇమం యమ ప్రస్తర మాహిసీదాంగిరోభిః పితృభి స్సంవిదా
నః। ఆత్వా మంత్రాః కవిశస్తా వహం త్వేనా రాజన్ హవిషా మాద
యస్వ। అంగిరోభి రాగహి యజ్ఞియేభి ర్యమ వైరూపై రిహ మాద
యస్వ। వివస్వంతగ్ం హువే యః పితా తేఽస్మిన్ యజ్ఞే బర్హిష్యా
నిషద్య। అంగిరసో నః పితరో నవగ్వా అథర్వాణో భృగవ స్సోమ్యాసః।
తేషాం వయగ్ం సుమతౌ యజ్ఞియానా మపిభద్రే సౌమనసే స్యామ॥౨౧
(భద్రాస్మభ్యమస్తుం యదగ్నే మదంతి సౌమనస ఏకంచ॥)

భక్షేహి మావిశ దీర్ఘాయుత్వాయ శంతనుత్వాయ రాయ
స్పోషాయ వర్చసే సుప్రజాస్త్వాయేహి వసో పురోవసో ప్రియో మే
హృదోఽస్యశ్వినోస్త్వా బాహుభ్యాగ్ం సఘ్యాసం నృచక్షసం త్వా దేవ
సోమ సుచక్షా అవఖ్యేషం మంద్రాభిభూతిః కేతు ర్యజ్ఞానాం వాగ్జు
షాణా సోమస్యతృప్యతు మంద్రా స్వర్వాచ్యదితి రనాహతశీర్ష్ణీ వాగ్జు
షాణా సోమస్య తృప్యత్వేహి విశ్వచర్షణే॥ ౨౨. శంభూ
ర్మయోభూ స్స్వస్తిమా హరివర్ణ ప్రచర క్రత్వే దక్షాయ రాయ
స్పోషాయ సువీరతాయై మా మా రాజన్ విబీభిషో మా మే హార్ది
త్విషా వధీః। వృషణే శుష్మాయాఽయుషే వర్చసే। వసుమద్గణస్య

సోమదేవతే మతివిదః ప్రాతస్సవనస్య గాయత్రఛందస ఇంద్రపీతస్య నరాశగ్ంసపీతస్య పితృపీతస్య మధుమత ఉపహూతస్యోపహూతో భక్షయామి రుద్రవద్గణస్య సోమదేవతే మతివిదో మాధ్యందినస్య సవనస్య త్రిష్టుప్ఛందస ఇంద్రపీతస్య నరాశగ్ంసపీతస్య ॥ ౨౩. పితృపీతస్య మధుమత ఉపహూతస్యోపహూతో భక్షయామ్యాదిత్యవద్గణస్య సోమదేవతే మతివిద స్తృతీయస్య సవనస్య జగతీఛందస ఇంద్రపీతస్య నరాశగ్ంసపీతస్య పితృపీతస్య మధుమత ఉపహూతస్యోపహూతో భక్షయామి। ఆప్యాయస్వ సమేతుతే విశ్వతస్సోమ వృష్ణియం। భవా వాజస్య సంగథే। హిన్వ మే గాత్రా హరివో గణాన్మే మావితీతృపః। శివో మే సప్తర్షీ నుపతిష్ఠస్వ మా మే వాఙ్నాభిమతీ॥ ౨౪. గాః। అపాను సోమ మమృతా అభూమా దర్శజ్యోతి రవిదామ దేవాన్। కిమస్మాన్ కృణవ దరాతిః కిము ధూర్తి రమృత మర్త్యస్య। యస్త ఆత్మనో మిందాభూ దగ్ని స్తత్పున రాహా జ్జాతవేదా విచర్షణిః। పున రగ్ని శ్చక్షురదా త్పున రింద్రో బృహస్పతిః। పునర్మే అశ్వినా యువం చక్షురాధత్తమక్ష్యోః। ఇష్టయజుష స్తే దేవసోమ స్తుతస్తోమస్య। ౨౫. శస్తోక్థస్య హరివత ఇంద్రపీతస్య మధుమత ఉపహూతస్యోపహూతో భక్షయామి। ఆపూర్యాస్థా మాపూరయత ప్రజయాచ ధనేనచ। ఏతత్తే తత యేచ త్వా మన్వేతత్తే పితామహ ప్రపితామహ యేచ త్వా మన్వత్ర పితరో యథాభాగం మందధ్వం నమోవః పితరో రసాయ నమోవః పితర

శుష్మాయ నమో వః పితరో జీవాయ నమో వః పితరః ॥ ౨౬ ॥
స్వధాయై నమో వః పితరో మన్యవే నమో వః పితరో ఘోరాయ
పితరో నమో వో య ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యుష్మాగ్ స్తేఽను యేఽస్మిన్
లోకే మాం తేఽను య ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యూయం తేషాం వసిష్ఠా
భూయాస్త యేఽస్మిన్ లోకేఽహం తేషాం వసిష్ఠో భూయాసం ప్రజా
పతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ ॥ ౨౭. యత్కా
మాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్ స్యామ పతయో రయీణాం ।
దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసి మనుష్యకృతస్యైనసోఽవయ
జనమసి పితృకృతస్యైనసోఽవయజనమస్యప్సు ధౌతస్య సోమదేవ తే
నృభిః సుతస్యేష్టయజుష స్తుతస్తోమస్య శస్తోక్థస్య యో భక్షో అశ్వసని
ర్యో గోసనిస్తస్య తే పితృభిర్భక్షం కృతస్యోపహూతస్యోపహూతో
భక్షయామి ॥ ౨౮ ॥ (విశ్వేదేవాస్త్రిష్టుప్ఛందస ఇంద్రపీతస్య నరా
శగ్ంసపీతస్యాతి స్తుతస్తోమస్య జీవాయ నమో వః పితరో బభూవ
చతుశ్చత్వారిగ్ంశచ్చ ॥)

(ఇష్టకోపధానాధికం.*)

ధ్రువాఽసి ధరుణాఽస్తృతా విశ్వకర్మణా సుకృతా । మా త్వా స
ముద్ర ఉద్వధీన్మా సుపర్ణోఽవ్యథమానా పృథివీం దృగ్ంహ । ప్రజాపతి
స్త్వా సాదయతు పృథివ్యాః పృష్ఠే వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం ప్రథోఽసి

* అస్యచ బ్రాహ్మణం. తై॥ సం॥ ౫॥ ౭॥ ౭॥ అవలోకనీయం.

పృథివ్యసి భూరసి భూమిర స్యదితిరసి విశ్వధాయా విశ్వస్య భువనస్య
ధర్త్రీ పృథివీం యచ్ఛ పృథివీం దృగ్ంహ పృథివీం మాహిగ్ంసీ ర్విశ్వ
స్మై ప్రాణాయా పానాయ వ్యానా యోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై ॥ ౩౦.
చరిత్రాయా గ్నిస్త్వాభిపాతు మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శంతమేన
తయా దేవతయాఽంగిరస్వ ద్ధ్రువా సీద । కాండాత్కాండాత్ప్రరో
హంతీ పరుషః పరుషః పరి । ఏవా నో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ
శతేన చ । యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి । తస్యాస్తే
దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వయం । అషాఢాఽసి సహమానా సహస్వా
రాతీ స్సహస్వా రాతీయత స్సహస్వ పృతనా స్సహస్వ పృతన్యతః ।
సహస్రవీర్యా ॥ ౩౧. అసి సా మా జిన్వ । మధు వాతా ఋతాయతే
మధుక్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్న స్సంత్వోషధీః । మధు నక్త ముతో
షసి మధుమ త్పార్థివగ్ం రజః । మధు ద్యౌ రస్తు నః పితా । మధుమా
న్నో వనస్పతి ర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాధ్వీ ర్గావో భవంతు నః ।
మహీ ద్యౌః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతాం । పిపృతా న్నో
భరీమభిః । తద్విష్ణోః పరమం ॥ ౩౨. పదగ్ం సదా పశ్యంతి సూరయః ।
దివీవ చక్షు రాతతం । ధ్రువాఽసి పృథివి సహస్వ పృతన్యతః ।
స్యూతా దేవేభి రమృతే నాగాః । యాస్తే అగ్నే సూర్యే రుచ
ఉద్యతో దివ మాతన్వంతి రశ్మిభిః । తాభిస్సర్వాభీ రుచే జనాయ
నస్కృధి । యా వో దేవా స్సూర్యే రుచో గోష్వశ్వేషు యా రుచః ।

ఇంద్రాగ్నీ తాభిః సర్వాభీ రుచం నో ధత్త బృహస్పతే । విరాట్ ॥ 33. జ్యోతి రధారయ త్సమ్రాడ్జ్యోతి రధారయ త్స్వరా డ్జ్యోతి రధా రయత్ । అగ్నే యుక్ష్వాహి యే తవా శ్వాసో దేవ సాధవః । అరం వహంత్యా శవః । యుక్ష్వా హి దేవహూతమాగ్ం అశ్వాగ్ం అగ్నే రథీ రివ । నిహోతా పూర్వ్య స్సదః । ద్రప్స శ్చస్కంద పృథివీ మనుద్యా మిమంచ యోని మను యశ్చ పూర్వః । తృతీయం యోని మనుసంచరంతం ద్రప్సం జుహోమ్యను సప్త ॥ 34. హోత్రాః । అభూ దిదం విశ్వస్య భువనస్య వాజిన మగ్నే ర్వైశ్వానరస్యచ । అగ్ని ర్జ్యో తిషా జ్యోతిష్మా న్రుక్మో వర్చసా వర్చస్వాన్ । ఋచే త్వా రుచే త్వా సమిత్ స్రవంతి సరితో న ధేనాః । అంతర్హృదా మనసా పూయ మానాః । ఘృతస్య ధారా అభిచాకశీమి । హిరణ్యయో వేతసో మధ్య ఆసామ్ । తస్మి న్త్సుపర్ణో మధుకృ త్కులాయీ భజ న్నాస్తే మధు దేవతాభ్యః । తస్యాస తే హరయ స్సప్తతీరే స్వధాం దుహానా అమృతస్య ధారాం ॥ 35 ॥ (ప్రతిష్ఠాయై సహస్ర వీర్యాపరమం విరా ట్సప్త తీరే చత్వారిచ) తై॥ సం॥ ౪॥ ౬॥ ౯॥

(అప్రతిరథసూక్తం.*)

ఆశు శ్శిశానో వృషభో న యుధ్మో ఘనాఘనః క్షోభణ శ్చర్ షణీనాం । సంక్రందనో౽నిమిష ఏకవీర శ్శతగ్ంసేనా అజయ త్సాక మింద్రః । సంక్రందనేనానిమిషేణ జిష్ణునా యుత్కారేణ దుశ్చ్యవ

---

* ఏతస్యవినియోగః॥ తై॥ సం॥ ౫॥ ౪॥ ౭॥ అవలోకనీయం.

సేనధృష్ణునా । తదింద్రేణ జయత తత్సహధ్వం యుధో నర ఇషుహస్తేన
వృష్ణా । స ఇషుహస్తైః స నిషంగిభి ర్వశీ సగ్ంస్రష్టా స యుధ ఇంద్రో
గణేన । సగ్ంసృష్టజిత్సోమపా బాహుశర్ధ్యూర్ధ్వధన్వా ప్రతిహి
తాభి రస్తా । బృహస్పతే పరిదీయ ॥ ౩౬ ॥ రథేన రక్షోహాఽమిత్రా
గ్ం అపబాధమానః । ప్రభంజన్ త్సేనాః ప్రమృణో యుధాజయ
న్నస్మాక మేధ్యవితా రథానాం । గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రబాహుం
జయంత మజ్మప్రమృణంత మోజసా । ఇమగ్ం సజాతా అనువీరయధ్వ
మింద్రగ్ం సఖాయోఽనుసగ్ంరభధ్వం । బలవిజ్ఞాయ స్థవిరః ప్రవీర
స్సహస్వాన్ వాజీ సహమాన ఉగ్రః । అభివీరో అభిసత్వా సహోజా
జైత్ర మింద్రర థ మాతిష్ఠ గోవిత్ । అభిగోత్రాణిసహసాగాహమా
నోఽదాయః ॥ ౩౭ ॥ వీర శ్శతమన్యు రింద్రః । దుశ్చ్యవనః పృతనాషా
డయుధ్యోఽస్మాకగ్ం సేనా అవతు ప్రయుత్సు । ఇంద్రఆసాంనేతా
బృహస్పతి ర్దక్షిణా యజ్ఞః పురఏతు సోమః । దేవసేనానా మభిభంజ
తీనాం జయంతీనాం మరుతో యంత్వగ్రే । ఇంద్ర స్య వృష్ణో వరుణస్య
రాజ్ఞ ఆదిత్యానాం మరుతాగ్ం శర్ధ ఉగ్రం । మహామనసాం భువనచ్య
వానాం ఘోషో దేవానాం జయతాముదస్థాత్ । అస్మాక మింద్ర స్సమృ
తేషు ధ్వజేష్వ స్మాకం యా ఇషవ స్తా జయంతు ॥ ౩౮ ॥ అస్మాకం వీరా
ఉత్తరే భవం త్వస్మాన్ దేవా అవతా హవేషు । ఉద్ధర్షయ మఘవ
న్నాయుధా న్యుత్సత్వనాం మామకానాం మహాగ్ంసి । ఉద్వృత్ర

హాం వాజినాం వాజినా న్యుద్రథానాం జయతా మేతు ఘోషః ।
ఉపప్రేత జయతా నరస్స్థిరావ స్సంతు బాహవః । ఇంద్రోవ శ్శర్మ య
చ్ఛత్వనా ధృష్యా యథాఽసథ । అవసృష్టా పరాపత శరవ్యే బ్రహ్మ
సగ్ంశితా । గచ్ఛామిత్రాన్ప్ర ॥ ౩౯ ॥ విశమైషాం కంచనో చ్ఛిషః ।
మర్మాణి తే వర్మభి శ్ఛాదయామి సోమస్త్వా రాజాఽమృతేనాభి వస్తాం ।
ఉరో ర్వరీయో వరివస్తే అస్తు జయంతం త్వా మనుమదంతు దేవాః ।
యత్ర బాణా స్సంపతంతి కుమారా విశిఖా ఇవ । ఇంద్రో న స్తత్ర వృ
త్రహా విశ్వాహా శర్మయచ్ఛతు ॥ ౪౦ ॥ (ద్రీయదాయో జయన్త్వమిత్రా
న్ప్రచత్వారిగ్ంశచ్చ.)। తై॥ సం॥ ౪॥ ౬॥ ౪

(అగ్నిప్రణయనబ్రాహ్మణం.*)

ఉదేన ముత్తరాం నయే తి సమిధ ఆదధాతి యథా జనం
యతేఽవసం కరోతి తాదృ గేవ త త్తిస్ర ఆదధాతి త్రివృద్వా అగ్ని
ర్యావా నేవాగ్ని స్తస్మై భాగధేయం కరో త్యౌదుంబరీ ర్భవంత్యూ
ర్గ్వా ఉదుంబర ఊర్జ మేవాస్మా అపిదధాత్యు దుత్వా విశ్వే దేవా
ఇత్యాహ ప్రాణా వై విశ్వేదేవాః ప్రాణైః ॥ ౪౧ ॥ ఏవైన ముద్యచ్ఛ తేఽ
గ్నేభరంతు చిత్తిభి రిత్యాహ యస్మా ఏవైనం చిత్తాయో ద్యచ్ఛ తే
తేనై వైనగ్ం సమర్ధయతి పంచ దిశో దైవీ ర్యజ్ఞ మవంతు దేవీ రిత్యా
హ దిశో హ్యేషోఽనుప్రచ్యవతే ఽపామతిం దుర్మతిం బాధమానా

---

* ఏష అనువాకః తై॥ సం॥ ౪॥ ౬॥ ౩. అనువాకస్య బ్రాహ్మణరూపః.

ఇత్యాహ రక్షసా మపహత్యై రాయస్పోషే యజ్ఞపతి మాభజంతి
రిత్యాహ పశవో వై రాయస్పోషః ॥ ౪౨ ॥ పశూనేవావరుంధే షడ్భిర్
హరతి షడ్వా ఋతవ ఋతుభి రేవైనగ్ం హరతి ద్వే పరిగృహ్యవతీ
భవతో రక్షసా మపహత్యై సూర్యస్య శిర హరికేశః పురస్తా దిత్యాహ
ప్రసూత్యై తతః పావకా ఆశిషో నో జుషంతా మిత్యాహాన్నంవై పావ
కోఽన్న మేవావరుంధే దేవాసురా స్సంయత్తా ఆసం తేదేవా ఏత
దప్రతిరథ మపశ్యం తేనవై తేఽప్రతి ॥ ౪౩ ॥ అసురానజయం తద
ప్రతిరథస్యా ప్రతిరథత్వం యదప్రతిరథం ద్వితీయో హోతాఽన్వాహా
ప్రత్యేవ తేన యజమానో భ్రాతృవ్యా స్జయత్యథో అనభిజిత మేవాభి
జయతి దశర్చం భవతి దశాక్షరా విరా డ్విరాజేమౌ లోకౌ విధృతా
వనయో ర్లోకయో ర్విధృత్యా అథో దశాక్షరా విరాడన్నం విరా
డ్విరాజ్యేవాన్నాద్యే ప్రతితిష్ఠత్య సదివవా అంతరిక్ష మంతరిక్ష మివా
గ్నీధ్ర మాగ్నీధ్రే ॥ ౪౪ ॥ అశ్మానం నిదధాతి సత్వాయద్వాభ్యాం
ప్రతిష్ఠిత్యై విమాన ఏష దివో మధ్య ఆస్త ఇత్యాహ వ్యేవైతయా
మిమీతే మధ్యే దివో నిహితః పృశ్ని రశ్మే త్యాహాన్నం వై పృశ్న్యన్న
మేవావరుంధే చతసృభి రాపుచ్ఛా దేతిచత్వారి ఛందాగ్ంసి ఛందోభి
రేవేంద్రం విశ్వా అవీవృధన్ని త్యాహ వృద్ధిమే వోపావర్త తేవాజానాగ్ం
సత్పతింపతిం ॥ ౪౫ ॥ ఇత్యాహాన్నం వై వాజోఽన్న మేవావరుంధే
సుమ్నహూ ర్యజ్ఞో దేవాగ్ం ఆచవక్ష దిత్యాహ ప్రజావై పశవ

సుమ్నం ప్రజా మేన పశూ న్నార్తి ధత్తే యత్సదగ్ని ర్దేవో దేవాగ్ం ఆచవత్క్ష దిత్యాహ స్వగాకృత్యై వాజస్యమా ప్రసవేనో ద్గ్రాభేణోద గ్రభీ దిత్యాహాఽసౌ వా ఆదిత్య ఉద్యన్నుద్గ్రాభ ఏష నిమ్రోచ న్నిగ్రాభో బ్రహ్మణా వా త్మాన ముద్గృహ్ణాతి బ్రహ్మణా భ్రాతృవ్యం నిగృహ్ణాతి ॥ ౭౬ ॥

(ప్రాణైః పాహోఽ ప్రత్యగ్న్యర్థే, ఇతిమేషదశచ.) తై ॥ సం ॥ ౫ ॥ ౭ ॥ ౬ ॥

(చయన ప్రకరణమ్.)

అగ్న ఉదధే యాత ఇషు ర్యువా నామ తయా నో మృడ తస్యాస్తే నమ స్తస్యాస్త ఉపజీవన్తో భూయాస్మాగ్నే దుధ్రగహ్యకిగ్ం శిలవన్న్యయాత ఇషు ర్యువా నామ తయానో మృడ తస్యాస్తే నమ స్తస్యాస్త ఉపజీవన్తో భూయాస్మ పంచవా ఏతేఽగ్నయో యచ్చితయ ఉదధి రేవ నామ ప్రథమో దుధ్రః ॥ ౭౭ ॥ ద్వితీయో గహ్యస్తృతీయః కిగ్ంశిల శ్చతుర్థో వన్యః పంచమ స్తేభ్యో యదాహుతీ ర్నజుహుయా దధ్వర్యుంచ యజమానంచ ప్రదహేయు ర్యద్దేతా ఆహుతీ ర్జుహోతి భాగధేయే నైవైనా ఞ్ఛమయతి నార్తి మార్ఛ త్యధ్వర్యు ర్నయజమానో వాఙ్మఆస న్నసోః ప్రాణోఽక్ష్యో శ్చక్షుః కర్ణయో శ్శ్రోత్రం బాహువో ర్బల మూరువో రోజోఽరిష్టా విశ్వా న్యంగాని తనూః ॥ ౭౮ ॥ తనువా మే సహ నమస్తే అస్తు మామాహిగ్ంసీ రపవా ఏతస్మాత్ప్రాణాః క్రామంతి యోఽగ్నిం చిన్వ న్నధిక్రామతి వాఙ్మ ఆస న్నసోః ప్రాణ ఇత్యాహ ప్రాణా నేవాఽఽత్మ న్ధత్తేఽయో

రుద్రో అగ్నౌ యో అప్సు య ఓషధీషు యో రుద్రో విశ్వా భువనా
ఽఽవివేశ తస్మై రుద్రాయ నమో అస్త్వాహుతిభాగా వా అన్యే
రుద్రా హవిర్భాగాః ॥ ౫౭ ॥ అన్యే శతరుద్రీయగ్ం హుత్వా గావీ
ధుకం చరు మేతేన యజుషా చరమాయా మిష్టకాయాం నిదధ్యాద్భా
గధేయే నైవైనగ్ం శమయతి తస్య త్వై శతరుద్రీయగ్ం హుత మిత్యా
హు ర్యస్యైత దగ్నౌ క్రియత ఇతి వసవస్త్వా రుద్రైః పురస్తాత్పాంతు
పితర స్త్వా యమరాజానః పితృభి ర్దక్షిణతః పాంత్వాదిత్యా స్త్వావి
శ్వైర్దేవైః పశ్చా త్పాంతు ద్యుతానస్త్వా మారుతో మరుద్భి రుత్త
రతః పాతు ॥ ౫౮ ॥ దేవా స్త్వేంద్ర జ్యేష్ఠా వరుణరాజానోఽధస్తాచ్చోప
రిష్టాచ్చ పాంతు న వా ఏతేన పూతో న మేధ్యో న ప్రోక్షితో యదేన
మతః ప్రాచీనం ప్రోక్షతి యత్సంచిత మాజ్యేన ప్రోక్షతి తేన పూత
స్తేన మేధ్య స్తేన ప్రోక్షితః ॥ ౫౯ ॥ (దుగ్ధ స్తనూర్హవిర్భాగాః పాతు
ద్వాత్రిగ్ంశచ్చ.)
తై ॥ సం ॥ ౫ ॥ ౫ ॥ ౭ ॥

శిరో వా ఏతద్యజ్ఞస్య యద్ధవిర్ధానం ప్రాణా ఉపరవా హవిర్ధానే
ఖాయంతే తస్మా చ్ఛీర్షన్ప్రాణా అధస్తా త్ఖాయంతే తస్మా దధస్తా
చ్ఛీర్ష్ణః ప్రాణా రక్షోహణో వలగహనో వైష్ణవా న్ఖనామీత్యాహ
వైష్ణవా హి దేవతయోపరవా అసురా వై నిర్యంతో దేవానాం ప్రాణేషు
వలగా న్న్యఖనన్తా న్బాహుమాత్రేఽన్వవిందన్ తస్మా ద్బాహుమాత్రాః
ఖాయంత ఇద మహం తం వలగ ముద్వపామి ॥ ౬౦ ॥ యన్న స్సమానో
యమసమానో నిచఖానే త్యాహ ద్వౌ వావ పురుషౌ యశ్చైవ సమానో

యశ్చాసమానో యమేవాస్మై తౌవల్గాన్ని ఖనతి స్తమేవో ద్వపతి సంతృణత్తి తస్మాత్సంతృణ్ణా అంతరతః ప్రాణా నసంభినత్తి తస్మాదసం భిన్నాః ప్రాణా అపోఽవనయతి తస్మాద్దార్ద్రా అంతరతః ప్రాణా యవ మతీ రవనయతి ॥ ౫౩ ॥ ఊర్గ్వై యవః ప్రాణా ఉపరవాః ప్రాణేష్వే వోర్జం దధాతి బర్హి రవస్తృణాతి తస్మాల్లోమశా అంతరతః ప్రాణా ఆజ్యేన వ్యాఘారయతి తేజో వా ఆజ్యం ప్రాణా ఉపరవాః ప్రాణే ష్వేవ తేజో దధాతి హనూ వా ఏతే యజ్ఞస్య యదధిషవణే న సంతృణత్త్యసంతృణ్ణే హి హనూ అథో ఖలు దీర్ఘసోమే సంతృద్యే ధృత్యై శిరో వా ఏతద్యజ్ఞస్య యద్ధవిర్ధానం ॥ ౫౪ ॥ ప్రాణా ఉపరవా హనూ అధిషవణే జిహ్వా చర్మ గ్రావాణో దంతా ముఖ మాహవనీయో నాసికోత్తరవేది రుదరగ్ం సదో యదా ఖలు వై జిహ్వయా దత్స్వధి ఖాదత్యథ ముఖం గచ్ఛతి యదా ముఖం గచ్ఛత్యథోదరం గచ్ఛతి తస్మాద్ధవిర్ధానే చర్మన్నధి గ్రావభి రభిషుత్యా హవనీయే హుత్వా ప్రత్యంచః పరేత్య సదసి భక్షయంతి యో వై విరాజో యజ్ఞముఖే దోహం వేద దుహ ఏవైనా మియం వై విరా ట్తస్యై త్వక్చర్మోధో ఽధిషవణే స్తనా ఉపరవా గ్రావాణో వత్సా ఋత్విజో దుహంతి సోమః పయో య ఏవం వేద దుహ ఏవైనాం ॥ ౫౫ ॥ తై॥ సం॥ ౬॥ ౨॥ ౧౧.

(వప్తాస్మి యవమతీ రవనయతి హవిర్ధానమేవ త్రయోవిగ్ంశతిశ్చ)

అనాహాదితో ఽస్మిన్ లోక ఆసీ త్తం దేవాః పృష్ఠైః పరిగృ హ్య సువర్గం లోక మగమయన్పరి రవస్తా త్పృష్ఠ్యగ్రహాన్దివా కీర్త్యేన

సువర్గే లోకే ప్రతిష్ఠాపయ న్పరైః పరస్తాత్పర్యగృహ్ణాన్పృష్ఠై రుపావరోహం త్సవా అసా వాదిత్యో౽ముష్మిఁల్లోకే పరై రుభయతః పరిగృహీతో యత్పృష్ఠాని భవంతి సువర్గ మేవ తై ర్లోకం యజమానా యంతిపరై రవస్తాత్పరిగృహ్ణంతి దివాకీర్త్యేన ॥ ౫౬ ॥ సువర్గే లోకే ప్రతితిష్ఠంతి పరైః పరస్తా త్పరిగృహ్ణంతిపృష్ఠై రుపావరోహంతి యత్పరే పరస్తా న్నసుస్యుః పరాంచ సువర్గా ల్లోకాన్నిష్పద్యేరన్యదవస్తాన్న స్యుః ప్రజా నిర్దహేయు రభితో దివాకీర్త్యం పరస్సామానో భవంతిసువర్గ మేవైనాఁల్లోక ఉభయతః పరిగృహ్ణంతి యజమానా వై దివాకీర్త్యగ్ంసంవత్సరఃపరస్సామానో౽భితో దివాకీర్త్యం పరస్సామానో భవంతి సంవత్సర మేవో భయతః ॥ ౫౭ ॥ ప్రతితిష్ఠంతి పృష్ఠం వై దివాకీర్త్యం పార్శ్వే పరస్సామానో౽భితో దివాకీర్త్యంపరస్సామానో భవంతి తస్మా దభితః పృష్ఠం పార్శ్వే భూయిష్ఠా గ్రహా గృహ్యంతే భూయిష్ఠగ్ం శస్యతే యజ్ఞస్యైవ తన్మధ్యతో గ్రంథిం గ్రథ్నాత్యవిస్రగ్ంసాయ సప్త గృహ్యంతే సప్త వై శీర్షణ్యాః ప్రాణాః ప్రాణా నేవ యజమానేషు దధతి యత్పరాచీనాని పృష్ఠాని భవంత్యము మేవ తైర్లోక మభ్యారోహంతి యదిమం లోకంన ॥ ౫౮ ॥ ప్రత్యవరోహేయు రుద్వా మాద్యేయు ర్యజమానాః ప్రవా మీయేర న్యత్ప్రతీచీనాని పృష్ఠాని భవంతీమ మేవ తైర్లోకం ప్రత్యవరోహంత్యథో అస్మిన్నేవ

లోకే ప్రతితిష్ఠం త్యనుస్మాదాయేంద్రో్వా అప్రతిష్ఠిత ఆసీ త్సప్రజా
పతి ముపాధావ త్తస్మాఏత మేకవిగ్ంశతి రాత్రం ప్రాయచ్ఛ త్తమాహర
త్తేనాయజత తతో వై సప్రత్యతిష్ఠ ద్యే బహుయాజినోఽప్రతిష్ఠి
తాః॥ ౫౯ ॥ స్యు స్త ఏకవిగ్ంశతిరాత్ర మాసీర న్ద్వాదశ మాసాః
పంచర్తవ స్త్రయ ఇమే లోకా అసా వాదిత్య ఏకవిగ్ంశ ఏతావంతో
వై దేవలోకా స్తేష్వేవ యథాపూర్వం ప్రతితిష్ఠన్త్యసా వాదిత్యోఽసస్య
రోచత సప్రజాపతి ముపాధావ త్తస్మా ఏతమేకవిగ్ంశతి రాత్రం ప్రాయ
చ్ఛ తమాఽహర త్తేనాయజత తతో వై సోఽరోచత యఏవం విద్వా
గ్ం సఏకవిగ్ంశతిరాత్ర మాసతే రోచంత ఏవైకవిగ్ంశతి రాత్రో
భవతిరుగ్వా ఏక విగ్ంశో రుచ మేవ గచ్ఛంత్యథో ప్రతిష్ఠా మేవ ప్రతిష్ఠా
హ్యేకవిగ్ంశో ఽతిరాత్రా వభితో భవతో బ్రహ్మవర్చసస్య పరి
గృహీత్యై ॥ తై॥ సం॥ ౭ ॥ ౩ ॥ ౧౮.

(గృహ్ణంతి దిన్నాకీర్త్యై నైవోభయతో నాప్రతిష్ఠితా ఆసతఏక
విగ్ంశతిశ్చ)

పురుషసూక్తమ్.

ఓంతచ్ఛంయో రావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీ స్వస్తి రస్తునః । స్వస్తి ర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజం । శంనో అస్తు ద్విపదే । శంచతుష్పదే । ఓ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

సహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ । సభూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులం । పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం । యద్భూతం యచ్చ భవ్యం । ఉతామృతత్వస్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి । ఏతావానస్య మహిమా । అతో జ్యాయాగ్‌శ్చ పూరుషః ॥౧॥ పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని । త్రిపాదస్యామృతం దివి । త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః । పాదో ఽస్యేహాఽభవా త్పునః । తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్ । సాశనానశనే అభి । తస్మా ద్విరా డజాయత । విరాజో అధిపూరుషః । స జాతో అత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమి మథో పురః ॥ ౨ ॥ యత్పురుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞమతన్వత । వసంతో అస్యాఽసీదాజ్యం । గ్రీష్మ ఇధ్మ శ్శరద్ధవిః । సప్తాస్యాసన్పరిధయః । త్రిస్సప్త సమిధః కృతాః । దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః । అబధ్నన్పురుషం పశుం । తంయజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్ । పురుషం జాత మగ్రతః ॥ ౩ ॥

తేన దేవా అయజంత । సాధ్యా ఋషయశ్చ యే । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । సంభృతం పృషదాజ్యం । పశూగ్ంస్తాగ్ంశ్చక్రే వాయవ్యాన్ । ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ యే । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచః సామాని జజ్ఞిరే । ఛందాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్ । యజుస్తస్మాదజాయత ॥ ౪ ॥ తస్మాదశ్వా అజాయంత । యే కే చోభయాదతః । గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజావయః । యత్పురుషం వ్యదధుః । కతిధా వ్యకల్పయన్ । ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ । కావూరూ పాదావుచ్యేతే । బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః ॥ ౫ ॥ ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత । చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షోః సూర్యో అజాయత । ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయురజాయత । నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షం । శీర్ష్ణో ద్యౌస్సమవర్తత । పద్భ్యాం భూమిర్దిశః శ్రోత్రాత్ । తథా లోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥ ౬ ॥ వేదాహమేతం పురుషం మహాంతం । ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే । సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః । నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే । ధాతా పురస్తాద్యముదాజహార । శక్రః ప్రవిద్వాన్ప్రదిశశ్చతస్రః । తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి । నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే । యజ్ఞేన యజ్ఞమయజంత దేవాః । తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ । తే హ నాకం మహిమానస్సచంతే । యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సంతి దేవాః ॥ ౭ ॥

అద్భ్యస్సంభూతః పృథివ్యైరసాచ్చ । విశ్వకర్మణ సమవర్తతాధి । తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి । తత్పురుషస్య విశ్వమాజాన మగ్రే । వేదాహమేతం పురుషం మహాంతం । ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ । తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి । నాన్యః పంథా విద్యతేఽయ నాయ । ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః । అజాయమానో బహుధా విజాయతే ॥౮॥ తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిం । మరీచీనాం పదమి చ్ఛంతి వేధసః । యో దేవేభ్య ఆతపతి । యో దేవానాం పురోహితః । పూర్వో యో దేవేభ్యో జాతః । నమో రుచాయ బ్రాహ్మయే । రుచం బ్రాహ్మం జనయంతః । దేవా అగ్రే తదబ్రువన్ । యస్త్వైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్ । తస్య దేవా అసన్ వశే । హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీ శ్చపత్న్యౌ । అహోరాత్రే పార్శ్వే । నక్షత్రాణి రూపం । అశ్వినౌ వ్యాత్తం । ఇష్టం మ నిషాణ । అముం మ నిషాణ । సర్వం మనిషాణ ॥౯॥

ఓంతచ్ఛంయో రావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీ స్వస్తి రస్తునః । స్వస్తి ర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజం । శంనో అస్తు ద్విపదే । శంచతుష్పదే । ఓంశాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

పురుషసూక్తం సమాప్తమ్.

కర్తా, ఉపవీతీ, గాయత్రీం త్రివారం జపేత్:—

౨౫. ఓం భూర్భువ స్సువః। తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ॥ (అని గాయత్రిని ముమ్మారు జపించును.)

౨౬. ౧. మధువాతా ఋతాయతే మధు క్షరంతి సింధవః। మాధ్వీర్నః సన్త్వోషధీః ॥ ౨ ॥ మధు నక్త ముతోషసి మధుమ త్పార్థివగ్ం రజః। మధు ద్యౌ రస్తు నః పితా ॥ ౩ ॥ మధుమాన్నో వనస్పతి ర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః। మాధ్వీ ర్గావో భవంతునః ॥

మధు, మధు, మధు, (అని బ్రాహ్మణులకు తేనెను ఇచ్చును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః; "తృప్తాఃస్థ, తృప్తాఃస్థ" (అని పలుకును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—తృప్తాస్స్మః ॥ (అని ప్రతివచనమిచ్చును)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౨౭. శ్లో॥ అసంస్కృతప్రమీతా యే త్యాగినో యాః కులస్త్రియః।
దాస్యామి తేభ్యో వికిర మన్నం తాభ్యశ్చ పైతృకం॥
(అని వికిరాన్నమును పితృపాత్రకు కుడివైపున దక్షిణపరిసమాప్తిగనుంచును.)

అప్రదక్షిణం పరిషిచ్య, (వికిరాన్నమున కప్రదక్షిణముగ పరిషేచనము సలిపి.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః! "తృప్తాః స్థ, తృప్తాః స్థ" (అని పలుకును.)

విశ్వేదేవబ్రాహ్మణాః:—తృప్తాః స్మః ॥ (అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా ఉపవీతీ:—

౨౮. శ్లో. అసోమపాశ్చ యే దేవా యజ్ఞభాగవివర్జితాః।
తేషా మన్నం ప్రదాస్యామి వికిరం వైశ్వదైవికం ॥

(ఇతి) వికిరం దత్వా ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య. (అని వికిరాన్నమును విశ్వేదేవపాత్రకు ఎడమువైపున ప్రాక్సమాప్తిగ నుంచవలయును; ప్రదక్షిణముగ పరిషేచనము చేసి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:— దేవపితృమధ్యే ప్రోక్ష్య; తిలదర్భా నాస్తీర్య; తేషు తిలోదకం నినీయ.

(దేవపితృపాత్రల మధ్యభాగమునందు ప్రోక్షించి; అచట తిలలను దర్భలను పఱచి. వానియందు తిలోదకము నుంచి.)

౮౯. శ్లో. యేఅగ్నిదగ్ధా యేఽనగ్నిదగ్ధా యేవాజాతాః కులే మమ।
భూమౌ దత్తేన పిణ్డేన తృప్తా యాంతు పరాం గతిం॥

అగ్నిదగ్ధేభ్యః, అనగ్నిదగ్ధేభ్యః, అస్మత్కులప్రసూతేభ్యః ఏష పిండ ఉపతిష్ఠతు ॥ (అని వికిరపిండము నుంచవలయును.)

అగ్నిదగ్ధాశ్చ అనగ్నిదగ్ధాశ్చ మార్జయంతాం॥ ఏతద్వఃతిలోదకం; (అని పలికి తిలోదకము పిండసమీపమున వదలవలయును;)

(ఇతి) వికిరందత్వా ఇట్లు వికిరపిండముంచి.

కర్తా, ఉపవీతీ:— పాదౌ ప్రక్షాళ్య; ఆచమ్య. (పాదప్రక్షాళనము చేసికొని; స్మృత్యాచమన మొనర్చి.)

పాత్రోచ్ఛిష్టభాగోభ్యోఽన్నందీయతాం ॥ (అని పలుకును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—

౯౦. శ్లో. యజమానకులేజాతా దాసాదాస్యోఽన్నకాంక్షిణః।
తేసర్వే తృప్తి మాయాంతు మయా దత్తేన భూతలే॥*

(అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

విశ్వేదేవపితృబ్రాహ్మణాః:—

౯౧. అమృతాపిధానమసి॥ (అని యుత్తరాపోశనము గ్రహించి)

---

* ఈ శ్లోకము చెప్పి పితృబ్రాహ్మణుడు తన పాత్రయందున్న భుక్తశేషమును పాత్రమునుండి క్రిందికి త్రోయుట సంప్రదాయముగ నున్నది.

౬౨. శ్లో. రౌరవేఽ పుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినాం।
అర్థినా ముదకం దత్త మక్షయ్య ముపతిష్ఠతు॥

తతఃకరశుద్ధిం కృత్వా; పాదౌ ప్రక్షాల్య ఉత్తరాణి పఠేయుః:—
(చేతులు కడిగికొని; పాదములు కడిగికొని; ఈ క్రింది మంత్రముల పఠింపవలయును.)

౬౩. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। ప్రాణ మన్నే నాఽప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయా మపానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। అపాన మన్నే నాఽప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాం వ్యానేనివిశ్యా మృతగ్ం హుతం। వ్యాన మన్నేనాఽప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయా ముదానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। ఉదాన మన్నే నాఽప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। సమానమన్నేఽనాప్యాయస్వ। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ॥

౬౪. ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రో మా విశాంతకః। తేనాఽన్నేనాఽప్యాయస్వ॥

౬౫. నమో రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి॥

౬౬. అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంగుష్ఠంచ సమాశ్రితః। ఈశస్సర్వస్య జగతః ప్రభుః ప్రీణాతి విశ్వభుక్॥ (అని పఠించి)

కర్తా, ఉపవీతీ:—ఆచమ్య
(ఉపవీతియై స్మృత్యాచమన మొనర్చి, ప్రాణాయామముచేసి.)

పూర్వోక్తైవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం మమపితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధీయతిలోదకపిండప్రదానం కరిష్యే:—(అని పలుకును.)

బ్రాహ్మణాః:— కురుష్వ॥ (అని ప్రతివచనమిత్తురు.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౯౭. అపాం మేధ్యం యజ్ఞియగ్‌ం సదేవగ్‌ం శివ మస్తుమే । ఆచ్ఛే త్త్వావో మ్యారిష్మంజీవాని శరద శ్శతం ॥

(ఇతి) ఆచ్ఛినత్తి అప ఉపస్పృశ్య ॥

(అని దర్భను త్రుంచివేయవలయును, జలమును స్పృశించి.)

౯౮. అపహతా అసురా రక్షాగ్‌ంసి పిశాచా వేదిషదః ॥

తూష్ణీంప్రఘృష్య (ఊరక గోమయముచేత అలికి)

శుంధంతాం పితరః; శుంధంతాం పితామహాః; శుంధంతాం ప్రపితామహాః ॥ (ఇత్యుదకందత్వా)

(అని జలము ముమ్మారు ఆయలికిన ప్రదేశమున నుంచును.)

౯౯. ఆయంతు పితరో మనోజవసః ॥ (అని అభిమంత్రించి)

౧౦౦. పక్వద్భాచ్ఛిన్నం బర్హి రూర్ణామ్రదు స్యోనం పితృభ్య స్త్వాభ రామ్యహం । అస్మిఁ త్సీదంతు మే పితర స్సోమ్యాః పితామహాః ప్రపితామహా శ్చానుగై స్సహ ॥

(ఇతి) దర్భానా స్తీర్య ॥

(ఈ మంత్రము పఠించి దర్భలను దక్షిణాగ్రములుగా పరచవలయును.)

౧. పితః...గోత్ర ... శర్మ! వసురూప! అవనినిక్ష్వ (ఏవంత్రిః)

౨. పితామహ... గోత్ర ... శర్మ! రుద్రరూప! అవనినిక్ష్వ (ఏవంత్రిః)

౩. ప్రపితామహ...గోత్ర ... శర్మ! ఆదిత్యరూప! అవనినిక్ష్వ(ఏవంత్రిః)

(అని పలుకుచు యీపఱచిన దర్భలమీద ముమ్మారు జలముంచవలయును.)

ఏతత్తే పితః...గోత్ర...శర్మన్! వసురూప! యేచత్వామను, తేభ్యశ్చాయంపిణ్డః, తస్మైతే స్వధానమః॥ (అని పితృపిండము నుంచవలయును.)

బ్రాహ్మణాః:—గయాయాం దత్తమస్తు॥ (అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

పితామహా...గోత్ర...శర్మన్ రుద్రరూప! యేచత్వామను, తేభ్యశ్చాయం పిణ్డః, తస్మైతే స్వధా నమః॥ (అని పితామహపిండము నుంచవలయును.)

బ్రాహ్మణాః:—గయాయాం దత్తమస్తు॥ (అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

ప్రపితామహా...గోత్ర...శర్మన్! ఆదిత్యరూప! యేచత్వామను, తేభ్యశ్చాయంపిండః, తస్మైతే స్వధానమః॥

(అని ప్రపితామహపిండము నుంచవలయును.)

బ్రాహ్మణాః:—గయాయాం దత్తమస్తు॥ (అని ప్రతివచనమిత్తురు.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౧౦౧. అత్రపితరోయథాభాగంమందధ్వం ॥ (అని పలికి)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

ఇత్యుక్త్వా; ఉదఙ్ముఖమావృత్య (అని పలికి; ఉత్తరముఖముగ తిరిగి)

౧౦౨. అమీమదంత పితరోఽతీతృపంత పితరోఽమీమృజంతపితరః॥

(ఇతిజపిత్వా) ఆచమ్య; ప్రాణానాయమ్య; అనుచ్ఛ్వసన్నేవ పర్యావృత్య

(అని జపించి; స్మృత్యాచమనము చేసి; ప్రాణాయామ మొనర్చి; నిశ్వాసము విడువకయే తిరిగి.)

౧౦౩ అమీమదంత పితరోఽతీతృపంత పితరోఽమీమృజంత పితరః॥

"అమీమదన్తేతి" మనసి జపిత్వా ఉచ్ఛ్వసేత్॥

("అమీమదన్త" యనుమంత్రమును మనస్సునందు జపించి నిశ్వాసమును విడువవలయును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—అమీమదంతేత్యభిమంత్ర్య॥

(ఈక్రిందిమంత్రముతో నభిమంత్రణము చేయవలయును.)

౧౦౪. అమీమదంత పితరో ఽతీతృపంత పితరో ఽమీమృజంత పితరః॥ (ఇత్యభిమంత్ర్య) (అని పిండముల నభిమంత్రించి.)

౧౦౫. ౧. యేసమానాస్సమనసః। పితరో యమరాజ్యే। తేషాం లోక స్స్వధా నమః। యజ్ఞో దేవేషు కల్పతాం॥

౧౦౫. ౨. యేసజాతా స్సమనసః। జీవా జీవేషుమామకాః। తేషాగ్ శ్రీర్మయి కల్పతాం। అస్మిన్ లోకే శతగ్ం సమాః॥

(ఇతి లేపాన్ నిక్షిప్య) (అని లేపముల పిండములపై నుంచి)

౧౦౬. కర్తా, ఉపవీతీ:—వీరంధత్తపితరః॥

ఆఘ్రాయ ఆచమ్య. (అన్నము నాఘ్రాణించి; సకృదాచమన మొనర్చి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—మార్జయంతాం పితరః, మార్జయంతాం పితామహాః, మార్జయంతాం ప్రపితామహాః॥

(అని పిండసమీపమున తిలోదకము విడువవలయును.)

౧*ఆఙ్క్ష్వ పితః ...గోత్ర...శర్మన్ వసురూప!
౨ ఆఙ్క్ష్వ పితామహ ...గోత్ర...శర్మన్ రుద్రరూప!
3 ఆఙ్క్ష్వ ప్రపితామహ...గోత్ర...శర్మన్ ఆదిత్యరూప!
౧ అభ్యఙ్క్ష్వ పితః... గోత్ర...శర్మన్ వసురూప!
౨ అభ్యఙ్క్ష్వ పితామహ... గోత్ర...శర్మన్ రుద్రరూప!
3 అభ్యఙ్క్ష్వ ప్రపితామహ...గోత్ర...శర్మన్ ఆదిత్యరూప!

---

* ఒకదర్భచేత ఆజ్యమును గ్రహించి 3 పిండములందు "ఆఙ్క్ష్వ" అనుపదముచేత తాకించి పిదప "అభ్యఙ్క్ష్వ" అనుపదముచేత దర్భను ఉదకమునందు ముంచి పిండములపై నుంచుట సంప్రదాయమైయున్నది.

ఆఙ్క్ష్వాభ్యఙ్క్ష్వ పితరః, (అని పలికి)

ఏతద్వః పితరో వాసో మానుగతో నో౽న్యత్ పితరోయుఙ్ధ్వం॥

(ఇతి వస్త్రం దత్వా) (అని వస్త్ర మిచ్చి.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పార్వణపూజాం కరిష్యే;—(అని సంకల్పించి.)

"పిండపితృదేవతాభ్యోనమః"ఇతియజ్ఞోపవీతాదిసర్వోపచారాన్ కుర్యాత్:—

పిండపితృదేవతాభ్యో నమః, యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి॥

యజ్ఞోపవీతానంతరంశుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి ॥

పిండపితృదేవతాభ్యో నమః గంధాన్ సమర్పయామి; పుష్పైః పూజయామి:—

౧ ఓం కేశవాయ నమః
౨ ఓం నారాయణాయ నమః
౩ ఓం మాధవాయ నమః
౪ ఓం గోవిందాయ నమః
౫ ఓం విష్ణవే నమః
౬ ఓం మధుసూదనాయ నమః
౭ ఓం త్రివిక్రమాయ నమః
౮ ఓం వామనాయ నమః
౯ ఓం శ్రీధరాయ నమః
౧౦ ఓం హృషీకేశాయ నమః
౧౧ ఓం పద్మనాభాయ నమః
౧౨ ఓం దామోదరాయ నమః
౧౩ ఓం సంకర్షణాయ నమః
౧౪ ఓం వాసుదేవాయ నమః
౧౫ ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః
౧౬ ఓం అనిరుద్ధాయ నమః
౧౭ ఓం పురుషోత్తమాయ నమః
౧౮ ఓం అధోక్షజాయ నమః
౧౯ ఓం నారసింహాయ నమః
౨౦ ఓం అచ్యుతాయ నమః
౨౧ ఓం జనార్దనాయ నమః
౨౨ ఓం ఉపేంద్రాయ నమః
౨౩ ఓం హరయే నమః
౨౪ ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః

పిండపితృదేవతాభ్యో నమః ధూపమాఘ్రాపయామి।

పిండపితృదేవతాభ్యో నమః దీపం దర్శయామి॥

ధూపదీపానన్తరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి॥

౧౦౭. ఓం భూర్భువస్సువః । తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమ
హి । ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ॥

౧౦౮. సత్యంత్వర్తేనపరిషించామి। అమృతమస్తు। అమృతోపస్తరణమసి॥
పిండపితృదేవతాభ్యోనమః......నైవేద్యం సమర్పయామి ॥

౧౦౯. ౧ ఓం ప్రాణాయస్వాహా। ౨ ఓం అపానాయస్వాహా। 3 ఓం
వ్యానాయస్వాహా । ౪ ఓం ఉదానాయస్వాహా । ౫ ఓం స
మానాయస్వాహా ।
మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి ॥

౧౧౦. అమృతాపిధానమసి ॥ ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి, హస్తౌ
ప్రక్షాళయామి; పాదౌ ప్రక్షాళయామి;(అని ఉదకమీయవలయును.)
తాంబూలంసమర్పయామి । సువర్ణ దివ్య మంత్రపుష్పం సమర్ప
యామి । ఆత్మప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥
(అని తాంబూలము మంత్రపుష్పము ఇచ్చి, నమస్కరించవలయును.)
కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౧౧౧. ఊర్జం వహంతీ రమృతం ఘృతం పయః కీలాలం పరిస్రుతం।
స్వధాస్థ తర్పయత మే పితౄన్ తృప్యత తృప్యత ॥
(ఇతి ఉదకపాత్రంతేషా ముపరి నిక్షిప్య)
(అని ఉదకపాత్రమును (అనగా పిండములు కలిపిన ఆకునందు జలముంచి ఆపా
త్రను) పిండములకుప్రదక్షిణముగ త్రిప్పి పిండములపైన బోర్లించవలయును.)

౧౧౨. నమోవః పితరో రసాయ నమోవః పితర శ్శుష్మాయ నమోవః
పితరో జీవాయ నమోవః పితర స్స్వధాయై నమోవః పితరో మన్యవే

నమోవః పితరో ఘోరాయ పితరో నమోవో య ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యుష్మాగ్ స్తేఽను యేఽస్మిన్ లోకే మాం తేఽను య ఏతస్మిన్ లోకేస్థ యూయం తేషాం వసిష్ఠా భూయాస్థ యేఽస్మిన్ లోకేఽహం తేషాం వసిష్ఠో భూయాసం ॥

౧౧౩. మనో న్వాహువామహే నారాశగ్ంసేన స్తోమేన పితౄణాంచ మన్మభిః। ఆనఏతు మనః పునః క్రత్వే దక్షాయ జీవసే। జ్యోక్చ సూర్యం దృశే। పునర్నః పితరో మనో దదాతు దైవ్యో జనః। జీవం వ్రాతగ్ం సచేమహి॥

(ఇతిజపిత్వా) (అని జపించి)

కర్తా ఉపవీతీ:—ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య

(సవ్యమైత్యాచమనము చేసి; ప్రాణాయామ మొనర్చి.)

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం (మమ) పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాన్ ...గోత్రాన్...శర్మణః; వసురుద్రాఽదిత్యరూపాన్ ఉద్దిశ్య మయాకృతేన ప్రతిసాంవత్సరికమృతాహాఖ్యాన్న శ్రాద్ధీయ తిలోదకపిండ ప్రదానేన పితృ, పితామహ, ప్రపితామహానాం,...గోత్రాణాం...శర్మణాం వసురుద్రాదిత్యరూపాణాం ఏతేషాం మయాదత్తాః పిండాః "గయాపిండసదృశా భవంత్వి"తి భవంతో బ్రువన్తు॥

(ఇతితిలోదకం విసృజేత్) (అని తిలోదకము విడువవలయును)

విశ్వేదేవపితృబ్రాహ్మణాః:—గయాపిండసదృశాభవంతు॥

(అని ప్రతివచనమిత్తురు.)

౧౧౪. పరేతపితర స్సోమ్యా గంభీరైః పథిభిః పూర్వైః। అథాపితౄన్ త్సువిదత్రాగ్ం అపీత యమేన యే సధమాదం మదంతి॥

(ఇతిజపిత్వా) (అని జపించి)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పిండానుచ్చాలయిష్యే:—(అని పలుకును.)

విశ్వేదేవపితృబ్రాహ్మణాః:—ఉచ్చాలయ॥ (అని ప్రతివచనమిత్తురు.)

౧౧౫. శ్లో॥ అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచీ అవంతికా।
పురీ ద్వారవతీ చైవ సప్తైతా మోక్షదాయకాః॥ ౧॥
అహం కాశీం గమిష్యామి తత్రైవ నివసామ్యహం।
ఇతి బ్రువాణ స్సతతం కాశీవాసఫలం లభేత్॥ ౨॥
శమీపత్ర ప్రమాణేన పిండం దద్యా ద్గయాశిరే।
ఉద్ధరే త్సప్తగోత్రాణాం కుల మేకోత్తరం శతం॥ ౩॥

(ఇతిపఠన్ పిండానుద్ధరేత్) (అని పిండముల నెత్తును.)

☞ పిండములనెత్తునప్పుడు మధ్యమ పిండమును ప్రథమమున నెత్తవలయును.

కర్తా, ఉపవీతీ పిండస్థానే:—శాంతిరస్తు। పుష్టిరస్తు। తుష్టిరస్తు। వృద్ధిరస్తు। అవిఘ్నమస్తు। ఆయుష్యమస్తు। ఆరోగ్యమస్తు॥

(అని పిండము లుంచిన స్థలమునం దక్షతల చల్లవలయును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౧౬. అగ్నే తమద్యా శ్వన్న స్తోమైః క్రతున్న భద్రగం హృది స్పృశం। ఋధ్యామా త ఓహైః॥

(ఇతి అగ్నిం ప్రతిగత్వా) (అని అగ్ని సమీపమునకు వుపోను.)

౧౧౭. ౧. యదంతరిక్షం పృథివీ ముతద్యాం యన్మాతరం పితరం వాజిహిగంసిమ। అగ్నిర్మాతస్మా దేనసః ప్రముంచతు దురితా యాని చకృమ కరోతు మా మనేనసం॥

(ఇతి) అగ్నిముపతిష్ఠేత్ (అని యగ్న్యుపస్థానము చేయవలయును.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—హస్తోదకందత్వా; కుశతిలపుష్పాణి;

(పితృబ్రాహ్మణునకు హస్తోదక మిచ్చి కుశ, తిల, పుష్పముల నివ్వవలయును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—(హస్తోదకం దత్వా) కుశపుష్పాక్షతాంశ్చ దద్యాత్॥

(విశ్వేదేవబ్రాహ్మణునకు హస్తోదకమిచ్చి కుశపుష్పాక్షతలను ఇవ్వవలయును.)

విశ్వేదేవపితృబ్రాహ్మణాః:—తాన్ శుచౌ దేశే విసృజేత్॥

(వానిని శుచియగు ప్రదేశమున విడువవలయును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పునః హస్తోదకం దత్వా; పుష్పాక్షతాన్ చ దద్యాత్॥

(మరల హస్తోదకము ఇంకొకపరి ఇచ్చి, పుష్పాక్షతల నీయవలయును.)

౧౧౮.

౨. కర్తా,	భోక్తృబ్రాహ్మణాః.
అఘోరాః పితరస్సంతు	సంత్వఘోరాః
అస్మద్గోత్రంవర్ధతాం	స్వస్తివర్ధతాంగోత్రం
దాతారోనోఽభి వర్ధంతాం	దాతారోవోఽభి వర్ధంతాం
వేదా స్సంతతి రేవనః	వేదా స్సంతతి రేవవః
శ్రద్ధాచనో మావ్యగమత్	శ్రద్ధాచవో మావ్యగమత్
బహుదేయం చ నోఽస్తు	బహుదేయంచవోఽస్తు
అన్నంచనో బహుభవేత్	అన్నంచవో బహుభవేత్
అతిథీగ్‌శ్చ లభేమహి	అతిథీగ్‌శ్చ లభధ్వం
యాచితారశ్చ నస్సంతు	యాచితారశ్చ వస్సంతు
మాచయాచిష్మ కంచన	మాచయాచిధ్వం కంచన
సత్యాపతా ఆశిషస్సంతు	సంత్వాశిషః

(ఇటుల కర్తయుభోక్తలును పలుకవలయును:)

కర్తా, ఉపవీతీ:—భోజనపాత్రాణ్యుచ్చాలయిష్యే (అని పలుకును)

భోక్తారః—ఉచ్చాలయ॥ (అని బదులు పలుకుదురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః ! "స్వస్తి" ఇతి బ్రూత॥ (అనిపలుకును.)

పితృబ్రాహ్మణః—స్వస్తి॥ (అనిప్రతివచనమిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహాః ! మయా ఆచరితం శ్రాద్ధం "అక్షయ్యమస్తు" ఇతిబ్రూత; బ్రాహ్మణహస్తే జలందద్యాత్ ॥

(అని పితృబ్రాహ్మణుని చేతియందు జలమును విడువవలయును.)

పితృ బ్రాహ్మణ:—అస్త్వక్షయ్యం ॥ (అని ప్రతివచనమిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞకా విశ్వేదేవాః ! మయా ఆచరితం శ్రాద్ధం "అక్షయ్యమస్తు" ఇతిబ్రూత ॥

(అని విశ్వేదేవబ్రాహ్మణుని హస్తమునందు జలమునుంచుము.)

విశ్వేదేవ బ్రాహ్మణః:—అస్త్వక్షయ్యం॥ (అని ప్రతివచనమిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—ఉపవిష్టేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః దక్షిణాఃపాంతు ॥

(అని భోక్తృబ్రాహ్మణులిద్దఱకు దక్షిణ నిచ్చును.)

విశ్వే,పితృ, బ్రాహ్మణా:—పాంతుదక్షిణాః॥అనిప్రతివచన మిత్తురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౧౯. ఋచేత్వా రుచేత్వా సమిత్స్రవంతి సరితో న ధేనాః । అంతర్హృదా మనసా పూయమానాః । ఘృతస్య ధారా అభి చాకశీమి । హిరణ్యయో వేతసో మధ్య ఆసాం । తస్మిన్త్సుపర్ణో మధుకృత్కులాయీ భజన్నాస్తే మధు దేవతాభ్యః । తస్యాసతే హరయ స్సప్త తీరే । స్వధాం దుహానా అమృతస్య ధారాం॥

(ఇతికూర్చం విసృజ్య) (అని కూర్చమువిప్పి)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పితృ, పితామహ, ప్రపితామహేభ్యః... ...గోత్రేభ్యః......శర్మభ్యః వసురుద్రాదిత్య రూపేభ్యః స్వధోచ్యతాం॥

(ఇతిభూమౌజలంసించేత్)

(కూర్చ విప్పిన దర్భలనుండి భూమియందు జలము నుంచవలయును.)

పితృబ్రాహ్మణాః:—అస్తుస్వధా॥ (అని ప్రతివచనమిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞకా విశ్వేదేవాశ్చ ప్రియంతాం ॥

(అని ఆపర్కులమీదనే జలమునుంచి వానిని యుత్తరాగ్రములుగ పడవేయవలయును.)

విశ్వేదేవబ్రాహ్మణాః:—ప్రియంతాం విశ్వేదేవాః॥

(అని ప్రతివచన మిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౨౦. ఆమావాజస్య ప్రసవో జగమ్యా ద్రాద్యావాపృథివీ విశ్వశంభూః।
ఆమాగంతాం పితరా మాతరా చా మా సోమో అమృ
తత్వాయ గమ్యాత్ ॥

ఇతి పవిత్రం విస్రస్య (అని పవిత్రమును విప్పి)

కర్తా,	భోక్తృబ్రాహ్మణాః
దాతారోనోఽభి వర్ధంతాం	దాతారోవోఽభివర్ధంతాం
వేదా స్సంతతి రేవనః	వేదా స్సంతతి రేవవః
శ్రద్ధాచనోమావ్యగమత్	శ్రద్ధాచవోమావ్యగమత్
బహుదేయంచనోఽస్తు	బహుదేయంచవోఽస్తు
అన్నంచనోబహుభవేత్	అన్నంచవోబహుభవేత్
అతిథీగ్ంశ్చలభేమహి	అతిథీగ్ంశ్చలభధ్వం
యాచితారశ్చనస్సంతు	యాచితారశ్చవస్సంతు
మాచయాచిష్మకంచన	మాచయాచిఢ్వం కంచన

కర్తా, ఉపవీతీ:—అన్న శేషః కిం క్రియతాం? (అని ప్రశ్న చేయును)

విశ్వే, పితృబ్రాహ్మణాః:—"ఇష్టైస్సహ భుజ్యతాం"॥

(అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౨౧. శ్లో॥ అద్యమే సఫలం జన్మ భవత్పాదాభివందనాత్।
అద్యమే వంశజా స్సర్వే యాతా వోఽను గ్రహాద్దివం॥౧॥

శ్లో॥ పత్రశాకాదిదానేన క్లేశితా యూయ మీదృశాః।
తత్క్లేశజాతం చిత్తేషు విస్మృత్య క్షంతు మర్హథ॥ ౨॥

౧౨౨. స్వాద్దుషఙ్గ్ం సదః పితరో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రిత శ్శక్తీవంతో గభీరాః। చిత్రసేనా ఇషుబలా అమృధ్రా స్సతోవీరా ఉరవో వ్రాతసాహాః। బ్రాహ్మణాసః పితర స్సోమ్యాసశ్శివేనో ద్యావాపృథివీ అనేహసా। పూషానః పాతు దురితా దృతా వృధో రక్షా మాకిర్నో అఘశఙ్గ్ంస ఈశత॥

విశ్వేదేవ, పితృబ్రాహ్మణాః:—

౧౨౩. ఇహైవ స్తం మావియోష్టం విశ్వ మాయు ర్వ్యశ్నుతం। క్రీడంతౌ పుత్రై ర్నప్తృభి ర్మోదమానౌ స్వేగృహే॥
సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాఽప్నోతి సర్వంజయతి॥

౧౨౪. శతమానం భవతి శతాయుః పురుష శ్శతేంద్రియ ఆయుష్యే వేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి॥

౧౨౫. శ్లో॥ ఆయుః ప్రజాం ధనం విద్యాం స్వర్గం మోక్షం సుఖానిచ।
ప్రయచ్ఛంతు తథా రాజ్యం ప్రీత్యా నృణాం పితామహాః।

*ఉత్తానం పాత్రముద్ధృత్య (బోర్లించినపాత్రను పరిగత్రిప్పి)

కర్తా, ఉపవీతీ:—

౧౨౬. † వాజేవాజేఽవత వాజినోనో ధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః। అస్య మధ్వః పిబత మాదయధ్వం తృప్తా యాత పథిభి ర్దేవయానైః॥

౧౨౭. ఉత్తిష్ఠత పితరః ప్రేతశూరా యమస్య పంథా మనపేతా పు

* పిత్రర్చనాంతమున పితృబ్రాహ్మణ సమీపమున బోర్లించివడి.
† ఈమంత్రము దర్భపాణియై పఠించుట సంప్రదాయము.

ర్ణాణం । ధత్తా దస్మాసు ద్రవిణం యచ్చభద్రం ప్రణో బ్రూతా ద్భాగ ధాం దేవతాసు।

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—పితృ పితామహ ప్రపితామహాః;ఉ తిష్ఠంతు॥
(అని పితృభోక్తృబ్రాహ్మణులకు దర్భల నిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—అమూ త్తిష్ఠంతు విశ్వేదేవాః ॥
(అని విశ్వేదేవభోక్తృబ్రాహ్మణునకు దర్భల నిచ్చును.)

కర్తా, ఉపవీతీ:—ఆసీమాంతమనువ్రజే॥ (అని పలుకును.)

భోక్తారః:—అనువ్రజ॥ (అని ప్రతివచన మిత్తురు.)

౧౨౮. కయానశ్చిత్ర ఆభువ దూతీ సదావృధ స్సఖా। కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥

౧౨౯. వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమ శ్శ్రేష్ఠాయ నమో రుద్రాయ నమః కాలాయ నమః కలవికరణాయ నమో బలవికరణాయ నమో బలాయ నమో బలప్రమథనాయ నమ స్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః ॥

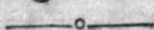
౧౩౦. అష్టావష్టా వన్యేషు ధిష్ణియేషూపదధా త్యష్టాశఫాః పశవః పశూ నేవావరుంధే షణ్మార్జాలీయే షడ్వా ఋతవ ఋతవః ఖలు వై దేవాః పితర ఋతూ నేవ దేవాన్ పితౄన్ ప్రీణాతి ॥

అస్య గృహే శ్రీమహాలక్ష్మ్యాః స్థైర్య సిద్ధిరస్తు ॥

అస్యయజమానస్య స్వధర్మానుష్ఠానాభిరతిసిద్ధిరస్తు ॥

ఆచంద్రార్కం వంశాభివృద్ధి రస్తు ॥

ప్రత్యాబ్దిక ప్రయోగ స్సమాప్తః.

౭౯-౮౦

శ్రాద్ధాంగతర్పణమ్.

కర్తా, ఉపవీతీ:—

ఆచమ్య — స్వయముగ నాచమన మొనర్చి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామము చేసి,

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం పుణ్యతిథౌ. శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం పితుః ప్రతిసాంవత్సరిక మృతాహోఖ్యాన్న శ్రాద్ధే పరేఽహని కర్తవ్య శ్రాద్ధాఙ్గ తర్పణం సద్యః తిలైః కరిష్యే.

ఇతిసంకల్ప్య — (అని సంకల్పించి.)

కర్తా, ప్రాచీనావీతీ:—

౧పితరం ... గోత్ర..శర్మాణం వసురూపం స్వధానమస్తర్పయామి 3॥

౨పితామహం..గోత్రం..శర్మాణంరుద్రరూపం స్వధానమస్తర్పయామి 3

3 ప్రపితామహం..గోత్రం..శర్మాణంఆదిత్యరూపంస్వధానమస్తర్పయామి

ఇతి త్రివారం తర్పయిత్వా — (అని మమ్మారు తర్పణమొనర్చి)

౧౩౧. శ్లో॥ యేకేచాస్మత్కులేజాతా అపుత్రాగోత్రిణో మృతాః।
తేగృహ్ణంతుమయాదత్తం సూత్రనిష్పీడనోదకం॥ *

☞ ఈతర్పణమునుగూర్చిన వివరమును పీఠికయందు చూడనలయును.

శ్రాద్ధాంగతర్పణం సమాప్తమ్.

---

* ఈశ్లోకము చెప్పి యజ్ఞోపవీతపు బ్రహ్మముడిని తడిపి కనులు తుడుచుకొని పిదప పాదప్రక్షాళనము చేసికొనుట సంప్రదాయముగ నున్నది. దీనిని గురించిన వివరము సైతము పీఠికయందు సావధానముగ చూడవలయును.

లఘుపునస్సంధానమ్

(ప్రాయశ్చిత్తోపాసనమ్)

ఆచమ్య — ఆచమనము చేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామము చేసి

దేశకాలౌ సంకీర్త్య — దేశకాల సంకీర్తన మొనర్చి

అనుగతస్యాగ్నేః పునస్సంధానాఖ్యం కర్మకరిష్యే :—

శ్వేతతణ్డులచూర్ణేన ప్రాదేశమాత్రం స్థణ్డిలం చతురశ్రమణ్డలం కల్పయిత్వా, ద్వాభ్యాం దర్భాభ్యా ముల్లిఖ్య:—

తెల్లబియ్యపు పిండితో ప్రాదేశమాత్రమగు చతురశ్రమణ్డలము నొకదాని నేర్పతిచి, రెండు దర్భలచేత నీక్రింది విధముగ నందు గీయవలయును.

౧. శ్లో॥ * పాచీః పూర్వ ముదక్సంస్థం దక్షిణారభ్య మాలిఖేత్।
అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారభ్య మాలిఖేత్॥ ౧

శ్లో॥ †అవాక్యాగ్రోఽభ్యుక్ష్య, నిధాయ వహ్ని
ముత్సిచ్యతేఽపోఽక్షిణతోఽయ శేషం।
ప్రాక్తోయ మస్య న్నిదధాత్యుదగ్వా
యథా బహిస్స్యాచ్చ పరిస్తరాణామ్॥ ౨

"భూర్భువస్సువరోం" అగ్నిమిధ్వా | (అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి)

ధ్యానం:—

౨. చత్వారిశృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య। త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥

---

* తా॥ మొట్టమొదట ప్రాగ్రేఖలు రెండుదర్భలతో మూడుసారులు గీయవలయును. ఆ గీయునపుడు దక్షిణమున నారంభించి ఉత్తరమున సమాప్తినొందించవలయును. పిదప నుత్తరదిగ్రేఖలు 3 గీయవలయును. వానిని పశ్చిమమున నారంభించి తూర్పున సమాప్తి చేయవలయును.—౧.

† తా॥ అధోహస్తుడై ఆ స్థండిలముపైన అభ్యుక్షణముచేసి, అచట అగ్నినుంచి అభ్యుక్షణము చేయగా మిగిలినజలమును పైకి ఎగజల్లి వేయబోవు పరిస్తరణములకు వెలుపల నుండునటుల జలపాత్రము నొకదాని తూర్పునగాని యుత్తరమునగాని ఉంచవలయును

శ్లో॥ సప్తహస్త శ్చతుశ్శృఙ్గ స్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః।
త్రిపాత్ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧

శ్లో॥ స్వాహాం తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా।
బిభ్ర ద్దక్షిణహస్తై స్తు శక్తి మన్నం స్రుచం స్రువమ్॥ ౨

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామై ర్ఘృతపాత్రం తుధారయన్।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్॥ ౩

శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదం।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪

(అని అగ్నిహోత్రుని ధ్యానించి)

సమ్ముఖీకరణమ్:—

౩. * ఏష హి దేవః ప్రదిశో ను సర్వాః పూర్వో హి జాత స్స ఉ గర్భే అన్తః। స విజాయమాన స్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

(ఈ మంత్రముచే జలమును అక్షతలను గ్రహించి యగ్నికిం దూర్పున జలమును బడమట నక్షతలను విడువవలయును)

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే ! మమ అభిముఖోభవ, సుముఖోభవ. సుప్రసన్నోభవ, వరదోభవ, యథోక్త జిహ్వయా హవిర్గృహాణ॥

(అనుచు నగ్నిని సమ్ముఖునిజేసికొని.)

అగ్ని పరిసమూహనమ్:—

౪. ఓం భూ ర్భువ స్సువః, త త్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య — అని పఠించుచు ప్రదక్షిణముగా నుదకపాణియై నగ్నికి చుట్టును తుడిచి.

అలఙ్కరణమ్:—

అలఙ్కృత్య:—	పుష్పాక్షతలతో ఈదిగువవిధమున అగ్నికి చుట్టును ౮ దిక్కుల నలంకరించవలయును,
అగ్నయేనమః	అని తూర్పునను
హుతవహాయనమః	అని ఆగ్నేయమునను
హుతాశనేనమః	అని దక్షిణమునను
కృష్ణవర్త్మనేనమః	అని నైరృతిదిక్కునను
దేవముఖాయనమః	అని పశ్చిమమునను
సప్తజిహ్వాయనమః	అని వాయవ్యమునను
వైశ్వానరాయనమః	అని యుత్తరమునను
జాతవేదసేనమః	అని ఈశానదిశను అలంకరింపవలయును
ప్రాగగ్రైర్దర్భైరగ్నిం పరిస్తృణాతి; ప్రాగుదగగ్రైర్వా	అగ్నికి చుట్టును ప్రాగగ్రములుగా నేని, యుత్తరాగ్రములుగా నేని దర్భల పరచవలయును.
దక్షిణానుత్తరాన్కరోతి	దక్షిణమువనుండునవి పైనుండునట్లుంచవలయును.
ఉత్తరానధరాన్	ఉత్తరమున నుండు నవి క్రిందనుండునట్లుంచవలయును.
ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య	అగ్నికుత్తరమున దర్భలనుపరచి,
ద్వన్ద్వం న్యఞ్చి పాత్రాణి ప్రయునక్తి దేవసంయుక్తాని	(ఆదర్భలమీద) రెండేసిపాత్రలను జంటగా బోర్లించి ఉంచవలయును.
దర్వీం[1], ఆజ్యస్థాలీం[2], ప్రోక్షణీం[3], ఇతరదర్వీం[4] ఇతి.	ఆపాత్రలు ఏవియన స్రుక్కు. ఆజ్యపాత్ర, ప్రోక్షణీపాత్ర, స్రువము అని నాలుగు.
అప్రచ్ఛిన్నాగ్రౌ అనన్తర్గర్భౌ దర్భౌ ప్రాదేశమాత్రే పవిత్రే కురుతే	విరుగనికొనలుగలిగి లోపలగర్భము లేని రెండుదర్భలచేతలొాడితెడు కొలతగల రెండు పవిత్రములను జేయవలయును.

తృణం కాష్ఠం వాఽంతర్ధాయ, ఛినత్తి	(అపవిత్రములనుచేసి) ఆదర్భశేషమును తృణముగాని కట్టెగాని అడ్డముగానుంచుకొని ఛేదింపవలయును.
ననఖేన	గోటిచేత ఛేదింపకూడదు
అప ఉపస్పృశ్య	నీటినితాకి
అద్భిరనుమృజ్య	ఆపవిత్రములను నీటిచేతదుడిచి
ప్రోక్షణ్యామవధాయ	ప్రోక్షణీపాత్రయందుంచి
ప్రోక్ష్య	(నీటిచేత) ప్రోక్షించి
తస్యామప ఆనీయ	ఆపాత్రయందుదకమును పోసి
హస్తయో రంగుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యా ముదగగ్రే గృహీత్వా	బొటన వ్రేలితోను చిటికిన వ్రేలికి ప్రక్కనుండు వ్రేలితోను ఉత్తరపు కొనలుగలపవిత్రములను (చేతికి) తీసికొని.
ప్రాచీస్త్రిరుత్పూయాభిమంత్ర్య	ఉత్పవనమనగా ప్రాగ్దిశయందారంభించి పడమటదిక్కునకుతీసుకవెళ్లి మరల ప్రాగ్దిశయందు సమాప్తిచేయుట ఉత్పవనము ఇటుల ముమ్మారొనర్చి, అభిమంత్రించి,
ఉత్తానాని పాత్రాణి పర్యావృత్య	పాత్రములను ఎత్తి(వెలికిలగా) త్రిప్పిపెట్టి.
త్రిః ప్రోక్షతి	ముమ్మారు ప్రోక్షించి
శేషముత్సిచ్య	ప్రోక్షణీపాత్రయందు మిగిలిన (ఉదకమును) ఎగజల్లి
ఆజ్యం విలాప్య	నేతినికాచి (మురికిని తీసివేసి)
అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యా మాజ్యం నిరూప్య	అగ్నికి పడమటివైపున పవిత్రముచేత కప్పబడి యుండు ఆజ్యస్థాలియందు నేతిని పోసి.
ఉదీచోఽంగారా న్నిరూహ్య	అగ్నికి ఉత్తరపుదిశయందు అగ్ని నుండి కొంచెము నిప్పులను బయటికితీసి.
తేష్వధిశ్రిత్య	ఆనిప్పులయందు ఆజ్యపాత్రను పెట్టి

జ్వలతాఽ(తృణేనాధోగా మిన్యాదీప్త్యాఽఽఽజ్యే ప్రతిఫలీ కృత్య) పద్యుత్య	మండుచున్న తృణముయొక్క క్రిందికి ప్రసరించిన కాంతిచేత నేతియందు ప్రతిబింబము కలుగునట్లుచేసి
ద్వేదర్భాగ్రే ప్రచ్ఛిద్య	రెండుదర్భ కొనలను త్రుంచి
• ప్రక్షాళ్య	(ఆదర్భకొనలను) నీటిలోకడిగి
అప ఉపస్పృశ్య	నీటిని తాకి
ఆజ్యే ప్రాస్య	ఆజ్యమునందు (ఆ రెండు దర్భాగ్రములను) వేసి
• త్రిః పర్యగ్నికృత్వా	(దర్భను వెలిగించి) ఆయాజ్య పాత్రకు ముమ్మారు ఉదక్సమాప్తిగా చుట్టిత్రిప్పి
ఉదగుద్వాస్య	ఆజ్యపాత్రను ఉత్తరపువైపుగా పెట్టి
అంగారాన్ప్రత్యూహ్య	నిప్పులను (తిరిగి అగ్నియందే) వేసి,
ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహార (మాజ్యం) త్రిరుత్పూయ	ఉత్తరపు కొనలు గలిగిన రెండు పవిత్రములచేత మాటిమాటికి పైకి యెత్తి యెత్తి ముమ్మారు తనకుముందుగా ఆరంభించి ఎదురుగా తీసుకొని పోయి తిరిగి ముందుగా తీసుకొనివచ్చి ఇటుల, ఉత్పవనముచేసి.
• పవిత్రగ్రన్థిం విస్రస్య	పవిత్రములయొక్క ముడిని విప్పి
ప్రక్షాళ్య	ఆపవిత్ర దర్భలను కడిగి
ప్రాగగ్రమగ్నౌపవిత్రే అనుప్రహారతి	ఆపవిత్ర దర్భలను అగ్నిలో తూర్పుకొనలుగలుగునట్లు హోమముచేయవలయును.
యేన జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య	దేనిచేతహోమము చేయుచున్నాడో దానిని ((సుక్స్రువములను)అగ్నిలో కాచి,
• దర్భైస్సమ్మృజ్య	దర్భలచేతఁ దుడిచి,
పునః ప్రతితప్య	మజిల హోమసాధనములగు దర్వి మొదలగు వానినికాచి,

ప్రోక్ష్య

నిధాయ

దర్భానద్భిస్సగ్ స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి

అగ్నిం పరిషిఞ్చతి:—

"అదితేఽనుమన్యస్వ" ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనం

"అనుమతేఽనుమన్యస్వ" ఇతి పశ్చాదుదీచీనం

"సరస్వతేఽనుమన్యస్వ" ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనం

"దేవసవితః ప్రసువ" ఇతి సమంతం

ఏకం, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి.

ఆదర్వి మొదలగు వానిని ప్రోక్షించి

(దర్భలమీద) తనముందుంచుకొని

దర్భలను నీటియందు తాకించి అగ్నిలో నుంచవలయును

అగ్నికి నలుదిక్కుల ఉదకముతో ఈ క్రింది మంత్రములతో పరిషేచనము చేయవలయును:—

ఈమంత్రము చెప్పి అగ్నికి దక్షిణపు వైపు మొదలు తూర్పువైపునకు పరిషేచనము చేయవలయును

ఈమంత్రముచెప్పి పడమటివైపునుండి ఉత్తరపువైపునకు పరిషేచనము చేయవలయును

ఈమంత్రముచెప్పి ఉత్తరపువైపు మొదలు, తూర్పువైపునకు పరిషేచనము చేయవలయును.

ఈమంత్రమునుచెప్పి అగ్నికి చుట్టు, పరిషేచనము చేయవలయును.

అని స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪ సారు లాజ్యము గ్రహించి యీ క్రింది ౨ మంత్రములతో హోమద్వయము చేయవలయును.

అలఙ్కారణమ్:—

౫. అయాశ్చాగ్నేస్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా అసి। అయసా మనసా ధృతోఽయసా హవ్యమూహిషే। యానో ధేహి భేషజగ్ స్వాహా॥ అయసేఽగ్నయ ఇదం॥

పాకయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తార్థం సప్తహోతారం హోష్యామి:—

౬. మహాహవిర్హోతా। సత్యహవి రధ్వర్యుః। అచ్యుతపాజా అగ్నీత్। అచ్యుతమనా ఉపవక్తా। అనాధృష్యశ్చ ప్రతిధృష్యశ్చ యజ్ఞస్యాభిగరౌ। అయాస్య ఉద్గాతా। వాచస్పతే హృద్విధేనా మ—

విధేమ తే నామ । విధేస్త్వ మస్మాకం నామ । వాచస్పతి స్సోమ మపాత్ । మాదైవ్య స్తంతు శ్ఛేది మా మనుష్యః । నమో దివే । నమః పృథివ్యై స్వాహా॥ వాచస్పతయే బ్రహ్మణ ఇదం॥

సర్వప్రాయశ్చి త్తంకరిష్యే:—(అని సంకల్పించి స్రువముచేత ఆజ్యము గ్రహించి యీ క్రింది మంత్రముతో హోమము చేయవలయును.)

౭. ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం॥

ఉత్తరపరిషేచనంకృత్వా:—	ఉత్తరపరిషేచనముచేసి అనగా
అదితేఽన్వమగ్ం స్థాః	అని దక్షిణమునుండి తూర్పునకును
అనుమతేఽన్వమగ్ం స్థాః	అని పడమటనుండి ఉత్తరమునకును
సరస్వతేఽన్వమగ్ం స్థాః	ఉత్తరపువైపు మొదలుతూర్పువైపువఱకు
దేవసవితః ప్రసావీః॥	ఈశానము, మొదలు మఱల ఈశానము వఱకు ఉత్తరపరిషేచనము చేయవలయును.

౮. శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహిమే హవ్యవాహన॥ ౧

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపోహోమ క్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వందే హుతాశనమ్॥ ౨

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం త దస్తుతే॥ 3

చతుస్సాగరపర్యన్తం గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభం భవతు । ఆఙ్గీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత భారద్వాజస గోత్రః, యజుర్వేదీ తైత్తిరీయశాఖాధ్యాయీ ఆపస్తమ్బసూత్రః, నారాయణశర్మాఽహం భో అభివాదయే॥

సమిధాధానమ్.

ఆచమ్య ॥ ఏవంప్రీత్యర్థం * ప్రాతరౌపాసనం సమిధాధాన పూర్వకం తండులైర్హోష్యామి (అని సంకల్పించి ఈక్రింది మంత్రముతో సమిత్తును అగ్నియందుంచి పిదప ఔపాసనము చేసికొనవలయును.)

౬. ఉపావరోహ జాతవేదః పున స్త్వం దేవేభ్యో హవ్యం వహా నః ప్రజానన్ । ఆయుః ప్రజాగ్ం రయి మస్మాసు ధేహ్య జస్రో దీదిహి నో దురోణే॥

సమిధారోపణమ్.

ఆచమ్య, ఏవం=ప్రీత్యర్థం, * ప్రాతరౌపాసనాగ్నిం సమిధ్యారోపయిష్యే:—("అని సంకల్పించి")

౧౦. అయం తే యోనిర్ ఋత్వియో యతో జాతో అరోచథాః। తం జాన న్నగ్న ఆరోహాథానో వర్ధయా రయిమ్॥

గ్రామాంతరము వెళ్లవలసినయెడల ఔపాసనానంతమున సమిధారోపణ సంకల్పము సంకల్పించి "అయం తే" అను మంత్రముచెప్పి సమిత్తును అగ్నియందుంచి అగ్రమును స్వల్పముగ కాల్చి ఆసమిత్తుకు దర్భనుజుట్టి జాగ్రతగాదాచి మఱల ఔపాసనము చేసికొను సమయమునందు సమిధాధాన సంకల్పపూర్వముగ సంకల్పించి "ఉపావరోహ" అనుమంత్రముతో అగ్నియందు సమిత్తునుంచి ఔపాసనము చేసికొనవలయును.

---

* ఇచట సాయంకాలమున "సాయమౌపాసనం" అని సంకల్పమును మార్చుకొనవలయును.

ఔపాసన హోమ ప్రకరణమ్.

సఙ్కల్పః.

ఆచమ్య, పునరాచమ్య	పూర్వాచమన మొనర్చి, మఱల ప్రత్యాచమనముచేసి
త్రిః ప్రాణానాయమ్య	3 ప్రాణాయామములుచేసి,

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టే శుభేశోభనే ముహూర్తే శ్రీమాన్... గోత్రః...శర్మాభిధేయః ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం, శ్రీమతః...గోత్రస్య ...శర్మాభిధేయస్య, ధర్మపత్నీసమేతస్య మమోపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం * ప్రాతరౌపాసనం తణ్డులైర్హోష్యామి॥

(ఇతిసఙ్కల్ప్య)	అని సఙ్కల్పమొనర్చి

అగ్నిప్రజ్వాలనమ్.

భూర్భువస్సువరోమ్	అని అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి క్రింది
(ఇతి అగ్నిమిద్ధ్వా)	మన్త్రముచేత ధ్యానింపవలయును,

ధ్యానమ్:—

౧౧. చత్వారి శృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య। త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥

---

* సాయమౌపాసనం అని సాయంకాలమున సఙ్కల్పింపవలయును.

౧౨. శ్లో. సప్తహస్త శ్చతుశ్శృఙ్గ, స్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః ।
త్రిపాత్ప్రసన్నవదన, స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧.
శ్లో. స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధా న్తథా ।
బిభ్ర ద్దక్షిణహస్తైస్తు, శక్తి మన్నంస్రుచం స్రువం॥ ౨.
శ్లో. తోమరం వ్యజనం వామై, ర్ఘృతపాత్రన్తుధారయన్ ।
మేషారూఢంజటాబద్ధం, గౌరవర్ణం మహౌజసం ॥ ౩.
శ్లో. ధూమధ్వజం లోహితాక్షం, సప్తార్చి స్సర్వకామదం ।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన, మేవన్ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪.

౧౩. ఏషహిదేవః ప్రదిశోనుసర్వాః పూర్వోహిజాతస్సఉగర్భేఅన్తః। సవిజాయమాన స్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

(ఈమంత్రముచెప్పి జలాక్షతలఁగైకొని తూర్పున జలమును పడమట నక్షతలను విడువవలయును. తరువాత ఈ క్రింది వాక్యములచే నగ్నిని ప్రార్థించవలయును.)

ప్రార్థనమ్.

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే ! మమాభిముఖోభవ, సుముఖోభవ, సుప్రసన్నోభవ, వరదోభవ, యథోక్తజిహ్వయా హవి ర్గృహాణ॥

పరిసమూహనమ్.

౧౪. ఓం భూర్భువస్సువః। ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి । ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య।

ఈమన్త్రమునుచెప్పి అగ్నికి చుట్టు ప్రదక్షిణముగ సోదకమగుపాణితో తుడువవలయును.

అలఙ్కారణమ్

౧. అగ్నయేనమః	అనితూర్పునను,
౨. హుతవహాయ నమః	అనిఆగ్నేయముసను.
3. హుతాశినే నమః	అనిదక్షిణమునను.
౪. కృష్ణవర్త్మనే నమః	అనినిర్ ర్ తిదిక్కునను.
౫. దేవముఖాయ నమః	అనిపశ్చిమమునను.
౬. సప్తజిహ్వాయ నమః	అనివాయవ్యమునను.
౭. వైశ్వానరాయ నమః	అనిఉత్తరమునను.
౮. జాతవేదసే నమః	అనిఐశానమునను.
(ఇత్యలఙ్కృత్య)	ఇట్లు ౮ దిక్కులయందు పుష్పములచేతను అక్షతలచేతను అలఙ్కరింపవలయును,

పరిషేచనమ్.

అదితేఽనుమన్యస్వ; ఇతిదక్షిణతః ప్రాచీనం ॥	అని దక్షిణమున, పడమరనుండితూర్పునకును,
అనుమతేఽనుమన్యస్వ. ఇతిపశ్చాదుదీచీనం ॥	అని పడమట, దక్షిణమునుండియుత్తరమునకును,
సరస్వతేఽనుమన్యస్వ; ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనం ॥	అని ఉత్తరమున, పడమరనుండితూర్పునకును,
దేవసవితః ప్రసువ-ఇతిసమంతం పరిషిచ్య॥	అని ఈశానమునుండి ప్రదక్షిణముగ మరల ఐశానముదనుకను పరిషేచనము చేసి

1. (ఆప. గృ. ౨-౭)

తణ్డులహోమః.—

(సాయంప్రాతరతఊర్ధ్వం) హస్తేనై తేఆహుతీతణ్డులైర్యవైర్వాజుహుయాత్ ॥

చేతితో బియ్యమునుగాని యవలనుగాని గైకొని (౨ భాగములుచేసి) రెండాహుతులను హోమము చేయవలయును.

౧౫. ౧. అగ్నయేస్వాహా*॥ అగ్నయం ఇదం, నమమ ॥

మధ్యేఽగ్నౌజుహోతి

(ఈ మన్త్రము చెప్పి ౧ భాగమును) అగ్ని మధ్యయందు హోమమొనర్పవలయును.

౧౬. ౨. అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా॥అగ్నయేస్విష్టకృతఇదం,నమమ

అగ్నేరుత్తరపూర్వదేశేజుహోతి॥

(ఈ మన్త్రముచెప్పి ౨-వ భాగమును) అగ్నిలో నీశాన్యభాగమున హోమము చేయవలయును.

వనస్పతిహోమః.—

ఆహుతిసంసర్గదోష నివృత్త్యర్థం వనస్పతిహోమంకరిష్యే:—

అని సంకల్పముచేసి ఈక్రిందిమన్త్రము చేత సమిధను అగ్నియందుంచవలయును.

౧౭. యత్రవేత్థ వనస్పతే దేవానాం గుహ్యానామాని। తత్రహవ్యాని గామయ॥ వనస్పతయ ఇదం, నమమ॥

---

* స్థాలీపాకవద్దైవతగ్ం శౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే॥ ఆప ॥ ౮.౨౦.౨౧ అని యుండుటచేత సాయంప్రాతఃకాలములయందు ' అగ్ని ' అగ్నిస్విష్టకృత్తులను దేవతలను గూర్చియే హోమముచేయుట ఆపస్తంబాభిమతము. కొందఱు ప్రాతఃకాలమున " సూర్యాయస్వాహా " యని ప్రథమాహుతి నొనర్తురు.

ఉత్తరపరిషేచనమ్:—

౧. అదితేఽన్వమగ్ స్థాః। — అని దక్షిణమున పడమరనుంచి తూర్పునకును

౨. అనుమతేఽన్వమగ్ స్థాః। — పడమర దక్షిణమునుండి యుత్తరమునకును

3. సరస్వతేఽన్వమగ్ స్థాః। — ఉత్తరమున పడమరనుండి తూర్పునకును

౪. దేవసవితః ప్రాసావీః॥ — ఈశానమునుండి ప్రదక్షిణముగ మరల నీశానము దనుక ను పరిషేచనము చేసి

(పూర్వవద్యథా క్రమం పరిషిచ్య) — ఇటుల మునుపటివలె ఉత్తర పరిషేచనము చేసి నిలువుమండి ఈక్రిందిమంత్రముచే నగ్న్యుపస్థానము చేసి కూర్చుండవలయును.

ఉపస్థానమ్:—

౧౭. అగ్నేత్వన్నోఽఅన్తమః। ఉత త్రాతా శివో భవ వరూథ్యః। తంత్వాశోచిష్ఠదీదివః। సుమ్నాయ నూన మీమహే సఖిభ్యః। వసురగ్నిర్వసుశ్రవాః। అచ్ఛానక్షి ద్యుమత్తమో రయిన్దాః। సనో బోధి శ్రుధీహవ మురుష్యాణో అఘాయతస్సమస్మాత్॥

అనాజ్ఞాతాది మన్త్రపఠనమ్:—

హోమసాద్గుణ్యార్థ మనాజ్ఞాత త్రయమన్త్రజపంకరిష్యే:— — అని సంకల్పించి. ఈమూడుమంత్రములఁబఠింపవలయును.

౧౮. అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్యక్రియతే మిథు। అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథమ్॥ ౧॥

౨౦. పురుషసమ్మితో యజ్ఞో యజ్ఞః పురుషసమ్మితః। అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థయథాతథమ్॥ ౨॥

౨౧. యత్పాక్‌త్రా మనసా దీనదక్షాన యజ్ఞస్య మన్వతే మర్తాసః।
అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతువిద్విజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతి॥

ఈశ్వరార్పణమ్.

అనేన ప్రాత రౌపాసనహోమేన జపేనచ భగవాన్ సర్వాత్మ.
కః శ్రీయజ్ఞేశ్వర స్సుప్రీణాతు॥ (ఇతి జలాక్షతాన్ విస్ృజతి) ఈవాక్యము
చెప్పి జలాక్షతల క్రింద విడువవలయును,

ప్రార్థనా, అభివాదనంచ:—

స్వస్తి.

౨౨. శ్లో. శ్రద్ధాంమేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాంబుద్ధిం శ్రియంబలమ్।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహిమే హవ్యవాహన॥ ౧.

శ్లో. యస్యస్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపో హోమ క్రియాదిషు।
న్యూనంసంపూర్ణ తాంయాతి సద్యోవన్దే హుతాశనమ్॥ ౨.

శ్లో. మన్త్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనంహుతాశన।
యద్ధుతం తు మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే॥
చతుస్సాగరపర్యన్తం గోబ్రాహ్మణే......అభివాదయే॥

పురాణాచమనంకృత్వా | అని సంకల్పించి.

ఈశ్వరార్పణమ్.

౨౩. కాయేనవాచా మనసేన్ద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతే స్స్వభావాత్।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥

ఈ పై శ్లోకము పఠించి జలాక్షతల క్రింద విడువవలయును.

ఇతి నిత్యోపాసనమ్.

సమస్య హోమః.

ఆచమ్య	స్మృత్యాచమనము చేసి.
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామమొనర్చి.

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమాపాసనం సమస్య హోమపక్షే మా శ్రిత్య తణ్డులైర్హోష్యామి॥

ఇతిసంకల్ప్య	అని సంకల్పించి
అగ్నిమిధ్వా	అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి
"చత్వారిశృఙ్గే"త్యాది పరిషేచనాన్తం కృత్వా	"చత్వారిశృంగా" అను మంత్రములో అగ్ని ధ్యానము మొదలుకొని ఔపాసనమునందువలె పూర్వపరిషేచనము దనుక సలిపి

౨౪. అగ్నయే స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం, నమమ।

ఇతిమధ్యేఽగ్నౌ ఆహుతి ద్వయం జుహోతి	అని అగ్నియొక్క మధ్యమునందు రెండు పర్యాయములు తండులాహుతుల ప్రేల్వవలయును.

౨౫. అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం నమమ॥

ఇతి అగ్నేరుత్తర పూర్వ దేశే జుహోతి	అని అగ్నియందీశానమున ఈశవ ఆహుతిని ఆహుతిద్వయము హోమము చేయవలయును

౨౬. యత్రవేత్థవనస్పతే దేవానాం గుహ్యానామాని। తత్ర హవ్యాని గామయ॥ వనస్పతయ ఇదం, నమమ॥

ఉత్తరపరిషేచనం కృత్వా	ఉత్తరపరిషేచనము సలిపి
అన్యత్సర్వం ఔపాసనవత్ *	అగ్న్యుపస్థానము మొదలు అభివాదనాన్తము సర్వము ఔపాసనముతో సమానము.

---

*దీనిని గురించిన వివరను నిత్యకర్మాష్టక గ్రంథపీఠికయందు చూడ్వవలయును.

పక్ష హోమః.

ప్రాతరౌపాసనంహుత్వా	ప్రాతరౌపాసనము చేసికొని
ఆచమ్య	మఱల స్మృత్యాచమనముచేసి
ప్రాణానాయమ్య	3 ప్రాణాయామములొనర్చి

ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం సుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం* ప్రతిపత్సాయం ప్రభృతిచతుర్దశీపర్యన్తం చతుర్దశహోమానపక్ష్యృపతు హోమపక్షమాశ్రిత్య తండులైర్హోష్యామి.

ఇతి సంకల్ప్య తత్సంఖ్యయాఆహుతి ద్రవ్యోన్న యనం కార్యం	అని సంకల్పించి తానెన్ని దినములకు హోమము చేయఁ దలచెనాడో అన్ని దినములకుచాలినంత హోమద్రవ్యము గ్రహింపవలయును.
అస్మిన్నపిపక్షే ఔపసథ్యేఽహని సాయంహోమః కర్తవ్యః	ఈనియమమునందును పక్షహోమము చేయుదినమున సాయమౌపాసన హోమము చేయవలయును.
ఏవమేవ ద్వితీయాయాం పక్షదిన సంఖ్యానం పూర్వవత్	ద్వితీయాతిథియందు పక్షహోమమున కు సంకల్పించు నేని "ద్వితీయా సాయం ప్రభృతి చతుర్దశీపర్యన్తం త్రయోదశహోమానపక్ష్యృమ్య" అని సంకల్పించవలయును.
అత్రయజనీయేఽహని ప్రాతర్హోమః కర్తవ్యః*	ఈహోమము చేయుదినమున ప్రాతఃకాలమున ఔపాసనహోమము చేయవలయును.

ప్రయోగము.

సంకల్పానన్తరమున "ఓం భూర్భువస్సువరోం" అని అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి "చత్వారిశృంగా" యనుమంత్రముతో ధ్యానము మొదలు పూర్వపరిషేచనము దనుక సలిపి ఆహుతిద్రవ్యముగ్రహించి హోమము సలిపి వనస్పతిహోమ మొనర్చి ఉత్తర పరిషేచనము చేసి అగ్న్యుపస్థానమొనర్చి "అనాజ్ఞాతాది" మంత్రములపఠించి "శ్రద్ధాం మేధాం" అను శ్లోకములతో నమస్కార మొనర్చి అభివాదన మొనర్పవలయును.

పర్వము సమాప్తము.

---

* దీనియొక్క వివరము నిత్యకర్మాత్మక గ్రంథపీఠికయందు విపులముగ చర్చించి వ్రాయఁబడియున్నది. సావధానముగ నచట చూడవలయును.

శ్రీరస్తు.

ఆబ్దికమంత్రములకు

ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్యములు.

శ్లోకములకు తాత్పర్యమున్నూ, మంత్రములకు ప్రతిపద టీకయున్నూ, అవసరమయినచోట టీకాతాత్పర్యములు రెండున్నూ వ్రాయఁబడును.

* ఈ గుర్తు మంత్రముల కుంచఁబడును.

౧. ఈప్రదేశమునందు భూమికి భారములయి యున్న భూతప్రేతపిశాచాది దుష్టగణము లన్నియు తొలఁగి పోవుఁగాక. ఇట్టి భూతప్రేతపిశాచముల యొక్క విరోధము లేకుండుటచేత నే నిప్పుడు వైదికకర్మ(యగు ప్రత్యాబ్దిక శ్రాద్ధము)ను చేయుట కుపక్రమించుచున్నాను.

౨. ౧. సకలసంపదలను కలుగఁజేయుటకు కారణభూత మైనదియు, సకలాపదల నశింపఁజేయునట్టిదియు, దరిగానరాని సంసారసాగరమును దాఁటుటకు వారధియునగు బ్రాహ్మణపాదధూళి నన్ను పవిత్రునిగఁ జేయుఁగాక.

౨. ౨. ఆపద యను గాఢాంధకారమునకు సూర్యునివంటిదియు, కోరిన కోర్కె లను సఫలము చేయుటకు కామధేనువువంటిదియు, పుణ్యతీర్థోదకమువలె పవిత్ర యైనదియు అగు బ్రాహ్మణపాదధూళి నన్ను కాపాడుఁగాక.

3. మనుష్యులకుఁగల దేహ,మనోవ్యాధులను తొలఁగించునవియు, అకాలమృత్యు దరిద్రత్వములను నశింపఁజేయునవియు, సంపత్తు, పుష్టి, కీర్తులను ఇచ్చునవియు అగు బ్రాహ్మణులపాదపద్మములకు నమస్కారము.

౨. ౪. బ్రాహ్మణసంఘమును కనులారఁ గాంచినతోడనే వాఁ డొనర్చిన పాపరాశి నశించుచున్నది. ఆబ్రాహ్మణులకు నమస్కరించిన శుభము కలుగును. వారిని పూజించిన అక్షయమయిన మోక్షము లభించును.

౨. ౫. బ్రహ్మణ్యదేవునకు నమస్కారము. గోవులకు బ్రాహ్మణులకు హితము చేయువాఁడును, లోకములకు హితము కోరువాఁడును, వేదవేద్యుఁడును అను శ్రీ కృష్ణునకు నమస్కారము.

౩. * (యావతీ... శ్రీకాతి॥ తై-ఆ- ౨-౧౯-౧౫) దేవతాః = (అగ్ని మొదలు

కాని విష్ణువనఁబడు(గల) దేవతలు, యావతీః వై = ఎందఱు గలరో, తాః సర్వాః = ఆదేవతలందఱు, వేదవిది = అర్థసహితముగ వేదమును పఠించిన, బ్రాహ్మణే = బ్రాహ్మణునియందు, వసంతి = నివసించుచున్నారు. తస్మాత్ = (బ్రాహ్మణుఁడు సర్వదేవతాస్వరూపుఁడు) గనుక, వేదవిద్భ్యః = వేదము నెఱింగిన, బ్రాహ్మణేభ్యః = బ్రాహ్మణులకొఱకు, దివేదివే = ప్రతినిత్యము, నమస్కుర్యాత్ = నమస్కరింపవలయును, అశ్లీలం = (ఆబ్రాహ్మణులయం దున్నట్టియు, లేనట్టియు) అమంగళమును, నకీర్తయేత్ = పలుకఁగూడదు. (బ్రాహ్మణులయెడ నిట్లు ప్రవర్తించిన యెడల) ఏతాః దేవతాః ఏవ = ఈదేవతలు (అందఱును), ప్రీణాతి = ప్రీతినిపొందుచున్నారు.

౪. ౧. దేవతలకు, పితృదేవతలకు, మహాయోగులకు నమస్కారము. స్వధా, స్వాహాదేవతలకు ఎల్లప్పుడు నమస్కారము.

౪. ౨. స్వయంప్రకాశుఁడును, సర్వనియామకుఁడును, షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడును, సర్వశిక్షకుఁడును, సదా శివస్వరూపుఁడును అగు పరమాత్మ పితృదేవతాస్వరూపియై ఇప్పుడు నేను చేయుసత్కర్మముచేత సంతుష్టుఁ డగుఁగాక.

౫. (ఓభోక్త్రబ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరు) నేను చేయుచున్న యీ శ్రాద్ధకర్మమందు, కోపరహితులై, పవిత్రులయి ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మవిచారము చేయుచున్నవారలయి ఉండవలయును. నేనున్నూ అట్లే యుందును.

౬. * (శంనో... నః। తై-అ-౪-౪౨) దేవీః = ప్రకాశించుచున్న, ఆపః = జలములు, నః = మాకు, అభిష్టయే = ప్రియమయిన, పీతయే = త్రాగుటకొఱకు, శం = సుఖమునకు కారణముగా, భవంతు = అగుఁగాక. (మఱియు) నః = మాకు, శం = సుఖము కలుగునట్లుగను, యోః = దుఃఖము పోవునట్లుగను, అభిస్రవంతు = అంతటను ప్రవహించుఁగాక.

౭. * (శుక్రమసి... రశ్మిభిః॥ తై-సం-౧-౧-౧౦-౩) (ఓయాజ్యమా నీవు) శుక్రం = దీప్తికలదానవు, అసి = అగుచున్నావు, జ్యోతిః = కాంతిగలదానవు, అసి = అగుచున్నావు, తేజః = తేజస్సుగలదానవు, అసి = అగుచున్నావు, వః = (ఓ యుదకములారా!) మిమ్ములను, సవితా = ప్రేరకుఁడగు, దేవః = పరమేశ్వరుఁడు, అచ్ఛిద్రేణ = ఛిద్రములేని, పవిత్రేణ = పవిత్రముచేత, వసోః = కిరణకాంతిగల, సూర్యస్య = సూర్యునియొక్క, రశ్మిభిః = కిరణములచేత, ఉత్పునాతు = పవిత్రములయినవానినిగాఁ జేయుఁగాక. (ఈపాదప్రక్షాళనసమయమునందు నేలని పాదములకు రాచి ఉదకముతో పాదములను కడుగుచున్నాఁడు కనుక కొంతభాగము ఆజ్యమునకు కొంత ఉదకమునకు మంత్రార్థము సంబంధించి యున్నది.)

౮. * (చరణం...తరేమ॥ తై-బ్రా-౩-౧౨-౩-౪) యేన = ఏపూజ్యమయిన బ్రాహ్మణపాదముచేత, పూతః = పవిత్రుఁడుగాఁ జేయఁబడినవాఁడై, దుష్కృతాని = సకలపాపములను, తరతి = అతిక్రమించుచున్నాఁడో, (అట్టి) చరణం = (ఈ బ్రాహ్మణ) పాదము, పవిత్రం = పవిత్రమైనది, వితతం = ప్రసిద్ధమయినది, పురాణం = అతిప్రాచీనమయినది, (వయం = మేము) శుద్ధేన = స్వయముగా పరిశుద్ధమయినదియు, పవిత్రేణ = (ఇతరులనుకూడ) పవిత్రులనుగాఁ జేయునదియు నగు, తేన = ఆ బ్రాహ్మణపాదముచేత, పూతాః = పవిత్రులముగాఁ జేయఁబడినవారలమయి, అతిపాప్మానం = మహాపాతకరూపమగు, అరాతిం = శత్రువును, తరేమ = అతిక్రమింతుముగాక. (పాపమును నశింపఁజేసికొందుముగాక యని భావము.)

౯. * (లోకస్య...దధాతు॥ తై-బ్రా-౩-౧౨-౩-౪.) లోకస్య = ఇహపరలోకములకు (అనఁగా ఇహపరలోకసుఖములు పొందుటకు) ద్వారం = ద్వారభూతమయినదియును, అర్చిమత్ = పూజింపఁదగినదియును, పవిత్రం = పరిశుద్ధిని కలుగఁజేయునదియు, జ్యోతిష్మత్ = ఇతరులనుకూడ ప్రకాశింపఁజేయునట్టి కాంతిగలదియును, భ్రాజమానం = మిక్కిలి ప్రకాశించునదియును, మహస్వత్ = మాహాత్మ్యము కలదియును, బహుధా = అనేకవిధములుగా, అమృతస్య = అమృతముయొక్క, ధారాః = ధారలను, దోహమానం = పిదుకునదియు, అనఁగా ఇచ్చునట్టిదియునగు, చరణం = బ్రాహ్మణపాదము, నః = మాకు, లోకే = ఇహపరలోకములందు, సుధితాం = సుఖస్థితిని, దధాతు = కలుగఁజేయుఁగాక.

౧౦. (చూడుఁడు. ౨. ౫. శ్లో.)

౧౧. * (మయి... వీర్యం॥ ఏకాగ్ని॥ ౨-౯-౧౪.) మయి = నాయందు, మహః = పూజ, మయి = నాయందు, యశః = కీర్తి, మయి = నాయందు, ఇంద్రియం = నేత్రము మున్నగు ఇంద్రియములపాటవము, వీర్యం = పరాక్రమము, (అస్తు = కలిగియుండుఁగాక.)

౧౨,౧౩,౧౪,౧౫,౧౬,౧౭, (చూఁడుడు ౬-౭-౮, ౯-౧౦-౧౧ సంఖ్యలు.)

౧౮. కర్త యగువాఁడు తా నెచ్చట నివసించి యున్నను పితృతృప్తికి శ్రాద్ధము నాచరించుసమయమునందు గయను, గయయందుండు గదాధరుని స్మరించి వారికి నమస్కరించి తరువాత శ్రాద్ధమును చేయవలయును.

౧౯. (చూ. ౪ సంఖ్య)

౨౦. * (అపహతా...సునః॥ ఆప-శ్రౌ-౧-౭-౧౩) యే = ఏ, అసురాః = అసురులును, రక్షాంసి = రాక్షసులును, పిశాచాః = పిశాచములును, పృథివీం అను = ఈభూమి ననుసరించి (నేను చేయుపనులకు విఘ్నమును కలుగఁజేయవలయు నను

తలంపుతో), క్షియంతి=నివసించుచున్నారో, (తే=వారు), ఇతః=ఈప్రదేశము నుండి, అపహతాః=తఱుమఁగొట్టఁబడినవారగుదురుగాక. (ఆ అసుర, రాక్షస, పిశాచాదులు), ఇతః అన్యత్ర=ఈప్రదేశముకంటె వేఱయిన, యత్ర=ఏప్రదేశమునకు, ఏషాం=వీరియొక్క, మనః=మనస్సు, గతం=పోయినదో, (తత్ర=ఆప్రదేశమునకు వారు) గచ్ఛంతు=పోవుదురుగాక.

౨౧. * (ఉదీరతా...హవేషు, తై-సం-౨-౬-౧౨-౩) (పితరులు మూఁడు విధములుగా నున్నారు:—

౧. యథావిధిగ శ్రౌతకర్మములను చేసి పితృలోకమును పొందినవారు ఉత్తములు.

౨. స్మార్తకర్మమమాత్ర మాచరించి పితృలోకమును పొందినవారు మధ్యములు.

౩. స్మార్తకర్మములందు కొన్నిసంస్కారములు ఆచరింపకముందే కాలవశము నందినవారు సాధారణులు.) అవరే=స్మార్తకర్మములు పైతము సమగ్రముగ నాచరింపకముందే మరణము నందినసాధారణపితరులు, ఉదీరతాం=ఉత్తమమయిన హవిస్సును పొందెదరుగాక, పరాసః=శ్రేష్ఠులగు పితరులును, ఉత్=ఉత్తమమయిన హవిస్సును పొందెదరుగాక, మధ్యమాః=మధ్యమపితరులును, ఉత్=ఉత్తమమయినహవిస్సును పొందెదరుగాక. (ఆపితరులందఱు) సోమ్యాసః=మాయందు దను గ్రహబుద్ధి కలిగియుందురుగాక, అవృకాః=హింసారహితులగు, యే=ఏపితరులు, ఋతజ్ఞాః=మే మొనర్చుచున్న పితృయజ్ఞము నెఱింగినవారలయి, అసుం=మా ప్రాణసంరక్షణార్థము, ఈయుః=వచ్చియున్నారో, తే=అట్టిపితరులు, హవేషు=మాయాహ్వానములయందు, నః=మమ్ములను, అవంతు=సంరక్షింతురుగాక.

౨౨. * (విశ్వేదేవాసః-నిషీదత॥ ఋ-సం-౨-౪౧) విశ్వేదేవాసః=ఓవిశ్వేదేవతలారా! ఆగత=(ఈప్రదేశమునకు) దయచేయుఁడు, ఇమం=ఈ, హవం=పిలుపును, శ్రుణుత=వినుఁడు, ఇదం బర్హిః=ఈదర్భలయందు, ఆనిషీదత=కూర్చుండుఁడు.

౨౩. మహాత్ములును, పరాక్రమవంతులును అగు ఓవిశ్వేదేవతలారా! ఈ పితృశ్రాద్ధమునందు ఆహ్వానింపఁబడినమీరు సావధానులరయి యుండవలయును,

౨౪. * (విశ్వేదేవాః...యధ్వం॥ తై-సం-౨-౪-౧౪-౫) అంతరిక్షే=అంతరిక్షలోకమునందు, యే=ఏవిశ్వేదేవతలు గలరో, ఉపద్యవి = స్వర్లోకమునందు, యే=ఏవిశ్వేదేవతలు, స్థ=ఉన్నారో, అగ్నిజిహ్వాః=అగ్నిముఖముగాఁగలవారలయి, యే=ఏవిశ్వేదేవతలు గలరో, ఉతవా=మఱియు, యజత్రాః=యజనము చేయుస్వభావముగలవారలయి ఏవిశ్వేదేవతలు గలరో, (అట్టి)విశ్వేదేవాః=ఓవిశ్వే

దేవతలారా !, ఇమం=ఈ, మే=నాయొక్క, హవం=ఆహ్వానమును, శ్రుణుత=వినండి, అస్మిన్ బర్హిషి=ఈదర్భలయందు, ఆసద్య=కూర్చుండి, మాదయధ్వం=సంతోషపడుడు.

౨౫. * (ఓషధయః... పారయామసి॥ తై-సం-౪-౨-౬-౫) రాజన్=ఓ రాజా; బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడు, యస్మై=ఎవనికొఱకు, (ఏరోగికొఱకు) కరోతి = (మామూలికచేతరోగచికిత్సను) చేయుచున్నాఁడో, తం=అట్టిరోగిని, పారయామసి=(మేము వ్యాధిని పోఁగొట్టి) కాపాడుచున్నాము. (అని) ఓషధయః=ఓషధ్యభిమానిదేవతలు, రాజ్ఞా=(తమకు) ప్రభువగు, సోమేనసహ=చంద్రునితోడ, సంవదంతే=సంవాదముచేయుచున్నవి.

౨౬. * (పవిత్రే... పునాతు॥ తై-బ్రా-౩-౨-౪-౧౧)=ఓపవిత్రములారా ! (మీరు) వైష్ణవీ=విష్ణుసంబంధముగలవారలు. స్థ=అగుచున్నారు, వాం=మిమ్ములను, వాయుః=వాయుదేవత, మనసా = మనస్సుచేత, పునాతు = పావనములనుగాచేయుఁగాక.

౨౭. (చూ. ౬ మంత్రము)

౨౮. (యవో... స్మృతం॥ ఆశ్వలాయనగృహ్యపరిశిష్టము అ-౨) యవః=ఓయవధాన్యమా ! (నీవు), ధాన్యరాజః వా=ధాన్యములన్నిటికంటె శ్రేష్ఠమయినదానవు, వారుణః=వరుణదేవతకు సంబంధించినదానవు, మధుసంయుతః=మాధుర్యముగలదానవు, సర్వపాపానాం=సకలపాపములను, నిర్ణోదః=నశింపఁజేయుదానవును, అసి=అగుచున్నావు, (మఱియు) ఋషిభిః=మహర్షులచేత, పవిత్రం=పావనమయినదానవు, అని, స్మృతం=చెప్పఁబడినదానవగుచున్నావు.

౨౯, ౩౦, ౩౧, ౩౨. * (యాదివ్యా... భవన్తు॥ తై-బ్రా-౩-౧-౨-౩; ఆశ్వ-గృ-పరి.) యాః=ఏ, ఆపః=ఉదకములు, దివ్యాః=ద్యులోకమునకుసంబంధించినవో, యాః=ఏయుదకములు, పయసా=పాలతోడ, సంబభూవుః=కలసియున్నవో, యాః=ఏయుదకములు, అంతరిక్షే=అంతరిక్షమునం దున్నవో, ఉత=మఱియును, యాః=ఏయుదకములు, పార్థివీః=భూలోకమునకు సంబంధించియున్నవో, హిరణ్యవర్ణాః=బంగారుచాయవంటిచాయగల, యజ్ఞియాః=యజ్ఞార్హములయిన, తాః ఆపః=ఆయుదకములు, నః=మాకు, స్యోనాః=క్షేమమును కలుగఁజేయునవియు, శం=సుఖమునుకలుగఁజేయునవియు, భవంతు=అగుఁగాక.

౩౩. * (గంధ=శ్రియం॥ తై-ఆ-౧౦-౧-౧౦) గంధద్వారాం=వాసనచేత గ్రహింపఁదగినదియు, దురాధర్షాం=దుష్టులచేత అవమానింపఁబడుటకు శక్యము

కానిదియు, నిత్యపుష్టాం=ఎల్లప్పుడు ధాన్యాదిపరిపూర్ణమై యుండునదియు, కరీషిణీం=గోమయము (పశుసంపద) గలదియు, సర్వభూతానాం=సకలభూతములకు, ఈశ్వరీం=అధిపతియు, శ్రియం=సేవింపఁదగినదియునగు, తాం=ఆమృదభిమాని దేవతను, ఇహ=ఇచటికి, ఉపహ్వయే=ఆహ్వానముచేయుచున్నాఁడను.

౩౪. * (అర్చత=ర్చత॥ తై-ఋ-సం-౬-౯-౧) (ఓయజమానుల్లారా! మీరు) అర్చత=పరమేశ్వరుని పూజింపుఁడు, ప్రార్చత=స్తుతించుచు చక్కఁగా పూజింపుఁడు, ప్రియమేధాసః=ఓప్రియమేధగోత్రముగలవారా!, అర్చత=భగవంతుని పూజింపుఁడు, పుత్రకాః=పుత్త్రులు, అర్చంతు=పరమేశ్వరుని పూజచేసెదరుగాక, ఉత=మఱియు, ధృష్ణు=ధైర్యముగల, పురంన = పురుషునివలె, అర్చత=పరమేశ్వరుని పూజింపుఁడు.

౩౫ * (ధూరసి=ధూర్వామః॥ తై-సం-౧-౧-౪) ధూః=(ఓదేవతలారా! మీరు పాపాత్ములను) హింసించువారలు అగుచున్నారు. ధూర్వంతం=పాపాత్మకము హింసించుదానిని అనఁగా పాపమును, ధూర్వ=నశింపఁజేయుఁడు. యః=ఎవ్వఁడు, అస్మాన్=మమ్ములను, ధూర్వతి=హింసించుచున్నాఁడో, తం=వానిని, ధూర్వ=నాశమును పొందించుఁడు, యం=మాయందు నివసించియున్న అలస్యప్రమాదాదిరూపమగు ఏశత్రువును, వయం=మేము, ధూర్వామః=హింసింపనిశ్చయించినారమో, తం=అట్టియాలస్యాదిరూపమగు శత్రువును, ధూర్వ=నాశమును పొందింపుఁడు.

౩౬. * (ఉద్దీప్యస్వ=దిశ॥ తై-ఆ-౧౦-౧-౪) జాతవేదః=ప్రాణులయొక్క ఉదరమునందు జఠరాగ్నిరూపముననున్న ఓయగ్నిదేవా!, ఉద్దీప్యస్వ=మమ్ముల నను గ్రహించుకొనుచు ప్రజ్వలింపుము, మమ=నాయొక్క, నిర్ ఋతిం=పాపాభిమాని దేవతను, అపఘ్నన్=పోఁగొట్టుచున్నవాఁడవై, మహ్యం=నాకొఱకు, పశూన్=పశుసంపదను, జీవనంచ=దీర్ఘాయువును, ఆవహ=కలుగఁజేయుము, దిశః=నేను సుఖముగా నుండుటకు తగినప్రదేశములను, దిశ=కలుగఁజేయుము.

౩౭. * (యువా=యంతః॥ తై-బ్రా-౩-౬-౧) సువాసాః=మంచివస్త్రములు ధరించిన, యువా=యౌవనవంతుఁడు, ఆగాత్=వచ్చునో, (తథా=ఆవిధముగా,) పరివీతః=రశనచేతకట్టఁబడినదై ఈకర్మమందు యూపము (ఆగాత్=వచ్చుచున్నది) సః ఉ=ఆయూపము, జాయమానః=ఈకర్మమందు జన్మించినదై, శ్రేయాన్=దిన దినమునకు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది, భవతి=అగుచున్నది, తం=అట్టియూపమును, ధీరాసః=బుద్ధిమంతులును, కవయః=విద్వాంసులును, స్వాధియః=స్వతంత్రులును,

దేవయంతః=దేవతలను పొందుట కిచ్ఛ గలవారును అగు యజమానులు, ఉన్నయంతి=స్తుతులచేత గౌరవించుచున్నారు.

☞ "సువాసాః యువా" అనుపదములున్నంతమాత్రముచేత ఇచట ఈమంత్రము పరిగ్రహింపఁబడినది. సామాన్యముగ ఇట్టిమంత్రములుకూడ తెలుచుగ ఇట్టివిషయములందు గ్రహించుట గలదు.

౩౭. * (తై-సం-౨౬-౧౨-౧) (ఓయగ్నిదేవా !) ఉశంతః=(పితరులను) కోరెడి (మేము) త్వా=నిన్ను, హవామహే=పిలుచుచున్నారము, ఉశంతః=(పితృదేవతలను) కోరుచున్న (మేము) సమిధీమహి=ప్రజ్వలింపఁజేయుచున్నారము, ఉశన్=(నీవును) కోరినవాఁడవయి, ఉశతః=మేము కోరుచున్నట్టి, పితౄన్=పితృదేవతలను, హవిషే అత్తవే=హవిస్సును తినుటకొఱకు, ఆవహ=పిలువుము.

౩౯. * (నమోవః=భూయాసం॥ తై-సం-౩-౨-౫-౫) పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, రసాయ=శ్రేష్ఠత్వముకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, శుష్మాయ=బలముకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, జీవాయ=జీవాత్మకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, స్వధాయై=స్వధాకారముకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, మన్యవే=కోపముకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితృదేవతలారా ! వః=మీయొక్క, ఘోరాయ=శిక్షారూపమయి ఉగ్రమయినకార్యముకొఱకు, నమః=నమస్కారము, పితరః=ఓపితరులారా ! వః=మీకు, నమః=నమస్కారము. (ఏ మీరు ఇతరులతోకూడా) ఏతస్మిన్ లోకే=ఈపితృలోకమునందున్నారో, తే=వారు, యుష్మాన్ అను=మిమ్ములను అనుసరింతురుగాక, యే=ఏమీరు, అస్మిన్ లోకే స్థ=ఈలోకమునందున్నారో, తే=ఆమీరు, మాం అను=నన్ను అనుసరించెదరుగాక, యే=ఏమీరు, ఏతస్మిన్ లోకే స్థ=ఈలోకమునందున్నవారలయి, యూయం=మీరు, తేషాం=వారిలో, వసిష్ఠాః=శ్రేష్ఠులుగా, భూయాస్థ=అయితిరో, యే=ఏమనుష్యులు, అస్మిన్ లోకే=ఈలోకమునందు, స్థ=ఉన్నారో, తేషాం=వారికి, అహం=నేను, వసిష్ఠః=శ్రేష్ఠుఁడనుగా, భూయాసం=అయ్యెదనుగాక.

౪౦. * (ఆయన్తు... న్త్వస్మాన్॥ వా. సం-౧౩-౫౭.) నః=మాయొక్క, పితరః=పితృదేవతలు, ఆయంతు=మాసమీపమునకు వచ్చెదరుగాక, అగ్నిష్వాత్తాః=అగ్నిష్వాత్తులనుపేరుగలట్టియు, సోమ్యాసః=సోమపానార్హులయినట్టియు,

(మాపితరులు) దేవయానైః పథిభిః = దేవతలతోడకలసి చరించుమార్గములచేత, (ఇచ్చ టికి విచ్చేసి) అస్మిన్ యజ్ఞే = ఈపిత్రుయజ్ఞమునందు, స్వధయా = అన్నాదులచేత, మదంతు = తృప్తిని పొందెదరుగాక, తే = ఆపితరులు, అస్మాన్ = మమ్ములను, అధిబ్రువంతు = అధికులగునటులు పలికెదరుగాక. (ఆపితరులవాఙ్మాహాత్మ్యముచేత మేమున్నూ అధికుల మయ్యెదముగాక)

౪౧. చూ-౨౦-సంఖ్య) ౪౨. (చూ-౨౬-సంఖ్య) ౪౩. చూ-౬-సంఖ్య)

౪౪-౪౫-౪౬ * (తిలోఽసి...ఏహి॥ ఆశ్వ-గృ-౪-౭-౧౧) తిలః = ఓతిల లారా! మీరు, గోసవః = దాతయగువానికి స్వర్గము నిచ్చునట్టియు, దేవనిర్మితః = దేవతలచేత నిర్మింపఁబడినట్టియు, సోమదేవత్యః = సోముఁడు దేవత గాఁగలవియు, అసి = అగుచున్నారు, ప్రత్నవద్భిః = పూర్వికులగువారితోడ, ప్రత్నవత్ = పురాతనుఁడవగునీవు, స్వధే = పితృదేవతల కొసంగఁ దగినయన్నముకొఱకు, ఏహి = ఇచ్చుటకు రమ్ము.

౪౭ మొదలు ౫౪. (చూ-౨౯,౩౭. సంఖ్యలు క్రమముగ చూడవలయును.)

౫౫. * (సోమాయ...స్వాహా॥ తై-బ్రా-౧-౩-౧౦-౨) పితృపీతాయ = అమృతరూపమగుటచేత పితరులచేత త్రాగఁబడెడి, సోమాయ = సోమునికొఱకు, స్వధా = ఈస్వధాకారము అగుఁగాక, నమః = నమస్కారము, స్వాహా = హవిస్సు ఇయ్యఁబడినది.

౫౬. * (యమాయ...స్వాహా॥ ఆప-శ్రౌ-౧-౮-౪) అంగిరస్వతే = అంగిరసులతో కూడియున్నవాఁడును, (లేక) వాయువుతోఁ గూడినవాఁడున్ను, పితృమతే = అన్నముగలవాఁడునుఅగు, యమాయ = యమునికొఱకు, స్వధా = స్వధాకారము, నమఃస్వాహా = నమస్కారము. హవిస్సియ్యఁబడినది.

౫౭. * (అగ్నయే...స్వాహా॥ తై-బ్రా-౧-౩-౧౦-౩.) కవ్యవాహనాయ = కవ్యమును వహించెడి, అగ్నయే = అగ్నికొఱకు, స్వధా = స్వధాకారము, నమః స్వాహా = నమస్కారము, హవి స్సియ్యఁబడినది.

☞ హవ్యమనఁగా దేవతలకిచ్చెడిహవిర్ద్రవ్యము. కవ్యమనఁగా పితరులకొసంగు ద్రవ్యము. పితరులకొఱకు హోమ మొనర్చునప్పుడు మంత్రాంతమునందు స్వధాకారమును చేర్చవలయును. దేవతలకొఱకు హోమ మొనర్చునప్పుడు మంత్రాంతమునందు స్వాహాకారమును జేర్చవలయును.

౫౮. (అస్వధే...పితౄణాం॥ తై. బ్రా. ౧-౬-౯-౫.) అస్వధా = "అస్వధా"యని, ఆశ్రావయతి = వినిపించుచున్నాఁడు. "అస్తుస్వధా" ఇతి = "అస్తు స్వధా"యని, ప్రత్యాశ్రావయతి = బదులు సమాధాన మిచ్చుచున్నాఁడు.

స్వధానమః ఇతి = "స్వధా నమః"యని, వషట్కరోతి = వషట్కారము చేయుచున్నాఁడు. (వషట్కార మొనర్చునప్పుడు నిలుచుండి హోమము చేయుదురు) పితౄణాం = పితృదేవతలకు, స్వధాకారః హి = (అన్నిటియందును) "స్వధాకారము" చేర్పఁబడును గదా. (పితరులనుగూర్చి మనము ఏమి చెప్పినను, వారందులకు సమాధాన మిచ్చినను, వషట్కారము చేసినను, అన్నిటియందున్ను "స్వధాకారము" చేరి యుండవలయును.

౫౯. (నమో... శాంతిః॥ తై. ఆ. ౨-౧౨-౧.) బ్రహ్మణే = వేదమునకు, నమః = నమస్కారము, అగ్నయే = అగ్నికొఱకు, నమఃఅస్తు = నమస్కారము నగుఁగాక, పృథివ్యై = భూమికొఱకు, నమః = నమస్కారము. ఓషధీభ్యః = ఓషధులకొఱకు, నమః = నమస్కారము. వాచే = వాగధీశ్వరియగు సరస్వతికొఱకు, నమః = నమస్కారము. వాచస్పతయే = వాగధిపతియగు బృహస్పతికొఱకు, నమః = నమస్కారము, బృహతే = సర్వవ్యాపకుఁడగు, విష్ణవే = శ్రీమహావిష్ణువుకొఱకు, నమః కరోమి = నమస్కారము చేయుచున్నాఁడను.

ఓంశాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః = ముమ్మాటికి శాంతి కలుగుఁగాక.

౬౦. అన్నసూక్తము:— వేదమునం దచ్చటచ్చటఁ గల పవిత్రతమములగు మంత్రములు కొన్ని సేకరించి వానికి అన్నసూక్తమని పేరుపెట్టిరి.

"సహవై దేవానాం. తై. ఆ. ౨-౧ అను ప్రథమానువాకమునందు యజ్ఞోపవీత మాహాత్మ్యము చెప్పఁబడినది.

"రక్షాగ్ంసి హవా॥ తై. ౨. ౧-౨ అను ద్వితీయానువాకమునందు సంధ్యావందనవిధిప్రాశస్త్యములు వివరింపఁబడినవి.

"అహమస్మి ప్రథమజా॥ తై. బ్రా. ౨-౭-౭. అను ౩వ యనువాకము, అన్నమాహాత్మ్యమును తెలుపునది.

"కిగ్గ్ స్విదాసీత్పూర్వచిత్తిః॥ తై. సం. ౪-౮-౧౭. యను ౪వ యనువాకము, బ్రహ్మోద్యమునకు సంబంధించినది. బ్రహ్మోద్యమనఁగా ఆత్మవిషయకమయిన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు.

"తేజసా వా ఏష బ్రహ్మవర్చసేన వ్యృధ్యతే॥ తై-బ్రా-౩-౯-౫. యను ౬వయనువాకము, పై బ్రహ్మోద్యానువాకమునకు బ్రాహ్మణము.

"ఆబ్రహ్మన్బ్రాహ్మణో॥ తై. సం. ౭-౫-౧౭-౧. అను ౬ వయనువాకము దానికి బ్రాహ్మణరూపమగు (తై. బ్రా. ౩-౭-౧౩-౧) అనువాకముకూడ నిందు పరిగ్రహింపఁబడినది. దేశక్షేమమును అభిలషించునది.

"అన్నాద్వై ప్రజాః ప్రజాయంతే॥ తై. ఆ. ౮-౨-౧. అను రెండవయనువాకము ఉపనిషదంతర్గతము అన్నమహిమను వ్యక్తీకరించును.

౬౧ * (దేవ...సువ॥ తై. సం. ౧-౭-౭.) సవితః = మాహృదయములందంతర్యామివై యుండి మనుష్యుల నాయాకృత్యములు చేయుటకు ప్రేరేపించునట్టి, దేవ = ఓపరమేశ్వరా! ప్రసువ = (ఈపిత్రుయజ్ఞమును చక్కఁగా) జరిపింపుము.

౬౨. * (పృథివీ...లోకే॥ ఏకాగ్ని. ౨-౨౦) (ఓయన్నమా!) తే = నీకు, పృథివీ = భూమియే, పాత్రం = పాత్రమగుచున్నది, ద్యౌః = ద్యులోకము, అపిధానం = ఆచ్ఛాదనము (పైమూఁత) అగుచున్నది, త్వా = నిన్ను, బ్రహ్మణః = బ్రాహ్మణునియొక్క, ముఖే = ముఖమునందు, జుహోమి = (పితృప్రీతినిమిత్తము) హోమము చేయుచున్నాను. త్వా = నిన్ను, బ్రాహ్మణానాం = బ్రాహ్మణులయొక్క, ప్రాణాపానయోః = ప్రాణాపానములయందు, జుహోమి = హోమముచేయుచున్నాను. (ఓయన్నమా! నీవు) అక్షితం = అక్షయమైనదానవు, అసి = అగుచున్నావు. ఇహ = ఈలోకమునందు బ్రాహ్మణులకును, అముష్మిఁల్లోకే = పరలోకమునందు పితరులకున్ను, మాక్షేష్ఠాః = నాశనమును పొందవద్దు.

౬౩ * (ఇదం...సురే॥ తై. సం. ౧-౨-౧౩) విష్ణుః = త్రివిక్రమావతారధారియగు శ్రీమహావిష్ణువు, ఇదం = ఈజగత్తును ఉద్దేశించి, విచక్రమే = ఎపుడు తన కాలు పెట్టెనో ఆకాలమునందు, త్రేధా = మూఁడుగా, పదం = పాదమును, నిదధే = ఉంచెను. అస్య = ఈశ్రీమహావిష్ణువుయొక్క, పాంసురే = ధూళితోఁగూడిన పాదమునందు, సమూఢం = ఈజగత్తంతయు లీనమయియున్నది.

౬౪. *(యేదేవా...షధ్వం॥ తై. సం. ౧-౪-౩) దేవాః = ఓదేవతలారా!, యే = ఏవిూరు, దివి = ద్యులోకమునందు, ఏకాదశ = పదునొకండుగురుగా, స్థ = ఉన్నారో, పృథివ్యాం అధి = భూమియందు, ఏకాదశస్థ = పదునొకండుగురుగానున్నారో, మహినా = తమప్రభావముచేత, అప్సుషదః = అంతరిక్షలోకమునందు, ఏకాదశ = పదునొకండుగురుగా నున్నారో, తే దేవాః = ఆవిూరందఱు దేవతలున్నూ, ఇమం యజ్ఞం = ఈయజ్ఞమునుగూర్చి, జుషధ్వం = ప్రీతికలిగియుండుఁడు.

౬౫.౬౬.౬౭. (చూ. ౬౧-౬౩)

౬౮. * (యే చేహ. ఏకా. ౨-౧౯-౮) ఇహ = ఈలోకమునందు, యేచ పితరః = ఏపితరులున్నారో, ఇహ = ఈలోకమునందు, యేచన = ఏపితరులులేరో, యాఁశ్చవిద్మ = ఏపితరులను మేము తెలిసికొనియున్నారమో, యాఁ ఉచ నవిద్మ = ఏపితరులను మేము తెలిసికోలేదో, అగ్నే = జాతవేదసుఁడవగు ఓయగ్నీ! నీవు,

తాన్ వేత్థ యది = ఆపితరులనందఱను తెలిసికొని యున్నాఁడవు. స్వధాభిః = ఈస్వధాకారములచేత, సుకృతం = మంచిదయిన, యజ్ఞం = పిత్ర్యయజ్ఞమును, జుషస్వ = ప్రీతిపూర్వకముగ అనుగ్రహింపుము. (అనఁగా-పితరుల కందఱకును ఈపితృయజ్ఞఫలము చెంది వారికి సద్గతులు కలుగునటు లనుగ్రహింపు మని భావము)

టీ. ౧, ౨. మీరేడుగురును, దశార్ణదేశమునందు బోయవారలుగను, కాలంజనపర్వతమునందు మృగములుగను, శరద్వీపమునందు చక్రవాకపక్షులుగను, మానససరోవరమునందు హంసలుగను జన్మించినవారై తరువాత కురుక్షేత్రమునందు బ్రాహ్మణులయి జన్మించి సాంగముగ వేదములు చదివి వచ్చినమీరు లోకకల్యాణార్థము ఆదర్శభూతులయి వెలయుచుండుఁడు.

౩. యోగదృష్టిగలవారును, ధ్యానశీలురును, తేజోవంతులును అగుమూర్తామూర్తపితరులకు ఎల్లప్పుడు నమస్కరించుచున్నాఁడను.

౪. ఆశ్రావయ, అస్తు శ్రౌషట్, యజ, ఏయజామహే, వషట్, అనుమంత్రములతో సంపుటిచేసి ఎవనినిగూర్చి హోమము జరుపఁబడుచున్నదో అట్టి శ్రీమహావిష్ణువు ప్రసన్నుఁడగుఁగాక.

౫. ఇచ్చుపట్టిహవిస్సు బ్రహ్మము. అగ్ని బ్రహ్మస్వరూపము. అర్పించువది బ్రహ్మమునకు. ఇట్టిదృఢభావనతో నెవ్వఁడు వైదికకర్మ మాచరించునో వానికి బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగును.

౬. నాశరహితుఁడను శ్రీమహావిష్ణువే సకలహవ్యకవ్యభోక్తయు, యజ్ఞేశ్వరుఁడును అగుచున్నాఁడు. అతనిసన్నిధానమువలన ఇప్పుడు ఈప్రదేశమునందుఁగల సకలరాక్షసులు, అసురులును వెళ్ళిపోవుదురుగాక.

౭. ఓపరమేశ్వరా! నిన్ను యోగీశ్వరులు తలంచుచుందురు. యజ్వలు నిన్నుఁగూర్చి యాగము లొనర్చుచున్నారు. పితృదేవస్వరూపముల ధరించి కవ్యమును హవ్యమును భుజించువాఁడవు నీ వొక్కఁడవే.

౮. కర్మముల నాచరించువాఁడువిష్ణువు. అతఁడే పూజింపఁబడుచున్నాఁడు. యాగమున్నూ అతఁడే. యాగముయొక్కఫలమున్నూ అతఁడే. స్రుక్కు స్రువము మున్నగుయజ్ఞ సాధనలన్నియు విష్ణుస్వరూపములే. విష్ణువుకంటె భిన్నమయిన పదార్థ మేదియును లేదు.

౯. గయయందును, ధర్మపృష్ఠమునందును, బ్రహ్మణస్పతిసభయందును, గయాశీర్షమునందును, అక్షయవటచ్ఛాయయందును పితరుల నుద్దేశించియిచ్చినది అక్షయ్యమగును.

☞ ధర్మపృష్ఠమున్నగునవి గయాక్షేత్రమునందుఁ గల పవిత్రస్థలములు.

౪౦. రుద్రుఁడు, విష్ణువు, బ్రహ్మ, సుబ్రహ్మణ్యస్వామి, గార్హపత్య--ఆహవనీయదక్షిణాగ్నులను అగ్నిత్రయము, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, గణేశ్వరుఁడు, క్రౌంచుఁడు, దేవేంద్రుఁడు, అగస్త్యుఁడు, కశ్యపుఁడు, అనువీరియొక్క పాదములను, పితరులకు ముక్తిని ఇచ్చుటకు సమర్థమయినవానిని ఎల్లప్పుడును నమస్కరించుచున్నాఁడను.

౪౧. * (నమో...భ్యః॥ తై. ఆ. ౧౦.౨.) దేవేభ్యః = దేవతలకొఱకు; నమః = నమస్కారము (అని ప్రాఙ్ముఖుఁడయి విశ్వేదేవబ్రాహ్మణునకును) పితృభ్యః = పితృదేవతలకొఱకు, స్వధా = (పితృప్రీత్యర్థము స్వధాకారముతో) నమస్కారము. (అని పితృస్థానీయబ్రాహ్మణునకును నమస్కారము.)

౪౨. * (ఓంతత్...నమః॥ తై. ఆ. ౧౦-౨౯) ఓం = ప్రణవప్రతిపాద్యమగు, తత్ = వేదాంతములచేత తెలిసికొనఁదగినవస్తువే, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము. ఓం ప్రణవప్రతిపాద్యమగు, తత్ = ఆవస్తువే, వాయుః = వాయువు. ఓం = ప్రణవప్రతిపాద్యమగు, తత్ = ఆవస్తువే, ఆత్మా = జీవుఁడు. ఓం = ప్రణవప్రతిపాద్యమగు, తత్ = ఆవస్తువే, సర్వం = చరాచరజగత్స్వరూపమంతయు. ఓం = ప్రణవప్రతిపాద్యమగు, తత్ = ఆవస్తువే, పురః = విస్తీర్ణమగు బ్రహ్మాండమునకు కారణము. (కావున ఆవస్తువునకు) నమః = నమస్కారము.

౪౩. * (అన్త...ప్రజాపతిః॥ తై. ఆ. ౧౦-౩౧.) విశ్వమూర్తిషు = దేవమనుష్యగంధర్వాది నానావిధశరీరములతోఁగూడియున్న, భూతేషు = ప్రాణులయందు, గుహాయాం = బుద్ధిగుహయందు, ఓం = ప్రణవప్రతిపాద్యుఁడగు పరమాత్మ, చరతి = నివసించుచున్నాఁడు. (ఓపరమేశ్వరా) త్వం = నీవే, యజ్ఞః = జ్యోతిష్టోమాది యజ్ఞస్వరూపము. త్వం = నీవే, విష్ణుః = విష్ణువు, త్వం = నీవే, వషట్కారః = వషట్కారము. త్వం = నీవే, ప్రజాపతిః = దక్షుఁడు మున్నగు ప్రజాపాలకులును (అగుచున్నాఁడవు.)

౪౪. * (త్వంతదా...రోం॥ తై ఆ. ౧౦-౨౪) (ఓప్రణవమా!) త్వం = నీవే, ఆపః = జలరూపము, (నీవే) ఆపః = నదీనదసముద్రాదులయందుండు జలస్వరూపము, (నీవే) జ్యోతిః = సూర్యాదులయందుండు జ్యోతిస్సు, (నీవే) రసః = మధురాది రసస్వరూపము, (నీవే) అమృతం = అమృతస్వరూపము. బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మముకూడ (నీవే) భూః భువః సువః = భూర్భువస్సువర్లోకములు మూఁడున్నూ, తత్ ఓం = ఆ ప్రణవప్రతిపాదితములే, (అనఁగా నదీనదసముద్రాదులును, సూర్యచంద్రాది జ్యోతిస్సులును, భూర్భువస్సువర్లోకములును అన్నియు ప్రణవస్వరూపములే అని భావము.)

౪౫. * (శ్రద్ధాయాం...త్వాయ॥ తై. ఆ. ౧౦-౬౯.) శ్రద్ధాయాం = శ్రద్ధ కలిగినదగుచుండఁగా, ప్రాణే = (శరీరగతములగు ౫ వాయువులలో మొదటిదగు ప్రాణవాయువునందు, నివిష్టః = ఆదరముగలవాఁడనై, అమృతం = అమృతముతో సమానమయిన ఈహవిస్సును, జుహోమి = హోమముచేయుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాయాం = శ్రద్ధకలిగినదగుచుండఁగా, అపానే = అపానమను పేరుగల రెండవవాయువునందు, నివిష్టః = ఆదరముగలవాఁడనై, అమృతం జుహోమి = అమృతముతో సమానమయిన ఈహవిస్సును హోమము చేయుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాయాం = శ్రద్ధకలిగినదగు చుండఁగా, వ్యానే = వ్యానమను పేరుగల మూఁడవవాయువునందు, నివిష్టః = ఆదరముగలవాఁడనై, అమృతం జుహోమి = అమృతములో సమానమయిన హవిస్సును హోమము చేయుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాయాం = శ్రద్ధకలిగినదగుచుండఁగా, ఉదానే = ఉదానమను ౪వవాయువునందు, నివిష్టః = ఆదరముగలవాఁడనై, అమృతం జుహోమి = అమృతమువంటిహవిస్సును హోమము చేయుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాయాం = శ్రద్ధకలిగిన దగుచుండఁగా, సమానే = సమానమను ౫ వవాయువునందు, నివిష్టః = ఆదరముగలవాఁడనై, అమృతం జుహోమి = అమృతమువంటి హవిస్సును హోమము చేయుచున్నాఁడను, మే = నాయొక్క, ఆత్మా = జీవుఁడు, అమృతత్వాయ = మోక్షముకొఱకు, బ్రహ్మణి = పరబ్రహ్మమునందు, (ఐక్యమగుఁగాక.)

౪౬. * (ఓంభూర్భువ...యాత్॥ తై. ఆ. ౧౦. ౩౫.) భూః భువః సువః ఓం = ఓంకార ప్రతిపాద్యుఁడును, భూర్భువస్సువర్లోకాంతర్యామియునగు, యః = ఏదేవుఁడు, నః = మాయొక్క, ధియః = బుద్ధివృత్తులను, ప్రచోదయాత్ = (ఆయాకృత్యముల నొనర్చుటకు) ప్రేరేపించుచున్నాఁడో, తత్ = అట్టి, సవితుః = సర్వాంతర్యామియై ప్రేరకుఁడగు, దేవస్య = పరమేశ్వరునియొక్క, వరేణ్యం = అతిశ్రేష్ఠమయిన, భర్గః = తేజస్సును, ధీమహి = ధ్యానముచేయుచున్నారము.

౪౭. * (సత్యం...మి॥ తై. బ్రా. ౨-౧-౧౧) (ఓయన్నమా!) సత్యం = సత్యస్వరూపమయిన, త్వా = నిన్ను, ఋతేన = యథార్థకథనరూపమగు ఋతముచేత, పరిషించామి = పరిషేచనము చేయుచున్నాఁడను.

౪౮. ౪౯. (చూ. ౪౬. ౪౭.)

౫౦. * అమృతం = (పితరులఁగూర్చియు, దేవతలఁగూర్చియు అపోశనార్థమియ్యఁబడిన యీయుదకము) అమృతముతో సమానమయినది, అస్తు = అగుఁగాక.

☞ ఈప్రదేశము గయాక్షేత్రమే యనియు, ఈబ్రాహ్మణోత్తములు, గదాధర

దేవస్వరూపులనియు, పితృరూపియగు శ్రీమహావిష్ణువు తృప్తిచెందుఁగాక యనియు, నే నొనర్చినది అంతయు బ్రహ్మార్పణ మగుఁగాక యనియు తాత్పర్యము.

౭౧. * (శ్రద్ధాయాం...తత్వాయ॥ తై. ఆ. ౧౦-౬౯.) చూ. ౭౫. ఆమంత్రమునందు లేని వాక్యములకుమాత్ర మర్థమిచట వ్రాయఁబడును. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టః అమృతం జుహోమి = (అర్థము గతము.) శివః = (హోమము చేయఁబడిన యో పదార్థమా! నీవు) శాంతమైనదానవై, అప్రదాహాయ = ఆఁకలిచేత కలిగినదాహము నశించుటకుఁగాను, మా = నన్నుఁగూర్చి, విశ = ప్రవేశించుము. ఈహుత మొనర్పఁబడిన పదార్థము, ప్రాణాయ = ప్రాణదేవతకొఱకు, స్వాహా = సుహుతమగుఁగాక. అపానాయస్వాహా = అపానదేవతకొఱకు సుహుతమగుఁగాక. వ్యానాయస్వాహా = వ్యానదేవతకొఱకు సుహుతమగుఁగాక. ఉదానాయస్వాహా = ఉదానదేవతకొఱకు సుహుతమగుఁగాక. సమానాయస్వాహా = సమానదేవతకొఱకు సుహుతమగుఁగాక.

౭౨. * (చూ. ౭౬.)

౭౩. * (మధు...భవంతు నః॥ తై. సం. ౪. ౨. ౯) ఋతాయ తే = (పితృయజ్ఞమును శ్రద్ధాపూర్వకముగ నాచరింపవలయునని) తలంచునట్టి నాకొఱకు, వాతాః = వాయువులు, మధు క్షరంతు = మధురముగా వీచుఁగాక. సింధవః = సముద్రములున్ను, మధు క్షరంతు = మధురరసమును స్రవించుఁగాక. ఓషధీః = ఓషధులు, మాధ్వీః = మధురరసములు గలవి, భవంతు = అగుఁగాక. నక్తం = రాత్రియందు, మధు = మధువు మాకు కలిగియుండుఁగాక. ఉత ఉషసి = మఱియు ప్రాతఃకాలమునందు, మాకు మధురరసము కలిగియుండుఁగాక. పార్థివం రజః = భూమిసంబంధమయిన ధూళియంతయు, మధుమత్ = సుఖమును కలుగఁజేయునదియై యుండుఁగాక. పితా = మాకు పితృస్థానీయమగు ద్యులోకము, మధు అస్తు = మధురమయి యుండుఁగాక. వనస్పతిః = అశ్వత్థాదివృక్షసముదాయము, నః = మాకుఁగాను, మధుమాన్ = మాధుర్యరసోపేతమై యుండుఁగాక. సూర్యః = సూర్యుఁడున్ను, మధుమాన్ = మాధుర్యముగ (అనఁగా సంతాపము కలుగఁజేయక సౌమ్యుఁడయి) యుండుఁగాక. నః = మాయొక్క, గావః = ఆవులు, మాధ్వీః = మాధుర్యరసముగల క్షీరములు గలవి యగుఁగాక.

౭౪. ౧. ప్రాణులయొక్క అంతఃకరణములయందున్న శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు ఈకలికాలమునందు సంభవించినట్టియు, ద్రవ్యమునకు, దేహమునకు, మనస్సునకు సంభవించినట్టియు సకలదోషములను నశింపఁజేయుఁగాక.

౨. మంత్రములు పఠించునప్పుడు గాని, క్రియల నాచరించునప్పుడుగాని శ్రీ మహావిష్ణువును స్మరించుచు ఏకర్మము చేయఁబడునో ఆకర్మము సఫలమగును.

౩. ఓ బ్రాహ్మణోత్తములారా! శక్తికొలఁది సమకూర్చి మీపాత్రములందు నేను వడ్డించినపదార్థములలో మీ కెయ్యది ఇష్టమయి యున్నదో ఆపదార్థమును అడుగుఁడు. మీకు ఇష్టముకానిపదార్థములున్నయెడల వానిని, పరిహరింపుఁడు. స్వస్థచిత్తులరయి కూర్చుండి సుఖముగా భుజింపుఁడు అని యజమానుఁడుభోక్తృబ్రాహ్మణులను ప్రార్థించవలయును.

౮౫. * యదశ్వస్య...ష్వస్తు. తై. సం. ౪.౬.౮.

అధిశ్రవణము:—యజుస్సంహితయందుఁగల పితృమహిమను దెలిపెడిమంత్రములను సేకరించి అధిశ్రవణ మని పేరిడినారు. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత ప్రతిమంత్రమునకు అర్థము వ్రాయఁదలఁచలేదు. ఆయాయనువాకము లెందులకు సంబంధించినదియు ఇచట సంగ్రహముగ వ్రాయుచున్నారము.

౧. "యుంజతే మన ఉతయుంజతే" (తై. సం. ౧-౨-౧౩) అను, ౧వఅనువాకము విష్ణుమహిమను తెలుపునట్టిది.

౨ "కృణుష్వపాజః" (తై. సం. ౧-౨-౧౪) అను ౨ వయనువాకము రక్షోఘ్నమంత్రములుగలది.

౩. "రక్షోహణోవలగహనః" (తై. సం. ౧-౩-౨) అను ౩ వ యనువాకముకూడ రక్షోఘ్నమంత్రములుగలది.

౪. "సోమాయ పితృమతే" (తై. సం. ౧-౮-౫) అను ౪ వ యనువాకము పిండపితృయజ్ఞమునుగూర్చి వివరించును. దీనియొక్క బ్రాహ్మణము. తై. బ్రా. ౧-౬-౮ అనువాకము.

౫. "ఉశంతస్త్వాహవామహే" (తై. సం. ౨-౬-౧౨) అను ౫ వ యనువాకము పితృమహిమనుగూర్చి తెలుపును.

౬. "భక్షేహిమావిశ" (తై. సం. ౩-౨-౫) అను ౬ వ యనువాకముకూడ పితృమహిమనుగూర్చి తెలుపును.

౭. "ధ్రువాఽసి ధరుణాఽస్తృతా" (తై. సం. ౪-౨-౯) అను ౭ వ యనువాకము, పితృమహిమను తెలుపునది.

౮. "ఆశుశ్శిశానః" (తై. సం. ౪-౬-౪) అను ౮ వ యనువాకము అప్రతిరథానువాక మను పేరుతో దేవతాజయప్రతిపాదకమయి యున్నది.

౯. "ఉదేనముత్తరాం" (తై. సం. ౫-౪-౬) అను ౯ వ యనువాకము వెనుక చెప్పిన 'ఆశుశ్శిశానః' అను అనువాకమునకు వినియోగబ్రాహ్మణము.

౧౦. "అగ్న ఉదధే" (తై. సం. ౫-౫-౯) అను ౧౦ వ యనువాకము చయన ప్రకరణమునకు సంబంధించినది.

౧౧. "శిరోవా ఏతద్యజ్ఞస్య" (తై. సం. ౬-౨-౧౧) అను ౧౧ వ యనువాకము ఈయధ్ధిశ్రవణమునందు 3 వ యనువాకముగా చెప్పఁబడిన 'రక్షోహణోవలగహనః' అను అనువాకమునకు బ్రాహ్మణము.

౧౨. "అసావాదిత్యోఽస్మిన్" తై. సం. ౭-3-౧౦) అను ౧౨ వ యనువాకము రాక్షసుల సంహారమునుగూర్చి తెలుపునది, పితృమహిమను తెలుపునవి, విష్ణుపరాక్రమమును ఉగ్గడించునవి, అప్రతిరథానువాకముగలవి అధిశ్రవణమునఁబడును.

౨౫. (చూ. సంఖ్య. ౨౨) ౨౬. (చూ. సంఖ్య ౨౩.)

౨౭. నాపితరులలో ఎవరికి దహనాదిసంస్కారములు యథాశాస్త్రముగ జరుగలేదో, ఏకుల స్త్రీలు భర్తలచేత వదలఁబడియున్నారో, అట్టివారి తృప్తికొఱకు ఈవికిరాన్నమును ఉంచుచున్నాఁడను.

౨౮. దేవతలలో ఎవరికి యజ్ఞభాగముగాని, సోమపానార్హతగాని లేదో అట్టిదేవతలకొఱకు విశ్వేదేవసంబంధమయిన ఈవికిరాన్నము నొసంగుచున్నాఁడను.

౨౯. నావంశమునందు జన్మించి దైవగతి నందినవారిలో ఎవరు యథాశాస్త్రముగ దహనాదిసంస్కారముల నందినారో, ఎవరు అట్టిసంస్కారముల నందలేదో అట్టివారు నే నిప్పు డుంచినవికిరపిండముచేత సంతృప్తులయి ముక్తిని పొందెదరుగాక.

౩౦. యజమానునివంశమునందు జన్మించి మృతిచెందిన దాసదాసీజనాదులలో ఎవరు అన్నమునభిలషించుచున్నారో, వారందఱు నేను భూమియం దుంచిన యీయన్నముచేత తృప్తినందెదరుగాక.

౩౧. (ఓయుదకమా! నీవు) అమృతాపిధానం = నాశములేని యాచ్ఛాదనము వంటిదానవు, అసి = అగుచున్నావు.

౩౨. పాపాత్ములకు నివాసభూతమగు రౌరవనరకమునందు పద్మార్బుదసంఖ్యగల సంవత్సరముల కాలమునుండి నరకబాధ ననుభవించుచున్నవారును, జలపానాభిలాషులునుయగువారి తృప్తికొఱకు ఈయుదకము ఇయ్యఁబడినది. ఈజలము అక్షయ్యమగుఁగాక.

౯౩. * (శ్రద్ధాయాం...య॥ తై. ఆ. ౧౦. ౩౬.) ౧. శ్రద్ధాయాం = వైదికకర్మములయందు విశ్వాసాతిశయము కలదగుచుండఁగా, ప్రాణే = ప్రాణ వాయువునందు, నివిశ్య = ఆదరాతిశయమునుంచి, అమృతం = నశించనట్టిదియు, రుచి కలిగినట్టిదియు అగు (ఈహవిస్సు) హుతం = హుతముచేయఁబడినది. (ప్రాణవాయ్వభిమానివగు ఓదేవీ! నీవు) ప్రాణం = ముఖనాసికా సంచారియగు ప్రాణవాయువును, అన్నేన = నేను హుతమొనర్చిన యన్నముచేత, ఆప్యాయస్వ = వృద్ధి పొందింపుము.

౨. శ్రద్ధాయాం = వైదిక కర్మములయందు విశ్వాసాతిశయము కలదగుచుండఁగా, అపానే = అపాన వాయువునందు, నివిశ్య = ఆదరాతిశయముంచి, అమృతం = నశించనట్టిదియు, రుచిగలట్టిదియు అగు ఈహవిస్సును, హుతం = హుత మొనర్చినాఁడను, (అపానవాయ్వభిమానినివగు ఓదేవీ! నీవు) అపానం = అపానవాయువును, అన్నేన = హుతమొనర్చిన యన్నముచేత, ఆప్యాయస్వ = వృద్ధిపొందింపుము.

౩. శ్రద్ధాయాం = వైదికకర్మములయందు శ్రద్ధాతిశయము కలిగి యుండఁగా, వ్యానే = వ్యానవాయువునందు, నివిశ్య = ఆదరాతిశయము కలిగి, అమృతం = అమృతమువంటి యీపదార్థము, హుతం = హుతమొనర్పఁబడెను. (వ్యానవాయ్వభిమానినివగు ఓదేవీ! నీవు) వ్యానం = వ్యాన వాయువును, అన్నేన = అన్నముచేత, ఆప్యాయస్వ = తృప్తిని పొందింపుము.

౪. శ్రద్ధాయాం = వైదిక కర్మముల యందు శ్రద్ధకలిగియుండఁగా, ఉదానే = ఉదానవాయువునందు, నివిశ్య = ఆదరాతిశయముంచి, అమృతం = అమృతమువంటి హవిస్సు, హుతం = హుతమొనర్పఁబడినది. (ఉదానవాయ్వభిమానినివగు ఓదేవీ! నీవు) ఉదానం = ఉదానవాయువును, అన్నేన = భుజించిన యీయన్నముచేత, ఆప్యాయస్వ = వృద్ధిని పొందింపుము.

౫. శ్రద్ధాయాం = వైదిక కర్మములయందు శ్రద్ధకలిగి యుండఁగా, సమానే = సమానవాయువునందు, నివిశ్య = ఆదరణబుద్ధిగలిగి, అమృతం = నశించని రుచిగల యీహవిస్సు, హుతం = హుతమొనర్పఁబడినది. (సమానవాయ్వభిమానినివగు ఓదేవీ! నీవు) సమానం = సమానవాయువును, అన్నేన = అన్నముచేత, ఆప్యాయస్వ = వృద్ధిని పొందింపుము.

౯౪. * (ప్రాణానాం...స్వా॥ తై. ఆ. ౧౦.౭౪) (హృదయకుహరాంతర్వర్తియగు ఓ అహంకారమా ! నీవు) ప్రాణానాం = వాయురూపములును, ఇంద్రియరూపములును అగు ప్రాణములకు, గ్రంథిః = (వదలిపోకుండుటకుఁగాను వేసిన) ముడివంటి వాఁడవు, అసి = అయితివి. (అట్టి) రుద్రః = (అహంకారాభిమాని దేవతయగు) రుద్రరూపుఁడవగు (నీవు) అంతకః = దుఃఖ వినాశకుఁడవయి, మా =

నాశరీరమును, విశ = ప్రవేశింపుము, తేన = ఆ, అన్నేన = (నేనుతినిన) అన్నము చేత, ఆప్యాయస్వ = నన్ను వృద్ధిని పొందింపుము. తా. నాహృదయమునందు అహంకారాభిమాని దేవతవై యుండు ఓరుద్రుఁడా! నీయనుగ్రహముచేత నే నాశరీరమునందుండు ప్రాణాదిపంచవాయువులు విడిపోక యున్నవి. అట్టినీవు నాకు వచ్చినట్టియు రాఁబోవునట్టియు సకలదుఃఖములను నశింపఁజేయుము. నేను భుజించిన యీ యన్నముచేత నాకు వృద్ధి కలుగునటు లనుగ్రహింపుము.

౯౫. * (నమో...పాహి॥ తై. ఆ. ౧౦-౭౫.) రుద్రాయ = (పార్వతీపతియగు) రుద్రునికొఱకును, విష్ణవే = (లక్ష్మీపతియగు) విష్ణువుకొఱకును, నమః = నమస్కారము (అగుఁగాక) (ఓరుద్ర విష్ణువులారా!) మే = నన్ను, మృత్యోః = మృత్యువునుండి, పాహి = కాపాడుఁడు. (ఓరుద్ర విష్ణువులారా! మీకు నమస్కారము. మీయనుగ్రహమువలన నాకు అపమృత్యువు లేకపోవుఁగాక.)

౯౬. * (అంగుష్ఠ...భుక్॥ తై. ఆ. ౧౦. ౭౧.) పురుషః = జీవరూపుఁడగు పురుషుఁడు, అంగుష్ఠమాత్రః = తనబొటనవ్రేలంత కొలతగలవాఁడై యున్నాఁడు. అంగుష్ఠంచ = అంగుష్ఠము మొదలుకొని శిరస్సువఱకును, సమాశ్రితః = ఆశ్రయించియున్నాఁడు. (ఆపురుషుఁడు) సర్వస్య = సమస్తమయిన, జగతః = జగత్తునకు, ఈశః = నియామకుఁడు (కావుననే) విశ్వభుక్ = సర్వము ననుభవించువాఁడు. అట్టి, ప్రభుః = ప్రభువు, ప్రీణాతి = (ఈ భోజనముచేత) సంతుష్టుఁడగుఁ గాక.

☞ ఈ ౯౩, ౯౪, ౯౫, ౯౬, సంఖ్యగల మంత్రములను ప్రతినిత్యము బ్రాహ్మణు లందఱు భోజనానంతరము చేతులు కాళ్ళుకడుగుకొన్న తర్వాతకూర్చుండి పఠించి తీరవలయును. ఈమంత్రార్థమును హృదయమునం దెఱింగి ఈమంత్రముల పఠించుబ్రాహ్మణుని యానందమునకు మేర యుండదు గదా. శ్రాద్ధాదులందు భోక్తృబ్రాహ్మణులుమాత్రమే పఠింపఁదగినవి యీమంత్రము లని కొందఱుఅజ్ఞానముచేత భావించుచుండుటచేత ఇట్లు వ్రాసినారము.

౯౭. * (అపాం...శతం॥ ఆప. శ్రౌ. ౧. ౫. ౫.) మేధ్యం = పవిత్రమైనట్టియు, యజ్ఞియం = యజ్ఞమునకు యోగ్యమయినట్టియు, సదేవం = దేవాస్తరణమునకు యోగ్యమయినట్టియు, అపాం = ఉదక (సారభూత) మైన యీదర్భ, మే = నాకు, శివం = శుభముకలుగఁ జేయునది, అస్తు = అగుఁగాక. (ఓదర్భలారా! నేను) వః = మిమ్ములను, అచ్ఛేత్తా = ఛేదించిన వాఁడనైనప్పటికిన్ని, మారిషం = హింసించినవాఁడను కాకపోవుదును గాక. శతం శరదః = నూఱు సంవత్సరములు, జీవాని = జీవించి యుందును గాక.

౯౮. * (అప...షదః॥ వా.సం. ౨౨.౯.) వేదిషదః = (నేను పితృపిత్యర్థము చేయుచున్న ఈ (శ్రాద్ధముయొక్క) వేదికయందు, అనఁగా ఈప్రదేశమునందుఁగల, అసురాః = అసురులున్నూ, రక్షాంసి = రాక్షసులున్ను, పిశాచాః = పిశాచములున్నూ, అపహతాః = ఇచటనుండి తొలఁగిపోవుఁగాక.

౯౯. * (ఆయంతు...సః॥ ఆప. శ్రౌ. ౧-౭-౧౩) మనోజవసః = మనోవేగముతో సమానమయిన వేగముగల, పితరః = పితృదేవతలు, ఆయంతు = ఇచటికి వచ్చెదరుగాక.

౧౦౦. * (సకృదాచ్ఛిన్నం...స్వహా॥ తై. బ్రా. ౩. ౭. ౪.) సకృదాచ్ఛిన్నం = ఒకటేపర్యాయముగ కోయఁబడినట్టియు, ఊర్ణామృదు = పట్టువలె మృదువుగా నున్నట్టియు, స్యోనం = సుఖకరమయిన, బర్హిః = ఓదర్భ! త్వా = నిన్ను, పితృభ్యః = పితృదేవతలకొఱకు, అహం = నేను, ఆధరామి = పఱచుచున్నాను. అస్మిన్ = (పితరుల నిమిత్తము భూమియందు పఱచిన) యీదర్భలయందు, సోమ్యాః = సోమపానార్హులయినట్టి, లేక, మంచి మనస్సుగల, మే = నాయొక్క, పితరః, పితామహాః, ప్రపితామహాః = పితృ, పితామహ, ప్రపితామహులు, అనుగైస్సహచ = తమ సేవకులతోడ, సీదంతు = (వచ్చి) నివసింతురుగాక.

౧౦౧. * (అత్ర...ధ్వం॥ తై. సం. ౧-౮-౫) పితరః = ఓపితృదేవతలారా! మీరు, అత్ర = ఇచ్చట, యథాభాగం = మీమీభాగమునకు తగినట్లు, మందధ్వం = తృప్తిని పొందెదరుగాక.

౧౦౨. ౧౦౩. ౧౦౪. * (అమీమదంత...పితరః॥ తై. సం. ౧-౮-౫) పితరః = పితృదేవతలు (మమ్ములను) అమీమదంత = సంతోషపెట్టుదురుగాక, పితరః = పితృదేవతలు, అతీతృపంత = తృప్తినిపొందింపఁజేయుదురుగాక. పితరః = పితృదేవతలు, అమీమృజంత = (మమ్ములను) పరిశుద్ధులనుగాఁ జేసెదరుగాక.

౧౦౫.౧. * (యేసమానాః...కల్పతాం॥ తై. బ్రా. ౧-౬-౨.) యమరాజ్యే-యమలోకమునందు (ఉన్న) యే = ఏ, పితరః = పితరులు, సమానాః = నాతోసమానమయిన స్వభావము గలవారలుగాను, సమనసః = సమానమయిన మనస్సుగలవారలుగను, (ఉన్నారో) తేషాం = అట్టిపితరులయొక్క, లోకః = లోకము నాకు కలుగుఁగాక. (ఆపితరులకొఱకు) స్వధా = స్వధాకార మియ్యఁబడినది. నమః = నమస్కారము చేయఁబడినది. యజ్ఞః = ఈనాచే చేయఁబడిన పితృయజ్ఞము, దేవేషు = పితృదేవతలయందు, కల్పతాం = తృప్తిని కలుగఁజేయునది యగుఁగాక.

౧౦౫. ౨. * (యేసజాతాః...సమాః॥ తై. బ్రా. ౧-౬-౨.) జీవేషు = జీవులయందు, మామకాః = నాసంబంధులయిన, యే = ఏ, జీవాః = జీవులు సజా

తాః=(సహోదరరూపమున) నాతోకూడ పుట్టినారో, సమనసః=(నాతో) సమానమయిన మనస్సుగలవార లెవరో, తేషాం=వారియొక్క, శ్రీః=ధనముమున్నగు సంపత్తు, మయి=నాయందు, కల్పతాం=ఉండుఁగాక. (అనఁగా వారు నాయధీనముగా నుండవలయును.) అస్మిన్ లోకే=ఈలోకమునందు, శతం సమాః=(నాయొక్క-ఆయుర్దాయము) నూఱు సంవత్సరములుగలది (అగుఁగాక.)

౧౦౬.*(వీరం...రః॥ఆ. ప. శ్రౌ. ౧-౯-౧౨.)పితరః=ఓపితృదేవతలారా! వీరం=వీరుఁడగు పుత్రుని, ధత్త=నాకొఱకు సంపాదింపుఁడు. అనఁగా వీరుఁడగు పుత్త్రుని నాకు అనుగ్రహింపుఁడు.

౧౦౭,౧౦౮,౧౦౯,౧౧౦. (౭౬,౭౭,౭౮,౭౯,౮౦. సంఖ్యలు చూడుఁడు.)

౧౧౧ * (ఊర్జం...తృప్యత॥ వా. సం. ౨. ౩౪. ఆప. శ్రౌ. ౧.౧౦. ౪) ఊర్జం=అన్నరసమును, ఘృతం=ఆజ్యసారమును, పయః= క్షీరసారమును, అమృతం=అమృతమును, కీలాలం=బంధనివారకమయిన, పరిస్రుతం=(పుష్ప) రసమును, వహంతీః=వహించుచున్న ఓయుదకములారా!, (మీరు) స్వధా=పితరుల కొసంగుహవిస్సుయొక్క రూపములయి యున్నారు. మే=నాయొక్క, పితౄన్=పితృదేవతలను,తర్పయత=తృప్తిని పొందింపుఁడు. (ఓపితృదేవతలారా ఈయుదకదానముచేత మీరు) తృప్యత=తృప్తిని పొందుఁడు.

౧౧౨. * (తై. సం ౩.౨.౫.చూ. ౩౯ సంఖ్య)

౧౧౩. * (మనోన్వాహూ...సచేమహి॥ తై. సం. ౧. ౮. ౫) నారాశంసేన=మనుష్య ప్రశంసాయోగ్యమయిన, స్తోమేన = వాక్యసమూహముచేతను, పితౄణాం=పితృదేవతలయొక్క, మన్మభిః=స్మరింపఁదగిన వాక్యములతోడను (కూడుకొనియున్న) మనః=(పితృదేవతా పూజాసక్తిగల) చిత్తమును, ను=శీఘ్రముగా, ఆహువామహే=పిలుచుచున్నారము. మనః=(పితృదేవతా పూజాదికమునందు ఆసక్తిగల) మనస్సు, క్రత్వే=సత్కర్మముల నాచరించుకొఱకును, దక్షాయ = (ఆయాకర్మముల నాచరించుటకు తగిన) సామర్థ్యముకొఱకును, జీవసే=(చిరకాలము సుఖముగా) జీవించుకొఱకును, జ్యోక్=చిరకాలము జీవించుచు, సూర్యం=సూర్యుని, దృశే=చూచుకొఱకును, పునః=పలుసారులు, నః=మమ్ములను, ఆ ఏతు=పొందుఁగాక, పితరః=ఓపితృదేవతలారా! దైవ్యః=దేవతాసంబంధమయిన, జనః=జనసముదాయము, పునః=అనేకపర్యాయములు, నః=మాకు, మనః=(పితృపూజాసక్తిగల) మనస్సును, దదాతు=ఇచ్చుఁగాక.(మేము) వ్రాతం=అనేకసంవత్సర సమూహకాలాత్మకమగు, జీవం=జీవనమును, అనఁగా ఆయుస్సును, సచేమహి=పొందెదముగాక. (తా. నా పెద్దలగువారలను కొని

యూడుట యందును, పితరుల పూజించుటయందును, నామనస్సు లగ్నమయి యుండుఁ గాక. ఆయాసత్కర్మముల ననుష్ఠించుటకు తగినసామర్థ్యము, దీర్ఘాయుస్సు మాకు కలిగియుండుఁగాక. పితృదేవతలారా! మీయనుగ్రహమువలన మేము సత్కర్మానుష్ఠానాసక్తిగలవారలమయి చిరకాలము జీవించి యుందుముగాక.)

౧౧౪. * (పరేత...మదంతి॥ తై. సం. ౧. ౮. ౫.) సోమ్యాః = సౌమ్యులగు, పితరః = ఓ పితరులారా! గంభీరైః = అన్నోదకములు సులభముగ లభించు, పూర్వ్యైః = మునుపు చేయఁబడిన, పథిభిః = మార్గములతో, పరేత = గృహమునకు రండు, అథ = (గృహమును చేరిన) పిమ్మట, యమేన = యమధర్మరాజుతోడ, యే = ఏపితరులు, సధమాదం = కలసి కూర్చుండుటయను సంతోషమును పొంది, మదంతి = సంతసించుచున్నారో, అట్టి, సువిదత్రాన్ = చిరకాలము నివసించుటచేత అన్నివిషయములను చక్కఁగా నెఱింగిన, పితౄన్ అపి = పితరులనున్ను, ఇత = మీరు పొందుఁడు.

౧౧౫. ౧. అయోధ్య, మథుర, అనఁగా ఉత్తరదేశమునందుఁగల మథుర శ్రీకృష్ణునిజన్మస్థానము, మాయ యనఁగా హరిద్వారము, కాశి, కాంచి, అవంతిక అనఁగా ఉజ్జయని, ద్వారక యను ఈ ఏడు పట్టణములును మోక్షము నొసంగును.

౨. దేశకాలసౌకర్యాద్యభావముచేత నెవ్వఁడు కాశీయాత్రకు వెంటనే వెళ్ళలేకపోయినను "నేను కాశీక్షేత్రమునకు పోఁగలను. అచ్చటనే నివసించఁగల" నని ఎల్లప్పుడు పలుకుచుండునెడల వానికి కాశీవాసఫలము లభించును.

౩. గయాసురుని శిరస్సగు గయాక్షేత్రమునం దెవ్వఁడు పితరుల నుద్దేశించి జమ్మియాకంత పిండమును పెట్టినను వారియొక్క సప్తగోత్రములకు చేరిన ౧౦౧ తరములకు చేరినపితరులున్నూ ఉద్ధరింపఁబడుదురు.

సప్తగోత్ర, ఏకోత్తరశతకుల వివరము.

౧.	పితృకులము :—	౨౧	తరములు.
౨.	మాతృకులము :—	౨౧	,,
౩.	జామాతృ(అల్లుని)కులము :—	౧౨	,,
౪.	పితృభగిని (మేనత్త)కులము:—	౧౨	,,
౫.	మాతృభగిని(పినతల్లి పెత్తల్లుల)కులము	౧౦	,,
౬.	ఆత్మభగిని(తనతోఁబుట్టువు)కులము	౧౦	,,
౭.	శ్వశుర (మామ)కులము:—	౧౫	,,

మొత్తము ౧౦౧ కులములు.

ప్రమాణశ్లోకములు :—గరుడపురాణ ప్రేతకాండ ౧౩ అధ్యాయము.

౧౧౬. *(అగ్నే...ఓహైః॥ తై. సం.౪-౪-౪)అగ్నే = ఓయగ్నీ! అద్య= ఇప్పుడు,. ఈపితృయజ్ఞమునందు, హృదిస్పృశం = మనోహరుఁడవయిన, తం = ఆనిన్ను, తే = నీయొక్క, స్తోమైః = స్తుతిరూప మంత్రములచేత,అశ్వంన = (శ్వేతకపువు మున్నగువాని నిచ్చి) గుఱ్ఱమును వలెను, భద్రం = మంగళకరమగు, క్రతుంన = జ్యోతిష్టోమాదియాగమునువలెను, (తా. ప్రీతిపాత్రమగు అశ్వమునకు తగినయాహారమిచ్చి,ఎటులుపోషించెదరో, సద్గతిని కలుగఁజేయు జ్యోతిష్టోమాది క్రతువులనెట్లు భక్తితో నాచరింతురో ఆట్లే నిన్ను నేను స్తుతిచేయుచున్నాఁడను.)

౧౧౭. * (యదంతరిక్షం...సమ్॥ తై. సం. ౧-౮-౫-౩) అంతరిక్షం = అంతరిక్షలోకమును, పృథివీం = భూలోకమును, ద్యాం = స్వర్గలోకమును, జిహింసిమ (ఇతి)యత్ = హింసచేయవలయునని యిచ్ఛయించినది యెయ్యదిగలదో, ఉత = మఱియు, మాతరం = తల్లిని, పితరంవా = తండ్రినిగాని, జిహింసిమఇతియత్ = హింసచేయవలయునని యిచ్ఛయించినది యెయ్యదిగలదో, తస్మాత్ = అట్టిసంబంధముగల, అ, ఏనసః = పాపమునుండి, గార్హపత్యఃఅగ్నిః = గార్హపత్యాగ్ని, మా = నన్ను ప్రముంచతు = వదలునట్లుచేయుఁగాక. యానిచ = (ఇతరములగు) ఏ,దురితా = పాపములను, చకృమ = చేసినాఁడనో, (ఆపాపములనుండి నన్ను విడిపించుఁగాక.) మాం = నన్ను, అనేనసం = సర్వవిధపాపరహితునిగ, కరోతు = చేయుఁగాక (తా. నేను అజ్ఞానముచేతఁగాని దుర్జ్ఞానముచేతఁగాని భూర్భువస్సువర్లోకములం, దున్నవారిలో ఎవరిని గూర్చికాని హింసాకరమగునెట్టి యపకారము నాచరించియున్నను, తల్లిదండ్రులను గూర్చి యెట్టిహింసాకరమగు కృత్యము నొనర్చియున్నను ఈగార్హపత్యాగ్ని నేను చేసిన అట్టిదుష్కృత్యమువలన కలిగినపాపమును పోఁగొట్టినన్ను నిష్పాపునిగా చేయుఁగాక.)

౧౧౮. కర్త:—అఘోరాః పితరః సంతు = మాపితరులు మాయందు శాంతమయిన అభిప్రాయము కలిగియుందురుగాక.

భోక్త:—మీపితరులు మీయందు సౌమ్యులయి యుందురుగాక.

కర్త:—అస్మద్గోత్రం వర్ధతాం = మావంశ మభివృద్ధి నందుఁగాక.

భోక్త:—స్వస్తి వర్ధతాం గోత్రం = మీగోత్ర మభివృద్ధి నందుఁగాక.

కర్త:—వేదాస్సంతతిరేవ నః = మాకు వేదశాస్త్రసంపత్తి, సంతానము కలిగియుండుఁగాక.

భోక్త:—వేదాస్సంతతిరేవ వః = మీకువేదశాస్త్రసంపత్తి,సంతానముకలుగుఁగాక.

కర్త:—శ్రద్ధా చ నో మావ్యగమత్ = ఆస్తిక్యబుద్ధి మాకు కలిగియుండుఁగాక.

భోక్త:—శ్రద్ధా చ వో మావ్యగమత్ = మీకు ఆస్తిక్యబుద్ధి కలిగియుండుఁగాక.

క_ర్త:—బహు దేయంచ నోఽస్తు = ఇయ్యఁదగిన పదార్థము విశేషించి మాకు ఉండుఁగాక.

భో_క్త:—బహు దేయం చ వోఽస్తు = ఇయ్యఁదగిన పదార్థము మీకువిశేషించి యుండుఁగాక.

క_ర్త:—అన్నం చ నో బహు భవేత్ = మాకు అన్నము విశేషముగ నుండుఁగాక.

భో_క్త:—అన్నం చ వో బహు భవేత్ = మీకు అన్నము విశేషముగ కలిగి యుండుఁగాక.

క_ర్త:—అతిథీంశ్చ లభేమహి = అతిథులు మాకు విశేషముగ లభించెదరుగాక.

భో_క్త:—అతిథీంశ్చ లభధ్వం = మీకు అతిథులు విశేషముగ లభించెదరుగాక.

క_ర్త:—యాచితారశ్చ నస్సంతు = మమ్ముల యాచించువా రుందురుగాక.

భో_క్త:-యాచితారశ్చ వస్సంతు = మిమ్ముల యాచించువా రుందురుగాక.

క_ర్త:-మాచ యాచిష్మ కంచన = మేము ఎవ్వరిని యాచింపక యుందుముగాక.

భో_క్త. మాచ యాచిధ్వం కంచన = మీరు ఎవ్వరిని యాచింప కుందురుగాక.

క_ర్త:-సత్యా ఏతా ఆశిషస్సంతు = ఈయాశీర్వాదములు సత్యము లగుఁగాక

౧౧౯ * (ఋచేత్వా... ధారామ్॥ తై. సం. ౪-౨-౯) ఓపరమేశ్వరా! త్వా = నిన్ను, ఋచే = స్తోత్రరూపము గుబుుక్కకొఱకు, (సేవించుచున్నాఁడను.) త్వా = నిన్ను, రుచే = కాంతికొఱకు (సేవించుచున్నాఁడను.) ధేనాః = త్రాగుటకు యోగ్యములైన పెరుగుతేనెయు, సరితోన = నదులవలె, సమిత్ = చక్కఁగా, స్రవంతి = ప్రవహించుచున్నవి, అంతః = శరీరముయొక్క లోపల, మనసా = హృదయమునందుండెడి, హృదా = అంతఃకరణముచేత, పూయమానాః = పవిత్రములయినవిగాఁజేయఁబడిన, ఘృతస్యధారాః = ఆజ్యధారలను, అభిచాకశీమి = అనుభవించుచున్నాఁడను, ఆసాంమధ్యే = ఈఘృతధారలయందు, హిరణ్యయః = సువర్ణమయమువలె తేజోరూపమయిన పురుషునియొక్క శిరస్సు, వేతసః = (ప్రవాహోదకముయొక్క మధ్యభాగమునందుండు) ప్రబ్బలిచెట్టువలె ప్రకాశించుచున్నది.

తస్మిన్ = ఆవేతసవృక్షమువలె మధ్యభాగమున ప్రకాశించుచున్న పురుషునియొక్క శిరస్సునందు, సుపర్ణః = మంచిఱెక్కలు కలిగినట్టియు, కులాయీ = స్వనివాసస్థానముతోఁగూడిన, మధుకృత్ = ఒకతుమ్మెద, దేవతాభ్యః = దేవతలకొఱకు, మధు = అమృతమును, భజన్ = సంపాదించుచు, ఆస్తే = ఉన్నది, తస్య = ఆపురుషునియొక్క, తీరే = సమీపమునందు, సప్త = ఏడయిన, హరయః = అమృతమును పరిగ్రహించెడి స్వభావముగల తుమ్మెదలు, స్వధాం = స్వధాకార

రూపమయిన భోగ్యవస్తుసముదాయమును, అమృతస్య = అమృతముయొక్క ధారను, దుహానాః = స్రవింపఁజేయుచు, ఆసతే = ఉన్నవి.

☞ "ఋచేత్వా మొదలుకొని, ధారామ్" అనువఱకు ౨. యజుస్సులు 3. ఋక్కులు. అని భాష్యమునందు వ్యాఖ్యాతమయియున్నది. చయనప్రకరణము నందు ఇష్టకోపధాన సందర్భమున ఈమంత్రములు చెప్పఁబడినవి.

౧౨౦. * (ఆమా...గమ్యాత్॥ తై. సం. ౧-౭-౫-౩) వాజస్య=అన్నము యొక్క, ప్రసవః=ఉత్పత్తి, మా=నన్నుఁగూర్చి, ఆజగమ్యాత్=వచ్చుఁగాక, ద్యావాపృథివ్యౌ=ఆకాశము భూమియు, విశ్వశంభువా=ప్రపంచమున కంతయు సుఖము కలుగఁ జేయవలయుననుతలంపు గలవై (నన్నుఁగూర్చి) (ఆజగమ్యాత్)= వచ్చుఁగాక, పితరా మాతరా= నాతలిదండ్రులు, మా=నన్నుఁగూర్చి, ఆగంతాం= (నేను చిరకాలము జీవించుకొఱకు) వచ్చెదరుగాక, సోమః=సోముఁడున్నూ, అమృతత్వాయ= నాకు దేవత్వము నొసంగుకొఱకు, ఆగమ్యాత్=వచ్చుఁగాక.

౧౨౧. ౧. మీపాదపద్మములకు నమస్కరించుటచేత నాజన్మము సఫలమైనది. మీయనుగ్రహమువలన నాపూర్వు లందఱు నేఁడు స్వర్గలోకమును పొందినారు.

౨. పూజ్యులగు మీకు (తగినంతసత్కారము చేయుశక్తి లేక లభించినంత వఱకు) కూరరో కాయరో యొసంగి మీకు శ్రమ కలుగఁజేసినాను. ఈశ్రమను మఱచి మాయపరాధముల క్షమింపుఁడు.

౧౨౨. * (స్వాదుషగ్ం...ఈశత॥ తై. సం. ౪-౬-౬-౧) పితరః=మా పితరులు, స్వాదుషంసదః=మాచేత శ్రద్ధాపూర్వకముగ ఇయ్యఁబడినమృదువయిన అన్నముచేత తృప్తి నందియున్నారు. వయోధాః=మా కాయుర్వృద్ధిని కలుగఁ జేయ శక్తి కలిగియున్నారు. కృచ్ఛ్రేశ్రితః=ఆపత్కాలమునందు ఆపన్నివారణార్థ ము ఇతరులచేత ఆశ్రయింపఁదగియున్నవారలు, గభీరాః=అగాధమయిన బుద్ధిగల వారలు, చిత్రసేనాః=వివిధమయిన గజాశ్వరథాదిసైన్యబలము కలిగినవారలు, ఇషుబలాః=బాణములచేత యుద్ధము చేయుటయందు సమర్థులయినవారు, అమృధ్రాః=శత్రువులచేత ఎదుర్కొనుటకు సాధ్యులు కానివారు, సతోవీరాః= లోకమునందున్న శూరులకంటె పరాక్రమవంతులయినవారు, ఉరవః=విస్తార మయినధనసేనాదిసమృద్ధిగలవారలు, వ్రాతసాహాః=శత్రుసమూహమును పరాభ వింప సమర్థులయినవారలు.

(మఱియు,) పితరః=నాపితరులు, బ్రాహ్మణాసః=వేదార్థము నెఱింగినవార లు, సోమ్యాసః=(కావుననే మాయందు) అనుగ్రహముకలిగినవారలు, ద్యావా పృథివీ=(మాపితరులవలెనే) ఆకాశము భూమియున్నూ, అనేహసా=సర్వకాల

ములయందును, నః=మమ్ములనుగూర్చి, శివే=అనుగ్రహముగలవి (అగుఁగాక.) ఋతావృధః=యజ్ఞమును వృద్ధిచేసెడి, పూషా=పోషకుఁడగుదేవుఁడు, నః=మమ్ములను, దురితాత్ =పాపమునుండి, పాతు=కాపాడుఁగాక. (ఓపితృదేవతలారా!) రక్ష=మమ్ములను కాపాడుఁడు. నః=మాయొక్క, అఘశంసః=పాపమునుమాత్రమే చెప్పుటయందు ఆసక్తిగల నిందకులు, మాకిః ఈశత=నిందించుటకు సమర్థులు కాకపోవుదురుగాక.

౧౨౩. * (ఇహైవ...గృహే॥ ఏకా. ౧-౮.) ఇహ ఏవ=ఈలోకమునందే, ఉ స్తం=మీరుండుఁడు. మావియోష్టం=మీకు వియోగము కలుగకుండుఁగాక. విశ్వం ఆయుః=సంపూర్ణమయిన ఆయుస్సును,వ్యశ్నుతం=పొందుఁడు. పుత్రైః=పౌత్రులతోడను,న ప్తృభిః=మునిమనుమలతోడను, స్వేగృహే=స్వగృహమునందు, మోదమానౌ=సంతుష్టులయి యుండి, క్రీడంతు=ఆడుకొనుచుందురుగాక. (మీరు వియోగము లేనివారై నూఱుసంవత్సరములు జీవించి స్వగృహమునందు పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రసంతతికలిగి వారితోడ నిత్యసంతోషములు కలిగి యుందురుగాక యని తాత్పర్యము.)

సర్వస్య=సమస్తమయినదానియొక్క, ఆప్త్యై=పొందుకొఱకు అగుఁగాక. సర్వస్య జిత్యై=సమస్తమయినదానిని జయించుకొఱకు(అగుఁగాక). తేన=ఆబ్రాహ్మణానుగ్రహముచేత, సర్వం ఏవ=అంతయు, ఆప్నోతి=పొందుచున్నాఁడు. సర్వం=అంతయు, జయతి=జయించుచున్నాఁడు.

౧౨౪. * (శత...ష్ఠతి॥ తై. సం.౨-౩-౧౧) శతమానం=నూఱుసంఖ్యగలది, భవతి=అగుచున్నది. పురుషః=పురుషుఁడు, శతాయుః=నూఱుసంవత్సరములు ఆయుస్సుకలవాఁడగుచున్నాఁడు. శతేంద్రియః=అధికముగ ఇంద్రియసామర్థ్యము గలవాఁడై, ఆయుషి=ఆయుస్సునందున్న, ఇంద్రియే=ఇంద్రియసామర్థ్యమునందున్న, ప్రతితిష్ఠతి ఏవ=ప్రతిష్ఠను పొందుచున్నాఁడు.

౧౨౫. పరమేశ్వరుఁడు మాకు ఆయుస్సు, సంతానము, ధనము, విద్య, స్వర్గము, మోక్షము, సుఖము, రాజ్యము మున్నగువానిని ప్రీతితో కలుగఁజేయుఁగాక.

౧౨౬. * (వాజే...యానైః॥ తై. సం. ౧. ౪. ౮.) వాజినః=అన్నము కలిగినట్టియు, అమృతాః=శ్రమలేనట్టియు, ఋతజ్ఞాః=సత్యమెఱింగినవారును అగు, విప్రాః=ఓబ్రాహ్మణోత్తములారా! వాజేవాజే=అన్ననిమిత్తమున్నూ, ధనేషు=ధననిమిత్తమున్నూ, నః=మమ్ములను, అవత=సంరక్షింపుఁడు. అస్య=ఈ, మధ్వః=మధురమయిన పదార్థమును. పిబత=స్వీకరింపుఁడు. మాదయధ్వం=సంతుష్టులుకండు. తృప్తాః=సంతుష్టులయి, దేవయానైః=దేవతలు పోవునట్టి, పథిభిః=మార్గములచేత, యాత=పోవుఁడు.

౧౨౪. * (ఉత్తిష్ఠత... తాసు॥ ఆప. శ్రౌ. ౧-౧౦-౬) శూరాః = పరాక్రమముగలవారలును, అనపేతాః = సన్మార్గమునుండి తొలఁగనివారలును అగు, పితరః = ఓపితృదేవతలారా! (మీరు) ఉత్తిష్ఠత = లెండు. పురాణం = పురాతనమయిన, యమస్య = యమునియొక్క, పంథాం = మార్గమునుగూర్చి, ప్రేత = పొండు. యత్ చ = ఏ, ద్రవిణం = దైవికమానుషములను భేదముగల ధనమును, భద్రం = శుభమును (గలదో దానిని) అస్మాసు = మాయందు, ధత్తాత్ = ఉంచుఁడు. (ఓపితరులారా! మీరు) దేవతాసు = దేవతలయందు, నః = మాయొక్క, భాగధాం = పిండప్రదాన, బ్రాహ్మణభోజన, అగ్నౌకరణాదిరూపమున పితృదేవతలనుగూర్చి మేమాచరించిన సత్కర్మమును, ప్రబ్రూతాత్ = చెప్పుఁడు. (తా. ఓపితరులారా! మీరు మీయందుఁగల ధనమును శుభమును మా కనుగ్రహించినవారలై మరల మీరుండు పితృలోకమునుగూర్చి సుఖముగా పొండు. మేము శక్తికొలఁది పితరులఁగూర్చి యీశ్రాద్ధకర్మమును, ఆచరించినటులు దేవతలకుఁ జెప్పవలయును.)

౧౨౫. * (కయాన... వృతా॥ తై.సం. ౪-౨-౫-౨) కయా = ప్రజాపతిసంబంధమయిన, ఊతీ = సంరక్షణచేత, సదావృధః = ఎల్లప్పుడు క్రమముగ వృద్ధిపొందుచున్నదియు, సఖా = మిత్రునివలె ప్రియముకలుగఁజేయునట్టిదియు నగు, చిత్రః = చిత్రమయినయజ్ఞము, నః = మమ్ములనుగూర్చి, అభువత్ = వచ్చెను. ఆయజ్ఞము, శచిష్ఠయా = అతిశయమయిన సామర్థ్యముగల, కయా = ప్రజాపతిసంబంధమయిన శక్తితో, వృతా = కూడుకొనియున్నది.

౧౨౬. * (వామదేవాయ... నమః॥ తై. ఆ. ౧౦-౧౫.) వామదేవాయ = సుందరమయి ప్రకాశించుచున్న (ఈశ్వరునియొక్క) ఉత్తరముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. జ్యేష్ఠాయ = అన్నిటికంటె ముందు పుట్టుటచేత జ్యేష్ఠమయిన ఆముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. శ్రేష్ఠాయ = శ్రేష్ఠమయిన ఆ ఉత్తరముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. రుద్రాయ = ప్రళయకాలమునందందఱకు రోదనహేతువగు ఆవక్త్రముకొఱకు, నమః = నమస్కారము. కాలాయ = (సర్వప్రాణిప్రాణక్షయహేతువగుటవలన) కాలస్వరూపమగు ఆముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. కలవికరణాయ = సుఖమును గ్రహించునదియు, వివిధజగత్తును చేయునదియు నగు ఆముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. బలవికరణాయ = (రాక్షసుల యొక్క) బలమును హింసించుదానికొఱకు, నమః = నమస్కారము. బలాయ = సకలశక్తులకు స్థానమగుటచేత బలరూపమగుదానికొఱకు, నమః = నమస్కారము. బలప్రమథనాయ = స్వేచ్ఛగా సకలశక్తులను ఉపసంహారము చేయునట్టి ఆముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము. సర్వభూతదమనాయ = సకలభూతముల

శిక్షించునట్టి ఆయుత్తరముఖమునకు, నమః = నమస్కారము. మనోన్మనాయ = సర్వజ్ఞమయిన ఆముఖమునకొఱకు, నమః = నమస్కారము.

౧౩౦. *(అష్టా... ప్రీణాతి॥ తై. సం. ౫-౪-౧౧) అన్యేషు = ఇతరములగు (ప్రశాస్త్రీయ పోత్రీయ నేష్ట్రీయ, అచ్ఛావాకీయాది,) ధిష్ణ్యేషు = స్థానములందు, అష్టాఅష్టా = ఎనిమిదేసి ఇష్టకలను, ఉపదధాతి = ఉంచుచున్నాఁడు. పశవః = పశువులు, అష్టాశఫాః = ఎనిమిది గిట్టలు కలిగియున్నవి. పశూన్ ఏవ = పశువులనే, అవరుంధే = పొందుచున్నాఁడు. మార్జాలీయే = మార్జాలీయ స్థానమునందు, షట్ = ఆఱుఇష్టకలను (ఉంచుచున్నాఁడు) ఋతవః = ఋతువులు, షట్ వా = ఆఱు, దేవాః పితరః = దేవతలు, పితరులును, ఋతవః ఖలువై = ఋతుస్వరూపులు కనుక, ఋతూన్ = ఋతుస్వరూపులగు, దేవాన్ పితౄన్ = దేవతలను, పితరులను, ప్రీణాతి = తృప్తినిపొందించుచున్నాఁడు.

ఆబ్దికమంత్రములకు టీకాతాత్పర్యములు సమాప్తము.

ప్రాయశ్చిత్తోపాసనము: టీకాతాత్పర్యములు.

౧. (తాత్పర్యమచటనే కలదు.)

౨. * (చత్వారి... వేశ॥ తై. ఆ.) అస్య = ఈ(యజ్ఞస్వరూపుఁడగు) అగ్నికి, చత్వారి = నాల్గు(వేదములే) శృంగాః = కొమ్ములు, త్రయః = మూఁడు (ప్రాతః, మాధ్యందిన, సాయంసవనములు) పాదాః = పాదములు, ద్వే = (బ్రహ్మోదన, ప్రవర్గ్యములు) రెండు, శీర్షే = శిరస్సులు, సప్త = (ఛందస్సులు) ఏడు, హస్తాసః = హస్తములు, త్రిధా = (మంత్ర, కల్ప, బ్రాహ్మణములచేత) మూఁడువిధములుగా, బద్ధః = కట్టఁబడినవాఁడై, వృషభః = (అభీష్టములను) వర్షించుచున్నవాఁడై, మహః = మహాత్ముఁడగు, దేవః = దేవుఁడు, మర్త్యాన్ = మనుష్యులను, ఆవివేశ = ప్రవేశించెను. (అని) రోరవీతి = హర్షధ్వనితో తెలుపుచున్నాఁడు.

౧. పైమంత్రార్థమే ఇచట శ్లోకములతో వివరింపఁబడుచున్నది. అగ్నిహోత్రుఁడు ఏడుచేతులు, నాలుగు కొమ్ములు, ఏడునాలుకలు, రెండుశిరస్సులు, మూఁడు పాదములును కలిగి ప్రసన్నమయిన ముఖమును, స్వచ్ఛమయిన చిఱునగవును కలవాఁడయి సుఖముగాఁ గూర్చుండియున్నాఁడు.

౨. తనదక్షిణభాగమునందు స్వాహాదేవిని, ఎడమభాగమునందు స్వధాదేవిని ధరించినవాఁడయి నాల్గుకుడిచేతులచేత శక్తి, అన్నము, స్రుక్కు, స్రువము అను హోమసాధనములను (మూఁడు ఎడమచేతులచేత) తోమరమును, విసనకఱ్ఱను, ఆజ్య

పాత్రను ధరించినవాఁడై యున్నవానిగను, మేషము నెక్కినవానిగను, జడలు ధరించినవానిగను, గౌరవర్ణము గలవానిగను, గొప్పకాంతి గలవానిగను,

౪. పొగను పతాకముగా ధరించినవానిగను, ఎఱ్ఱనికన్నులు గలవానిగను, ఏడువిధములగు జ్వాలలు కలవానిగను, సకలాభీష్టముల భక్తుల కిచ్చువానిగను, తనకు ఎదురుగా కూర్చున్నవానిగను, ఇట్టి స్వరూపముగలవానిగా అగ్నిహోత్రుని ధ్యానించవలయును.

3. * (ఏష...ఖః॥ తై. ఆ. ౧౦-౧-౧౪) ఏషః = ఈ, దేవః = స్వయం ప్రకాశమానుఁడగు (అగ్ని) సర్వాః ప్రదిశః = తూర్పు మొదలగు సకలదిక్కులను, అను హి = ప్రవేశించియున్నాఁడనువిషయము సుప్రసిద్ధముగదా ! సః = ఆస్వయం ప్రకాశమానుఁడగు అగ్నియే, పూర్వః జాతః = హిరణ్యగర్భుఁడనురూపముచేత ప్రథముఁడై పుట్టెను. సః ఉ = ఆపరమాత్మస్వరూపుఁడగు అగ్నియే, గర్భే అంతః = ఈబ్రహ్మాండముయొక్క మధ్యభాగమునందున్నా, (ఉంటున్నాఁడు). సః = ఆపరమాత్మ స్వరూపుఁడగు ఈయగ్నియే, విజాయమానః = దేవతిర్యగాది రూపములచేత ఇప్పుడు పుట్టుచున్నాఁడు. సః ఉ = ఆపరమాత్మస్వరూపుఁడగు అగ్నియే, జనిష్యమాణః = ఇఁకమీఁదనున్నా పుట్టఁగలఁడు. ప్రత్యజ్ = (ఇతఁడే దేహమునందుఁ గల అన్నమయాది కోశములకంటె,) విలక్షణమయినవాఁడు (మఱియు) ముఖాః = (దేహేంద్రియములకు అధ్యక్షుఁ డగుటవలన) ముఖ్యుఁడును (అగుచున్నాఁడు) ఇట్టియగ్నియే, విశ్వతోముఖః = అంతట ముఖములుగలవాఁడై (జగదధిష్ఠానముగా) తిష్ఠతి = ఉంటున్నాఁడు.

౪. (చూ. ఆబ్దికమంత్ర సంఖ్య. ౭-౫.

౫. * (అయా...స్వాహా॥ ఏకా. ౧. ౫.) అగ్నే = ఓయగ్నిదేవా! (నీవు,) అయాః = భక్తులను పొందువాఁడవు, అసి = అగుచున్నావు. అనభిశస్తీః చ = దోషరహితుఁడవుగానున్నా, (అసి = అగుచున్నావు) సత్యం ఇత్ = సత్యస్వరూపుఁడవగు, త్వం = నీవు, అయాః = భక్తులచేతను పొందఁ దగినవాఁడవు, అసి = అయితివి. (అట్టినీవు) అయసా = నిన్ను పొందిన, మనసా = మనస్సుతో, ధృతః = (మాచేత నీవు) ధరింపఁబడినవాఁడవు అయితివి. (ఓయగ్నిదేవా! నీవు) అయసా = మమ్ములనుపొందిన మనస్సుతో, హవ్యం = (దేవతలకు మే మిచ్చెడు) హవిస్సును, ఊహిషే = (దేవతలకు) పొందింపుము. అయాః = నీవు మాచేత పొందఁబడినవాఁడవై, నః = మాకొఱకు, భేషజం = భయనివారణము, ధేహి = కలుగచేయుము (ఓయగ్నిదేవా! నీవు భక్తులకు శరణమునిచ్చువాఁడవు. పవిత్రుఁడవు. సత్యస్వరూపుఁడవు. ఇట్టినిన్ను హృదయపూర్వకముగ మేము శరణు పొందుచున్నాము. మేము నీయందు శ్రద్ధా

భక్తులతో హోమము నొనర్చిన హవిస్సును ఆయాదేవతల కొసంగుము. మాకు భయము లేకుండునటు లనుగ్రహింపుము.

౬. * (మహోహవిః... స్వాహా॥ తై. ఆ. ౩-౫-౧.) హోతా = హోతయను ఋత్విజుఁడు, మహోహవిః = "మహోహవి" యను ఋషిస్వరూపుఁడు. అధ్వర్యుః = అధ్వర్యుఁడను ఋత్విజుఁడు, సత్యహవిః = సత్యహవిఋషిస్వరూపుఁడు, అగ్నిత్ = అగ్నిధ్రుఁడను ఋత్విజుఁడు, అచ్యుతపాజాః = అచ్యుతపాజుఁడను ఋషిస్వరూపుఁడు. ఉపవక్తా = బ్రహ్మయనుఋత్విక్కు, అచ్యుతమనాః = అచ్యుతమనుఁడనుఋషిస్వరూపుఁడు. యజ్ఞస్య = యజ్ఞమునకు, అభిగరౌ = అభిగరులు, అనగా, ప్రస్తోతృ, ప్రతిహర్తలనుఋత్విజులు, అనాధృష్యశ్చ, ప్రతిధృష్యః చ = అనాధృష్య, ప్రతిధృష్యులను మహర్షులు. ఉద్గాతా = ఉద్గాతయను ఋత్విజుఁడు, అయాస్యః = అయాస్యుఁడనుఋషి, హృద్విధే = హృదయప్రేరకుఁడవును, నామ = (అందఱిచేత) నమస్కరింపఁదగినవాఁడవును అగు) వాచస్పతే = ఓవాచస్పతీ! తే = నీకు, నామ = నమస్కారమును, విధేమ = చేయుచున్నారము. త్వం = నీవు, అస్మాకం నామ = మాయొక్క పేరును, విధేః = దేవతలతో చెప్పుము. వాచస్పతిః = వాచస్పతి, సోమం అపాత్ = (మాయజ్ఞమునందు) సోమపానము చేసెను. (అందువలన) దైవ్యః తంతుః = (మాగృహమునందు) దేవతాసమూహము, మాఛేది = విచ్ఛేదమును పొందకపోవుఁగాక. మనుష్యః తంతుః = మనుష్యసంతతి (అనఁగా పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రాదిక్రమముగ మనుష్యపరంపర) మాఛేది = విచ్ఛేదమును పొందక పోవుఁగాక. దివే = ద్యులోకము కొఱకు, నమః = నమస్కారము. పృథివ్యై = పృథివికొఱకు, నమః = నమస్కారము.

౭. * భూః, భువః, సువః = భూర్భువస్సువర్లోకాభిమానిదేవతలకొఱకు, స్వాహా = ఈయాహుతియగుఁగాక.

☞ హోమాదియందు, అదితేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ అని పూర్వపరిషేచనము:—తదర్థము.

అదితే = (దేవమాతవగు) ఓఅదితీ! అనుమన్యస్వ = (నేను చేయఁబోవు హోమక్రియను) అంగీకరింపుము. అనుమతే = ఓ అనుమత్యభిమానిదేవతా! (అనుమతి యనఁగా చతుర్దశీయుక్త పూర్ణిమయందు ఒకకళ తక్కువగా ఉన్నపూర్ణిమకు అభిమానిదేవత) సరస్వతే = ఓసరస్వతీ, అనుమన్యస్వ = (నేను చేయఁబోవుహోమక్రియను) అంగీకరింపుము. సవితః దేవ = ఓసవితృదేవా! ప్రసువ = (అందఱియొక్కయనుజ్ఞ కలుగునటులు) అంగీకరింపుము. ఇది పూర్వపరిషేచనము.

"అదిఽతేన్వమగ్గ్ స్థాః, అనుమతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః, సరస్వతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః" అని ఉత్తరపరిషేచనము.

అదితే = ఓయదితీ! అన్వమంస్థాః = (నే నొనర్చిన హోమక్రియను నీవు)అను గ్రహించితివి. ఇట్లే తక్కిన 3 వాక్యములకు అర్థమును గ్రహించవలయును.

౭. ౧. ఓయగ్నిదేవా! శ్రద్ధను, మేధను, కీర్తిని, ప్రజ్ఞను, విద్యను, బుద్ధిని, సంపత్తును, బలమును, ఆయుష్యమును, తేజస్సును, ఆరోగ్యమును నా కొసంగుము.

౨. దానతపోహోమక్రియల నాచరించునప్పుడు ఏదేవతను స్మరించుటచేత సాధనసంపత్తి పరిపూర్తి లేకపోయినను ఆదాన తపోహోమాదిక్రియలుపరిసమాప్తి యగుచున్నవో అట్టియగ్ని హోత్రునకు నమస్కారము.

3. ఓయగ్నిదేవా! తగినంత మంత్రసంపత్తు, క్రియాచరణము, భక్తియు లేక పోయినను నేను దేనిని నీకు హుత మొనర్చితినో దానిచేత నే నీవు సంతృప్తుఁడవు కావలయును.

నాల్గు సముద్రముల మధ్యభాగమునందుండు, గోబ్రాహ్మణాది సర్వప్రాణి సమూహమునకు శుభమగుఁగాక. అంగీరసుఁడు, బార్హస్పత్యుఁడు, భారద్వాజుఁ డను 3 మహర్షులు ప్రవరర్షులుగాఁగల భారద్వాజగోత్రమున జన్మించినవాఁడను, యజుర్వేదమునకు సంబంధించినశాఖలలో నొకటగు తైత్తిరీయ శాఖను అనఁగా వేద శాఖను పఠించువారిశాఖను చేరినవాఁడను, ఆపస్తంబసూత్రుఁడను. నారాయణశర్మ అను పేరుగల నేను నమస్కరించుచున్నాఁడను. నేను నమస్కరించునది నాయొక్క నిక్షేమార్థముమాత్రము. లేక మనుష్యులందఱకుమాత్రమే కాదు. ప్రపంచమునం దుండు సకల ప్రాణిసమూహముయొక్క యోగక్షేమార్థము నని భావము. "గోబ్రాహ్మణేభ్యః" అనుచోట గోశబ్దము, మనుష్యేతరములగు పశుపక్ష్యాది సర్వప్రాణిసమూహమున కుపలక్షకము. బ్రాహ్మణ యనుపదము నానావిధజాత్యుపలక్షిత మనుష్యసముదాయోపలక్షణము.

ప్రాయశ్చిత్తోపాసనము సమాప్తము.

౯. *(ఉపావరో...దురోణే॥ తై. బ్రా. ౨. ౫. ౭. ౭.) ఇది సమిదాధానమంత్రము:—జాతవేదః = ఓయగ్నీ!(నీవు)ఉపావరోహ = (సమిత్తునుండి యీ స్థండిలప్రదేశమునందు)అవతరింపుము. (అట్లవతరించినవాఁడవై)ప్రజానన్ = ఈదేవతకీహవిస్సియ్యఁబడిన దనువిషయము) నెఱింగినవాఁడవై, నః = మాసంబంధమయిన, హవ్యం = హవిస్సును, దేవేభ్య: = దేవతలకొఱకు, వహ = పొందింపుము, ఆయుః = ఆయుస్సును, ప్రజాం = సంతానమును, రయిం = ధనమును, అస్మాసు = మాయందు, ధేహి = ఉంచుము. అజస్రః = ఎల్లప్పుడును ఉండునీవు, నః = మాయొక్క, దురోణే = గృహమందు, దీదిహి = ప్రకాశించుచుండుము.

౧౦. * (అయం...రయిమ్॥ తై. బ్రా. ౨. ౫. ౭. ౭.) ఇది సమిదారోపణమంత్రము. (ఓయగ్నీ!)అయం = ఈసమిథ, తే = నీకు, ఋత్వియః యోనిః =

ఋతువిశేషమునందు పుట్టుటకు కారణ మగుచున్నది. యతః = ఏసమిత్తునుండి, జాతః = పుట్టిననీవు; అరోచథాః = ప్రకాశించుచున్నాఁడవో, అగ్నే = ఓయగ్నీ! నీవు, తం = ఆవిషయమును, (అనఁగా ఈసమిధనుండియే నేను పుట్టినాఁడ ననువిషయమును) జానన్ = ఎఱింగినవాఁడవై, ఆరోహ = ఈసమిత్తును అధిష్ఠింపుము. అథ = పిమ్మట, నః = మాకు, రయిం = ధనమును, వర్ధయ = వృద్ధినిపొందింపుము.

౧౧. ౧౨. ౧౩. (చూ. ప్రాయశ్చిత్తోపాసనము. ౨-౩-౪.)

౧౪. చూ. (ఆబ్దికమంత్రసంఖ్య ౭౫.

౧౫. అగ్నయే = (ఈయియ్యఁబడిన హవిస్సు) అగ్నిదేవతకొఱకు, స్వాహా = సుహుతమగుఁగాక.

౧౬. స్విష్టకృతే = (భక్తుల కభీష్టములను సులభముగా నిచ్చుచుండుటచేత స్విష్టకృత్తని పిలువఁబడుచున్న, అగ్నయే = అగ్నికొఱకు, స్వాహా = (ఈ యియ్యఁబడినహవిస్సు) సుహుత మగుఁగాక.

౧౭. * (యత్రై...మయ॥ తై.) వనస్పతే = ఓవనస్పతీ! సమిధమా నీవు, యత్ర = ఏస్థానమునందు, దేవానాం = దేవతలయొక్క, గుహ్యనామాని = రహస్యరూపములను, వేత్థ = తెలిసికొనుచున్నావో, తత్ర = అచ్చటకు, హవ్యాని = హవిస్సులను, గామయ = పొందింపఁజేయుము.

౧౮. *(అగ్నే...స్మాత్॥ తై. సం. ౪. ౪. ౪.) అగ్నే = ఓయగ్నీ! త్వం = నీవు, నః = మాకు, అంతమః = అతిసమీపస్థుఁడవుగా నున్నావు. ఉత = మఱియు (త్వం = నీవు) త్రాతా = రక్షకుఁడవును, శివః = సుఖము కలుగఁజేయువాఁడవును, భవ = అగుము. వరూథ్యః = నాగృహమునందు సన్నిహితుఁడవయి ఉండుము. శోచిష్ఠ = మిక్కిలి పవిత్రుఁడవును, దీదివః = తేజస్సుతో ప్రకాశించువాఁడవును అగు ఓయగ్నీ! తం = అట్టి, త్వా = నిన్ను, సఖిభ్యః = మా స్నేహితులయొక్కయు, సుమ్నాయ = సుఖముకొఱకు, నూనం = నిశ్చయముగా, ఈమహే = శరణుపొందుచున్నారము.

వసుః = ధనముగలవాఁడవును, అగ్నిః = శ్రేష్ఠుఁడవును, వసుశ్రవాః = వస్వాదిదేవతలచేత ఆదరముగా శ్లాఘింపఁబడుచున్న ఓయగ్నీ! ద్యుమత్తమః = అధికకాంతిగల నీవు, అచ్ఛ = మా కభిముఖముగా, నక్షి = మమ్ములను పొందుము. రయిం = ధనమును, దాః = (మాకొఱకు) ఇమ్ము.

(ఓయగ్నిదేవా!) సః = అట్టినీవు, నః = మమ్ములను, బోధి = కనుఁగొనుము. హవం = మేము పిలుచుటను, శ్రుధి = వినుము. అఘాయతః = పాపము నాచరించు, సమస్మాత్ = సకలజనులనుండి, ఉరుష్య = కాపాడుము.

౧౯, ౧. * (అనాజ్ఞాతం. తై. బ్రా. ౩-౭-౧౧) యజ్ఞస్య = యజ్ఞసంబంధమయిన, యత్ = ఏ యంగము, అనాజ్ఞాతం = తెలిసికొనఁబడనిదై, మిథు = తప్పగా, క్రియతే = చేయఁబడుచున్నదో, అగ్నే = ఓయగ్నీ, అస్య = ఈకర్మసంబంధమగునట్టి, తత్ = ఆయంగమును, కల్పయ = ఫలప్రదమయినదానినిగా చేయుము. త్వం = నీవు, యథాతథం = కర్మములయొక్క, యథార్థతత్త్వమును, వేత్థ = తెలిసికొనుచున్నావు. (స్వాహా యని హోమము చేయవలయును.)

౨. యజ్ఞః = యజ్ఞము, పురుషసమ్మితః = పురుషునితో సమానమైనది. యజ్ఞః = యజ్ఞము, పురుషసమ్మితః = పురుషునిచేతఁ జేయఁబడుచున్నది. అగ్నే = ఓయగ్నీ! అస్య = ఈకర్మసంబంధమయిన, తత్ = ఆయంగమును, కల్పయ = ఫలప్రదాన సమర్థముగ నొనర్పుము. త్వం = నీవు, యథాతథం = కర్మముయొక్క యథార్థమయిన తత్త్వమును, వేత్థ హి = ఎఱుఁగుదువుగదా.

౩. పాకత్రాః = బాలురవలె తెలిసికొను సామర్థ్యములేని బుద్ధిగలట్టియు, హీనదక్షాః = అసమర్థులయినట్టియు, మర్త్యాసః = మనుష్యులమగు మేము, యజ్ఞస్య = యజ్ఞసంబంధమయిన, యత్ = ఏయంగమును, నమన్వతే = ఎఱుంగఁజాలమో, తత్ = ఆయంగమునుగుఱించి, విజానత్ = చక్కఁగా నెఱుఁగుదువు.

౨౨. తా. దేవతలకు హావిస్సునొసంగునట్టి ఓయగ్నిదేవా! శ్రద్ధను, మేధను, కీర్తిని, ప్రజ్ఞను, బుద్ధిని, విద్యను, సంపదను, బలమును, ఆయుస్సును, తేజస్సును, ఆరోగ్యమును, నాకొసంగుము. ౧.

తపము హోమము మున్నగు సత్కర్మముల నాచరించునప్పుడు ఏయగ్నిదేవుని స్మరించినను, పేరు దలఁచినను, లోపము లన్నియు సంపూర్ణమయి ఆయాసత్కర్మములు పరిపూర్తి చెందుచున్నవో అట్టి యగ్నిహోత్రునకు నమస్కారము. ౨.

ఓయగ్నిదేవా! మంత్రహీనముగను, క్రియాహీనముగను, భక్తిహీనముగను నేను దేనిని నీయందు హోమ మొనర్చినాఁడనో, అయ్యది యంతయు యథావిధిగ నొనర్చినదానివలె నీకు పరిపూర్ణమగుఁగాక. ౩.

౨౩. దేహముచేతను, వాక్కుచేతను, ఇంద్రియములచేతను, బుద్ధిచేతను, అంతఃకరణముచేతను, స్వభావముచేతను నేను దేనిని చేయుచున్నాఁడనో అది యంతయు శ్రీమన్నారాయణునికొఱకే యగుఁగాక యని సమర్పించుచున్నాఁడను.

౨౪-౨౫-౨౬. (చూ. ఔపాసనమంత్రములు. సంఖ్య. ౧౫-౧౬-౧౪.)

ఔపాసనవిధి సమాప్తము.

F. N. 13,14,15,16. Printed at the Kesari Printing Works Madras.

మంత్ర తంత్రములు:— మంత్ర రత్నాకరములు, మళయాళమంత్రములు, సమ్మోహన శాస్త్రము, సకలమంత్రోపాసనక్రమము వగైరా.

వేదాంతములు:— సీతారామాంజనేయ సంవాదము, శుష్క వేదాంత తమోభాస్కరము, బ్రహ్మవిద్య, కైవల్యనవనీతము, భగవద్గీత, ముముక్షుజనకల్పము, భంహాలుసేన్ దాసు తత్వములు, వేమనపద్యములు, శివగీత, సుజ్ఞానరత్నావళి వగైరా.

ఉపనిషత్తులు:— కొలది రకములు.

సంస్కృతకావ్యములు, నాటకములు:— నీతిశాస్త్రములు, భర్తృహరి సుభాషితము, రఘువంశము ఇంకా ఇతరములు.

వ్యాకరణము, అలంకారము:— శబ్దమంజరి వగైరా.

నిఘంటువులు, అమరము:- ఆంధ్రనామ సంగ్రహము, ఆంధ్రపదపారిజాతము, గురుబాలప్రబోధిక వగైరా.

ఆంధ్రగ్రంథములు:— అపూర్వ సంఘసంస్కరణము, భారతము, భాగవతము, రామాయణము, గుప్తభావప్రదీపిక, చాటుపద్య మణిమంజరి, శృంగారకంఠాభరణము, శృంగార రసాలవాలము, శృంగార సావిత్రి వ॥.

శతకములు:— కవిచౌడప్ప శతకము, కన్యకాంబతారావళి, కాళగుణాదర్శనము అను శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర శతకము, పెద్దచ్చు శతకములు, టీకా తాత్పర్య శతకములు వగైరా.

కథలు, వచనములు:— నిజమైన కాశీమజలీ కథలు, కాశీ రామేశ్వర యాత్రాదర్పణము, తెనాలిరామలింగని వింత కథలు, నలుగురు పకీర్ల కథలు, మదనకామరాజు కథలు మొదలగు చాలారకములు గలవు.

నవలలు:— అనురాగవిపాకము, సుశీలామైనావతి, రాజమండ్రి, బెజవాడ, చెన్నపట్నము వగైరాలు ఎన్నోవందల నవలలు గలవు.

జీవిత చరిత్రములు: — ఆసియాఖండ విజ్ఞాన రహస్యములు, దేశనాయకుల చరిత్రలు వగైరా.

ఆనందమయములు:— పడకటింటి రహస్యాలు, సతీపతి కుతూహల రహస్యములు వగైరా.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట, విశాఖపట్నము.

డ్రామాలు:- బలిజేపల్లి, పానుగంటి, రామనారాయణ, చక్రపాణి ధాటులు, కోలాచల, చిలకమర్తి, ద్రోణంరాజు, చెన్నపట్నం, కాకినాడ, బెజవాడ, రాజమండ్రి వగైరా ప్రాంతముల ఎన్నోవందల డ్రామాలుకలవు.

కీర్తనలు:- అధ్యాత్మరామాయణము, కబీరుదాసు, భగవన్నామ, రామదాసు, హరిభజన, హరినామ వగైరా కీర్తనలు.

హరికథలు:- అనసూయ, చంద్రహాస, సావిత్రి, పెద్దదాసు, రుక్మాంగద వగైరాలు.

నాటకములు:- ధర్మాంగద, మైరావణ, సంతవేలూరు, ప్రహ్లాదలు, వీరభద్ర. రామ నాటకములు వగైరాలు.

పదములు:- కుశలాయకం, గంగావివాహము, వైకుంఠమహాత్మ్యం, శారదరామాయణము మొదలగునవి.

జంగంకథలు:- కాంభోజ, కామమ్మ, బొబ్బిలి, బాలనాగమ్మ, కుమ్మరి గుండయ్య వగైరా.

యక్షగానములు:- కపటవేశ్యా నాటకము, రుక్మాంగద, గరుడాచలము వగైరా.

పాటలు:- ఊర్మిళాదేవి. తులసిగోవిందము. పడవపాట. మేలుకొలుపులు. విచిత్ర విడికథ సవాలు. లడ్డూ. పకోడి సంవాదం చెన్నపట్నం. బెజవాడ, రాజమండ్రి. మొదలగునవి.

ద్విపదలు:- బాలభాగవతము. నలచరిత్ర. వగైరాలు.

సంగీతములు:- గాయనగాయనీయ పారిజాతము. సంగీతసర్వార్థ సారసంగ్రహము. గానవిద్యావినోదిని. గట్టుపల్లివారివి మొదలగునవి.

వైద్య గ్రంథములు:- వాహటము. చింతామణి. ప్రసిద్ధఆంగ్లేయఔషదయోగములు. వైద్యనిఘంటువులు. శుశ్రుతశారీరస్థానం చెన్నపట్నం, రాజమండ్రి. బెజవాడ తదితర ప్రాంతముల వైద్య గ్రంథములు చాలకలవు.

జ్యోతిషగ్రంథములు:- కాలచక్రం. బృహజ్జాతకం. చెన్నపట్నం. బెజవాడ. రాజమండ్రి. కాకినాడ తదితర ప్రాంతముల వగైరా ఎన్నోకలవు.

ఆటలు, పాకశాస్త్రములు, ఫారుములు, వర్తక మర్మములు మొదలగునవి.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ. బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79. బొడ్డురామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట. విశాఖపట్నము.

బృహజ్జాతకము 2-0-0 గ్లేజు 3-0-0
[illegible]లచరిత్రము 1-0-0 గ్లేజు 1-8-0
జ్ఞానప్రదీపిక అను మళయాళ ప్రశ్నలు
వెల 5-0-0
తిలక ఫల విజ్ఞానమను పుట్టుమచ్చల ఫలము 0-3-0
కేరళ పంచపక్షి ప్రశ్న శాస్త్రము 0-8-0
రసయోగ రత్నాకరము 2-0-0
సుశ్రుత శారీరస్థానము 2-8-0
సర్పశాస్త్రము 0-8-0
షర్బత్ పాక రత్నావళి 0-6-0
సహదేవ పశుచికిత్స 0-6-0
వైద్య శతశ్లోకి 0-4-0, 0-6-0
అనుపాన మంజరి 0-8-0
నాడీనిదానము తాత్పర్యం 0-4-0
నాడీజ్ఞానము 0-4-0
బ్రహ్మవిద్య . 0-2-0
శుష్క వేదాంత తమోభాస్కరము 3-0-0
సీతారామాంజనేయ సంవాదము
సంగ శేషాచలశాస్త్రిగారి ఆంధ్రటీకా
తాత్పర్య విశేషార్థ సమన్వితము
వెల 3-8-0 గ్లేజు 6-0-0
కైవల్యనవనీతము 5-8-0
ధ్యానామృతం 0-6-0
సమ్మోహనశాస్త్రము అందు అదృశ్య
కాజము 1-8-0
అభ్యాసన చక్రము 0-4-0

వేదాంత భక్తికీర్తనలు 0-1
యోజుషప్రయోగ చింతామణి 2-0
ప్రేతచూడామణి 2-0
సకల మంత్రోపాసనక్రమము 0-6
దేవీస్తోత్రకదంబము 0-8
శివస్తోత్రామృతం 0-4
కవిచౌడప్ప శతకం 0-2
కల్కిపురాణము 0-12-0, 1-4
తెనాలిరామలింగని కథలు 0-4
రంగదాసు భజన కీర్తనలు 0-4
సుశీల మైనావతి 0-
మరకతవల్లి 0-1
శమంతసేన 0-
దొరికితివిరా దొంగ 0
నేనే [illegible]ంగను
విషాద వాసంతిక 0
వలపుల మడుగు 0
శకుంతల జనన నాటకం
వైకుంఠ మహాత్మ్యం
ఉషాకళ్యాణం బాణాసురయుద్ధం 0
కపటవేశ్యా నాటకం 0
మైరావణ నాటకం
ధర్మాంగద నాటకం (పాలుట్ల)
ఉషా నాటకం (తిరునగరు) 0
వీరభద్ర నాటకం త్వరకవి 0
పడకటింటి రహస్యాలు 1
ఇంకా అనేక రకములు గల[illegible]

కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి ధరలు మారుచుండును.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిష[illegible]
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;
బురుజుపేట, విశాఖపట్నము.

నవీన ప్రింటర్సు. విశాఖపట్నం.